

1956

ANDRA KAMMAREN

Nr 18

11—16 maj

Debatter m. m.

Fredagen den 11 maj

	Sid.
Enhetsskolan m. m.:	
Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola	5
Skolöverstyrelsen: Avlöningar	29
Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar	34
Folkskoleseminarierna: Avlöningar	35
Statens skolköksseminarium: Avlöningar	40
Bidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala	41
Särskoleseminariet i Stockholm	45
Avskaffande av investeringsavgiften och den särskilda investeringsav- giften för år 1956 m. m.	46
Beskattningen av resekostnads- och traktamentsersättningar	58
Jordbrukskasserörelsen m. m.	59

Tisdagen den 15 maj

Svar på frågor av:

herr Eliasson ang. höjningen av ersättningen för anlitande av täck- dikningsförmän	64
herr Gustafson i Göteborg ang. den hotande potatisbristen	68

Svar på interpellationer av:

herr Löfroth ang. bestämmelserna om koncessionsrenskötseln i kust- landet i Norrbotten	72
herr Onsjö i anledning av vissa olägenheter beträffande skolskjut- sarna	77
herr Nilsson i Bästekille ang. åtgärder till förbättring av fiskeham- narna	79
herr Senander ang. förhandlingar med statstjänstemännens orga- nisationer i syfte att tillförsäkra statstjänstemännen ett engångs- tillägg till innevarande års löner	82

herr Larsson i Stockholm ang. förekomsten av överenskommelser mellan statliga och enskilda företag till förhindrande av att viss hos den ena parten anställd personal anställs av den andra parten	91
--	----

Onsdagen den 16 maj

Svar på interpellation av herr Lundberg ang. faran för förstörelse och förorening av grundvattnet bl. a. i grusåsarna	96
Bostadssparande	99
Lag om ersättning åt smittbärare m. m.	112
Anslag till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo	113
Idrottens främjande	116
Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m.	121
Bidrag till erkända arbetslöshetskassor	133
Anslutning till GATT och OTC m. m.	134
Upphävande av varuskatten för glass	143
Ändrad lydelse av 1 § lagen om behörighet att utöva läkarkonsten ..	145
Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier	146
Interpellation av fröken Karlsson ang. proportionen mellan ordinarie och icke ordinarie lärare i folkskolan	169

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 11 maj

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 102, ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m. samt vissa anslag under åttonde huvudtiteln ..	5
— nr 103, om nya lokaler vid musikaliska akademien med musikhögskolan m. m.	45
— nr 104, ang. bidrag till fiskares försäkring	45
— nr 105, ang. bidrag till den lokala polisorganisationen å landsbygden m. m.	45
— nr 106, ang. anslag till epileptikervården	45
— memorial nr 107, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut om likställdhet mellan pensionärerna vid de av staten övertagna enskilda trafikföretagen och vid statens järnvägar	45
— nr 108, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut om anslag till Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar (vot. prop. godk.) ..	45
— nr 109, ang. uppskov med vissa ärenden	46
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 39, ang. tillägsavtal till avtalet den 24 december 1936 med Frankrike mot dubbelbeskattning, m. m.	46
— nr 42, om avskaffande av investeringsavgiften och den särskilda investeringsavgiften för år 1956 m. m.	46
— nr 46, ang. ändring av bestämmelserna om beskattning av resekostnads- och traktamentsersättningar	58
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 26, om jordbrukskasserörelsen m. m. ..	59

Onsdagen den 16 maj

	Sid.
Val av valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret med suppleanter	95
— suppleanter för dessa valmän	96
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 27, om stimulerande av ungdomssparande och bostadssparande	99
— nr 28, ang. ett person- och sakregister till riksdagens protokoll med bihang för åren 1951—1960	112
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 29, ang. lag om ersättning åt smittbärare m. m.	112
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 26, om anslag till Skogsvård m. m. för skogar i enskild ägo	113
— nr 27, ang. befrielse från betalningsskyldighet	116
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 9, ang. ändrad lydelse av 1 kap. 1 § andra stycket tryckfrihetsförordningen	116
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 110, om anslag till idrottens främjande ..	116
— nr 111, ang. överlåtelse av mark m. m.	121
— nr 112, om tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m. och till befodringskurser för folkskollärare	121
— nr 113, ang. neurologiska och neurokirurgiska kliniker vid karolinska sjukhuset	133
— nr 114, ang. avtal rörande forskning och undervisning i kardiologi vid Södersjukhuset	133
— nr 115, om anslag till Tullverket för anskaffning av materiel ...	133
<i>Sammansatta stats- och andra lagutskottets</i> utlåtande nr 1, om Bidrag till erkända arbetslöshetskassor	133
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 43, ang. anslutning till det reviderade allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) samt till avtalet rörande Organisationen för handelssamarbete (OTC) m. m.	134
— nr 44, om upphävande av varuskatten för glass	143
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 29, ang. lönetillägg åt riksdagens tjänstemän	145
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 28, om det rättspsykiatriska undersökningsväsendet m. m.	145
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 31, ang. ändrad lydelse av 1 § lagen om behörighet att utöva läkarkonsten	145
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 28, ang. garanti för lån till Aktiebolaget Statens skogsindustrier	146
— nr 29, ang. försäljning av kronoegendomar m. m.	169

Fredagen den 11 maj

Kl. 13.00

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde undertecknad, jämlikt herr talmannens förordnande, vid protokollet.

§ 1

Justerades protokollet för den 4 innevarande maj.

§ 2

Föredrogos var efter annan och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord ligande propositioner:

nr 178, med förslag till lag om rätt att utvinna atomenergi m. m. (atomenergilag), m. m., och

nr 180, angående godkännande av en den 22 mars 1956 avslutad överenskomst mellan Sverige och Förbundsrepubliken Tyskland rörande återställande av rättigheter på det industriella rättsskyddets område, m. m.

§ 3

Enhetsskolan m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m. samt anslag för budgetåret 1956/57 under åttonde huvudtiteln till skolöverstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkterna 180—194, 196—204 och 227—230 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1956, föreslagit riksdagen att anvisa vissa anslag för budgetåret 1956/57 till skolöverstyrelsen, vissa anstalter för lärarutbildning samt psykologisk-pedagogiska institutet.

I propositionen nr 80 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 23 februari 1956, jämte redogörelse för den under skolöverstyrelsens ledning pågående allmänna försöksverksamheten framlagt vissa förslag beträffande specialundervisning m. m. i folkskolan och på försöksskolans högstadium.

Avd. I

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Under rubriken Erfarenheter av den allmänna försöksverksamheten hade i propositionen nr 80 (avsnitt I, s. 2—45) behandlats vissa spörsmål rörande försöksverksamhet med enhetsskola och pedagogisk försöksverksamhet vid högre skolor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått vissa motioner.

I de båda likalydande motionerna I: 428 och II: 519 av herrar *Öhman* och *Norling* samt herr *Holmberg m. fl.* hade hemställts, att riksdagen med hänsyn till den situation som förelåge på skolväsendets område måtte besluta att den 9-åriga enhetsskolans genomförande skulle påbörjas i hela landet inom loppet av de närmaste fem åren samt riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begära framläggandet av en plan härför och förslag om nödvändiga åtgärder med beaktande av vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde,

I. beträffande försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

a) att motionerna I: 428 och II: 519 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

b) att motionen I: 432 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

c) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört och förordat i anledning av vad departementschefen anfört i statsrådsprotokollet över ecklesiastik-ärenden för den 23 februari 1956 även-
som i anledning av motionerna I: 421 och II: 513, I: 427 och II: 529 samt I: 504 och II: 664, de fyra förstnämnda motionerna såvitt här vore i fråga;

d) att motionerna I: 427 och II: 529, såvitt här vore i fråga, i den mån de ej blivit tillgodosedda genom vad utskottet under c) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

e) att motionerna I: 504 och II: 664, i den mån de ej blivit tillgodosedda genom vad utskottet under c) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. beträffande specialundervisning i folkskolan och på försöksskolans högstadium m. m.

a) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 255 och II: 403 ävensom med avslag å motionen II: 421, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för hjälpundervisningen i folkskolan, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1956/57;

b) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 503 och II: 663, godkänna av departementschefen förordade grunder för övrig specialundervisning i folkskolan, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1956/57;

c) att riksdagen måtte godkänna av departementschefen förordade grunder för specialundervisning på försöksskolans högstadium, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1956/57;

d) att motionen II: 660 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

e) att motionen II: 421, såvitt den ej

behandlats under a), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

f) att motionerna I: 255 och II: 403, såvitt de ej behandlats under a), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottet hade i sin motivering bl. a. gjort följande uttalande:

»Utskottet vill inledningsvis uttala, att enligt utskottets uppfattning den pågående försöksverksamheten med enhetsskoleorganisation skall utmynna i en obligatorisk, organisatoriskt sammanhållen nioårig skola. Enligt utskottets mening är det angeläget, att den nya skolan skall kunna mera allmänt genomföras så snart sig göra låter. Dessförinnan måste emellertid klarhet och enighet skapas i fråga om de detaljer och moment i enhetsskolans organisation och inre arbete m. m., beträffande vilka oklarhet och delade meningar ännu kan råda. För att ge tillräckligt underlag härför måste, såsom departementschefen framhållit, försöksverksamheten erhålla förbättrade arbetsbetingelser och ytterligare möjligheter till ändamålsenlig variation av försöken i olika hänseenden. Utskottet delar också departementschefens mening, att en ökad omfattning av försöksverksamheten är angelägen med hänsyn till önskvärdheten av att ytterligare sammanhängande försöksregioner åstadkommes och till det förhållandet, att det utan en verksamhet i större omfattning icke torde vara möjligt att vid bearbetningen av erfarenheter och resultat göra det tillräckligt representativa urval i olika hänseenden, som från vetenskapliga synpunkter kräves. Utskottet får i detta sammanhang även erinra om att utskottet redan vid 1953 års riksdag (utl. nr 139 s. 26) pekade på att en utökning av försöksverksamheten jämväl synes ägnad att i sin mån råda bot på den platsbrist inom realskolan, som för närvarande gör sig gällande.»

Reservation hade avgivits av herrar Arrhén, Skoglund i Doverstorp och

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Staxäng, vilka ansett, att det nämnda yttrandet av utskottet bort ha följande lydelse:

»Utskottet vill inledningsvis uttala, att enligt utskottets uppfattning den pågående försöksverksamheten med enhetsskoleorganisation skall utmynna i en obligatorisk, organisatoriskt sammanhållen nioårig skola. Enligt utskottets mening är det angeläget, att den nya skolan skall kunna mera allmänt genomföras så snart sig göra låter. Dessförinnan måste emellertid klarhet och enighet skapas i fråga om de detaljer och moment i enhetsskolans organisation och inre arbete m. m., beträffande vilka oklarhet och delade meningar ännu kan råda. För att ge tillräckligt underlag härför måste, såsom departementschefen framhållit, försöksverksamheten erhålla förbättrade arbetsbetingelser och ytterligare möjligheter till ändamålsenlig variation av försöken i olika hänseenden. Utskottet delar också departementschefens mening, att en ökad omfattning av försöksverksamheten är angelägen med hänsyn till önskvärdheten av att ytterligare sammanhängande försöksregioner åstadkommes och till det förhållandet, att det utan en verksamhet i större omfattning icke torde vara möjligt att vid bearbetningen av erfarenheter och resultat göra det tillräckligt representativa urval i olika hänseenden, som från vetenskapliga synpunkter kräves. Utskottet vill dock påpeka, att dylika försöksregioner rimligtvis redan finnes för kategorien städer och tätorter, inte minst genom tillkomsten av försöksområdet »Söder om Söder» i Stockholm. Det angivna behovet kan i övrigt fyllas därigenom, att man inriktar sig på att sammanställa ett eller ett par representativa områden, där landsbygden och dess förhållanden dominerar, allt i överensstämmelse med en grundläggande uppfattning om att det rör sig om en försöksverksamhet. Den platsbyggen, som för närvarande gör sig gällande i realskolan, bör mötas med

de åtgärder, som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition nr 123.»

Reservanterna hade därjämte ansett, att utskottets yttrande i anledning av motionen I:432 av herr Arrhén, avseende försök med genomförd klassdifferentiering enligt vissa grunder från klass 5, bort ha annan, av reservanterna angiven lydelse.

Utskottets hemställan i avd. I föredrogs; och anförde därvid:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! I och med det beslut, som riksdagens kamrar i dag inbjudes att fatta på grundval av propositionen angående försöksverksamheten med nioårig enhetsskola och statsutskottets utlåtande däröver, tar enligt mitt förmenande den skolreformatoriska verksamheten här i landet ett icke oväsentligt steg framåt. Detta är den första proposition, vari ett någorlunda klart tidschema för den kommande utvecklingen skisserats, och utskottet har ju i det stora hela instämt i vad som sålunda föreslagits och inledningsvis uttalat att enligt utskottets uppfattning den pågående försöksverksamheten med enhetsskoleorganisation skulle utmynna i en obligatorisk, organisatoriskt sammanhållen nioårig skola. Kungl. Maj:t har redan tidigare, jag tror det var 1952, gjort uttalanden av enahanda innebörd, och det gläder givetvis särskilt mig att utskottet kunnat enas om detta inledande yttrande.

Vad sedan beträffar de olika tidsmoment, som här anges på olika sätt, så finner jag att man även i detta avseende nått enighet i det väsentliga. I fråga om exempelvis den sammanfattande utredning, om vilken det ända sedan 1950 års riksdagsbeslut har varit klart att den skulle komma i slutet av försöksverksamheten, säges i propositionen att utredningen i vissa hänseenden bör påbörjas så snart som möjligt och senast under år 1958, bland annat i vad gäller

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

den rent vetenskapliga bearbetningen av de olika pedagogiska spörsmålen. Även om det i propositionen i detta sammanhang icke klart utsagts, så har det givetvis under hela vårt arbete förutsatts, att den pedagogiska institution vi nu får vid lärarhögskolan kommer att på ett eller annat sätt medverka vid den vetenskapliga bearbetningen.

Utskottet säger i detta avseende att utredningen bör tillsättas så snart som möjligt, och det är givetvis ungefär detsamma som framhållits i propositionen. I det aktstycke, som i debatten här kanske ytterligare kommer att återopas i detta sammanhang, nämligen folkpartimotionen angående det obligatoriska skolväsendet och dess överbyggnad på läroverks- och universitetsstadierna, säges att utredningen bör tillsättas före 1957 års utgång. Där pekas vidare på att det bör vara en sammanfattande utredning i ungefärlig överensstämmelse med vad realskoleutredningen tillkännagivit i sitt betänkande. Det är sålunda praktiskt taget inte några delade meningar i fråga om tillsättandet av den utredning som skall genomarbeta försöksverksamhetens resultat.

Om vi går vidare och ser på hur man uttrycker sig när det gäller förslag till riksdagen, vill jag erinra om att det i propositionen sägs att utredningen bör vara avslutad i sådan tid, att därpå grundade förslag om enhetsskolans successiva genomförande och skolväsendets vidare utveckling kan föreläggas riksdagen i början av 1960-talet. Utskottet är på samma linje då det säger att utredningsarbetet bör vara avslutad i sådan tid, att därpå grundade förslag i förevarande frågor kan föreläggas riksdagen tidigast möjligt i början av 1960-talet och senast år 1962. Även här är folkpartimotionen inne på precis samma linje, nämligen att utredningen bör inkomma med förslag vid sådan tidpunkt att senast 1962 års riksdag kan ta slutlig ställning i dessa frågor.

Det är ingen tvekan om att det för

oss alla, som vill arbeta för genomförande av den sedan flera år tillbaka siktade skolreformen så snart resurserna över huvud taget gör det möjligt, är synnerligen glädjande att dessa uttalanden i samma linje har kunnat göras. Det är emellertid inte slut med detta, utan det finns anledning att i dag även peka på att skolöverstyrelsen nyligen har inkommit med ett förslag rörande planeringen för enhetsskolans genomförande, där styrelsen också utgår ifrån tidigare i propositioner och på annat sätt gjorda uttalanden men anser att man nu kan vara framme vid att fastställa tidpunkter av ännu mera bindande karaktär.

Det huvudsakliga innehållet i denna skolöverstyrelsens skrivelse är följande.

Bland annat från kommunala synpunkter är det alltmör önskvärt att ett auktoritativt besked om den takt i vilken skolreformen väntas bli realiserad åtminstone inom den närmast överskådliga framtiden kan ges. Skolöverstyrelsen förutsätter att den sammanfattande utredningen även kommer att allmänt innefatta frågan om skolväsendets organisation i samband med enhetsskolans genomförande, vissa nuvarande skoltypers ersättande genom enhetsskolan, yrkesskolornas lämpliga anknytning samt den praktiska realskolans och den kommunala flickskolans ställning.

Skolöverstyrelsen fortsätter med en mycket betydelsefull slutsats: en allmän övergång till enhetsskola bör ske med början under perioden 1962/63 till 1968/69. Och man tillägger: slutåret för fullständigt genomförd nioårig skolgång skulle då bli 1972/73, och efter 1968/69 bör uppskov kunna förekomma endast efter särskilt medgivande av Kungl. Maj:t.

Under tiden fram till 1962/63 bör försöksverksamheten enligt skolöverstyrelsen utbyggas efter följande tre riktlinjer.

För det första bör det inrättas ytterligare sammanhängande försöksregioner.

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Det förutsätter bland annat att flera glesbygdsdistrikt kommer med. Det är också understruket att en komplettering under alla förhållanden bör ske med ett antal glesbygdsdistrikt. Utprovning av interkommunal samverkan, korrespondensundervisning, skolradio samt förberedande yrkesutbildning inom jordbruk och skogsbruk är också punkter där det är nödvändigt med ytterligare utökning. För vissa distrikt förordas partiell försöksverksamhet, utmynnande i 9g- och eventuellt 9a-linjer.

För det andra rekommenderar skolöverstyrelsen försöksverksamhet även i distrikt som ej deltagit i samtliga enkäter och prov och ej avger regelbundna försöksrapporter. Detta skulle tillgodose akuta utbildningsbehov men även ge erfarenheter rörande formerna för den regionala och centrala ledningen.

För det tredje förordar skolöverstyrelsen utbyggnad till nioårig folkskola i distrikt där befintliga realskolor och flickskolor bibehålls och kan utvidgas. Den nya undervisningsplanen för folkskolan erbjuder alternativ för såväl allmänteoretisk som praktisk undervisning.

Till detta skolöverstyrelsens utan tvekan värdefulla förslag ber jag att få knyta några personliga kommentarer. Regeringen har givetvis ännu inte kunnat ta ställning till de förslag som skolöverstyrelsen lägger fram i den ifrågasvarande skrivelsen. Jag anser det emellertid angeläget att här i alla fall i kortet redovisa några av mina egna synpunkter på det väsentligaste av innehållet i skolöverstyrelsens skrivelse.

Vad då först överstyrelsens tidtabell för enhetsskolans genomförande under 1960-talet anbelangar synes denna stämma väl med arbetsprogrammet för den kommande utredningen, och den ligger också helt i linje med utskottets uttalande om angelägenheten av att enhetsskolan genomföres så snart sig göra låter. Med hänsyn till skolans behov anser jag skolöverstyrelsens tidsplan rea-

listisk, och enligt min mening bör därför samhället göra allt vad som är praktiskt möjligt för att kunna realisera planen. Självfallet måste takten i genomförandet av enhetsskolan bli beroende av vilka faktiska resurser som samhället kan ställa till förfogande. Det gäller dels kostnaderna över huvud taget för en allmän förlängning med ett å två år av den obligatoriska skolan, dels lärarproduktionen och dels investeringarna för skolbyggen. Det är uppenbarligen en ytterligt viktig avvägning av samhällsresursernas inriktning som här måste göras. Enhetsskolan är ju inte något självändamål eller någon lyxartikel, om nu någon skulle tycka det, utan den skall utgöra en bättre grund för den fortsatta progressiva välståndsutveckling som vi alla hoppas på.

Med den målsättningen är enhetsskolan en förnuftig och, jag vill tillägga, nödvändig investering för framåtskridandet på både det materiella och det andliga planet.

Den fortsatta utbyggnaden av försöksverksamheten fram till den tidpunkt på 1960-talet, då vi kan besluta om enhetsskolans definitiva utformning, bör enligt min mening i organisatoriskt hänseende främst inriktas på åstadkommande av ytterligare försöksregioner av olika struktur, framför allt på landsbygden. Även glesbygdens högstadieproblem måste uppmärksammas därvid.

Det är av den största vikt att lämpliga former för interkommunal samverkan utprovas, framför allt med hänsyn till de problem som hänger samman med högstadieverksamheten. Utan ett mycket omfattande samarbete över kommungränserna blir det nämligen aldrig möjligt att i vårt land genomföra en enhetsskola i egentlig bemärkelse. Frågan blir alltså här om det går att utvidga försöksverksamheten inom den verkliga glesbygden och få den interkommunala samverkan prövad, utan vilken det hela inte kan klaras i mycket stora delar av landsbygden.

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Jag vill för min del knappast till försöksverksamheten med enhetsskola räkna det tredje av skolöverstyrelsens övergångsalternativ, utbyggnad av folkskolan till en nioårig folkskola parallellt med bibehållande och eventuellt utbyggande av realskolor och liknande skolformer i vederbörande skoldistrikt. Det är en anordning helt i syfte att utöka den nuvarande folkskolans utbildningsmöjligheter, och den är naturligtvis som sådan värd allt beaktande. Med enhetsskolan har den emellertid inte så mycket att skaffa, och någon försöksverksamhet med enhetsskola i egentlig mening kan den inte kallas för. Den har med enhetsskolan endast den nioåriga skolgången gemensam vad grundprinciperna anbelangar.

Jag vill också peka på att den ifrågasvarande anordningen innebär en definitiv uppsortering senast från och med sjunde klass av eleverna i olika skolformer på den gamla skolans grund, och en sådan utformning av en kommuns skolväsen får absolut inte uppfattas som en variant inom enhetsskolans ram, ej heller såsom någon godtagbar ersättning för enhetsskolan.

Slutligen vill jag i detta sammanhang beröra ett speciellt av skolöverstyrelsen avhandlat problem. Det gäller frågan om att under en övergångstid fram till början av 1960-talet i vissa fall kunna anordna partiella enhetsskolehögstadiet avseende praktisk utbildning. Enligt min mening bör ett distrikt för egen del kunna få ordna ett dylikt högstadium såsom försöksverksamhet med enhetsskola under förutsättning att distriktet i samverkan med annat eller andra distrikt ordnar även den teoretiska utbildning, som tillhör enhetsskolans högstadier. Det blir då fullständig försöksverksamhet med enhetsskola med en organisation av högstadiet, som kan väntas bli väl så ofta förekommande i framtidens enhetsskola. Det utesluter givetvis inte att i enstaka undantagsfall, där speciella omständigheter

gör det troligt att ett experiment av det slag som skolöverstyrelsen tänkt sig skulle ge verkligt värdefulla erfarenheter, skall sådana få anordnas. Jag tänker därvid på vissa varianter av y-undervisningen, som inte är så lätt att ordna på flertalet platser, även där barnantalet i och för sig skulle vara tillräckligt. Men jag vill ännu en gång betona att jag räknar med att det kommer att bli i ett ytterligt begränsat antal. Skulle försöksverksamheten i betydande omfattning begränsa sig till allenast utbildning, utmynnande i 9y och eventuellt 9a, så är det ingen enhetsskola utan fortfarande en definitiv uppsortering av eleverna på olika skolformer, senast fr. o. m. sjunde klass. Och vi skall väl ändå inte ge på hand att det bör gå på det sättet förrän vi har gjort ytterligare undersökningar och fått ytterligare erfarenheter av de olika slag av differentiering, som i den samlade försöksverksamheten kan och bör förekomma. Denna av skolöverstyrelsen nu senast avhandlade anordning bör alltså i princip hänföras till det tredje av överstyrelsens alternativ, som jag nyss har berört, nämligen utbyggnad av folkskolan till en nioårig dylik.

Herr talman! Jag skall inte gå in på några detaljspörsmål i detta mitt inledningsanförande. Jag vill emellertid ännu en gång uttala, att det föreliggande utskottsförslaget synes mig vara en mycket god grund att bygga det fortsatta reformarbetet på.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! I likhet med ecklesiastikministern vill jag betyga att det är glädjande att statsutskottet i stort sett är enigt i vad utlåtandet berör enhetsskolan. Man är enig om att den pågående försöksverksamheten skall utmynna i en obligatorisk, organisatoriskt sammanhållen nioårig enhetsskola, och man är enig om att den bör genomföras allmänt när klarhet och enighet ska-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

pats i fråga om de detaljer där oklarhet ännu råder — de är ju både många och betydelsefulla. Både reservanterna och utskottsmajoriteten har alltså samma uppfattning på den punkten, att man skall vinna klarhet om detaljerna.

Man måste — därom är också utskottet enigt — ha ett visst underlag i form av resultat från försöksverksamheten för en bedömning, huruvida denna har givit de resultat som vi alla önskar att vår skola skall ge. Man kan fråga sig, om inte den stora mängd barn — det rör sig väl om cirka 80 000 — som nu är i försöksskolan skulle kunna räcka. Möjligen kan det sägas att man inte från början har planerat försöksdistrikten riktigt utan låtit dem bli utspridda och därigenom fått för små enheter, men det har man undan för undan sökt reparera genom att när vederbörande kommuner eller skolöverstyrelsens försöksavdelning kommit med förslag till utökning av försöksverksamheten lägga distrikten i anslutning till försöksdistrikt, och det är ju riktigt.

Nu menar departementschefen och statsutskottets majoritet, att detta inte är tillräckligt utan att man måste ha ännu större försöksregioner. Det är på den punkten som reservanterna har en avvikande mening. Reservanterna menar att vi redan har så många och omfattande försöksregioner att de borde kunna räcka till för den bedömning som vi alla anser böra göras. Jag vill bara peka t. ex. på det stora området söder om Söder i Stockholm när det gäller orter av stadskaraktär — det exemplet anförs för övrigt i reservationen — men det finns också på landsbygden ganska stora försöksregioner som borde kunna räcka till.

Vi menar nämligen att vissa förutsättningar måste vara uppfyllda för att försöken skall kunna bli utslagsgivande, och det gäller enligt vår mening i första hand tillräckligt många kvalificerade lärare och tillräckligt med klassrum, så att vi kan få mindre antal

barn i klasserna. Är man vän av försöksskolan, måste man hålla på att dessa två förutsättningar — mindre antal barn i klasserna och kvalificerade lärare — måste vara uppfyllda för att det skall lyckas. Detta är den egentliga orsaken till att reservanterna har önskat en annan utformning av ett av styckena i statsutskottets skrivning.

Jag vill tillägga ännu en sak efter ecklesiastikministerns anförande. Han säger att han önskar att den vetenskapliga utredningen skall ge bevis för hur det ligger till. Detta borde ju också vara ett skäl för att man kanske skulle skjuta litet på utökningen av försöksdistrikten.

Reservanterna har önskat en annan skrivning även i ett annat stycke av utskottets yttrande. I en motion i första kammaren med nummer 432 har det föreslagits att man skulle kunna få göra försök med en genomförd klassdifferentiering från klass 5 med barn som bedöms lämpade för studier i högre skolor, och denna differentiering skulle ske med hjälp av testning, betyg och lärarnas omdöme.

Många kanske värjer sig för tanken att man redan då skulle mönstra ut en del barn, och det ligger kanske någonting i den invändningen. Men om vi nu inom alla försöksdistrikt gör försök, som inte helt lyckas, är det väl riktigt att man fullföljer det som beslöts vid 1950 års riksdag och företar allsidiga försök angående de för enhetsskolan ändamålsenliga organisations- och arbetsformer som på något sätt kan vara en vägledning om hur man skall lägga upp undervisningen, alltså ett experiment eller ännu ett försök som kanske skulle kunna ge något utslag antingen i positiv eller i negativ riktning.

Herr talman! Med detta korta anförande på denna punkt ber jag att få yrka, att de två styckena i skrivningen utbyts på det sätt som är angivet i reservationen av herr Arrhén m. fl.

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Ecklesiastikministern har genom att inleda den här debatten velat markera, att ett viktigt skede i arbetet på den kommande nioåriga skolan nu tar sin början och det glädjande i att man här inom de demokratiska partierna kunnat nå enighet om den fortsatta tidtabellen och den yttre ramen för enhetsskoleförsöket.

Jag vill understryka att också jag finner detta mycket tillfredsställande, ävensom att diskussionerna i statsutskottet i detta ärende har kunnat föras i en anda av generositet och öppenhet för synpunkter från olika håll, som är utomordentligt stimulerande och ganska löftesrik för det fortsatta arbetet.

Den partimotion som vi från folkpartiets sida i januari lade fram i dessa frågor har i det väsentliga blivit tillgodosedd i statsutskottets nu föreliggande utlåtande, och jag har därför ingen anledning att rikta någon som helst kritik mot utlåtandet. Den tidtabell som skolöverstyrelsen har i sitt i dagarna framlagda förslag är också nära nog identisk med den som förekommer i utskottets utlåtande, och det tyder ju på att här har uppstått en betydande förbättring i fråga om upplysningsläget. För kommunerna är det nu ganska klart, vad de har att ställa in sig på i fråga om organisatoriska förändringar.

Det är emellertid beklagligt att kommunerna, som nu genom realskoleutredningens och enhetsskoleärendets behandling fått klarhet på dessa punkter, inte får klarhet på den tredje punkt, som är utomordentligt viktig för dem, nämligen frågan om hur den lokala och regionala ledningen av skolans organisation skall ske, om de nya mellaninstanser som skall träda till och om de former för det interkommunala samarbetet som dessa mellaninstanser skall handlägga. Vi hade alla hoppats att en proposition om mellaninstanserna skulle ligga på riksdagens bord i vår. Jag förmodar att det är lärdomarna av den

häromdagen förda debatten om riksdagens rätt att i god tid få propositioner från regeringen som gör, att regeringen nu har underlåtit att lägga fram denna proposition. Jag kan i likhet med statsministern säga, att det är utomordentligt trevligt med folk som är läraktiga och omedelbart tar rättelse, men ur saklig synpunkt måste jag beklaga att denna proposition inte kunnat komma tidigare i vår.

Nu är det stora oklarheter för kommunerna, vid vilken tidpunkt de gemensamma skolstyrelserna skall träda i kraft och vid vilken tidpunkt länskolnämnderna — om jag får kalla dem så — skall börja fungera. Jag har själv personlig erfarenhet av hur arbetet i en gemensam skolstyrelse fungerar i ett försöksdistrikt och kan vittna om att det varit utomordentligt värdefullt i fråga om utnyttjandet av tillgängliga lärarkrafter och planeringen av de olika skolformernas arbete att kunna handlägga dem i ett organ samt att förutsättningarna för ett samarbete med grannkommunerna avsevärt vidgats på detta sätt.

Här har kammaren vid olika tillfällen efterlyst ställningstagande från regeringens sida till skolstyrelseförslaget. Jag vill vittna om det intresse som herr Andersson i Linköping vid olika tillfällen visat som pådrivare, och det är synd att han och alla andra nu skall behöva sväva i ovisshet ytterligare en tid. Jag hoppas att ecklesiastikministern i dag är beredd att åtminstone säga något om tidpunkten för ikraftträdandet av denna lag såsom regeringen nu ser på dessa saker, om man fortfarande tänker sig ikraftträdandet från den 1 juli 1957 eller om man är benägen att ytterligare skjuta på ikraftträdandet. Inte minst med tanke på det betydande arbete med organisationsplaner, som realskoleutredningen förutsatt att mellaninstanserna skall handlägga, är det nödvändigt att här sker en relativt snar start för dessa organ.

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

I direkt anslutning till en central punkt i utskottets nu föreliggande utlåtande skulle jag vilja säga några ord om den sammanfattande utredning för den nioåriga skolan, som här förutsättes och som ju på visst sätt har varit aviserad ända sedan 1950 års beslut fattades. Man tänkte sig då att mot slutet av 1950-talet skulle det komma en utredning, som framför allt skulle ta ställning till de kvarstående och olösta organisationsproblem som kompromissen 1950 inte måktade klara. Den sammanfattande skolutredning, som nu föreslås i statsutskottets utlåtande, är alltså identisk med denna, men därutöver och med anledning inte minst av den principmotion vi från vårt håll har framlagt har utskottet nu förklarat, att utskottet för sin del gärna ser att en inledande etapp i denna utredning ägnas en ingående prövning av den nioåriga skolans mål, dess kompetensvärde och dess inriktning emot yrkesarbetets olika former. Jag syftar då inte enbart på linjen 9 y utan över huvud taget på det värde enhetsskolans avgångsklass skall tillmätas i förhållande till olika kommande utbildningsvägar. Såvitt jag förstår är det fel, som hittills begåtts i planeringen av den kommande skolan, att man varit så helt inriktad på den yttre organisationen, på avvägningen av olika lärarkompetens- och differentieringsspörsmål, att man har glömt bort åtskilligt av det som 1946 års skolkommission lade så stor vikt vid, nämligen en fortgående prövning av skolans innehåll, dess bildningsmål och dess karaktärsfostrande uppgifter.

Det är alltså här som den sammanfattande utredningen — och den får ju tid till det, då den organisatoriska delen inte skall börja behandlas förrän efter utgången av läsåret 1958—59 — såsom en första etapp kan grundligt studera dessa problem, granska i vad mån de kursplaner, som finns, och de läroböcker, som är utarbetade, verkligen svarar mot det praktiska livets behov.

Jag är särskilt glad över att utskottet understryker, att man här bör ta upp direkt kontakt med näringslivet och om möjligt få bindande förpliktelser från näringslivet om vad man där önskar i fråga om förändringar, kompletteringar och preciseringar i nu gällande kursplaner.

Jag tror det vore utomordentligt önskvärt om de direktiv som kommer att skrivas för denna sammanfattande utredning blir så generöst hållna, att de verkligen medger för utredningen att under de första åren, då den ännu inte hunnit in i sitt mest kritiska och pressade läge, verkligen får möjlighet att göra grundliga utredningar.

Jag är också glad över att utskottet velat markera detta genom att ge lärarhögskolans pedagogiska institution en personalförstärkning redan nu från i sommar utöver vad regeringen föreslagit, så att dels de pedagogiska mätmetoderna och dels formerna för en sådan bildningsmålsundersökning verkligen i tid skall kunna hinna penetreras.

Jag skall avslutningsvis, herr talman, bara säga några ord om den reservation från högern, som föreligger och som fröken Karlsson haft den kanske inte helt angenäma plikten att här försvara.

Högern instämmer ju på alla de väsentliga punkterna med utskottsmajoriteten, men på två punkter har högern velat infoga, om jag får kalla det så, en brasklapp. Man har velat värja sig mot vad man uppfattar som en alltför stark utvidgning av försöksverksamheten genom att säga, att det inte är så nödvändigt att åstadkomma ytterligare sammanhängande försöksregioner. Högerns argument mot det är att det redan finns sådana. Man hänvisar särskilt till »Söder om Söder». Nu är det, som framgår för alla, som tagit del av skolöverstyrelsens plan, inte alls så att »Söder om Söder» är någon typisk försöksregion. En försöksregion har ju två uppgifter, dels att skapa underlag för försöksgymnasier med skiftande

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

geografiskt underlag, dels att pröva det interkommunala samarbetet. »Söder om Söder» är ett stadsområde. Det är ett område inom en och samma stad och ett och samma skoldistrikt, och där ställs man inte alls inför de problem som man skulle göra i en försöksregion ute i landet.

Man skiljer i högerreservationen mellan behov av regioner i tätorter och städer. Det avgörande är ju att man skall åstadkomma regioner, som omfattar både tätorter och städer, att tätorterna skall kunna stödja de kringliggande landskommunerna och att man därjämte skall kunna få ett mera differentierat högstadium än hittills.

Den andra delen av högerreservationen avser differentieringen i klasserna 5—6. Den ställer kravet, att man redan nu skulle vidta särskilda försök för en renodlad klassdifferentiering i klasserna 5—6. Jag måste nog säga att jag förstår, att fröken Karlsson med sin praktiska erfarenhet från folkskolan inte kan uppfatta detta som en hjärtesak. Att realskoleutredningen tvingas föreslå en ganska omfattande differentiering av dessa klasser beror på att de under en övergångstid skall bilda underlaget för en mycket krävande teoretisk skola, den treåriga realskolan, och därför måste man i femte och sjätte klasserna tvinga in en del av det stoff, som hittills legat inom realskolan och som folkskolan inte behöver samsätta sig med.

Jag tror säkert att även i fortsättningen en viss gruppering av eleverna kommer att bli nödvändig i folkskolans femte och sjätte klasser — verksamheten i försöksdistrikten tyder bestämt på det — men att nu som en väsentlig punkt inrikta sig på skapandet av genom psykologiska urvalsprov åstadkomna elitklasser i femte och sjätte klasserna tror jag vore att skjuta in sig på fel punkt. De statliga försöksskolorna, som väl väntas komma till under nästa budgetår, skall pröva ett rikt varierat diffe-

rentieringsschema, särskilt på högsta-diet men jag hoppas också på mellanstadiet. Där är det då naturligt att göra detta som ett led i ett allmänt differentieringsprogram, men det finns ingen anledning att nu skjuta fram behovet av elitklasser i samma ögonblick som man uppger tanken på att under alla förhållanden bevara den femåriga realskolan.

Herr talman! Jag har här bara velat ta upp några av de principiellt viktigaste synpunkterna. Jag tror det vore värdefullt, om denna debatt verkligen kunde ge en överblick över enhetsskolfrågans aktuella läge, och jag tror att utskottets utlåtande bildar ett gott underlag för detta.

Jag ber att till alla delar få yrka bifall till utskottets förslag, avdelning I.

Fröken KARLSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Helén menade, att det skulle vara en oangenäm uppgift för mig att framföra de synpunkter som jag gjort. Det var det inte alls, därför att de stämmer med min personliga uppfattning, och då är det inte på något sätt oangenämt.

Jag menar att om man inte ökar ut försöksdistrikten i alltför snabbt tempo — man skall gärna göra det så fort som möjligt men inte förrän man har de resurser, som jag pekade på — vinner man, att man inte behöver så många lärare och så många klassrum. Jag vill understryka, att om man kan göra det utan att man eftersätter detta krav, har jag ingenting emot det. Men jag anser att förstahandsintresset är de mindre klasserna. Man kan aldrig investera nog däri. Det är inte att betrakta som ett lärarintresse, det är ett barnens intresse och ett hemmens intresse i första hand.

Vad sedan gäller det i motionen i första kammaren framförda förslaget till en differentiering av femte klassen som ett försök, har jag väl rätt att tro på att man kan göra försöket. Jag sade

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

i mitt första anförande, att det kanske kan ge ett negativt utslag, men då har man ju också däri fått något att lära. När vi använder ordet försök, så ligger det väl däri, att vi har möjlighet att erkänna att detta var eller inte var riktigt lyckat.

Det där är ju alldeles självfallet, så det behöver jag inte påpeka vare sig för herr Helén eller någon annan i kammaren, att det endast kan göras när man har flera parallellklasser. Jag har lika stor rätt att tro att det försöket bör göras som herr Helén då han anser det oberättigade i att det sker.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad fröken Karlsson sade om behovet av mindre klasser är så självfallet att den saken behöver vi inte alls diskutera. Jag skulle bara vilja ha en upplysning av fröken Karlsson om på vilket sätt och i vilket sammanhang högern gjort insatser för att åstadkomma detta. Det svala intresse högern visat för att driva igenom vårt krav på en minskning av klassenheterna tyder inte på att fröken Karlssons säkerligen personligt kända övertygelse också omfattas av något allvarligt stöd av högerpartiet.

Fröken KARLSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag minns om vad jag sade alldeles nyss om att man i riksdagen varit rörande enig i denna sak. Mig veterligen har högern aldrig på något sätt aktivt medverkat till en höjning av barnantalet i klasserna, så därav kan herr Helén inte dra några som helst slutsatser. Det är inte, tycker jag, att på något sätt understryka vikten av enighet i en stor fråga.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Det borgerliga motståndet mot enhetsskolan har pågått in i det sista. Fröken Karlssons anförande nyss är därvidlag belysande, även om det ingalunda var av den art, som vi

har vant oss vid att i andra sammanhang läsa i högerpressen under senaste tiden. Men efter det riksdagsbeslut, som nu förestår, bör det bli svårt för de kretsar, som motarbetar enhetsskolan, att förhindra en fortsatt demokratisering av undervisningen — åtminstone vad det gäller den grundläggande utbildningen.

Fröken Karlsson har nu som skäl för en fortsatt förhållning anført, att man inte bör utvidga försöksverksamheten ytterligare, ja, att man över huvud taget inte skall åtgöra någonting i praktiskt avseende annat än att under ytterligare några år utreda hela frågan. Man kan inte bedöma enhetsskolans förutsättningar, innan det finns tillräckligt med lärare och tillräckliga resurser i övrigt, säger fröken Karlsson. Det är alltså högerns linje: att dröja tills dess sådana förutsättningar föreligger. Och med det vill högern uppenbarligen vinna ytterligare några år för det nuvarande tillståndet.

Från våra utgångspunkter är det visserligen illa nog att de borgerliga attackerna mot enhetsskolan har lett till betydande eftergifter i fråga om tempot för skolreformens genomförande, vilket också framgår av utskottets utlåtande, men nu har ju i alla fall de borgerliga partierna insett att folkopinionen för enhetsskolan är så stark, att det till och med i den borgerliga reservationen har måst tagas med en formulering om att reformerna på skolans område skall »utmynnas i en obligatorisk, organisatoriskt sammanhållen nioårig enhetsskola». Det är onekligen ett framsteg, och det är något helt annat än de tusentals artiklar och tal som flödat från borgerligt håll efter riksdagens principbeslut i denna fråga för några år sedan. Vi kan bara med tillfredsställelse konstatera att det borgerliga motståndet har brutits på ytterligare en viktig punkt, d. v. s. att de borgerliga partierna dess bättre inte haft makt att förverkliga sina avsikter.

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Nu har det också genom utskottsbehandling blivit ytterligare understrukt att meningsskiljaktigheterna om skolreformen — om man undantar små grupper, som fortfarande kämpar för det gamla bildningsmonopolet — inte längre gäller de grundläggande linjerna för enhetsskolan utan vissa detaljer. Under sådana förhållanden anser vi också ytterligare styrkt att vårt förslag om enhetsskolans genomförande i ett snabbare tempo är fullt möjligt att genomföra. Det kan inte finnas några skäl att dröja ytterligare, därför att vissa detaljer måste utredas. Utredningen skall nämligen — som herr Helén framhållit — framför allt gälla skolans inre arbete: kursplaner, metoder och kanske framför allt organisationen av enhetsskolans högstadium. Men beträffande allt sådant gäller ju i särskild grad det påpekande, som gjordes av skolkommisionen på sin tid, nämligen att det i fråga om sådana skolfrågor aldrig kan fastställas några fixa normer, utan att man därvidlag måste eftersträva »en ständigt fortskridande skolreform».

Så långt har försöken med enhetsskolan bedrivits, att man nu kan börja med införandet av denna skolreform i alla skoldistrikt inom en viss fastställd tid i stället för att ytterligare en gång framflytta det hela till en obestämd framtid.

För föräldrar och andra målsmän, som är angelägna om att i tid kunna planera för sina barns skolgång, vore det av stort värde om de finge veta något så när bestämt när enhetsskolan i deras bygd kommer att förverkligas. Praktiskt taget alla människor i vårt land är nu medvetna om att den nuvarande folkskolan är otillräcklig ur många synpunkter. Det är i hög grad den saken — inte bara den starka befolkningstillväxten — som är anledningen till de ständigt ökande köerna av sökande till realskolor, yrkesskolor och andra högre skolor, och därmed också till de ständigt ökande skaror av

ungdomar som avvisas från alla dessa skolor och därför aldrig kan få någon annan utbildning än folkskolans.

Många tiotusental föräldrar, som befinner sig i den situationen, frågar sig därför med oro: När blir det enhetsskola i det här skoldistriktet? När kan vi räkna med att våra barn blir jämställda med barnen i de distrikt, som redan har enhetsskola, eller med barn som har haft turen att komma in vid realskolor och yrkesskolor? När blir det i vårt skoldistrikt en självklar *rätt* för alla barn att få den undervisning, som motsvarar ungefär den nuvarande realskolan, och vi därmed slipper ifrån det förödande jäkt, som är förenat med den nuvarande konkurrensen om de otillräckliga platserna vid realskolor och liknande?

Det ligger i sakens natur, att oavsett vilken tidpunkt man bestämmer sig för så kommer det fortfarande under många år att råda stora svårigheter för många föräldrar och elever. Så har det blivit på grund av de hittillsvarande försummelserna i fråga om skolpolitiken. Men det är också klart, att om riksdagen nu fastställer en bestämd tidpunkt när åtgärderna för enhetsskolans genomförande skall påbörjas i alla skoldistrikt, så ger detta föräldrarna åtminstone visshet om vad de har att vänta sig. De kan med ledning därav planera för sina barns skolgång. Genom ett beslut i enlighet med regeringens och utskottets förslag däremot vet föräldrarna fortfarande ingenting bestämt om den saken. I varje fall får de bara veta att det skall ske »så snart sig göra låter». Det kan vara om fem eller tio eller femton år, möjligen ännu längre fram i tiden.

Skall man döma av utskottsförslaget i fråga om lärarutbildningen — som vi kanske får behandla i detta sammanhang, eftersom frågan här redan varit på tal — så handlar det även där om en målsättning på lång sikt. I debatterna om skolreformen har uttrycket »så snart sig göra låter» alltid inrymt

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

en reservation främst i fråga om tillgången på lärare och lokaler. Tyvärr har vi i samband med frågan om enhetsskolan icke fått något besked om vad utskottet har tänkt sig om skolbyggnadsprogrammet. Därvidlag har det som bekant dragit ihop sig till en katastrofsituation, därför att regeringen och riksdagen år efter år har avvisat även de blygsammaste anspråk på flera skolbyggnader. Nu är vi uppe i en brist på cirka 6 000 klassrum i folkskolan, och prognosen för de närmaste åren visar att bristen bara blir värre. I längden kommer man väl knappast ifrån den avvägning av statsutgifterna, som kommunisterna har förordat, nämligen att satsa litet mindre på militärutgifterna för att få litet mera till bl. a. skolorna. Men vi tycker att man skall handla omedelbart. Vi anser att man inte skall vänta utan ta litet större hänsyn till de tiotusentals föräldrar, som oroligt väntar på ett genomförande av enhetsskolan.

På samma sätt förhåller det sig med lärarutbildningen. I samma utlåtande där utskottet förklarar att enhetsskolan »så snart sig göra låter» skall genomföras, föreslår utskottet att det skall företagas en betydande *minskning* av lärarutbildningen. Detta förslag skall naturligtvis ses i samband med det sorgliga faktum att det råder en skriande brist på lärare till skolor av alla slag. Detta erkänner också utskottet men kommer med förklaringen att det om några år blir ett mindre antal elever i skolorna, och då får vi för många lärare, om vi fortsätter med utbildningen i samma omfattning som hittills.

Utskottets bekymmer är alltså inte de odrägliga förhållanden, som vi har nu på skolans område, bland annat på grund av lärarbristen. Nej, utskottet sysselsätter sig med att värja oss för den »olycka», som består däri att vi en gång i framtiden får fler lärare än vad vi behöver. Men vad vi behöver är som bekant ett mycket relativt begrepp.

Jag kan exemplifiera det genom att påpeka vad skolöverstyrelsens planeringskommitté har sagt om skollokaler. Utöver den brist på inemot 6 000 klassrum, som vi har nu, skulle vi få en ytterligare brist på 800 à 900, om folkskolan skulle återgå till 1947 års bestämmelser i fråga om klassernas storlek. En så oerhörd försämring av undervisningsmöjligheterna har nämligen skett på de senaste tio åren! Men de stora klasserna har vi ju inte bara på grund av att det fattas klassrum utan också därför att vi saknar lärare, och man kan följaktligen inte bota den delen av bristerna genom att minska lärarutbildningen ytterligare. En mycket betydande del av det »läraröverflöd», som utskottet bekymrar sig för, skulle alltså gå åt enbart genom en återgång till 1947 års bestämmelser om klassernas storlek — och ändå var inte heller den tidens klasstorlek helt tillfredsställande. Egentligen borde man ha ännu mindre klasser.

Skall man dessutom göra något allvar av deklARATIONERNA om glesbygdernas skolförhållanden, så kommer det sannoligen inte att bli en enda lärare över, även om man totalt utnyttjar den nuvarande seminarieorganisationen!

Detta om framtiden. Men härutöver finns det anledning att starkt understryka vad skolöverstyrelsens planeringskommitté har sagt om det aktuella läget. Minskar man lärarutbildningen, så innebär det att elever som under många år ytterligare kommer att vara handikappade, därför att det inte finns enhetsskola och inte plats för dem i realskolor och yrkesskolor, dessutom också skall dragas med alla de olägenheter, som bristen på lärare innebär. Under några år kommer vi nämligen att ha en ökande brist på lärare.

Skolöverstyrelsens kommitté framhåller också att det skulle vara »ytterst anmärkningsvärt om ungdomens utbildningsmöjligheter skulle försämrast åren närmast före införandet av den obli-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

gatoriska nioåriga enhetsskolan». Men så blir det enligt utskottets förslag.

Jag instämmer helt i skolöverstyrelsens planeringskommitté i detta stycke. Jag vill tillfoga att det vore en upprörande orättvisa mot föräldrar och elever, som på detta sätt i dubbel mening blir offer för bristerna i vårt skolväsende, om man nu begränsar lärarutbildningen ytterligare.

Herr talman! Under hänvisning till vad jag sagt vill jag beträffande avdelning I a hemställa om bifall till motion nr 519, som innebär att riksdagen nu skall besluta, att den nioåriga enhetsskolans genomförande påbörjas i hela landet under loppet av närmaste femårsperiod och att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära framläggande av en plan härför och förslag till de åtgärder som erfordras för att trygga skolreformens genomförande på det sätt vi angivit i reservationen.

Fröken KARLSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Den föregående talaren kände glädje av, tyckte jag, att anmärka på högerns ställning i skolfrågan, och han efterlyste »högerns positiva inställning». Han sade, att högerns attityd är ju alltid att vänta.

Jag skall inte ta många minuter i anspråk, ty jag vet att det är många som vill tala, men jag kan inte underlåta att ta upp ett par punkter i herr Holmbergs anförande. Han var i sista delen av sitt yttrande inne på att vi har ont om lärare. Jag tillät mig för ett par år sedan att här i kammaren föreslå, att vi skulle vänta med nedläggandet av ett av de provisoriska seminarierna för utbildande av folkskollärare. Jag menade, att vi hade så stora svårigheter att täcka vikariebristen, att vi kunde vänta åtminstone något eller några år och därmed slippa gå miste om utbildningen av 84 lärare varje år. Enligt vad jag kan komma ihåg var herr Holmberg inte bland dem som röstade för att se-

minariet skulle bibehållas. Det kan ju hända att jag tar fel, men jag tror det knappast. I varje fall är väl detta ett klart bevis för att vi gärna velat vara med om en ökad utbildning av lärare.

Om inte högern varje gång okritiskt anslutit sig till allt som gjorts beträffande försöksdistrikten, vittnar väl detta snarare om en positiv än om en negativ inställning. Jag har tidigare i dag sagt, att man gjorde ett fel vid utplaceringen av försöksdistrikten. Det må ju vara hänt att detta fel begicks, men värre var att när man utökade försöksdistrikten så lade man dem inte alltid i anslutning till redan förefintliga försöksdistrikt, och därigenom fick man inte så stora regioner som det borde vara. Detta är man nu i färd med att rätta till efter flera år. Här har vi således ett annat bevis för att högern hade en riktig inställning.

Herr HOLMBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att fröken Karlsson talar på högergruppens vägnar, när hon säger sig vilja vara med om ökad lärarutbildning, ty då skulle vi tydligen få uppleva en ganska stor överraskning så småningom. Frågan om lärarutbildningen har ju varit föremål för behandling i utskottet med anledning av en motion från vårt håll, och det finns en socialdemokratisk reservation, som visserligen inte går så långt som vår motion men i samma riktning. Högern har i utskottet bekämpat såväl vår motion som det förslag reservationen innebär. Skall vi nu få vara med om att högergruppen röstar antingen för vår motion eller också för reservationen rörande lärarutbildningen? Kanske fröken Karlsson redan nu kan ge oss ett besked?

Herr NORDKVIST i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att något beröra den kritik som riktats mot försöksverksamheten i fråga om den nioåriga enhetsskolan.

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Jag vill gärna begagna tillfället att betyga såväl ecklesiastikministern som statsutskottet min synnerliga tacksamhet för den proposition som vi fått i ärendet respektive det utskottsutlåtande som har presterats — vittnesbörd om samarbetsvilja och en ärlig strävan att komma till rätta med problemen i enighetens tecken. Jag hade knappast väntat mig att få se exempel på så stor enighet och på så stor samarbetsvilja. Från visst håll har nämligen en mycket frän kritik riktats mot försöksverksamheten och mot resultat, som elever givit prov på efter slutad nioårig skolgång. Det har till och med sagts, att skall det hålla på på så här, får vi troligen tillbaka den femåriga realskolan bakvägen. Man har nämnt att elever, som kom från ett visst försöksdistrikt och skulle genomgå ett statligt gymnasium, inte ens kunde ta ut subjekt och predikat i en så enkel sats som »Bonden plöjer åkern».

Detta är inte något konstruerat exempel, utan det är hämtat ur levande livet, och det har till och med anförts i pressen. Man jämför med den femåriga realskolan och man räknar poäng. Man räknar inte bara poäng i hela tal utan man räknar till och med i bråkdelar och säger: »Ja, så uselt är det, men någonting annat var ju inte att vänta.»

Å andra sidan har man från samma håll varit med om att försöksverksamhet skulle anordnas. Det är precis som om man hade tänkt: »Ja, det går naturligtvis illa, men en försöksverksamhet kan vi alltid vara med om.» Lika gärna kunde man ju resonera som så: »Nu skall vi bygga två olika slags industrier, en som skall tillverka klädespersedlar — låt oss säga västar och byxor — och en som skall frambringa charkuterivaror.» När verksamheten sedan pågått en tid säger man: »Nu skall vi se vem som gör de bästa korvarna.»

Visst blir resultaten olika, men när man jämför ojämförbara ting, så kan resultatet inte bli annat än olika. Man glömmer bort att de båda skolorna har

olika förutsättningar. Den ena har ett gallrat material, den andra ett ogallrat. Den ena har äldre elever, den andra yngre. Den ena har vältränade lärare, som sedan många år är införda i ett visst system, den andra folk som är mindre kvalificerade i utbildningsavseende och som skall söka sig fram till något nytt. Man glömmer bort vad det är vi vill vinna med försöksverksamheten och vad det är vi vill vinna med den nioåriga enhetsskolan. Ty vad är det vi strävar efter? Ja, mitt herrskap, det är tämligen allbekanta ting, så om den saken skall jag inte orda särskilt mycket. Jag skall bara sammanfattningsvis anföra några punkter.

Vi vill för det första ha bort poängjaktet och nervositeten vid inträdesprovningarna till på folkskolan byggande skolor. Vi skall komma ihåg en sak som förre ecklesiastikministern Weijne sade i skoldebatten 1950: man har sprängt ramen för den nuvarande realskolan. Vi vet alla hur det är. Man söker från fjärde klass i folkskolan till realskolan, och en del kommer in, andra kommer inte in. De som inte kommer in söker från femte klass — en del kommer in, andra inte. Så söker man från sjätte (då vanligen till den fyraåriga realskolan), och sedan håller man på och söker ända upp i sjunde klass till den fyraåriga realskolan.

Men, mitt herrskap, hur går det med folkskolan och dess klasser? Jo, de blir söndertrasade, och det finns ingen möjlighet för lärarna att arbeta tillfredsställande under sådana förhållanden.

Trots allt detta får man i realskolan in olämpliga lärjungar. De passar inte för skolan, de passar inte för kurserna och kurserna passar inte för dem. Man kan höja poängtalet, såsom i visst avseende föreslagits av realskoleutredningen, och man kan välja ett annat intagningsförfarande. Det blir kanske bättre, men jag tror att man ändå misslyckas.

Vi måste för det andra ha en lugnare

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

arbetstakt i framtidens skola, och jag tror att detta skall bli möjligt i enhetsskolan, trots att man där försöker knappa in på tiden. Det är ju inte alla kunskaper som skall sitta i huvudet. Eleverna skall också lära sig att när så behövs använda uppslagsböcker och träna sitt omdöme i stället för sitt minne. Man skall lämna skolan med en glad offensivanda och längtan efter att lära mer och inte som nu ofta med leda vid plugget. Onödiga kurser måste beskäras, och sker det, får man nog tid till vad som är väsentligt. Jag har här en lista på hur jag anser att man bör förfara. Jag skall emellertid inte ge mig in på att undervisa kammaren om detta, ty kringvandrande agitatorer har sagt mig: »Tala nu inte för länge, ty vi vill hinna sluta så, att vi kan fara hem med tåget till den efterlängttade hembygden!»

För det tredje vill vi ha bort kvarsitningen och utkuggningen. Det nuvarande skolsystemet befördar dessa saker.

För det fjärde vill vi ha samma startmöjligheter för fattiga och rika, om jag får uttrycka mig en smula drastiskt. Det är alldeles för få från socialgrupp 3 som med nuvarande skolsystem har möjlighet att gå de teoretiska studiebanorna och kanske också de praktiska.

För det femte vill vi ha jämställdhet mellan stad och land och för det sjätte jämställdhet mellan praktisk och teoretisk utbildning. Jag är för min del rädd för — ja, jag är nästan dödligt rädd — att det nya skolsystemet kommer att lida av samma brister som det gamla i det avseendet, att det lockar över till de rent teoretiska studievägarna en hel del unga pojkar och flickor, som skulle ha gått praktiska vägar. Det är nämligen inte så, som många människor föreställer sig, att en viss kategori av ungdomar med praktisk lagging skall ägna sig åt yrkesarbete, medan en annan kategori med intellektuell lagging skall ägna sig åt teoretiska studier. Vetenskapliga undersökningar har

visat, att många av dem som är intellektuellt högtstående också har en mycket praktisk lagging. Det skulle vara skäl i att försöka rädda över några av dem till de rent praktiska studievägarna.

Som punkt 7 har jag tagit upp, att 9 y i den nya skolorganisationen måste ges lika stora chanser som 9 g. Vi håller på att glömma de många eleverna i 9 y för de relativt få som skall gå vidare till gymnasiet.

Jag har inte med detta velat säga att jag är någon vän av en forcering när det gäller enhetsskolan, utan jag anser att försöksverksamheten skall ges erforderlig omfattning, så att vi kan komma fram till ett lyckligt och bra resultat. Jag vill emellertid uppmana speciellt statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att inte ta intryck av den ofta fräna och ovederhäftiga kritik som har riktats mot försöksverksamheten, utan att hela tiden ha målet klart i sikte: uppbyggandet av en enhetsskola.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i avdelning I.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! På grund av deltagande i medkammarens debatt var det inte möjligt för mig att åhöra herr Heléns anförande. Sedan jag återvänt hit till kammaren har jag emellertid fått reda på att herr Helén till mig framställt en direkt fråga av ungefär följande lydelse: när kommer den väntade propositionen med anledning av skolstyrelseutredningens förslag?

Jag vill inte alls sticka under stol med att propositionen i fråga har en viss betydelse även i förevarande sammanhang. Det är önskvärt att ett sådant förslag snarast kan föreläggas riksdagen, så att man kan fatta de beslut som kan behövas både för planerandet av den fort-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

sätta försöksverksamheten och för genomförandet av enhetsskolan. Av vad som här tidigare sagts framgår ju att vi inte har så värst god tid på oss med detta.

Jag vill emellertid sammanfatta mitt svar på herr Heléns fråga på det sättet, att jag erinrar om att jag tidigare tänkt mig att det skulle, om än med ett nöd-rop, vara möjligt att framlägga propositionen om skolstyrelse för riksdagen till den sista propositionsdagen i april. Så har inte kunnat ske. Propositionen skulle, om vi ytterligare forcerat arbetet de allra sista dagarna, kanske ha kunnat läggas på riksdagens bord i dag. Jag är inte övertygad om att herr Helén hade uppskattat detta — hans uttalanden i onsdags kommer mig närmast att tro motsatsen. Regeringen har också i god tid fattat ett annat beslut som vi ansett hänsynsfullare mot riksdagen, nämligen att propositionen skall framläggas för riksdagen den första dagen under höstsessionen. Det uppkommer därigenom den förskjutningen att motions tiden helt kommer att förläggas till höstriksdagen i stället för att den skulle ha till allra största delen sammanfallit med slutspurten nu i maj. Vi har varit på det klara med att det senare inte skulle vara lämpligt, och vi har därför tänkt oss att man skulle acceptera den försening som det innebär att motions tiden helt förläggas till höstriksdagen.

Regeringen anser att en behandling av propositionen under höstsessionen inte skulle innebära någon verklig försening i förhållande till det tidigare schemat. Alla inser nog att, även om propositionen framlagts den 11 april, skulle det ha varit ganska svårt för riksdagen, med hänsyn till de många skolfrågor som då ännu icke var behandlade, att hinna med behandlingen av densamma under vårsessionen.

Av skäl, som bland annat herr Helén här anfört och som jag själv snuddat vid tidigare, finner regeringen det angeläget att så snart som möjligt bringa pro-

positionens huvudinnehåll till skolplanerarnas och allmänhetens kännedom. Jag räknar med att så kommer att kunna ske på lämpligt sätt, troligen i början av nästa månad.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr ecklesiastikministern för de upplysningar, som han nu ansett sig kunna lämna. När han säger, att någon försening på detta sätt inte skulle behöva uppkomma, gäller det, såvitt jag förstår, enbart riksdagsbehandlingen. Däremot är det fråga om det inte kommer att bli en avsevärd försening av lagens ikraftträdande, och det var detta jag fäste särskilt stor vikt vid. Eller får man möjligen tolka ecklesiastikministern så, att exempelvis de nya mellaninstanserna trots fördröjningen på riksdagsplanet skulle kunna träda i funktion redan under loppet av år 1957?

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag beklagar, att jag inte kan ge herr Helén det svar på hans fråga, som han nog hade väntat sig. Skolstyrelseutredningen menade ju, att en definitiv reglering av hela frågekomplexet skulle kunna ske från den 1 juli 1957, och om angelägenheten härav råder väl inte heller någon tvekan. Eftersom det emellertid är fråga om en reform, som ingriper på ett flertal områden inom skolväsendet, har jag vid senare genomgångar av materialet funnit det viktigare att det lägges en fast grund för arbetet än att reformen snabbt föres ut i ett icke helt fullgånget skick. Jag har bedömt frågan så, att det inte är möjligt för några regionala skolmyndigheter att börja sin verksamhet i full utsträckning den 1 juli 1957, delvis på grund av att det måste genomföras ett mycket omfattande författningsarbete, som skall ge skolstyrelse-reformen dess närmare innehåll. Därvidlag duger det inte, att dessa för-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

fattningar, såsom vissa av dem vi diskuterade i onsdags, kommer i efterhand, vilket kan gå för sig t. ex. när det gäller statsbidrag, som ändå skall utbetalas åtskilligt i efterskott. De som skall tillämpa skolförfattningarna måste ha dem i sin hand och ha hunnit studera dem ordentligt, innan de träder i kraft. Vad herr Helén — och andra honom närstående personer — yttrade i onsdags tyder ju även på att han här knappast kan ha någon annan mening än den, som jag nu har gett till känna.

Detta komplex av författningar behöver emellertid inte träda i kraft på en enda dag. Jag vill tillägga, att jag ser saken så, att även om det måste bli ett års försening av mellaninstanserna, skall det finnas möjligheter för de olika skol-distrikten att tillsätta den nya skolstyrelsen från något tidigare datum, låt vara att denna då inte kan åläggas hela arbetet utan någon tid måste fungera parallellt med den gamla skolstyrelsen. I praktiken — föreställer jag mig — kommer väl vederbörande kommun i allmänhet att åt den nya skolstyrelsen uppdraga särskilda planeringsuppgifter, och det hela skulle bra nära likna det schema, som vi hade för ikraftträdandet av den nya kommunindelningsreformen för några år sedan. Jag kan alltså säga, att ett sådant system faktiskt är prövat. Det bör sålunda inte bli några svårigheter med just planeringsarbetet i de olika kommunerna, och därmed menar jag också, att förhandlingarna mellan angränsande kommuner skall kunna få en klarare utgångspunkt på ett tidigare stadium än om ett partiellt ikraftträdande inte vore möjligt.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag säga till ecklesiastikministern, att vad vi opponerade oss emot i onsdags var sådana fall, då jästen kastas in efteråt i bakugnen. Där emot har vi ingenting emot en snabb jäsnings- och bakningsprocedur, om jästen bara finns med från början.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Herr Helén har nog inte klart för sig, vilket omfattande författningsarbete som återstår, innan de nya bestämmelserna är fullt klara och i sådant skick, att de kan tillämpas. Jag skall inte räkna upp några detaljer nu, men jag kan i alla fall påpeka, att det i det stora hela blir fråga om en alldeles ny skolstadga och om huruvida särskilda stadgor för en del skolor, som nu har sådana, skall behövas i fortsättning — i så fall efter omarbetning — eller om man skall söka åstadkomma en fullständig sammanbyggnad och sålunda en förenkling av författningarna på detta område. Det problemet är inte löst i en handvändning, och jag anser fortfarande, att noggrannheten och omsorgen härvidlag är det väsentligaste.

Herr WIDEN (fp):

Herr talman! Utskottet har uttalat, att försöksverksamheten skall utvidgas ytterligare, och statsrådet talade nyss om att det behövdes en utbyggnad av försöksverksamheten i glesbygderna. Jag har satt dessa önskemål emot utskottets uttalande, att vi senast 1962 på grundval av den försöksverksamhet som pågår skall ta ställning till när enhetsskolan skall genomföras och hur den skall utformas. Resultatet av utredningen som skall sammanfatta försöksresultaten måste därför föreligga senast 1961. Då ifrågasätter jag om en försöksverksamhet, som börjar 1957 eller 1958, kan ge underlag för ett ställningstagande 1962. Jag tror att det finns begränsade möjligheter att nu bygga ut en försöksverksamhet, som lämnar väsentliga bidrag till det slutliga utformandet av enhetsskolan.

Det finns på många håll en mycket förklarlig strävan att bygga ut skolverksamheten på högstadiet. De stora årskullarna kan inte tas emot inom nuvarande realskolans ram. Det finns i många kommuner en önskan att hellre

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

direkt försöka sig på nioårig obligatorisk skola än att bygga ut realskolan. Skall dessa distrikt, just därför att de vill bereda de ökade barnkullarna tillfälle till vidare utbildning, bli försöksdistrikt? Jag tror vi här kommer i ett dilemma. Jag tror inte försöksverksamheten som sådan betjänas av att distrikt, som önskar bygga ut sin skola, av det skälet tillförs försöksverksamhet, i all synnerhet inte på ett senare stadium av försöksperioden. Hur frågan skall lösas kan jag inte här gå in på. Att bygga ut den obligatoriska skolan till nioårig obligatorisk skola kan vara lösningen.

I denna bild kommer det in ytterligare ett problem, som jag skulle vilja beröra. 1953 års riksdag beslöt, att försöksskolorna skulle få särskilda statsbidrag för att kompensera de ökade kostnader, som försöksverksamheten för med sig. Den utredning som låg till grund för det beslutet förutsatte, att detta bidrag skulle bli temporärt. Statsutskottet och riksdagen anslöt sig till det uttalande, som departementschefen då gjorde, att statsbidraget skulle ha provisorisk karaktär. De direkta försöskostnadsbidragen, alltså till de löpande driftkostnaderna, behöver inte innebära något problem, men byggnadsbidragen kommer givetvis i ett annat läge. Den utredning som behandlat dessa frågor föreslog, att det försöskostnadsbidrag, som då infördes, skulle gälla bara tre år, t. o. m. budgetåret 1954/55, och sedan tas under omprövning, samt tillade, att övriga bidrag till försöken borde få karaktär av engångsbidrag. Utredningen ville med detta understryka, att de föreslagna bidragen var av provisorisk karaktär och inte automatiskt kunde påräknas vare sig för försöksverksamhetens sista fas eller för den definitiva enhetsskolan.

På denna punkt behöver vinnas klarhet, och detta snarast möjligt. Jag har av tidningsnotiser sett, att man vid beräkningar av byggnadskostnaderna för planerade nya enhetsskolor räknar inte

bara med det normala statsbidraget utan också med det åttaprocentiga tillägg på statsbidraget som utgår till försöksdistrikten för dessas byggnadskostnader. Om även skolor, som tillkommer i ett slutskede av försöksperioden, får detta särskilda försöksbidrag, skapas en orättvisa mot andra distrikt, som inte har haft möjligheter, även om de önskat det, att komma med i försöksverksamheten. Jag skulle vilja vädja till statsrådet att komma med ett direkt förslag till riksdagen om att till tiden begränsa möjligheten att få detta bidrag. Nu kan det tänkas, att vi senare får ta ställning till bestämmelser, som innebär en höjning av statsbidragen till skolbyggnader, och att dessa ökade bidrag kan jämna ut skillnaden mellan de skoldistrikt som får och dem som inte får det särskilda bidraget till byggnation i försöksdistrikt. Därom vet vi för dagen ingenting. Det viktigaste är, med tanke på kommunernas planering, att vi får klarhet.

För övrigt har jag, herr talman, inget annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Under denna punkt i statsutskottets utlåtande behandlas inte bara frågan om enhetsskolan utan också om ordnandet av hjälpundervisning och specialundervisning i folkskolan. Detta förslag från departementschefens sida, vilket statsutskottet biträtt, har medfört betydliga förbättringar i fråga om möjligheterna att inrätta hjälpklasser och specialklasser även på landsbygden, någonting som jag betraktar såsom utomordentligt glädjande. Tyvärr har i detta sammanhang skolöverstyrelsens förslag om ett gynnsammare delningstal, alltså att underlätta inrättandet av skolmognadsklasser, inte kommit med. Jag beklagar detta, men man kanske vågar

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

räkna med att statsutskottets tolkning är riktig när det säger, att man av departementschefens uttalande kan sluta sig till att förslag i ämnet kommer att föreläggas nästa års riksdag.

Jag tycker det är meningslöst att nu diskutera resultaten av försöksverksamheten. Vi har ju nu kommit till det stadiet då vi är överens om att vi måste få fram ändamålsenliga metoder för att bedöma dessa resultat. Tack vare utskottets ställningstagande på denna punkt och under en följande punkt som handlar om lärarhögskolan får vi vissa möjligheter att på allvar gripa oss an med detta. Det är en mycket angelägen sak, att vi så snart som möjligt kommer fram till ändamålsenliga metoder för att bedöma resultaten.

Däremot bör frågan om urvalet av försöksdistrikt och frågan om antalet nya försöksdistrikt behandlas i dagens debatt. I den skrivelse som skolöverstyrelsen i dagarna riktat till regeringen gör man en viss uppdelning av försöksdistrikten med hänsyn till i vilken mån deras resultat skall ligga till grund för det framtida ställningstagandet. Jag konstaterar med tillfredsställelse att skolöverstyrelsen där räknar med att inte alla elever och inte alla försöksdistrikt skall delta i alla undersökningar. Det skall här ske ett visst stickprovsförfarande. Det är just vad vi hemställde om från folkpartihåll under fjolårets debatt.

När det gäller att välja ut vilka försöksdistrikt som helt eller delvis skall ligga till grund för dessa undersökningar förutsätter jag, att det kommer att finnas ett nära samarbete mellan skolöverstyrelsen och lärarhögskolan. Jag tror dock att man här får skilja en smula på olika slag av försöksverksamhet. Jag vänder mig här till min vän herr Widén, som ifrågasatte om det var någon mening i att nu komma med några nya försöksdistrikt. Vi får väl skilja på den försöksverksamhet som syftar till att få ett underlag för bedömningen av

undervisningsmetoder och liknande ting å ena sidan, och å andra sidan undersökningarna av de organisatoriska problemen i distrikten. Det gäller ju att ytterligare undersöka möjligheterna till kommunal samverkan. Det gäller att undersöka möjligheterna till att få flera y-linjer och underlag för yrkesundervisningen o. s. v. På den punkten bör man kunna räkna med att skaffa sig erfarenheter även efter relativt få år, och det är just här som vi fortfarande har för få försöksdistrikt. Vi har inte tillräckligt många distrikt av den typen där dessa svårigheter är särskilt framträdande.

Sedan har skolöverstyrelsen också talat om en grupp distrikt som statsrådet inte vill räkna som försöksdistrikt. Det kan hända att det är riktigt att de inte är försöksdistrikt, men de är dock en form av enhetsskoleldistrikt. Det är distrikt som vill pröva nioårig obligatorisk skola. Jag skulle vilja vädja till statsrådet, trots att han inte är närvarande nu, att han behandlar sådana ansökningar med ganska stor generositet. Om det finns ett mycket starkt intresse hos skolmyndigheterna, lärarkåren och föräldrarna i en kommun för att verkligen införa nioårig enhetsskola och pröva det nya som ligger i skolreformen, då vore det önskvärt att man också finge pröva en sådan organisation. Jag kan förstå om man i departementet tvekar att — som herr Widén framhöll — ge alla dessa distrikt särskilt försöksbidrag, men jag skulle vilja hemställa att de åtminstone finge samma pedagogiska hjälp som de egentliga försöksdistrikten får.

Jag skulle i detta sammanhang särskilt vilja fästa uppmärksamheten på det faktum, att det är ett mycket stort antal folkskoleinspektörer här i landet som inom sina inspektionsområden ännu inte har något enhetsskoleldistrikt. När vi nu står inför avslutandet av försöksperioden vore det värdefullt att någorlunda många av våra inspektörer

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

får erfarenhet av en nioårig obligatorisk skola.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr EDENMAN (s):

Herr talman! Jag anmälde mig till denna debatt för att eventuellt få ett tillfälle att diskutera enhetsskolan och det aktuella läget på försöksverksamhetens område. Vi som åhört denna debatt får väl ändå säga, att någon diskussion i ordets egentliga bemärkelse inte har uppstått. Det finns heller ingen anledning att förlänga denna s. k. debatt. Den har därför givetvis inte varit överflödig, tvärtom. Flera värdefulla deklarationer och vittnesbörd har förts fram från olika håll. För att en röst från socialdemokratiskt håll inte skall saknas en dag som denna vill även jag konstatera, att det onekligen är en märkesdag i skolreformens historia. De ständiga diskussionerna om innebörden av 1950 års skolbeslut borde ju, mänskligt att döma, vara avslutade i och med denna diskussion och det beslut som riksdagen — föreställer jag mig — om några minuter kommer att fatta.

Det är enligt min mening också lämpligt att vid ett tillfälle som detta ge skolöverstyrelsen ett erkännande, inte bara för ämbetsverkets sista initiativ, utan jag tänker över huvud taget på alla dem som under dessa sex år på det praktiska planet fått bära den verkligt tunga börda det inneburit att svara för försöksverksamheten. För oss som verkat på det politiska planet har ju själva striden så att säga varit nog belöning och nog stimulerande. Jag tror att det bästa som nu kan hända är att våra pedagoger och kommunala skolledarer, alltså alla de som ute på fältet sysslar med enhetsskolan, får arbetsro och att det blir slut på denna från visst håll drivna skrämselpropaganda bland föräldrarna. I varje fall borde väl de skribenter i vissa högerorgan, som i årtal

försökt att förvända blicken på allmänheten, sluta upp med den trafiken efter riksdagens beslut i dag.

Jag skulle också gärna vilja säga att vi från socialdemokratiskt håll många gånger lidelsefullt och säg gärna fanatiskt arbetat för skolreformen och för enhetsskolan. Däremot har vi aldrig visat, och har heller inte i fortsättningen, någon som helst dogmatisk uppfattning om hur enhetsskolan kommer att bli utformad när det gäller så delikata problem som t. ex. differentieringen. Det är också värdefullt att slå fast att det i fortsättningen i största möjliga utsträckning kommer att bli en diskussion på det pedagogiska planet. En av anledningarna till att vi, som herr Helén sade, möjligen har försummat något av enhetsskolans inre verksamhet, är kanske att vi har varit så upptagna av att socialt, organisatoriskt och därmed också politiskt få denna enhetsskoleprincip allmänt accepterad. I dag är den det, och då borde det i fortsättningen gå betydligt bättre att ägna krafterna åt det inre arbetet för skolan.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Det är enbart glädjande att här höra den enhälliga anslutningen från olika håll till det föreliggande utlåtandet. Jag undantar då icke högerreservationen, ty i allt väsentligt är man också på det hållet ense med oss. Efter de många anföranden som hållits och, för att instämma med statssekreterare Edenman, de många deklarationer som avgivits i frågan, finns det inte någon anledning för mig att genom upprepningar ytterligare argumentera för utskottets förslag, då detta ju skett i fullt tillräcklig utsträckning. Jag vill därför endast yrka bifall till utskottets förslag. Jag skall heller inte ta upp någon argumentering mot högerreservationen. Herr Helén har framfört sina synpunkter på densamma, och då de i sak överensstämmer med utskottets synpunkter kan

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

jag ansluta mig till herr Heléns yttrande i detta avseende.

Till slut, herr talman, vill jag också för min personliga del uttala den glädje man känner över att enigheten är så stor när det gäller denna sak. Denna enighet bör bli en god utgångspunkt för den fortsatta försöksverksamheten och arbetet på att föra ut den framtida skolan i levande livet.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag måste till att börja med säga att jag kanske kommer att blanda litet malört i den glädjebägare som här tycks tömmas från olika håll i riksdagen. Jag tror att herrarna och damerna litet var har underskattat stämningen ute i bygderna. Om ni hade gått ut och hört hur det ligger till än här och än där, så skulle ni ha märkt att man inte har samma ljusa optimism som kommer till uttryck här i dag. Inte så att man inte vill försöka att i viss utsträckning realisera det beslut som fattades år 1950, men man konstaterar de oerhörda svårigheter detta för med sig, inte minst ekonomiskt. Herrarna och damerna deklarerar här att vi skall vara färdiga att gå in för denna skolreform snarast möjligt. Har ni tänkt er in i vad lösandet av lokalfrågorna drar för kostnader, och har ni vidare tänkt igenom vad förslaget framför allt på landsbygden innebär beträffande yrkesundervisningen? Det är denna undervisning som är det stora problemet, och vi fäster den allra största vikt vid att den kommer till stånd.

Vi hörde av herr Nordkvist i Kalmar, som annars var mycket intresserad av reformen, att han var dödligt rädd för att denna yrkesundervisning skall bli satt i efterhand, och jag tror att vi litet var bör betänka att detta är den stora frågan och att man inte har fått någon

klarhet i hur yrkesundervisningen skall realiseras.

Det är alltså detta jag har velat ge till känna, att man ute i bygderna inte är så ljusblått optimistisk inför vad som här föreslås. Jag önskar gärna att det skulle kunna bli arbetsro för dem som är verksamma i reformarbetet på detta område, men man skall inte bortse ifrån de faktiskt föreliggande omständigheterna. Den som har varit litet varstans ute i landet har nog uppmärksammat att det finns ett växande motstånd mot denna reform, och jag vill vid detta tillfälle inte underlåta att ge uttryck åt denna betänksamhetens anda, som jag vet finns litet varstans ute i bygderna.

Herr LARSSON i Hedenäset (bf):

Herr talman! Det är ingalunda för att replikera herr Rubbestad som jag har begärt ordet. Det är väl helt naturligt att det på sina håll kan förefinnas tveksamhet och undran när det gäller realiserandet av den stora reform som det här gäller, men just därför kan jag inte uraktlåta, även om det blir en viss upprepning av vad jag tidigare har sagt, att säga att de erfarenheter som vi har från det nordligaste försöksdistriktet i landet — ett utpräglat landsbygdsdistrikt, där man har rätt stora svårigheter — inte för mig och för andra i kommunen synes ge något underlag för en så stor betänksamhet som herr Rubbestad givit till känna.

Jag kan inte uraktlåta att säga att ungdomar i detta landsbygdsdistrikt genom försöksverksamheten har beretts tillgång till en bättre utbildning än de annars skulle ha haft möjlighet till i följd av de rätt betydande svårigheter genom stora avstånd m. m. som vi brottas med där uppe.

Om jag sedan tillåts att knyta ett par kommentarer till det föreliggande utskottsförslaget vill jag först uttala det önskemålet, att den blivande utredning-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

en om målsättning och organisation för en mera definitiv, obligatorisk enhetsskola må ägna uppmärksamhet just åt landsbygds- och glesbygdsynpunkter, så att vi kan få ett beslut om den definitiva utformningen som visar sig vara möjligt att tillämpa även i våra glesbygdskommuner.

Jag tillåter mig också att påtala en sak som såvitt jag har kunnat se icke är nämnd i utskottsutlåtandet men som är av stor betydelse. När det blir fråga om ett definitivt genomförande av den nya skolan torde det icke vara möjligt att slippa ifrån att ta upp till allvarlig realbehandling problemet om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Det är mycket olika med möjligheterna att ordna skolfrågan i olika kommuner här i landet. Inkomsterna och skatteunderlaget varierar. Antalet barn per skattebetalare är också synnerligen olika, och dessutom är även kostnaderna rätt olika av skäl som sammanhänger med avståndsförhållanden och andra omständigheter. Det gör att detta problem måste ägnas uppmärksamhet. Jag vet inte om det har bedömts så, att den aviserade utredningen inte skall syssla med det här spörsmålet, utan att detta skall prövas på annat sätt. Det är möjligt att det är praktiskt att göra på det sättet. Jag vill inte uttala någon bestämd uppfattning därvidlag, utan endast uttala den åsikten, att det är nödvändigt att denna sida av saken ägnas uppmärksamhet och inte glöms bort. Förslag i detta hänseende bör vara klara den gång då det kan bli fråga om att fatta ett definitivt beslut om enhetsskolan.

Herr talman! Med uttalande av dessa önskemål kan även jag instämma i det yrkande om bifall till utskottets förslag som här har framställts.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BARK (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att delge kammaren några erfarenheter från ett försöksdistrikt och från det län som har de flesta försöksdistrikten.

Jag skall inskränka mig till den problemgrupp som omfattar yrkesutbildningen. Det är på detta område som behovet av interkommunal samverkan är störst, ty de små landskommunerna kan naturligtvis inte själva bjuda det uppväxande släktet en tillräckligt omfattande yrkesutbildning och kanske inte ens ordna den förberedande yrkesutbildningen så som den borde ordnas. Därför är denna interkommunala samverkan ytterligt betydelsefull.

I vårt län har vi redan före enhetsskolan anordnat en ganska väl utbyggd yrkesskolverksamhet. Kommunerna i detta län har yrkesskolor i mycket stor omfattning. Dessutom har vi en hel mängd stora industrier i vårt län, och dessa industrier har byggt upp industriskolor efter sina speciella principer. Sedan har landstinget också sin yrkesskoleverksamhet. Vi har varit litet efterblivna när det gällt den centrala verkstadsskolan, men nu har landstinget haft en kommitté, som under några år arbetat med det problemet. Vi har då utvidgat våra befogenheter till att täcka hela yrkesutbildningsproblemet för länet, och vi har sökt kontakt dels med kommunerna, dels med industrierna. Denna kontakt har varit av utomordentlig betydelse, och jag vill också säga att det från alla håll har visats ytterligt stort intresse för att bygga upp yrkesutbildningen på enhetsskolans grund.

Det är flera industrichefer som just har tagit dessa kontakter, och i landstingskommittén har vi också haft en av länets främsta industrimän med. Denna kommitté har blivit enig om de principer, som landstinget bör bygga sin insats på. I korthet skulle man kunna säga, att de principerna innefattar,

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

att kommunerna i första hand skall göra vad de kan. Sedan skall man söka kontakt med näraliggande kommuner för att åvägabringa samverkan och en arbetsfördelning på bästa sätt. Man skall också söka samarbete med industriskolorna, vilket redan har skett. Det bästa exemplet har vi från Surahammar, där industrien från början hade planerat en industriskola. När principbeslutet om nioårig enhetsskola kom, byggdes kommunens och industriens yrkesutbildningsverksamhet ihop, och så har det skett litet varstans.

Nu har vi lagt upp det så, att kommunerna skall söka denna samverkan med näraliggande kommuner och med industrier, och i de fall där detta samarbete inte räcker till bör landstinget träda till. Det är inte så, att landstinget skall avlyfta ansvaret och arbetsinsatserna från kommunerna, men landstinget, som kan representera det största interkommunala samarbetet i detta fall, bör träda till där det mindre interkommunala samarbetet inte räcker till. Jag tror att det är en linje som bör vara framkomlig, i varje fall anser vi det i Västmanland, både inom kommuner, industrier och landsting.

Jag vill hålla med herr Rubbestad — och det är vi väl alla ense om — att det är den praktiska yrkesutbildningen för de 60 å 65 procenten av ungdomen som är det svåraste problemet. Diskussionen i tidningar o. s. v. har ju mest rört sig om den s. k. teoretiska utbildningen, men det är ju en mindre grupp jämfört med den som skall gå in på arbetsmarknadens olika s. k. praktiska områden.

Sedan instämmer jag helt i vad någon föregående talare sade om att vetenskapliga undersökningar klarlagt, att den s. k. praktiska begåvningen är ett komplex av olika begåvningsanlag, och för en hel del av de s. k. praktiska verksamhetsområdena krävs det kanske ett mera komplicerat komplex av begåvningsanlag än på en del av de teoretiska områdena.

I alla fall tror jag att det är viktigt, att man söker utnyttja alla samarbetsmöjligheter som finns inom ett län, och så har naturligtvis — det är vi alla överens om — staten sitt givna ansvar. Jag vill understryka vad näst föregående talare sade, att vi säkerligen också får ompröva kostnadsfördelningen mellan kommun och stat.

Jag yrkar givetvis bifall till utskottets förslag.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det roade herr Rubbestad att vid den tidpunkt när debatten just var avslutad hålla vad han kallade en droppe malört i bägaren. Det kan ur historisk synpunkt vara nyttigt att jämföra denna droppe malört med vad herr Rubbestad presterade i den långa debatten år 1950. Det var enligt hans egen utsago en hel kалldusch. Herr Rubbestad är alltså på reträtt, och jag tror att det är värdefullt för honom att vi alla uppfattar hans inlägg på det sättet.

Herr Rubbestad försöker göra utskottets talesmän till tanklösa och ljusblå optimister. Det är ingalunda så. Vi är på en lång rad punkter — det kan jag försäkra herr Rubbestad — i varje fall från oppositionen — medvetna om de brister som nu vidlåder skolsystemet och de svårigheter som försöksverksamheten haft att kämpa med. Men det betyder ingalunda att vi vill ansluta oss till dem, som tycker att man skall låta det hela barka åt skogen. Vi vill ge försöksverksamheten så goda resurser som möjligt, och vi vill inrikta det fortsatta arbetet genom så praktiska modifikationer som möjligt på att få så goda resultat som över huvud taget kan uppås.

Vi har inga ljusblå drömmar. Vi tror inte att denna skola helt och hållet kommer att motsvara alla de förhoppningar en del av dess upphovsmän hyste på 1940-talet. Men vi är övertygade om att denna skolreform, när

Skolöverstyrelsen: Avlöningar

den är förverkligad, kommer att ge rättvisa åt landsbygdens barn och minska en hel del av de orättvisa skillnader i utbildningsmöjligheter, som nu råder mellan dem som bor i glesbygderna och i tätorterna. Det är i en anda av att vilja konstruktivt belysa och kommentera den pågående försöksverksamheten som vi har författat detta utlåtande.

Jag tror att om herr Rubbestad vill fortsätta att hålla sig utanför den samlade gemenskapen, måste han ge mera konstruktiva bidrag till debatten än hittills. Har herr Rubbestad exempelvis sett efter hur befolkningsutvecklingen kommer att te sig på 1960-talet och undersökt hur många de skollokaler är som nu är överfyllda men som då inte alls kommer att behövas? Har herr Rubbestad sett efter hur de årskullar ser ut som träder in i skolorna omkring 1960 och vilka möjligheter vi har med den utbyggnad av läroanstalter och universitet, som vi alla utgår från måste ske under 1950-talets sista år, att verkligen bemästra lärarbehovet under 1960-talet?

Herr Rubbestad sade en klok sak i debatten den 26 maj 1950: »Om vi gång efter annan fattar principbeslut och i kommande tid måste upphäva dessa, kommer detta att tära på folkets förtroende för Sveriges riksdag.» Herr Rubbestad! Statsutskottets andra avdelning vill inte bidra till att en sådan situation uppkommer, att principbeslutet behöver upphävas. Vi vill tvärtom förse det med ett bärkraftigt underlag, och jag hoppas att herr Rubbestad så småningom sluter upp i detta arbete.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag har inte alls ändrat mig sedan 1950, som herr Helén säger. Även då framförde jag betänkligheter ur ekonomisk synpunkt, men jag yrkade inte avslag. Det jag sagt i dag är också en erinran om att man bör tänka på de ekonomiska konsekvenserna litet mer

än utskottsmajoriteten nu tycks göra att döma av dess yttrande.

Också lärarutbildningen, som herr Helén berörde, är ett ekonomiskt problem som man bör tänka på liksom alla de skollokaler som erfordras för de växande ungdomsskolorna. Detta har jag framhållit i min erinran.

När herr Helén talar så vackert om denna sak vill jag säga, att jag alltid har betraktat herr Helén som en teoretiker, som i stort sett saknar möjlighet att beakta de praktiska synpunkterna.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav först propositioner i fråga om motionerna I: 428 och II: 519, nämligen dels på att kammaren måtte med bifall till utskottets hemställan avslå nämnda motioner dels ock på bifall till desamma; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Beträffande utskottets hemställan i övrigt gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på bifall till samma hemställan med den ändring i motivering, som föreslagits i den av herr Arrhén m. fl. avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

*Avd. II***Anslagsberäkningar***Punkten 1***Skolöverstyrelsen: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (åttonde huvudtiteln, punkt 180, s. 377—387) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningen för skolöverstyrelsen, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för skolöverstyrelsen att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57, dels ock till Skolöverstyrelsen: Avlö-

Skolöverstyrelsen: Avlöningar

ningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 4 300 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått ett antal motioner.

I de båda likalydande motionerna I: 267 och II: 388 av herr *Sundelin m. fl.* och herr *Ohlin m. fl.*, hade hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen måtte besluta att förstärka skolöverstyrelsens organisation för handläggning av folkhögskolans ärenden genom att där inrätta en särskild folkhögskolerotel enligt det utförligt motiverade förslag härom, som skolöverstyrelsen närmare preciserat i sina petita för 1956/57.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 250 och II: 425, I: 276 och II: 533, I: 267 och II: 388, I: 431 samt — i vad de avsåge medelsanvisningen — I: 421 och II: 513, samtliga motioner utom de två förstnämnda såvitt här vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för skolöverstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen anfört;

b) godkänna i punkten intagen avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 4 300 000 kronor;

II. i anledning av motionerna I: 421 och II: 513, i vad de, såvitt här vore i fråga, ej behandlats under I., i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört beträffande de audiovisuella hjälpmedlen i skolarbetet.

Reservation hade avgivits av herrar *Arrhén*, *Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! I samband med föreliggande ärende, som gäller anslagsberäkningar för budgetåret 1956/57, 1:o) Skolöverstyrelsen: Avlöningar, har statsutskottet haft att behandla ett par motioner, bl. a. nr I: 267 av herr *Sundelin m. fl.* och II: 388 av herr *Ohlin m. fl.* Såvitt här är i fråga, går dessa motioner ut på att riksdagen måtte besluta att förstärka skolöverstyrelsens organisation för handläggning av folkhögskolans ärenden genom att där inrätta en särskild folkhögskolerotel enligt det utförligt motiverade förslag härom, som överstyrelsen närmare preciserat i sina petita för 1956/57.

När statsutskottet yttrar sig över motionerna i fråga, påpekar det, att deras hemställen sammanhänger med ett samtidigt framställt yrkande om genomförande från och med nästa budgetår av en folkhögskolereform i överensstämmelse med skolkommissionens därom avgivna förslag. Under hänvisning till vad utskottet i samband med den frågan anfört, har det därför funnit, att det icke för nästa budgetår bör förordas någon förstärkning av överstyrelsens personella resurser. Efter detta yttrande hemställer utskottet om avslag på motionerna.

Så långt är ingenting att anmärka mot behandlingen av de båda folkhögskolemotionerna. Det är riktigt, att hemställan om en särskild folkhögskolerotel i skolöverstyrelsen har upptagits i de motioner, där man samtidigt yrkar på en folkhögskolereform.

Sambandet mellan de båda yrkandena är emellertid bara rent formellt. I sak är det fråga om två skilda ärenden. Hade motionärerna kunnat förutse, att utskottet på sätt som skett skulle sammankoppla de två yrkandena, så att det enas öde skulle vara avhängigt av utgången av det andra, hade det säkerli-

Skolöverstyrelsen: Avlöningar

gen sörjts för att frågorna hade tagits upp i två skilda motioner.

Vad gäller egentligen saken? Motionärerna har i sitt yrkande om en särskild folkhögskolerotel hänvisat till det förslag härom, som skolöverstyrelsen närmare har preciserat i sina petita. Går man nu till överstyrelsens anslags-
anskanden för 1956/57, finner man, att anhängan om ifrågavarande personalförstärkning — det gäller närmast ett undervisningsråd, en förste byråsekreterare och ett kanslibiträde — inte alls är avhängig av den eventuella folkhögskolereformen. Behovet av denna personalförstärkning har redan i dagens läge framträtt på ett utomordentligt kännbart sätt.

Saken kan inte vara helt okänd för statsutskottet. Jag medger emellertid gärna, att utskottets stora arbetsbelastning inte minst under innevarande vårsession kanske lockat utskottet till en väl summarisk behandling på vissa, icke oväsentliga punkter.

Följande är sagt så ofta, att det börjar närma sig tjetat: den omdaningsperiod, som vårt skolväsende för närvarande befinner sig i, har undan för undan medfört en stegrad arbetsbelastning inom överstyrelsen, som centralt skall svara för planeringen och utvecklingen på detta område. Utvecklingen har i själva verket varit så snabb och genomgripande, att dagens skolväsende utan överdrift kan betecknas som ett i viktiga hänscenden helt annat än det, som låg till grund vid planeringen av den nuvarande personalorganisationen. Till råga på olyckan nedskars också det ursprungligen planerade personalbeståndet i jämförelse med vad som med hänsyn till tidigare rådande förhållanden ansågs nödvändigt.

Vad som här sagts, gäller i utomordentligt hög grad den avdelning eller de avdelningar inom skolöverstyrelsen, som haft hand om det allmänna folkbildningsarbetet och därmed också våra folkhögskolor. Detta område har före-

tett en betydande kvantitativ utveckling. Samtidigt som denna utveckling ökat folkbildningsroteln arbetsbörda har roteln tilldelats nya arbetsuppgifter, bl. a. i samband med de nya statsbidragen till ungdomens fritidsverksamhet och ungdomsledarutbildningen, det ökade stödet åt nykterhetsrörelsen inte att förglömma.

Överstyrelsen går efter dessa allmänna reflexioner direkt in på problemet skolöverstyrelsen och folkhögskolorna. Formerna för skolöverstyrelsens handläggning av folkhögskoleärendena måste snarligen omprövas, är överstyrelsens otvetydiga uppfattning. Det nödvändiggör bl. a. folkhögskolornas ökade antal och stigande elevfrekvens samt det förhållandet, att folkhögskolornas insatser i den nu pågående allmänna pedagogiska reformverksamheten blivit alltmer aktuella. Den ändamålsenliga lösningen av dessa problem är, därom svävar överstyrelsen inte i ringaste tvivelsmål, inrättande av en särskild folkhögskolerotel.

Skolöverstyrelsen gör i fortsättning en jämförelse med de lägre lantbruksundervisningsanstalterna. De har förmånen av en ganska välförsedd undervisningsbyrå, som närmast sorterar under lantbruksstyrelsen. Byrån omfattar en byråchef, en förste byråinspektör, en förste byråsekreterare, en inspektör för lantbruksskolorna, en amanuens i reglerad befordringsgång, en kontorist, ett kanslibiträde och tre kontorsbiträden i reglerad befordringsgång. Dessa tio befattningshavare i undervisningsbyrån hade läsåret 1953/54 inspektionsmyndighet över 107 lantmannaskolor och lantbruksskolor samt med dessa jämförliga läroanstalter med 396 lärare och 4 900 elever. Samma läsar fanns det emellertid 83 statsunderstödda folkhögskolor med 495 lärare och 9 982 elever, d. v. s. nära 100 flera lärare och 5 082 flera elever i folkhögskolorna jämfört med lantmannas- och lantbruksskolorna. För denna

Skolöverstyrelsen: Avlöningar

gren av vårt folkbildningsarbete, d. v. s. folkhögskolorna, är det som motionerna hemställer om en rotel, bestående av — inte tio befattningshavare som lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå utan endast tre. Vare det fjärran från mig att påstå, att undervisningsbyrån är överbemannad, det tror jag inte. Fuller väl har den tillräckligt med arbete för sin viktiga sektor av vårt gemensamma utbildningsväsen. Men jämförelsen mellan denna byrå och en ifrågasatt folkhögskolerotel är ändå ganska signifikativ. När jag nu ser jordbruksministern närvarande, vill jag till honom överlämna en blomma. Han är verkligen att lyckönska för sitt grepp, när det blir fråga om lantbrukets undervisningsanstalter, vilka i likhet med folkhögskolorna har en sådan eminent betydelse i synnerhet för landsbygden och dess ungdom.

Herr talman! Det sagda kan vara till fyllest. Ännu en gång vill jag emellertid stryka under det förhållandet, att skolöverstyrelsens askande om en särskild folkhögskolerotel gäller dagsläget. Redan nu behövs denna upprustning inom överstyrelsen. Den är icke alls avhängig av en kommande folkhögskolereform. Tvärtom — den bör komma före genomförandet av den av så många ivrigt eftertraktade reformen. Som det nu är, har arbetet svällt så över sina bräddar, att överstyrelsen endast med svårighet och under risk av årslång eftersläpning kan hinna med sina uppgifter. Den, som aldrig så litet försökt att sätta sig in i överstyrelsens situation, måste behjärta dess vanskliga läge. Skall sedan överstyrelsens och folkhögskolans upprustning bli en verklighet ungefär samtidigt, då fruktar jag för en ännu våldsamare eftersläpning till nackdel för vårt undervisningsväsen.

Det kan finnas situationer, där det gamla ordspråket om snålheten som bedrar visheten, äger sin tillämpning. Här menar jag föreligger just en sådan situation. Att för priset av årslånga svår-

righeter och eftersläpning — jag vill inte gärna använda ordet kaos, ty även kritiska omdömen måste ju vara nyanserade — köpa sig fri från beslutet om en särskild folkhögskolerotel i år, är, synnerhet mig, alldeles för dyrt. Skolöverstyrelsens personalsituation är redan under nuvarande förhållanden så ansträngd, att jag ej förstår, hur det skall gå i fortsättningen.

Herr talman! Med anledning av vad jag här haft att anföra, tillåter jag mig yrka bifall till motionerna I: 267 och II: 388 i den del, som hemställer om inrättande av en särskild folkhögskolerotel.

Under detta yttrande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag skall bara med några få ord motivera den reservation, som är knuten till avdelning II punkt 1 i statsutskottets utlåtande nr 102. Här gäller det inte någon beskränkning eller utökning av personalen. I motion I: 431 har två motionärer menat, att man skulle fullfölja ett beslut av 1950 års riksdag, att statens psykologisk-pedagogiska institut skulle anlitas för en bedömning av det resultat, som man kommit till i enhetsskolan.

Nu har statsutskottet i stället menat, att man skulle knyta en skolpsykolog till skolöverstyrelsen. Motionärerna menar att det inte finns fog för annat än att denna befattning knyts till statens psykologisk-pedagogiska institut, som var avsett att ta hand om denna arbetsuppgift.

Med dessa få ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid avd. II punkt 1 knutna reservationen av herr Arrhen m. fl.

Fru ANDRÉN (fp):

Herr talman! Statsutskottet har vid flera tillfällen medgivit, att en förstärk-

Skolöverstyrelsen: Avlöningar

ning av de personella resurserna på hushållssektionen inom skolöverstyrelsen måste anses berättigad, främst därför att skolmåltidsverksamheten för varje år blir alltmera omfattande. På tio år har antalet portioner per dag fyrdubblats. För tio år sedan serverade man 142 000 portioner per dag. I år serverar man per dag 633 000 portioner.

Trots att utskottet är medvetet om att detta ställer stora krav på ledningen inom skolöverstyrelsens hushållssektion, har utskottet i alla fall gjort gemensam sak med departementschefen och yrkat avslag på det krav på en ökning av personalen, som har framställts år efter år både av skolöverstyrelsen och av motionärer.

Jag hoppas att utskottets ärade ordförande inte tar illa upp om jag upprepar, att även detta synes mig vara en missriktad sparsamhet. Genom en effektiv ledd skolmåltidsverksamhet kan man spara tiotusentals, kanske 100 000 kronor både för stat och kommun.

Som ett exempel på arbetskrävande uppgifter som denna verksamhet medför för skolöverstyrelsen kan jag nämna, att i år har 400 bespisningsföreståndare anmält sig till sommarkurser för att sätta sig in i en effektiv ledning av verksamheten. Vilken extra arbetsbelastning blir inte detta för hushållssektionen att på 20 olika ställen i landet ordna kurser, skaffa lokaler och lärarinnor! Jag vill påpeka att det gäller att skaffa lärarinnor till kurser på sommaren. Vad det betyder står väl klart, när man vet hur svårt det är att få lärarinnor till den ordinarie undervisningen under terminerna.

En annan orsak till behovet av en särskild hushållskonsulent för skolmåltidsverksamheten är den, att man nu kommit så långt med de rationaliseringsundersökningar, till vilka riksdagen gav ett anslag på 200 000 kronor förra året, att man nu kan bearbeta materialet och få fram anvisningar om hur lokalerna och inredningen skall utfor-

mas, hur arbetstekniken skall genomföras och hur matsedlarna skall sammanställas. Rationaliseringsundersökningarna visar att om kommunerna tillgodogör sig de vunna erfarenheterna så får de en rationellare drift av sin skolmåltidsverksamhet. Vi strävar ju mot att alla svenska skolbarn skall få deltaga i skolmåltiderna. Det är ännu ca 300 000 skolbarn som inte har denna förmån. När verksamheten kommer att omfatta alla betyder det ännu mycket mer, om man får en ekonomisk drift som ger bästa möjliga måltider till rimligt pris.

Herr talman! Jag ställer inte något yrkande utan bara beklagar, att skolöverstyrelsen och motionären skall behöva återkomma i denna fråga år efter år.

Fröken KARLSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall utan någon längre motivering be att få återtaga mitt yrkande i fråga om reservationen under avd. II, punkt 1.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Det har riktats en hel del bister kritik mot utskottet därför att det inte velat bifalla två motioner avseende dels en omorganisation inom skolöverstyrelsen genom tillskapandet av en särskild folkhögskolerotel och dels en förstärkning av personalen på den avdelning i skolöverstyrelsen, som sysslar med skolmåltiderna.

I den sistnämnda frågan har man lagt mycket stor vikt vid att just tillkomsten av en speciell befattningshavare skulle kunna skapa ett idealtillstånd i skolmåltidsverksamheten. Det är väl ingen som tror på det. Det kan nog många gånger vara behov av en tjänst, men jag tror ändå att vi måste vara försiktiga och se efter om vi har råd till det. Över huvud taget måste man klart kunna visa upp behovet. Jag vill påpeka att skolmåltidsverksamheten ledes av skolöverstyrelsen i de stora sammanhangen, me-

Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar

dan verksamheten såsom sådan sköts av kommunerna. Det är på kommunernas skötsel av ekonomin skolmåltidsverksamheten i huvudsak är beroende och inte på en eller annan befattningshavare i skolöverstyrelsen; det senare tror jag är att överdriva sakens betydelse.

Jag ber också, herr talman, få framhålla, att när det gäller inrättandet av en särskild rotel för folkhögskoleärenden i skolöverstyrelsen har utskottet inte tagit bestämd ståndpunkt vare sig för eller emot. Vad vi sagt är bara, att den saken bör tas upp närmast i samband med den undersökning skolöverstyrelsen skall göra rörande folkhögskolornas problem. Jag tror att en lösning i det sammanhanget är det riktiga.

Med stöd av det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru ANDRÉN (fp):

Herr talman! Anledningen till att det är av en så central betydelse att få en särskild konsulent i skolöverstyrelsen, som ägnar sig åt rådgivande verksamhet åt kommunerna, är att det här rör sig om en restaurangrörelse, om jag får kalla den så, som har en årlig omslutning på mer än 100 miljoner kronor. En sådan verksamhet måste ju ha behov av en organisatör knuten till skolöverstyrelsen. Vi får nu ett mycket värdefullt material genom rationaliseringsundersökningarna, varigenom man bl. a. kan fastslå hur lokalerna skall vara utformade för en rationell drift, var man skall placera spisar och annan apparatur och hur man skall utnyttja personal och livsmedelsteknik. Alla dessa uppgifter kommer att sammanställas av skolöverstyrelsen. Det är klart att man med nuvarande personal försöker göra så mycket som möjligt i detta avseende, men vi har bara två konsulenter på denna avdelning, och de har att stå för ledningen av vår husliga utbildning i alla svenska skolor såsom sin huvudsak-

liga uppgift. Det är såsom en serviceinstitution för vår enormt stora skolbispisningsverksamhet, som vi ansett en särskild konsulent i skolöverstyrelsen vara oundgängligen nödvändig.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 267 och II: 388; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 2 och 3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4**Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar**

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! I den s. k. läraröverenskommelsen av år 1952 har bland annat föreskrivits, att deltagare i praktisk lärarkurs under kursen skall erhålla oavkortad lön och i vissa fall rese- och traktamentsersättning.

Lärarhögskolans styrelse har utgått från att ämneslärarkandidat skall antagas till aspirant i reglerad befodringsgång under de tre terminer, som utbildningen omfattar, och uppbära full lön som aspirant.

Departementschefen anser att det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser i frågan.

Den fackorganisation, som företräder läroverkslärarna, har gjort gällande, att 1952 års överenskommelse också innesluter ämneslärarkandidaterna vid lärarhögskola. Skolkommissionen har i sitt betänkande kommit till samma resultat.

Det skulle enligt mitt förmenande vara olyckligt, om nu vid starten av lärarhögskolan tillräcklig anslutning skulle riskeras från fil. magistrar och

fil. licentiat genom att dessa inte skulle kunna vara säkra på att få samma ekonomiska förmåner som vid de traditionella provårsläroverkens lärarkurser. Utskottet påpekar att avlöningsförmåner i reglerad beföringssång torde i viss mån kompliceras dels genom att utbildningen omfattar såväl teoretisk som praktisk lärarutbildning och dels genom att under de första åren torde komma att antagas även lärarkandidater, som efter avlagd examen har haft praktisk tjänstgöring i viss utsträckning. Dessa skulle kunna komma i en ofördelaktig ställning, om de gick till lärarhögskolan i stället för till provårsläroverken. Det råder stor brist på läroverkslärare. 1 300 filosofie magistrar väntar på hänvisning till praktisk lärarkurs, och varje möjlighet att få ner den balansen är nödvändig. Vissa förstärkningar har skett genom inrättandet av nya provårsläroverk. Det skulle emellertid vara högst olyckligt, om nu inte lärarhögskolan skulle draga till sig en del av dessa, som står i kö för den praktiska utbildningen.

Utskottet förutsätter som självklart, att de blivande bestämmelserna — vilka med hänsyn till rekryteringen synes böra utfärdas snarast möjligt — erhåller en sådan utformning, att det för erhållande av behörighet till ordinarie tjänst i läroämnena icke blir ekonomiskt ofördelaktigare att genomgå lärarhögskolans ämneslärarutbildning än att genomgå praktisk lärarkurs.

När utskottet skrivit på detta sätt, kanske jag får fråga utskottets ärade talesman, om jag får tyda denna skrivning som ett förtäckt bifall till motion II: 404.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställen bifölls.

Punkterna 5—7

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8

Folkskoleseminarierna: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade (punkten 187, s. 426—441) föreslagit riksdagen att dels besluta, att det provisoriska småskoleseminariet i Falun skulle nedläggas vid utgången av budgetåret 1955/56, dels beordra Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för folkskoleseminarierna att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57, dels ock till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 16 948 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

I de båda likalydande motionerna I: 429 och II: 520 av herrar *Öhman* och *Norling* samt herr *Holmberg m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att samma antal elever skulle intas vid folkskoleseminarierna som hösten 1955, vilket innebar 43 avdelningar med sammanlagt 1 176 elever.

I de båda likalydande motionerna I: 260 och II: 383 av herr *Ebbe Ohlsson m. fl.* och herr *Persson* i Växjö *m. fl.* hade hemställts, att riksdagen ville besluta att antalet avdelningar av klass I vid folkskoleseminariernas 4-åriga linje läsåret 1956/57 faställdes till 16.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 429 och II: 520 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att motionerna I: 260 och II: 383 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 261 och II: 428, såvitt i motionerna yrkats på ett uppskjutande av riksdagens beslut i ämnet, besluta att det provisoriska småskole-

Folkskoleseminarierna: Avlöningar

seminariet i Falun skulle nedläggas vid utgången av budgetåret 1955/56;

IV. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 261 och II: 428, i vad de icke behandlats under III., i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört beträffande anordnande av småskollärarytbildning i Falun;

V. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, som föranleddes av vad departementschefen förorddat;

b) godkänna av utskottet föreslagen avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 16 948 000 kronor.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr Persson i Växjö.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr PERSSON i Växjö (s):

Herr talman! Jag har tillsammans med ett par andra kammarledamöter väckt en motion angående antalet avdelningar vid folkskoleseminariernas fyraåriga linje, och jag har också avgivit en blank reservation vid punkt 8 i statsutskottets förevarande utlåtande. Med anledning därav vill jag här säga några ord.

Intagningen av elever på den fyraåriga linjen vid folkskoleseminarierna har för innevarande läsår minskat med tre avdelningar jämfört med närmast föregående år. I ecklesiastikministerns förslag, som statsutskottet tillstyrkt, har föreslagits att vi för nästa läsår skall företaga en ytterligare nedskärning i antalet avdelningar från nuvarande 19 till 12, alltså med 7 avdelningar. Denna reduktion är en följd av den sedan 1940-talet minskade nativiteten. Vidare

har man också räknat med att undervisningen i klass tre i folkskolan enligt av riksdagen fattat beslut skall övertagas av småskollärarinnor. Detta är de egentliga motiven för indragningen av nämnda avdelningar vid folkskoleseminariernas fyraåriga linje.

I vår motion har vi emellertid hänvisat till och pekat på en del faktorer, som synes tala för att elevantalet vid seminarierna icke bör reduceras i den utsträckning som föreslagits. Jag vet att man i statsutskottets andra avdelning har varit överhopad med arbete under den senaste tiden, och det skulle därför inte vara så underligt om en i och för sig ganska obetydlig motion som vår icke hade studerats så särskilt ingående av alla ledamöter i avdelningen. Jag skall därför ta mig friheten att något erinra om de faktorer, som talar mot en så kraftig reduktion som föreslagits av antalet avdelningar vid seminarierna.

Det är ju först och främst så, att skoldistriktet nu bygger på sina skolor med nya obligatoriska årsklasser. Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola vidgas till nya skoldistrikt, folkskollärarna åtnjuter i växande utsträckning tjänstledighet för vidareutbildning, och överflyttning av folkskollärare till högre skolor äger rum i ökande omfattning. Beräkningen av behovet av folkskollärare är därför mycket vansklig — vilket också framhållits i propositionen. Erfarenheterna ger vid handen, att myndigheterna gärna räknar i underkant.

Skolväsendet är ju stätt i snabb utveckling och omvandling. Riksdagen har fattat principbeslut om skolpliktens utsträckande till nio år. De flesta skoldistriktet har dock ännu sjuårig skolplikt, men man förbereder sig på många håll för övergång till nioårig, och ofta önskar man inrätta ett åttonde obligatoriskt skolår som etapp på vägen.

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola vidgas också år från år.

Folkskoleseminarierna: Avlöningar

Det är svårt att på förhand beräkna tempot i denna utveckling; hittills har den gått snabbare än man trott. Enligt realskoleutredningens beräkningar bör en generell övergång till enhetsskolesystem och nioårig skolplikt kunna inledas i början av 1960-talet, en omständighet som varken skolöverstyrelsen eller departementschefen tagit med i sina beräkningar av det framtida lärarbehovet. Skolpliktens successiva utsträckande till åtta år ute i skoldistriktet, försöksverksamhetens utvidgning och enhetsskolesystemets generella genomförande är allt faktorer som ökar behovet av folkskollärare.

Det kan ifrågasättas, om beräkningarna tar tillräcklig hänsyn till behovet av sjukvikarier och andra lärarkrafter i reserv. Såvitt jag kan förstå är beräkningarna hållna i underkant. Bland dem som utexamineras finns åtskilliga, som är olämpliga eller mindre lämpliga som lärare. I vissa fall blir detta ådagalagt först när tjänstgöringen på egen hand börjar.

Jag tror alltså, att det finns skäl som talar för att vi skall vara försiktiga med att begränsa intagningen till den fyraåriga linjen i folkskoleseminarierna. Departementschefen har också i propositionen sagt, att den fyraåriga linjen rekryteringsmässigt utgör kärnan i folkskoleseminarieorganisationen. Erfarenheten visar dessutom, att rekryteringen på denna linje begåvningsmässigt sett är bättre än på studentlinjen, där främst bristen på manliga kvalificerade sökande de senaste åren varit påtaglig.

I motionen har begärts, att antalet avdelningar av klass 1 vid folkskoleseminariernas fyraåriga linje skall reduceras med endast 3, d. v. s. från 19 till 16 i stället för med 7 från 19 till 12, som departementschefen föreslagit och utskottet godtagit. De motiv som anförts i motionen är enligt min mening så starka, att utskottet bort bifalla motionen. Utskottet har ju inte heller

kommit med några motargument, vilket var och en kan övertyga sig om genom att läsa utlåtandet. Av detta kan man emellertid knappast dra den slutsatsen, att utskottet vill biträda motionärernas uppfattning, eftersom man yrkat avslag på motionen.

Det enda inte helt negativa uttalande, som utskottet gör i anslutning till motionen, är när utskottet säger, att det inte tagit någon definitiv ställning till hur seminarieorganisationens problem i framtiden bör lösas.

Utskottet har ju haft den stora och för många utskott ganska vanliga förmånen att som stöd för sitt ställningstagande kunna hänvisa till en pågående utredning. Men just eftersom det pågår en utredning borde man enligt min mening vara försiktig och i avvaktan på utredningens förslag inte gå in för en så stark reduktion. Jag vet väl, att departementschefen frångått skolöverstyrelsens förslag om en ännu större reduktion, men som jag nyss sade anser jag att vi bör nöja oss med en minskning med tre avdelningar.

Med hänsyn till konsekvenserna tror jag det vore högst olyckligt, om riksdagen anslöt sig till utskottets förslag. Kanske har andra avdelningens och statsutskottets övriga ledamöter hunnit mera noga studera de olika motionerna nu, när vi kommit till riksdagens slutskede, och en och annan har kanske kunnat ändra mening efter att ha fått sin uppmärksamhet fäst på denna fråga genom min blanka reservation. Jag tror inte det kan anses inhonett av mig om jag, trots att jag i statsutskottet avgav endast en blank reservation, nu ändrar mig och med stöd av den här lämnade motiveringen föreslår, att andra kammaren bifaller motionen II: 383. När jag tänkt över frågan har jag nämligen funnit, att den är rätt viktig.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Avdelningens ställningstagande är, herr Persson i Växjö, inte

Folkskoleseminarierna: Avlöningar

alls förestavat av någon överväldigande arbetsbörda, utan vi har mycket noga penetrerat förslaget. Man kan fråga sig, varför herr Persson i Växjö anser att han har så absolut rätt i sina beräkningar. Här har ju redovisats tabeller för det framtida lärarbehovet och Kungl. Maj:ts ställningstagande på grundval av dessa tabeller. Hur kan herr Persson då påstå, att behovet skulle vara precis det som han gör gällande?

Kungl. Maj:t har byggt ut skolöverstyrelsens förslag för att få en marginal, så att man kan vara på den säkra sidan. Det har ju också tydligt redogjorts för att ställningstagandet grundar sig på den statistik, som skolöverstyrelsens statistiska kontor utarbetat för seminarieutredningens räkning. Genom att beräkna efter statistiken har man sökt komma så nära verkligheten som möjligt och har sedan för säkerhets skull lagt på en god marginal. Vi har inte kunnat jäva det material som Kungl. Maj:t förelagt oss, och detta är grunden till vårt ställningstagande.

Å andra sidan förstår jag herr Perssons missnöje med detta ställningstagande. Det är roligare att bygga ut en organisation än att begränsa den — det skall villigt erkännas. Samtidigt kan jag också kosta på mig det erkännandet, att sådana här beräkningar ju tidigare långt ifrån alltid slagit in. Utskottet menar dock, att med den marginal som lagts till bör det på föreliggande statistik grundade förslaget vara hållbart så långt man mänskligt kan bedöma det-samma.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PERSSON i Växjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Om någon fick det intrycket, att jag var bergsäker i fråga om mina beräkningar, måste jag ha uttryckt mig mycket oklart. Det är ju möjligt att jag gjorde det. Annars har jag gått ut just från den synpunkt som anförts i

Kungl. Maj:ts proposition, att det är mycket svårt att göra några exakta beräkningar. Där står nämligen: »Jag behöver icke här ytterligare understryka den osäkerhet, som alltid måste vidlåda alla under övergångstiden före enhetsskolans genomförande verkställda beräkningar rörande lärarbehovet inom skolväsendet.» Detta är den utgångspunkt jag haft, och det är klart att jag inte kan ha ansett, att det går att göra helt säkra beräkningar, när jag iakttagit att skolöverstyrelsen föreslagit en minskning till 6 avdelningar men att Kungl. Maj:t sagt, att antalet avdelningar bör vara 12. Men kan man, som Kungl. Maj:t gjort, öka på skolöverstyrelsens förslag från 6 till 12 avdelningar, så kan man väl också öka på det till 16 — det kan väl vara lika riktigt, då beräkningarna är så osäkra. All erfarenhet visar ju enligt propositionen och utskottsutlåtandet, att man tidigare räknat alldeles för lågt.

Inte heller jag har som sagt någon fullständigt säker grund att stå på, men i det avseendet befinner sig väl utskottets talesman i samma läge. Utskottet har för övrigt sagt, att man inte tar någon definitiv ståndpunkt till motionen. Också detta visar att stor osäkerhet vidlåder beräkningarna. Jag tror, att med hänsyn till erfarenheten och med hänsyn till alla de faktorer som räknats upp i motionen bör det vara lika rimligt att gå in för 16 som att gå in för 12 avdelningar.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Herr Persson i Växjö har gjort sig mycken möda med att räkna upp en hel del faktorer, som kan komma att påverka lärarbehovet, och han menade att alla dessa var mycket betydelsefulla. Jag kan emellertid försäkra herr Persson, att vi vid utarbetandet av propositionen övervägt alla dessa faktorer men ändå inte kunnat komma fram till någon exakt uppgift

Folkskoleseminarierna: Avlöningar

om hur många lärare som behövs. Detta beror på saker och ting, som redovisas i propositionen och som herr Persson likaväl som utskottet inser.

Det måste väl under sådana förhållanden vara ganska svårt att med någon större grad av vederhäftighet göra gällande, att just det antal avdelningar som anges i motionen skulle vara det rätta. Skolöverstyrelsen har också övervägt alla dessa faktorer noga, men på grund av att den på en punkt räknat annorlunda än vi sedan gjort i departementet har den kommit till ett lägre tal. Herr Persson är angelägen om att vi skall utbilda så många lärare som vi någonsin kan tro oss ha behov av. Men jag tycker det är så pass stor ökning i Kungl. Maj:ts förslag jämfört med skolöverstyrelsens, att det inte finns rimlig anledning att hugga till med en ökning därutöver.

Faktum är ju, att vi i dag inte med bestämdhet kan säga något om exempelvis en så betydande faktor som klassavdelningarnas storlek i folkskolan. De fyraåriga linjerna svarar ju inte heller allena för lärarutbildningen för ett visst år, utan det finns möjligheter att åstadkomma en ökning genom studentlinjer, om förhållandena skulle ändras. Däremot är det inte möjligt att åstadkomma en minskning på annat sätt än genom att så gott som helt slopa studentlinjerna ett eller ett par år. Så som vi tidigare tänkt oss denna sak, med ett visst växelspel mellan studentlinjer och fyraåriga linjer, kan inte heller det senare vara önskvärt. Jag menar därför, att så noggranna och ingående överväganden — det har också utskottets ärade talesman här pekat på — som man någonsin kunnat göra har gjorts såväl i departementet som i utskottet. För den skull hoppas jag, att kammaren följer utskottets förslag.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Utskottets talesman, herr Johansson i Mysinge, har framhål-

lit, att det finns tabeller att hålla sig till. Vad behöver vi mer? Enligt min uppfattning behöver vi en vettig bedömning av tabellerna. Dessa förutsätter nämligen, att det i alla fall under flera år framåt skulle bli en ytterligare försämring av utbildningsmöjligheterna, och vidare, att de odrägligt stora klasserna fortfarande skulle vara likadana med de svårigheter för undervisningen som följer därav. Slutligen är inte alls någon hänsyn tagen till glesbygdernas intressen av en bättre lärogång och en kraftigare minskning av elevernas antal i vissa klasser.

För övrigt har jag redan tidigare under debatten om enhetsskolan anfört våra skäl mot en inskränkning av lärarutbildningen. Dessutom har herr Persson i Växjö nu framfört synpunkter, som jag anser vägande och som jag till väsentlig del kan instämma i. Jag skall därför bara med dessa ord, herr talman, be att få yrka bifall till vår motion nr 520 i denna kammare.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Med anledning av det senaste anförandet kan jag tillägga, att bland de faktorer, som vi tagit med i beräkningen, finns även en viss försiktig sänkning av antalet elever i klassavdelningarna, men vi kan helt naturligt inte i dag ta ställning till hur snart en sådan skall kunna göras. Att den är önskvärd, är vi väl alla överens om, men det krävs ju utom lärare även nya lokaler, om man skall åstadkomma en väsentlig minskning av elevantalet i klasserna. Kammaren vet mycket väl, att läget på investerings- och byggnadsmarknaden är sådant, att man inte kan uttala sig med någon större säkerhet om att en ökning av byggnadskvoten under den allra närmaste tiden skall bli möjlig, i varje fall i någon högre grad. För övrigt har ju den debatt, som förts här tidigare i dag, rört ett område vilket

också i och för sig ställer stora krav på byggnadsresurserna. Jag tror inte, att man har några som helst reella skäl för att komma och påstå, att det här faktiskt finns behov av flera lärare än vad Kungl. Maj:ts proposition anvisar.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen till en början propositioner beträffande momentet I, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till motionerna I: 429 och II: 520; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Härpå framställde herr förste vice talmannen i fråga om momentet II propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till motionerna I: 260 och II: 383; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Persson i Växjö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i avd. II p. 8 mom. II i utskottets utlåtande nr 102, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 260 och II: 383.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

På därå framställd proposition biföll kammaren härefter vad utskottet hemställt i momenten III—V.

Punkterna 9—15

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16

Statens skolköksseminarium: Avlöningar

Punkten föredrogs, och anförde därvid:

Fröken AGER (fp):

Herr talman! Under denna punkt har jag en blank reservation, som gäller en provisorisk kurs för utbildning av barnavårdslärarinnor. Jag har motionerat därom tre år i rad, och det har blivit avslag på motionerna varje år med olika motiveringar. Även i år har min motion avslagits, nu med den motiveringen, att det knappast föreligger någon brist på dessa lärare. Jag vill bara konstatera, att det i praktiken är lika svårt, om inte svårare, att få barnavårdslärarinnor som andra lärare, och detta är mycket besvärande för skolorna.

Det var emellertid inte närmast den saken jag skulle tala om vid detta tillfälle, utan vad utskottet i andra stycket har skrivit angående lärarutbildningen. Jag vill opponera mig mycket kraftigt mot utskottets yttrande om möjligheterna att avhjälpa en eventuell brist på barnavårdslärarinnor. I min motion har jag påpekat, att det kommer att bli mycket svårt att skaffa lärarinnor till den nya skolformen och framför allt vad gäller klass 9y. Då har utskottet föreslagit, att man skulle kunna lösa detta problem genom att andra lärarkategorier finge genomgå en komplettering av sin nuvarande utbildning med en begränsad kurs i barnavård utan att därigenom studietiden förlängdes. Huru detta skall ske har utskottet över huvud taget inte undersökt, men hur som helst är det ändå en åtgärd på lång sikt. En undervisningsplan kan ju inte ändras ögonblickligen och jag tror inte heller att skolöverstyrelsen är villig att i detta fall göra en sådan ändring, när det sitter en utredning som skall behandla frågan.

Vidare råder det en sådan brist på lärare av alla dessa kategorier att man knappast kan hjälpa upp situationen på

Bidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala

det sätt utskottet föreslår. Jag kan inte alls dela utskottets uppfattning, att man just i ämnet barnavård skall ha lärare som inte är fullt kompetenta. Det är ett lika viktigt ämne som andra undervisningsämnen på skolschemat. Riksdagen skulle ha kunnat göra förhållandena på detta område drägliga genom att lämna anslag till en sådan provisorisk kurs som jag föreslagit. Det finns gott om sökande till en dylik kurs.

Såsom en av svårigheterna påpekar utskottet att man inte skulle kunna bereda dessa lärare full tjänstgöring ute i distrikten, eftersom det finns ett så litet antal timmar i ämnet vid varje kurs. Den frågan kan lösas på många sätt. En lösning är att flera skoldistrikt gemensamt anställer en lärare som kan ambulera mellan skolorna, på samma sätt som man har gjort när det gäller skolkökslärarinnorna inom fortsättningskolan.

Skall det verkligen behöva bli en katastrof, innan någonting göres för att avhjälpa bristen på barnavårdslärarinnor?

Jag har inte något yrkande, herr talman, men jag hoppas att departementschefen utan att invänta utredningen till ett annat år tar upp frågan om ökad utbildning av barnavårdslärarinnor.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Fröken Ager började sitt anförande med att säga att utskottet påstår, att det inte råder någon brist på lärare i barnavård. Det har utskottet ingalunda sagt. Vi har påpekat det mycket beklagliga förhållandet, att skoldistriktet inte inrättat så många tjänster i detta ämne, att det finns någon större tillgång på fasta tjänster för de kompetenta lärare som redan är utbildade. Vidare framhåller utskottet att det likväl inom flertalet skolformer mö-

ter stora svårigheter att erhålla kompetenta lärare i barnavård. Var och en som har försökt få tag i en sådan lärare vet att det är mycket stor brist på dem.

Jag har velat säga detta, herr talman, då det skulle vara mycket beklagligt, om det missförståndet kvarstod att inte avdelningen inom utskottet varit medveten om den stora bristen på lärarinnor i barnavård.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställen bifölls.

Punkten 17

Utskottets hemställen bifölls.

Punkten 18**Bidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala**

Kungl. Maj:t hade (punkt 198, s. 463—465) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 697 300 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* väckt motion (I: 268), vari hemställts att riksdagen a) till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala måtte anvisa medel för att dels omändra en av skolans ordinarie facklärtjänster i sömnad i lönegrad Ca 23 till en facklärtjänst i lönegrad Ca 25 samt att fastställa tjänstgöringsskyldigheten till lägst 20 veckotimmar samt att dels ytterligare 4 ordinarie facklärtjänster måtte inplaceras i lönegrad Ca 25, b) måtte anvisa ett med 19 000 kronor ökat driftbidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala för budgetåret 1956/57.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 268, till Bidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 697 300 kronor.

Bidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlön, Malmberg* i Skövde och *Widén*, fröken *Vinge* och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 268, till Bidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 707 300 kronor.

Punkten föredrogs, och yttrade därvid:

Fröken *AGER* (fp):

Herr talman! Under skoldebatten i dag har flera talare påpekat vikten av att 9 y får goda lärare och att över huvud taget undervisningen där får en god inriktning. Riksdagen har nu tillfälle att visa vilken inställning den har till denna sak. Det är nämligen här fråga om bidrag till fackskolan för huslig ekonomi, vilken skall utbilda de lärare som sedan skall undervisa bl. a. i 9 y.

I den motion, som föreligger på denna punkt, begäres en ökning av statsbidraget till 19 000 kronor, medan reservanternas inom utskottet stannat för en ökning till 10 000 kronor. Att reservanternas gjort detta beror på att skolöverstyrelsen, som understryker att fackskolan för huslig ekonomi har en mycket svag finansiell ställning, inte ansett sig kunna med hänsyn till framtidsperspektiven sträcka sig så långt som till 19 000 kronor, utan förordat en ökning med 10 000 kronor.

Utskottets skrivning är delvis välvillig, men tyvärr lever inte fackskolan på välvillig skrivning, utan den behöver ett ordentligt handtag.

Jag är förvissad om att utskottets ärade ordförande kommer att säga, att anslaget till fackskolan för huslig ekonomi ökat med 77 800 kronor. Det är alldeles riktigt, men kvar står ändå en brist på 19 000 kronor — ja, i dag uppgår den till 23 000 kronor med hänsyn till att fackskolan, när den gjorde upp

sin stat, inte kunde ta med i beräkningen de fyra procentens lönehöjning. Eftersom staten bidrar med 90 procent av lönerna måste skolan bidra med 10 procent. Detta blir mellan 3 000 och 4 000 kronor.

Jag undrar om kammaren förstår vad det kommer att innebära för skolan om vi går på utskottets linje och inte beviljar dessa 10 000 kronor? Jag tror inte att samhällsekonomin rubbas på något sätt om skolan skulle få dessa pengar. För skolan blir det dock ytterst besvärligt att inte få dem.

Detta är inte en vanlig enskild skola. Det finns fyra seminarier, tre enskilda och ett statligt. Alla dessa utbildar lärarinnor till statens egna skolor. Vad skulle staten göra om skolorna skulle begränsa sin undervisning eller kanske helt enkelt slå igen?

Jag har full förståelse för att man måste invänta utredningens resultat innan slutlig ställning tas till de ekonomiska problemen, men under tiden måste denna skola ändå verka. Vi vet ju också att det kommer att dröja länge, kanske flera år, innan riksdagen kan ta ställning till dessa problem. Om fackskolan inte får dessa 10 000 kronor får den ytterligare strama åt sin budget. Det är inte på många punkter som den över huvud taget kan stramas åt. Man får sätta in besparingarna på inventariekontot, på undervisningskontot och man får öka elevavgifterna. Vad inventariekontot beträffar, så har man inte någon stor marginal att minska på. För övrigt vet vi att det i pressen åtskilliga gånger har påpekats, att dessa seminarier har en mycket dålig utrustning och i stället borde få större belopp för att kunna skaffa en tidsenlig utrustning. Många gånger få man också titta material till sin verksamhet.

Skolkökläraryrinnorna betalar i dag en kursavgift på 505 kronor till den förberedande kursen. Den tvååriga seminariekursen kostar 880 kronor. Det innebär att man har en elevavgift på

Bidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala

1 385 kronor. Här har vi gång på gång under de senaste åren påpekat, att elevavgifterna i de olika skolorna skall minskas eller helt utgå. Här är vi alltså beredda att i stället öka elevavgifterna.

Man har emellertid även andra utgifter. Eleverna får betala för det material de skall ha till sina demonstrationer, vidare för den experimentella matlagningen, för kompendier, för alla sina studieresor och för materiel av olika slag. Jag kan inte för dagen säga vilket belopp det rör sig om, men för några år sedan betalade eleverna 25 å 30 kronor i veckan, ett ansevärt belopp alltså.

Jag vet att utskottets ordförande kommer att säga att det väckts ett otal motioner i samband med åttonde huvudtiteln och att alla vill ha ökade anslag. Man har emellertid måst begränsa dessa motioners begäran. Tyvärr klarar dock inte fackskolan sin ekonomi på detta, utan den måste få ett ordentligt handtag.

Vilka blir i första hand lidande? Jo, skolans elever och målsmännen. Jag vädjar därför till kammarens ledamöter att när vi om en liten stund tar ställning till denna fråga, överväga, om vi vill hjälpa staten eller om vi vill hjälpa eleverna på dessa seminarier.

Jag yrkar med detta bifall till reservationen.

Herr EKDAHL (s):

Herr talman! Jag har genom omständigheternas kanske något underliga spel kommit att få kontakt med fackskolan för huslig ekonomi, fast den ligger så långt bort från mina egna bygder, och jag är därför i tillfälle att efter att ha lärt känna skolan inifrån lämna mitt oreserverade stöd till det yrkande fröken Ager här har framställt. Jag skall inte upprepa hennes motivering utan bara erinra om en fråga, som fröken Ager, såvitt jag kunde följa med, inte snuddade vid. Skolans ledning liksom

skolöverstyrelsen har beträffande fem lärarinnetjänster hemställt, att dessa — i likhet med andra likvärdiga tjänster — skulle lyftas upp från lönegrad 23 till lönegrad 25. Det vore naturligtvis att i viss mån kvälja dom, om jag skulle anmärka på den ställning statsmakterna hittills har tagit till denna lönefråga. Statens lönenämnd har nämligen hänvisat till en uppgörelse som träffats med vederbörande organisation att dessa fem tjänster tills vidare skall stå kvar i lönegrad 23. Nu förhåller det sig emellertid så att dessa fem tjänster för att kunna skötas tillfredsställande kräver innehavare med höga kvalifikationer. De är dessutom mycket arbetstyngda. För att över huvud kunna få kapabla krafter till dessa tjänster, måste skolan honorera dem efter lönegrad 25. Skolans ledning får alltså betala ut ett lönebelopp, som ligger betydligt högre än vad anslagen för närvarande räcker till. Detta försvårar i hög grad skolans situation. Jag kan också bekräfta de uppgifter som fröken Ager har lämnat om den ekonomiska belastning som åligger eleverna. Om inte skolan kan sänka sina utgifter för undervisningsmateriel och på andra liknande poster högst betydligt och därmed riskera en sänkning av undervisningens kvalitet, måste den höja elevavgifterna. Jag tillåter mig också att för kammaren allvarligt understryka det ur demokratisk synpunkt ytterst otillfredsställande i att en undervisningsanstalt, som utbildar lärarinnor med så ytterst betydelsefulla uppgifter som skolans elever kommer att få, nödgas att emot allt vad som är kutym för närvarande höja avgiften. Detta är den mycket allvarliga konsekvensen av ett avslag på reservationens yrkande. Jag ber därför, herr talman, att få förena mig med fröken Ager i hennes mycket allvarliga vädjan till kammaren att biträda reservationen.

En sak som inte har kommit fram i utskottstrycket är att skolöverstyrelsen, som ju själv har föreslagit 10 000 kro-

Bidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala

nor till bidrag för ökade driftkostnader, därvid har framhållit, att eftersom det samtidigt bortfaller ett tillfälligt anslag på 8 000 kronor för viss materiel, vilket fanns i fjolårets budget, är den reella höjningen inte mer än 2 000 kronor. Det förslag, som riksdagen här har att ta ställning till, innebär alltså faktiskt att öka anslaget med 2 000 kronor för att hjälpa fackskolan för huslig ekonomi ur svårigheter, som för tillfället ter sig synnerligen besvärliga.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Jag skall inte alls vifta bort fröken Agers påstående om det allvarliga i skolans läge. Jag kan tvärtom ur åtskilliga synpunkter understryka detta. Jag vill heller inte säga att det skulle ha någon nationalekonomisk betydelse om detta ökade anslag beviljades eller inte.

Vad jag däremot vill framhålla är att det är synnerligen svårt, såsom skolan nu är organiserad, att sanera den. Det är nog inget annat att göra än att vänta på 1953 års lärarinneutbildningskommittés ställningstagande, och sedan riksdagens, till frågan om skolan skall vara statlig eller inte. Statsmakterna har dock för den här skolan lika väl som för alla andra liknande skolor fastställt vissa statsbidragsnormer, som har följts i detta fall lika väl som i alla andra. Det är ingen tvekan om att skolan, som fröken Ager har påpekat, behöver ett ordentligt handtag. Men fröken Ager menar väl inte, att enbart dessa 10 000 kronor innebär ett sådant handtag, när skolöverstyrelsen har beräknat, att det för att täcka förlusterna skulle åtgå 19 000 kronor, och fröken Ager själv säger att förlusten är 23 000 kronor? Det är inte så lätt i utskottet att ta en bestämd ställning till anslagsfrågan under sådana förutsättningar. Därför har vi menat, att det då är bättre att säga ifrån till Kungl. Maj:t, att skolans läge uppenbarligen nu är ekonomiskt bekymmersamt, att Kungl.

Maj:t skall ha uppmärksamheten riktad på detta problem, under förhoppning att Kungl. Maj:t skall så snart som möjligt pröva denna fråga, så att riksdagen får ta ställning till denna skolas fortsatta öden, så att den blir i stånd att på bästa sätt fullgöra sin betydelsefulla uppgift.

Det är denna motivering, herr talman, som jag har, när jag nu yrkar bifall till utskottets förslag.

Fröken AGER (fp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att dessa 10 000 kronor inte hjälper helt och hållet när skolan redan nu har en skuld på 23 000 kronor. Men om vi drar bort 10 000 kronor har vi bara 13 000 kronor kvar som eleverna får dela upp som ökade utgifter. Detta spelar en ganska stor roll.

Sedan tycker jag att det vore en ganska god uträkning för staten att redan nu betala dessa pengar, ty förr eller senare måste staten lägga ut dem, då den ju skall överta skolan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Ager begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i avd. II punkten 18:o) i utskottets utlåtande nr 102, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

Särskoleseminariet i Stockholm

sitionen ånyo upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Ager begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 95 ja och 74 nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 19—22

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23**Särskoleseminariet i Stockholm**

Sedan punkten föredragits, anförde

Fru RENSTRÖM-INGENÄS (s):

Herr talman! Jag vill till statsutskottet uttala min tacksamhet för dess positiva uttalande över vår motion om inrättande av ett specialpedagogiskt seminarium. Med anledning av motionens yrkande framhåller statsutskottet angelägenheten av att en förbättring av utbildningsmöjligheterna för särskollärare och lärare för specialundervisning i folkskolorna snarast möjligt kommer till stånd, och utskottet föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om att förslag om inrättande av ett dylikt seminarium, så snart omständigheterna det medger, förelägges riksdagen.

Jag vill här till foga en förhoppning, att det verkligen inte skall dröja länge förrän vi får ett sådant seminarium, så att den svåra bristen på lärare i folkskolans specialklasser kan avhjälpas.

I det sammanhanget vill jag också tacka statsutskottet för dess tillstyrkande av förslaget om förmånligare grunder för anordnande av hjälpundervisning i folkskolan. Genom det beslut, som riksdagen tidigare i dag med anledning därav har fattat, ökas emellertid efterfrågan på lärare till specialklas-

ser i folkskolan, och därigenom får önskemålet om en effektivisering av denna lärarutbildning ökad tyngd.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 24—28

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till inredning och utrustning av nya lokaler vid Musikaliska akademien med musikhögskolan jämte i ämnet väckta motioner m. m.,

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1956/57 till bidrag till fiskares försäkring,

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1956/57 till bidrag till den lokala polisorganisationen å landsbygden m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1956/57 till epileptikervården jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5

Föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial nr 107, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om motionsvis väckt förslag att åvägabringa full likställdhet mellan pensionärerna vid de av staten övertagna enskilda trafikföretagen och pensionärer vid statens järnvägar.

§ 6

Föredrogs statsutskottets memorial nr 108, i anledning av kamrarnas skilj-

Avskaffande av investeringsavgiften och den särskilda investeringsavgiften för år 1956 m. m.

aktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1956/57 till Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar.

Den i detta memorial föreslagna investeringspropositionen godkändes.

§ 7

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets memorial nr 109, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden, och

bevillningsutskottets betänkande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet den 24 december 1936 mellan Sverige och Frankrike för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande direkta skatter, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och betänkande hemställt.

§ 8**Avskaffande av investeringsavgiften och den särskilda investeringsavgiften för år 1956 m. m.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 42, i anledning av väckta motioner om avskaffande av investeringsavgiften och den särskilda investeringsavgiften för år 1956 m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 113 av herr *Spetz* och II: 160 av herr *Johansson* i Öckerö m. fl., vari hemställts »att riksdagen måtte besluta sådan ändring av gällande förordning om investeringsavgift för år 1956, att investeringsavgift ej skall utgå vid investering i fraktfartyg med en bruttodräktighet

understigande 300 ton, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till erforderlig författningstext»;

II) de likalydande motionerna I: 293 av herr *Ohlön* m. fl. och II: 224 av herr *Ohlin* m. fl., vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte besluta, att förordningen om investeringsavgift för år 1956 liksom förordningen om särskild investeringsavgift för år 1956 (bilaccis) måtte upphävas samt vederbörande utskott utarbeta förslag till härför erforderlig lagtext; ävensom

III) de likalydande motionerna I: 441 av herr *Ewerlöf* m. fl. och II: 575 av herr *Hjalmarson* m. fl., vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte antaga vid motionerna fogade förslag till

1) förordning angående upphävande av förordningen om investeringsavgift för år 1956; samt

2) förordning om upphävande av förordningen om avgift vid investering i motorfordon år 1956 (särskild investeringsavgift).

Utskottet hemställde,

1) att de likalydande motionerna I: 293 av herr *Ohlön* m. fl. och II: 224 av herr *Ohlin* m. fl., i vad motionerna behandlats i detta betänkande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att de likalydande motionerna I: 441 av herr *Ewerlöf* m. fl. och II: 575 av herr *Hjalmarson* m. fl., i vad motionerna behandlats i detta betänkande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

3) att de likalydande motionerna I: 113 av herr *Spetz* och II: 160 av herr *Johansson* i Öckerö m. fl. icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

I) av herrar *Kristensson* i Osby, *Spetz*, *Velander*, *Kronstrand*, *Nilsson* i Svalöv, *Sjölin* och *Strandh*, vilka ansett att utskottet under punkterna 1) och 2) bort hemställa,

Avskaffande av investeringsavgiften och den särskilda investeringsavgiften för år 1956 m. m.

1) att riksdagen måtte antaga följande

Förslag

till

förordning angående upphävande av förordningen den 16 december 1955 (nr 695) om investeringsavgift för år 1956

Härigenom förordnas, att förordningen den 16 december 1955 om investeringsavgift för år 1956 skall upphöra att gälla med utgången av december månad 1956.

2) att riksdagen måtte antaga följande

Förslag

till

förordning angående upphävande av förordningen den 16 december 1955 (nr 649) om avgift vid investering i motorfordon år 1956 (särskild investeringsavgift)

Härigenom förordnas, att förordningen den 16 december 1955 om avgift vid investering i motorfordon år 1956 (särskild investeringsavgift) skall upphöra att gälla med utgången av maj månad 1956.

II) av herrar *Kristensson* i Osby, *Spetz*, *Velander*, *Kronstrand*, *Nilsson* i Svalöv, *Sjölin* och *Strandh*, vilka ansett att, därest det i reservationen nr I framlagda förslaget om upphävande av förordningen om investeringsavgift för år 1956 icke skulle vinna riksdagens bifall, utskottet under punkt 3) bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 113 av herr *Spetz* och II: 160 av herr *Johansson* i Öckerö m. fl., antaga följande

Förslag

till

förordning angående ändrad lydelse av 5 § förordningen den 16 december 1955 (nr 695) om investeringsavgift för år 1956

Härigenom förordnas, att 5 § förord-

ningen den 16 december 1955 om investeringsavgift för år 1956 skall hava följande ändrade lydelse.

5 §.

Har myndighet — — — av lånegarantien.

Har tillgång — — — av anskaffningskostnaden.

Ersättningsanskaffning i — — — avgiftspliktig investering.

Investering som — — — om fondskatt.

För den — — — 100 registerton.

Investering i fraktfartyg med en bruttodräktighet understigande 300 registerton är icke att anse såsom avgiftspliktig investering.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Vi är väl alla ense om att det svenska näringslivets möjligheter att hålla en hög produktion, knuten till en hög och jämn sysselsättning, är ett intresse för oss alla. Är vi ense om denna sak finner jag det underligt att regeringen på olika sätt försöker bromsa utvecklingen inom näringslivet.

En av bromsarna på näringslivets utveckling är den nu befintliga investeringsavgiften. Vi på vårt håll har här i kammaren så många gånger diskuterat investeringsavgiftens vara eller icke vara med företrädarna för regeringspartierna, att jag inte här i dag skall upprepa alla de argument som vi framfört såsom motiv för investeringsavgiftens slopande. Det är bara en enda sak som jag på nytt vill erinra om, nämligen investeringsavgiftens kostnadshöjande effekt.

Det torde väl inte nu kunna bestri-

Avskaffande av investeringsavgiften och den särskilda investeringsavgiften för år 1956 m. m.

das, att investeringsavgiften verkar fördyrande på produktionen. Till en början, d. v. s. år 1951, då investeringsavgiften första gången infördes, blev kanske inte dess kostnadshöjande effekt så markerad, eftersom avgiften då möjligen höll tillbaka några mindre räntabla investeringar, men då investeringsavgiften icke blivit av den tillfälliga natur, som från början utlovades från regeringspartiernas sida, torde man i dag kunna säga att denna avgift inte längre är ett instrument för att utgallra mindre räntabla investeringar, utan att dess fördyrande effekt nu helt slår igenom på kostnaderna.

Att investeringsavgiftens betydelse avtar ju längre avgiften kvarstår, bestrides inte av någon, inte ens av utskottsmajoriteten. Utskottet har flera gånger i sina betänkanden under senare år sagt, att om investeringsavgiften skall få avsedd effekt måste den vara av kortvarig natur. Så har också de av dåvarande finansministern på sin tid tillkallade sakkunniga, som verkställt utredning angående frågan om en av konjunkturväxlingarna betingad rörlig företagsbeskattning, i sitt betänkande den 23 november 1955 framhållit, att en under flera års följd uttagen investeringsavgift visserligen kan sägas under hela tiden utgöra en kostnadsfördyrande faktor och så till vida också ha ett visst konjunkturpolitiskt värde. Det är å andra sidan uppenbart, säges det vidare, att intresset av att uppskjuta en investering i syfte att undgå avgiftsbiläggning starkt minskar, därest bestämmelserna om en sådan avgift gäller för längre tid.

Detta uttalande kan väl, herr talman, icke innebära något annat än vad jag nyss sade, nämligen att en investeringsavgift, som i vad avser tiden för dess uttagande undan för undan förlänges, så småningom helt slår igenom som en kostnadsfördyrande faktor, vilket i sin tur påverkar priserna på de framställda

produkterna. *Den verkar då i inflationistisk riktning i stället för att vara ett medel mot inflationen.*

Herr talman! Jag tror nog att de flesta liksom jag anser att investeringsavgiften nu för lång tid framåt spelat ut sin roll som medel för en ekonomisk stabiliseringspolitik och i stället motverkar sitt ursprungliga syfte. Det är därför på tiden att vi slopar investeringsavgiften fortast möjligt. Krav härpå har framförts i bland annat högerns partimotion av herr Hjalmarson m. fl., och det är ett krav som vi reserveranter fullföljt i vår till utskottsbetänkandet fogade reservation. Vi yrkar där att det för investeringar, gjorda under år 1956, icke skall utgå någon investeringsavgift.

Vi har även en s. k. särskild investeringsavgift för motorfordon, i dagligt tal kallad bilaccis. Denna avgift drabbar till viss del den privata konsumtionen, men den drabbar också näringslivet och den s. k. nyttotrafiken. Den kommer här liksom investeringsavgifter för övrigt, som utgår på andra investeringar, att verka kostnadsfördyrande. Det är en kostnadsfördyrande faktor, som framför allt drabbar landsbygden, där bilen är ett oundgängligt medel för såväl person- som godstransport. Enligt högerns uppfattning bör därför bilaccisen avskaffas från och med den 1 juni 1956. Detta yrkande är också framfört i reservationen.

Herr talman! Jag skall med tanke på att en ekonomisk debatt skall hållas här i kammaren om någon vecka inte närmare nu gå in på investeringsavgiftens verkningar i olika avseenden, men eftersom jag nu ser finansministern här i kammaren, vill jag rikta en direkt fråga till honom: Om vi nu utgår ifrån att det motionsvis framförda kravet om att investeringsavgift inte skall utgå på investeringar som är gjorda under 1956 och att den för bilar skall slopas den 1 juni 1956, inte bifalles av kammaren, är då finansministern beredd att göra

Avskaffande av investeringsavgiften och den särskilda investeringsavgiften för år 1956 m. m.

ett uttalande, att denna investeringsavgift inte kommer att utgå under 1957 utan att den verkligen blir en sak, som endast gäller t. o. m. detta års utgång?

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna.

Herr KOLLBERG (fp):

Herr talman! Vid åtskilliga tidigare tillfällen har från vår sida här i kammaren ingående belysts vilka nackdelar och olägenheter som är förbundna med investeringsavgiften och med den särskilda investeringsavgiften. Den senaste diskussionen i saken hölls så sent som i december förra året, och jag skall liksom herr Nilsson i Svalöv inte ta upp kammarens tid med någon upprepning av alla de argument, som då anfördes mot avgiftens bibehållande.

Jag vill dock i korthet erinra om att när avgiften infördes framhölls det uttryckligen — bl. a. från bevillningsutskottets sida — att en första förutsättning för att den skulle få den avsedda effekten var, att den var strängt tidsbegränsad. Härigenom ansåg man sig kunna förmå företagarna att för viss tid uppskjuta planerade investeringar.

Ju mer företagarna får den uppfattningen att statsmakterna inte avser att stå för sin utfästelse att avgiften skulle få endast kort giltighetstid, desto större blir benägenheten att helt kallt kalkylera med avgiften som en oundviklig kostnad bland alla andra.

Vi har uppenbarligen kommit i det läget att en företagare, som kan skaffa pengar till en investering som han anser nödvändig, inte låter sig avskräckas av investeringsavgiften. Han hoppas att den ökade kostnad för investeringen, som avgiften innebär, kommer han att kunna göra sig täckt för när han får avsättning för sina produkter. På detta sätt verkar investeringsavgiften, som herr Nilsson i Svalöv framhöll, omedelbart prishöjande. Och det är onekligen förenat med viss tankemöda att inse,

att man skall kunna bekämpa inflationstendenser genom pålagor som har en prishöjande effekt.

I den mån investeringsavgiften i sista hand bestrides av utländska konsumenter blir den en extra exportbeskattning. I den allmänna diskussionen har ju flera framgångsrika länder klandrats för att de ger exportpremier och stora skattelättnader åt exportörerna; den anklagelsen kan åtminstone inte resas mot ett land som med extra skatter belastar exporten.

Dessa och andra invändningar har ju förklingat ganska ohörda från riksdagsmajoritetens sida, och utskottet kör även nu på i de gamla banorna. En uppmjukning av den hittills förda restriktiva politiken kan inte vidtagas nu, heter det.

Nu hade väl ingen väntat att utskottsmajoriteten skulle överge sin vid höstrikdagen deklarerade syn på oppositionens kritik av investeringsavgiften. Men vad man kunde vänta var att utskottet med litet större omsorg skulle ha granskat de *nya* omständigheter, som inträtt sedan vi sist hade frågan uppe. Jag förmodar nämligen att även utskottets majoritet hyser den uppfattningen, att avgiften skall betraktas inte som något i och för sig fördelaktigt och gott utan som ett nödvändigt ont.

När jag talar om nya omständigheter, tänker jag främst på den ytterligare skärpning av kreditrestriktionerna som genomfördes i förra månaden, varigenom möjligheterna att anskaffa pengar till investeringar har kommit i ett helt nytt läge.

I sin proposition till höstrikdagen om förlängning av investeringsavgiftens giltighet uttalade finansministern att vissa av de åtgärder, som under år 1955 vidtagits i bromsande syfte, ännu icke har verkat i sin fulla kraft. Detta vore bl. a. fallet med åtgärderna på kreditpolitikens område. Jag vill erinra om vad detta yttrande bl. a. åsyftade.

Avskaffande av investeringsavgiften och den särskilda investeringsavgiften för år 1956 m. m.

Det syftade på ett beslut av riksbanken i april 1955 om ökning av bankernas likviditet och framför allt den i juli 1955 beslutade minskningen av bankernas totala kreditgivning till näringslivet med en procent. Men vad som *nu* har inträffat och som borde ha föranlett utskottet att inta en annan ståndpunkt är att riksbanken i april 1956, alltså för ungefär en månad sedan, skärpte denna kreditåtstramning genom beslut om en minskning av den totala kreditgivningen med ytterligare fyra procent eller sammanlagt med fem procent under den nivå som rådde i juli 1955. Detta innebär en minskning av krediterna i pengar räknat av inte mindre än en halv miljard för näringslivet.

Utskottet avfärdar denna fråga om kreditåtstramningen med följande lättvindiga och intetsägande rader: »Så vitt av nu föreliggande material kan bedömas synes emellertid de under fjolåret vidtagna skärpningarna i kreditpolitiken ensamma icke ha tillräckligt återhållande effekt på företagens investeringslust.» Sedan kommer ett uttalande: »Huruvida efter den ytterligare kreditåtstramning, som man nyligen beslutat vidtaga, en sådan verkan kan nås torde det i dagens läge icke vara möjligt att med säkerhet uttala sig om.»

Det sista, undanlidande uttalandet av utskottet är ju av den allbekanta sort som kan göras i praktiskt taget vilken situation som helst och vid varje tillfälle. Jag vill till en början blott erinra om att riksbanken såsom den ansvariga penningvårdande myndigheten i detta land har bedömt den företagna åtstramningsåtgärden såsom i rådande läge tillräcklig och att riksbankschefen har förklarat, att ytterligare åtgärder av samma karaktär är att emotse, om de hittills vidtagna icke skulle visa sig vara tillräckliga. Vi skall i riksbanken göra vårt bästa, säger riksbankschefen, för att skapa kreditnöd.

Ingen tror väl att dessa åtgärder för näringslivets del skulle vara bekvämare än investeringsavgiften. I själva verket förhåller det sig ju så, att kreditrestriktionerna kommer att förorsaka näringslivet oerhörda bekymmer och svårigheter, och det finns anledning att fråga sig, varför man inte i likhet med riksbankschefen sätter sin lit till penningpolitiken och slopar en slumpartat verkande investeringsavgift. Kreditrestriktionerna påverkar ju inte bara investeringarna i byggnader och maskiner, utan de utövar en verkan på hela varuområdet och får därför inte den olyckliga karaktär av punktningrepp som vidlåder investeringsavgiften. Jag förmodar att man inte längre i dagens läge vill vidhålla det gamla ohållbara resonemanget, att kreditåtstramningen lämnar de s. k. självfinansierande företagen oberörda.

Som sagt verkar kreditrestriktionerna inte ensidigt på investeringar som drabbas av investeringsavgiften utan får en allmänt inflationsdämpande effekt. De dämpar importen över hela fältet och bidrar därigenom till skyddande av vår valutaställning.

Kreditåtstramningen har alltså en vidare konjunkturbetonad effekt, som inte har någon motsvarighet när det gäller investeringsavgiften. Svårigheten att er hålla kredit nödgar nämligen företagarna att exempelvis inskränka sin lagerhållning. Detta medför ett successivt ökat utbud av varor, varigenom efterfrågan på varor för konsumtion blir bättre tillgodosedd. Detta ökade utbud, liksom över huvud taget den snabbare varuomsättning som följer av knapphet på pengar, är dessutom ägnad att skärpa konkurrensen och verkar på så sätt pressande på prisnivån.

Även vad gäller bilaccisen har läget under de senaste månaderna försämrats dels genom kreditrestriktionerna, som försvårat för bilhandeln att skaffa pengar, och dels genom det i onsdags

Avskaffande av investeringsavgiften och den särskilda investeringsavgiften för år 1956 m. m.

här diskuterade avtalet om avbetalningshandeln.

Herr talman! Åtskilligt kunde vara att tillägga, men de synpunkter jag här har anfört visar enligt min mening på ett ovedersägligt sätt, att såväl investeringsavgiften som den särskilda investeringsavgiften — om dessa avgifter någonsin varit befogade — har spelat ut sin roll. Den nya kreditpolitiken, som av orsaker som jag inte här skall gå in på har blivit hårdare och mera drastisk än den behövt vara, är det medel som slutligt gör investeringsavgiften överflödig. Då denna avgift dessutom är irrationell och skadlig — förhållanden som tidigare har påtalats här i kammaren — bör den utan dröjsmål avskaffas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de två vid betänkandet fogade reservationerna.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig ytterst kort, eftersom vi kommer att få en ekonomisk debatt här i kammaren om någon vecka som spänner över hela fältet, och jag förmodar att man inte kan undgå att där beröra även de åtgärder som har vidtagits i syfte att dämpa expansionstendenserna inom samhällsekonomin och vilka vi skall besluta om i dag.

Jag kan börja med att erinra om att det, när riksdagen i december förra året beslöt att investeringsavgiften och bilaccisen skulle gälla även för 1956, från oppositionens sida gjordes gällande, att de här regleringarna över huvud taget inte var nödvändiga. Man sade emellertid vidare, att sedan de skärpningar av kreditpolitiken som då hade inletts fått slå igenom fullt, skulle det visa sig att de verkade tillräckligt dämpande på expansionstendenserna, och man menade inom oppositionen att några ytterligare medel för att bromsa

den alltför starka investeringsviljan inte var nödvändiga.

Jag tillät mig i den debatten säga, att om vi då skulle följa oppositionens linje och för 1956 upphäva dessa regleringar, skulle vi vara det enda landet i Europa, som under då rådande högkonjunktur vidtog åtgärder, som betydde en uppmjukning av den ekonomiska politiken. Vid det tillfället vidtog de allra flesta länder i Västeuropa och även Förenta staterna skärpningar i sin ekonomiska politik för att hindra en fortsatt expansion utöver de tillgängliga resurserna. Vad som har hänt sedan dess skulle jag i korthet kunna beskriva på det sättet, att trots de vidtagna kreditåtstramningarna på olika områden och trots att man beslöt att bibehålla investeringsavgiften, så kvarstår ju inte bara hos oss utan även ute i andra länder ett ekonomiskt övertryck, som mycket lätt kan gå över i en klart inflationistisk utveckling.

Jag kan i detta sammanhang säga till herr Kollberg, som undrade, varför utskottsmajoriteten inte hade studerat någonting av vad som skett sedan i höstas, att visst har utskottsmajoriteten gjort det, men den har kommit till rakt motsatt uppfattning mot vad herr Kollberg har gjort. När man granskar denna utveckling, så framgår ju alldeles klart och entydigt, att det är just inom investeringsektorn, som det framför allt råder ett sådant övertryck, att man inte kan säga, att läget har förändrats så, att det finns skäl att lätta på dessa regleringar.

Jag måste dessutom säga till herr Kollberg, att jag förstår inte ett dugg av hans resonemang. Han påpekar ju, att man har vidtagit ytterligare kreditåtstramning och att riksbankschefen har sagt, att om inte den räcker utan man måste åstadkomma ändå större knapphet på pengar, så skall man vidta ytterligare åtgärder i detta syfte, och efter detta påpekande säger herr Koll-

Avskaffande av investeringsavgiften och den särskilda investeringsavgiften för år 1956 m. m.

berg, att då är det onödigt att bibehålla investeringsavgiften. Jag undrar, hur riksbankschefen skulle betrakta det, om riksdagen samtidigt som riksbanken vidtar dessa kreditrestriktioner, skulle åstadkomma lättnader på penningmarknaden genom att förbilliga investeringarna. Jag tror inte man har tänkt sig den utvecklingen inom riksbanksledningen. Jag tror inte heller det finns någon logik i herr Kollbergs resonemang på denna punkt.

Med anledning av att både herr Kollberg och herr Nilsson i Svalöv har talat om att om dessa regleringar skall ha någon effekt, måste de vara temporära och endast avse en kort period, annars får de endast kostnadsreglerande effekt, måste jag säga, att det ligger naturligtvis någonting i att de får en mindre effekt, om de räcker längre. Det är ingen som har förnekat detta. Men de får ju inte någon annan effekt än t. ex. kreditåstramning med åtföljande räntehöjning, som ju har precis samma effekt. Det är ingen tvekan om att räntehöjning är en kostnadsfördyrande faktor. Företagarna måste kalkylera, om det trots denna räntehöjning är lönsamt att investera, och de gör naturligtvis på samma sätt när det gäller investeringsavgiften. Men ingen av herrarna kan väl ändå förneka, att om man under en högkonjunktur, som vi nu har, tar bort denna investeringsavgift, måste det, även om denna avgift inte har så stor återhållande verkan som den hade för ett år sedan, verka som en stimulans på investeringarna och öka dessa. Det medför ett direkt ekonomiskt övertyck. Detta klara faktum går väl inte att resonera bort.

Jag har, herr talman, lovat att inte förlänga debatten, men jag skall bara säga, att om man ser på utvecklingen i andra länder, så skall man finna, att om vi tillmötesgick reservanternas, skulle vi komma i samma läge som jag talade om i höstas, nämligen att vi skulle bli

det första land, som började rusta av vårt försvar för penningvärdet, som började lätta på bromsarna och säga, att nu har vi kommit så långt, att vi kan lita på de övriga medel, som vi har kvar. Jag tror inte det är klokt att man samtidigt som man skärper kreditrestriktionerna, som herr Kollberg påpekade och som även framhålles i utskottets utlåtande, skall lätta på kreditsvårigheterna på nu ifrågavarande område. Det är att göra detsamma som herr Hjalmarson talade om för några dagar sedan, nämligen att man handlar tvärt emot vad andra gör, och det tror jag inte är något råd man bör följa.

Jag kan yttra mig mycket kort om bilaccisen och säga, att borttagande av bilaccisen nu skulle väl innebära en ökad stimulans åt investeringar i bilar, och detta skulle i sin tur innebära en ytterligare försvagning av vår valuta-reserv, som redan nu inte är så stark, som vi alla skulle önska att den vore.

Med vad jag nu anfört skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KOLLBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kärrlander påstod, att om vi upphävde investeringsavgiften, skulle vi vara det första landet som lättade på bromsarna. Det låter för en företagare ganska verklighetsfrämmande. Herr Kärrlander har väl ändå följt med i penningpolitiken så mycket, att herr Kärrlander vet att i april 1956 verkställdes en åtstramning, som är oerhört besvärande för företagen. Man har minskat tillgången på pengar så kraftigt, att det uppstått mycket stora besvärigheter inte bara för små företag, som alltid är de första som drabbas, utan även för mycket likvida företag. I denna situation kan man icke påstå att man lättar på bromsarna genom att ta bort en i och för sig onödig avgift. Man har ju läget i sin hand just genom penningpolitiken, och man har

Avskaffande av investeringsavgiften och den särskilda investeringsavgiften för år 1956 m. m.

det i sin hand på ett helt annat och effektivare sätt än genom denna investeringsavgift, som i dagens läge är enbart kostnadsdrivande.

Är det så att företagen har möjlighet att skaffa pengar och byggnadstillstånd, om det är fråga om nybyggnader, då fullföljes investeringen oavsett investeringsavgiften. Det är penningknappheten som är det avgörande och återhållande momentet i dagens situation.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kärrlander framhöll att investeringsavgiften inte var mera kostnadsfördyrande än vad en räntehöjning skulle vara.

Jag erinrar mig mycket väl att när investeringsavgiften första gången infördes, så motiverades den just då med att den skulle vara ett alternativ till en kraftig räntehöjning. Men, herr Kärrlander, denna räntehöjning har ju sedan kommit. Om jag inte tar fel var det på våren 1955 som vi fick en räntehöjning. Trots detta lade regeringen sedan fram ett förslag på hösten 1955 om förlängning av investeringsavgiften.

Vi har alltså fått både räntehöjning och investeringsavgift.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kollberg sade att han inte förstod mitt talesätt, att vi skulle vara det första land som började lätta på bromsarna, om vi tog bort investeringsavgiften, och jag väntade då med stort intresse att han skulle nämna något land som förbigått mig och som börjat lätta på bromsarna, men något sådant besked kom inte. Jag tolkar detta så, att det är i sak inget felaktigt påstående som jag har gjort.

Sedan säger herr Kollberg, att man lättar inte på bromsarna genom att ta bort en alldeles onödigt avgift. Med förlov sagt, jag förstår inte ett skvatt av detta resonemang!

Här har man en investeringsavgift, som herr Kollberg i sitt inledningsanförande säger är kostnadsfördyrande. Företagen måste kalkylera med den kostnaden och se efter, om den verkligen ryms inom kostnadsramen, när de skall investera. Ty de investerar väl inte, om investeringsavgiften verkar så, att det blir förlustbringande! Om man anser att det går att klara ut det affärsmässigt, tar man denna kostnad. Men tar man bort investeringsavgiften och alltså sänker kostnaderna, gör man det väl lättare för företagen att investera. Om man i en högkonjunktur inte vill göra det lättare att investera, om det här råder ett ekonomiskt övertryck, kan jag inte förstå logiken i herr Kollbergs resonemang, att man inte lättar på bromsarna genom att ta bort en onödig avgift. Kanhända herr Kollberg tycker att den är onödig, det får stå för hans räkning.

Sedan vill jag säga till herr Nilsson i Svalöv, att mitt resonemang om räntan som parallell till investeringsavgiften var ingen bedömning alls av räntans höjd. Ett bevis för att räntan inte ensam klarar problemet är ju det som herr Nilsson själv anförde, nämligen att trots denna räntehöjning var konjunkturen sådan att det var nödvändigt att bibehålla investeringsavgiften.

Herr KOLLBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte upprepa vad jag förut sagt för att visa, att man i dagens läge har skärpt den ekonomiska politiken här i Sverige. Detta torde vara uppenbart för envar. Att man inte heller »lättar på bromsarna» genom borttagandet av investeringsavgiften har jag också försökt visa, men herr Kärrlander vill inte förstå bevisföringen, och då får det väl vara med den förda diskussionen.

Det var ett uttalande av herr Kärrlander som jag fäste mig vid. Herr Kärrlander sade att om man skall göra en investering och därvid finner att in-

Avskaffande av investeringsavgiften och den särskilda investeringsavgiften för år 1956 m. m.

vesteringen, om man lägger på investeringsavgiften, blir förlustbringande, så gör man inte den ifrågavarande investeringen. Ja, jag vill se den företagare som över huvud taget gör en investering som han räknar med skall bli förlustbringande! Så till vida ger jag herr Kärlander rätt.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Det där sista är ju alltid en framgång, ty då är vi överens, herr Kollberg och jag. Investeringsavgiften och bilaccisen är ju till för att i denna konjunktur få företagarna att noga planera och se, om man inte kan skjuta på litet mindre angelägna investeringar och vänta tills det blir en gynnsammare konjunktur. Jag tycker därför att denna diskussion kanske ändå fyllt en liten uppgift.

När vi inte kommer överens om att det betyder att lätta på bromsarna att ta bort investeringsavgiften är det klart att om man står inför ett bedömande av den inflationistiska utvecklingen med prisstegringar lär detta komma att drabba företagarna minst lika hårt som en investeringsavgift.

Herr KÖNIGSON (fp):

Herr talman! Jag vill bara säga några ord med anledning av motionen nr 106 i denna kammare, i vilken ställs krav på att de mindre fraktfartygen skulle undantagas från investeringsavgift. Jag är medveten om att när man kräver att en näringsgren på detta sätt skall ställas i ett bättre läge än näringslivet i övrigt, måste man ha en stark motivering. Jag anser att en sådan finns i detta fall. Man kan nämligen om nästan hela det svenska näringslivet säga, att det arbetar med mycket modern utrustning och står på toppen av rationalisering. Men när det gäller denna näringsgren, alltså den mindre fraktfarten, är förhållandet det rakt motsatta. I motionen anför vi, att över 12 procent av fraktfartyg på

mindre än 300 ton är mindre än 30 år gamla, att 50 procent är mellan 30 och 49 år gamla och 38 procent över 50 år gamla. När vi alltså begär att denna näringsgren skall undantagas från investeringsavgiften är det därför att vi anser att motiveringen, att dessa näringsidkare arbetar med så omodern utrustning, talar starkt för denna ståndpunkt.

Jag skall inte använda så många ord till, ty jag tror inte de betyder så mycket, och det har sagts så mycket i saken redan, men jag skulle dock ytterligare vilja säga, att när utskottet framhåller, att om man skulle frita de mindre fraktfartygen från investeringsavgift skulle detta komma att drabba de förutsättningar på vilka investeringsavgiften bygger. Detta är enligt min mening en tydlig överdrift. Tvärtom står, som här redan påpekats, denna näringsgren, den mindre fraktfarten, i särställning i det svenska näringslivet på grund av sin omoderna utrustning, och därför finns det fullt skäl att undanta den från investeringsavgift. Jag ber därför att få yrka bifall till reservation II) av herr Kristensson i Osby m. fl. för den händelse reservationen I) inte vinner majoritet i kammaren.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Alla de gånger denna investeringsavgift varit före här har vi vi ju diskuterat de mindre fraktfartygens ställning, men jag måste nog, herr Königson, säga att det är ingen överdrift att påstå, att om man i en sådan här lagstiftning, som dock är till tiden begränsad, gör undantag, så förfelar den sitt syfte. Därför finns det heller inget undantag gjort för denna fraktfart. Jag vill som min mening framhålla, att det är en överdrift att påstå att denna näringsgren står alldeles i särklass och att det inte skulle finnas andra avgiftsbelagda näringsgrenar, som kan förete mycket goda skäl för att de i detta läge borde befrias från investeringsavgift.

Avskaffande av investeringsavgiften och den särskilda investeringsavgiften för år 1956 m. m.

Herr talman! Ett undantag på denna punkt genom ett bifall till reservationen skulle bryta sönder det hela, och det skulle vara mycket olyckligt. Jag hoppas att kammaren i detta fall handlar på samma sätt som den gjort tidigare och följer utskottets linje.

Herr KÖNIGSON (fp) kort genmäle:

Jag vill bara till herr Kärlander säga, att om regeringen inte föreslagit att fiskefartyg skulle undantagas från investeringsavgift skulle herr Kärlander anfört precis samma skäl som regeringen för att dessa fartyg inte skulle undantagas från avgiften. Det är tydligen inte så farligt vad man undantar, det är bara beroende på varifrån förslaget kommer.

Herr EDSTRÖM (h):

Herr talman! Herr Nilsson i Svalöv ställde nyss en direkt fråga till finansministern, och jag vill då erinra om att jag i februari förra året frågade dåvarande finansministern om precis samma sak. Det kom emellertid aldrig något svar direkt från finansministern den gången. Vi avvaktar därför nu med stort intresse ett svar på frågan om investeringsavgiftens och bilaccisens tidsbegränsning eller icke tidsbegränsning.

Jag finner att utskottets och herr Kärlanders argument, nämligen att konjunkturpolitiska skäl skulle tala för avgifternas bibehållande, hänger fullständigt i luften. De är inte alls något vapen i kampen mot inflationen i dag. Jag finner också att den diskussion, som här har förts mellan herr Kärlander och övriga talare, har utmynnat i ett jasså. Enligt mina egna och mina kamraters inom industrien erfarenhet har investeringsavgiften nu inte någon som helst hämmande inverkan på investeringarna. När en företagare planerar en investering, ser han givetvis efter om han har råd med den eller inte, men om investeringsavgiftens 12 procent därvid är med eller inte —

d. v. s. om de skall betalas nu eller nästa år eller det därpå följande året — inverkar inte ett dugg, om man ändå måste göra investeringen någon gång. Därför är det alldeles riktigt som här framhållits, att det inte heller betyder någon stimulans att ta bort investeringsavgiften. Den har ingen samhällsekonomisk effekt alls, och följaktligen kan det heller inte betyda någon stimulans att ta bort den. Investeringarna sker ändå. Herr Kärlander et consortes ser inte realistiskt på denna fråga, men jag hoppas den saken snart går upp för dem.

I detta sammanhang vill jag erinra om vad konjunkturinstitutet framhöll i sin höstrapport 1955. Institutet sade då, att det inte vore »osannolikt att den nyligen annonserade investeringsavgiften kan komma att medföra att en del investeringar, som tidigare uppskjutits till efter årsskiftet, nu sättes i gång redan under hösten». På konjunkturinstitutet var man alltså redan i höstas av denna mening, och jag kan bara bekräfta av egen erfarenhet och erfarenheterna från andra industrimän att företagarna ser mycket klart och realistiskt på investeringsavgiften. De räknar med att den finns och med nödvändigheten att betala den summa det gäller, och de säger sig då att det är lika bra att betala i dag. Man skjuter inte upp en investering av den anledningen. Om investeringen uppskjutes, så är orsaken brist på pengar eller andra svårigheter. Åtstramningen på kreditpolitikens område är en helt annan sak. Investeringsavgiften är i det sammanhanget av noll och intet värde.

Herr talman! Jag instämmer i vad herr Nilsson i Svalöv anförde och ber även jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr HENRIKSSON (s):

Herr talman! Vi fattade beslut om nu gällande investeringsavgifter så sent

Avskaffande av investeringsavgiften och den särskilda investeringsavgiften för år 1956 m. m.

som strax före årsskiftet. De motioner, som i sammanhanget väcktes från höger- och folkpartihåll, avlämnades några dagar in på det nya året, och det är givet att motionärerna då inte kunde anföra några nya synpunkter på frågan, jämfört med vad som hade framförts i samband med att beslutet fattades om investeringsavgifterna för 1956.

När motionärerna sålunda inte i motionerna kunde presentera några nya synpunkter på frågan, frågar man sig om det sedan motionerna avlämnades har inträffat något, som talar för att riksdagens bedömning av investeringsavgifterna nu skulle kunna bli en annan än vid förra årets slut. Nej, det har det tydligen inte gjort. Vad som inträffat är, att vi har kunnat notera en ökad benägenhet att investera. Starka skäl talar med andra ord för att den hittills förda strama ekonomiska politiken bör fortsätta, inte mjukas upp.

Som tidigare påpekats får vi en ekonomisk debatt här i riksdagen om någon vecka, och det finns därför ingen anledning att nu ta upp denna fråga till ingående behandling. Jag konstaterar bara att det inte finns någonting, som nu talar för ett borttagande av investeringsavgifterna för löpande år. Alla skäl som anförts i dag anfördes också i slutet av förra året, när vi fattade beslut om att avgifterna skulle vara kvar.

Det är emellertid ett par andra synpunkter i dagens diskussion, som det finns anledning att här ta upp till debatt. Herr Edström sade att investeringsavgiften inte har haft någon hämmande inverkan på företagens investeringsverksamhet. Men om det är så, vad ligger det då bakom höger- och folkpartiets tal om att investeringsavgiften utövar en hämmande effekt på vår välståndsutveckling, och att den leder till att företagen inte får möjligheter att investera i den takt de skulle vilja? Om avgiften inte har någon hämmande in-

verkan, så kan den ju inte heller ha den negativa effekt, som herrarna här tidigare gjort gällande!

Jag har egentligen begärt ordet, herr talman, för att säga något om den delen av investeringsavgiften, som gäller bilarna. Det har inte sagts mycket om den saken i dagens diskussion, och det som framhållits har legat på ett helt annat plan än när vi för ett par år sedan införde bilaccisen. Om man på höger- och folkpartihåll nu anser att den avgiften kan tas bort redan i år, hur går det då ihop med det program oppositionspartierna i övrigt har beträffande den allmänna ekonomiska politiken? Är det så, herr Nilsson i Svalöv, att ni anser att det skulle leda till ökat sparande att ta bort investeringsavgiften på bilar? Minskar vi dagens stora bilkonsumtion, om vi tar bort den avgiften? Eller blir konsumtionen oförändrad? Det vore synnerligen värdefullt att, i detta sammanhang eller vid ett senare tillfälle, få höra hur ni ser på den frågan.

Det kan också ha sitt intresse att få saken utklarad, då man ju tidigare gjort gällande att investeringsavgiften på bilarna skulle leda till att mycket efter-satta behov på det området icke skulle komma att bli tillgodosedda. Men om de skulle bli tillgodosedda kan väl detta inte leda till ett ökat sparande utan till en ökad konsumtion just på det området.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Det har redan påpekats att vi skall ha en ekonomisk debatt om någon vecka. Det var också därför som jag var så kortfattad i mitt första anförande, och jag skall inte heller nu bli långgrandig i min replik eller ta upp några av de problem som har med den ekonomiska politiken att göra; dem får vi vänta med till den ekonomiska debatten.

Att jag begärt ordet beror på att herr Henriksson frågade: Har något nytt in-

Avskaffande av investeringsavgiften och den särskilda investeringsavgiften för år 1956 m. m.

träffat sedan hösten 1955, då vi beslutade att behålla investeringsavgiften under år 1956? Nej, herr Henriksson, det är möjligt att det inte inträffat något nytt. Inom högern hade vi 1955 den uppfattningen att investeringsavgiften inte behövdes, och den uppfattningen har vi fortfarande. Argumenten har vi framfört tidigare, och jag skall icke återupprepa dem nu.

Herr EDSTRÖM (h):

Herr talman! Jag har inte, herr Henriksson, sagt att investeringsavgiften inte har haft något inflytande. Den hade inflytande i början, men den har intet inflytande *nu*. Det är den väldiga skillnaden. För övrigt skall jag tala om för herr Henriksson att jag anser att vi båda två har precis samma intresse av denna avgifts borttagande. Jag vill ta bort den därför att jag anser att denna kostnadsfördyrande faktor är inflationspådrivande, och vi vill ju båda ha bort inflationen. Av den anledningen vill jag ha bort investeringsavgiften.

Herr HENRIKSSON (s):

Herr talman! Enligt herr Edströms uppfattning har investeringsavgiften icke någon inverkan på företagen. Den bidrar inte att minska investeringarna — vilket vi hela tiden utgått ifrån. Då har alltså investeringsavgiften den effekten att den medför att kostnaderna blir högre. Detta måste följaktligen innebära att avgiften därigenom så småningom påverkar konsumtionen. Är det i så fall logiskt av herr Edström att ur dessa synpunkter kritisera investeringsavgiften? Är det inte så, att det är konsumtionen som enligt herr Edström är för stor och investeringarna som är för små?

Beträffande bilarna och sparandet vill jag bara konstatera att jag nu inte fick något svar av herr Nilsson i Svalöv på min fråga, om ett avskaffande av

investeringsavgiften på bilar leder till ett ökat sparande. Låt oss alltså återkomma till den frågan vid den mer allmänna ekonomiska debatten och under tiden fundera på saken, herr Nilsson i Svalöv.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav först propositioner i avseende å utskottets hemställan i punkterna 1) och 2), nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på bifall till den av herr Kristensson i Osby m. fl. avgivna, med I betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkterna 1) och 2) i utskottets betänkande nr 42, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Kristensson i Osby m. fl. avgivna, med I) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Svalöv begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 101 ja och 71 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkterna 1) och 2).

Härefter framställde herr talmannen

Beskattningen av resekostnads- och traktamentsersättningar

i fråga om punkten 3) propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Kristensson i Osby m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Kollberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 3) i utskottets betänkande nr 42, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den av herr Kristensson i Osby m. fl. avgivna, med II) betecknade reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kristensson i Osby begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 76 ja och 74 nej, varjämte 4 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten 3).

§ 9**Beskattningen av resekostnads- och traktamentsersättningar**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 46, i anledning av väckta motioner angående ändring av bestämmelserna om beskattning av resekostnads- och traktamentsersättningar.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Frågan om dagtraktamentenas beskattning har under de senaste åren vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens prövning. Detta understryker önskvärdheten av att bevillningsutskottets hemställan om en översyn av lagbestämmelserna snarast vinner Kungl. Maj:ts beaktande.

Enligt utskottets uppfattning torde man inte kunna föreskriva skattefrihet i den omfattning som motionärerna tänkt sig. Häremot skulle bland annat tala kravet på kontroll och önskan om garantier för att de förutsättningar, under vilka olika traktamenten utgår, i stort sett skulle vara desamma.

Jag tror att man inte får överskatta utskottets farhågor. Traktamentena för privat- och kommunalanställda bestäms liksom för statsanställda, och man får utgå från att traktamentena såväl för kommunal- som för privatanställda utslutande bestäms med hänsyn till beräknade kostnader.

Under den tid frågan varit föremål för utskottets behandling har även riksskattenämnden i en skrivelse fäst Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på problemet och påpekat, att frågan borde närmare utredas av 1950 års skattelagssakkunniga eller i annan lämplig ordning. Då det är av värde att frågan snarast löses och då den dessutom under senare år i olika sammanhang blivit granskad och ingående prövad, synes det vara lämpligt med en snabb översyn i enlighet med utskottets förslag. Det förefaller mig som om 1950 års skattelagssakkunniga är hårt belastade med utredningsuppdrag, och en fristående departementsutredning vore därför enligt min mening att föredra.

Herr talman! Då jag tre gånger motionerat i ärendet vill jag till sist uttala min tillfredsställelse över utskottets ställningstagande. Jag tror att dess för-

slag är ett steg i rätt riktning mot en ytterligare förenkling av taxeringsproceduren.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Genom detta utskottsutlåtande har ett steg framåt tagits på vägen mot en rättvisare beskattning av traktamenten för anställda i enskild och kommunal tjänst. Jag vill inte dölja, att jag som motionär skulle ha velat gå ett steg längre, men jag förstår att det är utsiktslöst att nu yrka bifall till min motion. Jag vill bara uttrycka den förhoppningen, att frågan blir föremål för en allvarlig prövning och att man därvid tar hänsyn till att den metod, som skulle ligga mest i linje med strävandena till en förenklad taxering, vore en mera schablonartad behandling av dessa traktamenten.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Utskottets betänkande innebär en anhållan om översyn av gällande bestämmelser. Denna fråga är av stor räckvidd, och jag vill för min del gärna uttala en förhoppning om att det snart skall komma till stånd en sådan översyn.

Då de föregående talarna inte framställde några yrkanden skall jag inte, herr talman, förlänga debatten, utan jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10

Lag om jordbrukskasserörelsen m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om jordbrukskasserörelsen m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

I en den 16 mars 1956 dagtecknad proposition, nr 122, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handlägg-

Lag om jordbrukskasserörelsen m. m.

ning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om jordbrukskasserörelsen, samt

2) lag om vissa kreditinrättnings konkurs.

I förstnämnda lagförslag var 12 § första stycket av följande lydelse:

Till medlem i jordbrukskassa må antagas

den som äger eller brukar jordbruksfastighet inom kassans verksamhetsområde,

den som äger eller brukar inom kassans verksamhetsområde belägen annan fastighet än jordbruksfastighet, om han själv idkar jordbruk eller därtill hörande binäring eller fiske eller ock med arbete eller tjänster biträder utövare av sådan näring i dennes verksamhet,

bolag, förening eller annan sammanlutning, som har till huvudsaklig uppgift att ekonomiskt eller på annat sätt främja jordbruket, binäring därtill eller fisket eller intressen som äro gemensamma för utövare av sådana näringar (*jordbruksorganisation*), samt

kommun vars förvaltningscentrum är beläget inom kassans verksamhetsområde.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått tre i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen nr 565 i första kammaren av herr Nilsson, Yngve, m. fl. samt nr 731 i andra kammaren av herr Pettersson i Dahl och nr 741, likaledes i andra kammaren, av herr Magnusson m. fl.

I motionerna I: 565 och II: 741, vilka voro likalydande, hade hemställts, att Kungl. Maj:ts förslag till lag om jordbrukskasserörelsen måtte godtagas med den ändringen att ur 12 § första stycket skulle utgå den punkt, enligt vilken

Lag om jordbrukskasserörelsen m. m.

till medlem i jordbrukskassa finge antagas kommun, vars förvaltningscentrum vore beläget inom kassans verksamhetsområde.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A. — med avslag på motionerna I: 565 och II: 741 samt II: 731 — antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om jordbrukskasserörelsen,

B. antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om vissa kreditinrättningarnas konkurs.

Reservation hade avgivits av herrar *Ewerlöf, Danmans, Magnusson, Schmidt, Carlsson* i Tibro och *Magnusson* i Tumlhult, vilka ansett att utskottet bort hemställa

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra företagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om jordbrukskasserörelsen — måtte med bifall till motionerna I: 565 och II: 741 för sin del antaga nämnda lagförslag med den ändringen att 12 § första stycket erhöles följande lydelse:

Till medlem i jordbrukskassa må antagas

den som äger eller brukar jordbruksfastighet inom kassans verksamhetsområde,

den som äger eller brukar inom kassans verksamhetsområde belägen annan fastighet än jordbruksfastighet, om han själv idkar jordbruk eller därtill hörande binäring eller fiske eller ock med arbete eller tjänster biträder utövare av sådan näring i dennes verksamhet, samt

bolag, förening eller annan sammanlutning, som har till huvudsaklig uppgift att ekonomiskt eller på annat sätt främja jordbruket, binäring därtill eller fisket eller intressen som äro gemensamma för utövare av sådana näringar (jordbruksorganisation);

B. att riksdagen måtte antaga det

genom propositionen framlagda förslaget till lag om vissa kreditinrättningars konkurs;

C. att motionen II: 731 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs, och anförde därvid:

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Såvitt man kan finna har huvudmotivet för en ny lag om jordbrukskasserörelsen varit, att utvecklingen påfordrat att rörelsen skulle få en mera bankmässig karaktär än tidigare varit fallet, och häremot är givetvis ingenting att invända. Jag anser emellertid att skäl föreligger för en del ändringar och att det föreliggande förslaget inte bör godtagas oförändrat. Det är också i anledning härav som jag jämte några partikamrater genom motioner velat åstadkomma vissa ändringar. Dessa motioner har sedan legat till grund för den reservation som framförts av högerns och folkpartiets representanter i utskottet.

Vi har ansett att 12 §, som innehåller föreskrift om medlemskap, icke bör godtagas så som den utformats. I lagförslaget beträffande denna paragraf stadgas nämligen rätt för kommunen att ingå såsom medlem i jordbrukskassa, och det är mot denna bestämmelse som vi har reserverat oss. Om man läser bl. a. 1 § finner man, hurusom jordbrukskasserörelsens huvudsakliga ändamål är att tillgodose jordbrukets kreditbehov samt att främja sparverksamheten. Med en sådan ändamålsbestämmelse synes det inte vara konsekvent med ett medlemskap för kommunerna. Man kommer därmed utanför ramen av det egentliga syftet, och jag anser att det bör vara angeläget att kassornas ursprungliga karaktär bevaras. Sker det en för stark uppluckring på den punkten, kan man befara att jordbrukskassorna inte heller nöjaktigt kan fylla sina huvuduppgifter. Jag vill också framhålla att trots jordbrukskassornas kraf-

tiga utveckling under de senaste årtiondena kan inte kassorna ensamma tillgodose jordbrukets kreditbehov, och under sådana förhållanden bör man inte anstränga kassorna med lån till kommunerna, vilka inte minst efter kommunsammanslagningarna blivit i behov av stora och långfristiga lån för investeringsändamål som inte hör ihop med jordbruket.

Jag betvivlar därför att kommunernas medlemskap, vilket skulle innebära lånerätt för kommunerna, skulle bli till något ömsesidigt gagn för jordbrukarna, jordbrukskassorna och kommunerna.

Det är möjligt att någon hävdar den meningen, att kommunmedlemskap skulle stimulera kommunernas intresse för placering av penningmedel i jordbrukskassorna. Jag vill i detta hänseende erinra om att i allmänhet torde kommunernas lånebehov vara så stort att insättningarna helt elimineras därigenom. Och därest fullmäktige ute i kommunerna exempelvis önskar placera sina fondmedel i kassorna, är vägen öppen därför utan medlemskap från kommunernas sida.

När man läser propositionen finner man på sid. 111, att de flesta remissinstanser, som haft att yttra sig över utredningens förslag, avstyrkt bestämmelsen om kommunmedlemskap. Bland dessa instanser märkes fullmäktige i riksgäldskontoret och statskontoret. Statskontoret anför i sitt yttrande bl. a. att det kan ifrågasättas, om de expansionssträvanden, som ligger bakom förslaget, kan vara till gagn för rörelsen, samt framhåller att kommunernas penningtransaktioner är i hög grad rörliga och deras kreditbehov av betydande storleksordning. Vidare ifrågasätter man, om kommunerna har en sådan naturlig anknytning till jordbrukskasserörelsen som motiverar medlemskap. Statskontoret hyser därför starka betänkligheter mot förslaget i denna del.

I såväl motionerna som reservationen

Lag om jordbrukskasserörelsen m. m.

har vi hävdat samma mening och ansett att kommunerna icke bör medtagas bland de kategorier, vilka normalt skall kunna antagas såsom medlemmar i jordbrukskassorna.

Till sist vill jag endast framhålla att jordbrukskasserörelsen ingalunda hämmats i sin utveckling under det senaste kvartseket, utan tvärtom, detta trots att kommunerna under denna tid varken såsom insättare eller låntagare varit anslutna till rörelsen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen angående ändring av 12 §. I övrigt föreligger inte några meningsskiljaktigheter.

I detta yttrande instämde herrar *Schmidt* (fp) och *Carlsson* i Tibro (fp).

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Jag tycker nog, att herr Magnusson gör för stor affär av denna fråga. Det är ganska underligt, att han vill påstå, att det övervägande antalet remissinstanser har uttalat sig emot propositionen. Man kan uppdelat remissinstanserna i tre grupper: sådana som har förbindelse med sparbanker och affärsbanker — de avstyrker — och sådana som har förbindelse med jordbruk och jordbrukskassor — de tillstyrker — samt en grupp av statsverk, av vilka ett par tillstyrker och ett par avstyrker. Enligt min uppfattning är detta inte något att bygga ett yrkande om avslag på.

Motviljan mot att låta kommuner bli medlemmar av jordbrukskassor är väl närmast av principiell natur. Jordbrukskasserörelsen är till för att tillgodose jordbrukets kreditbehov, och man anser kanske, att kommunerna inte har så mycket med detta att göra. Om man emellertid betänker, att det är kommunerna själva som avgör, om de skall bli medlemmar eller ej, och därav drar den slutsatsen, att inga andra kommuner blir medlemmar än sådana, vilkas befolkning övervägande består av jordbrukare, då kan man väl fråga sig, om inte

Lag om jordbrukskasserörelsen m. m.

ett medlemskap skulle kunna vara i jordbrukets intresse. Det skulle ju innebära, att kommunens rörliga medel insattes i centralkassorna och där kunde användas för jordbrukets kreditbehov. Att detta å andra sidan skulle leda till en snedbelastning vad kommunernas anspråk på lån beträffar behöver man inte befara, eftersom dessa lån i största utsträckning kommer att förmedlas av jordbrukets bank, och denna har möjlighet icke bara till inlåning utan också till upplåning. Följaktligen kan den, om det behövs, tillföra medel från annat håll. Dessutom förhåller det sig så, att en kommun, vad vi än beslutar i denna lag, ändå kan bestämma sig för att sätta in sina medel i centralkassan, och ingen kan hindra jordbrukets bank att ge denna kommun lån. Resultatet blir precis detsamma. Därför är spörsmålet inte stort, och jag skulle vilja ställa den frågan till kammarens ledamöter, om det under sådana omständigheter finns någon anledning att förvägra medlemskap för kommuner, som önskar sådant. Det kan vara på det sättet i de renodlade landsbygdskommuner, som det här är fråga om, att det icke finns ett avdelningskontor av sparbank, icke heller ett avdelningskontor av affärsbank men däremot en jordbrukskassa. Det måste ändå underlätta kommunens penningtransaktioner, om den på sin huvudort har tillgång till en penninginrättning, som kan ta emot insättningar såsom ombud för centralkassan och som kan ge t. ex. lån i räkning. Jag skulle därför för min del vilja påstå, att det icke finns några vare sig principiella eller praktiska skäl, som talar mot ett bifall till propositionen på denna punkt. Man kommer att göra vissa kommuner en tjänst genom att låta dem få använda en jordbrukskassa såsom organ för sin penningrörelse. Det tror jag skulle bli till fördel, och jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 100 ja och 54 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN, som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få föreslå, att kammaren måtte besluta, att antalet suppleanter för de valmän, som skall utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för dem, bestämmas till tolv.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 12

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1956/57 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.; samt

från bevillningsutskottet nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt.

§ 13

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av 1 kap. 1 § andra stycket tryckfrihetsförordningen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till avsättning till fonden för idrottens främjande jämte i ämnet väckta motioner,

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.,

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1956/57 under åttonde huvudtiteln till tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m. och till beföringskurser för folkskollärare jämte i ämnet väckta motioner,

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av neurologiska och neurokirurgiska kliniker vid karolinska sjukhuset,

nr 114, i anledning av väckta motioner angående dels godkännande av

visst förslag till avtal rörande forskning och undervisning i kardiologi vid Södersjukhuset, dels ock anvisande av ett anslag för ändamålet, och

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till Tullverket: Anskaffning av viss materiel jämte i ämnet väckt motion, m. m.;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till Bidrag till erkända arbetslöshetskassor jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till det reviderade allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) samt till avtalet rörande Organisationen för handelssamarbete (OTC) m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 44, i anledning av väckta motioner om upphävande av varuskatten för glass;

bankoutskottets memorial nr 29, angående särskilt lönetillägg åt hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän;

första lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckta motioner om utredning av frågan om det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation, m. m.;

andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående garanti för visst lån till Aktiebolaget Statens skogsindustrier jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vis-

sa kronoegendomar m. m., såvitt avser Jönninge 1^a i Uppsala län m. fl. fastigheter.

§ 14

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 18.02.

In fidem
Per Bergsten

Tisdagen den 15 maj

Kl. 16.00

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde undertecknad, jämlikt herr talmannens förordnande, vid protokollet.

§ 1

Justerades protokollet för den 8 innevarande maj.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan och läkarintyg:

Till Riksdagens II Kammare.

Med hänvisning till bifogade läkarintyg anhålles om ledighet från riksdagsarbetet t. o. m. 23 maj 1956.

Karolinska sjukhuset den 12/5 1956
Aug. Spångberg

Läkarintyg

Att riksdagsman August Spångberg, född 29/3 1893, som vårdats på karolinska sjukhuset fr. o. m. 8/5 1956 t. o. m. tills vidare under diagnos Mb. Ménière är i behov av fortsatt vård å sjukhus och under denna tid är oförmögen till arbete intygas.

Stockholm 60 den 12/5 1956

S.-G. Kempe
Leg. läkare

Att riksdagsman Olof Viklund, Öjebyn, till följd av sjukdom är oförmögen att inställa sig till riksdagsarbetet un-

der tiden 10/5—31/5 1956 intygas härmed.

Öjebyn den 12/5 1956

G. A. Ekblom
Prov.-läk.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Spångberg från och med den 8 till och med den 23 och herr Viklund från och med den 10 till och med den 31 innevarande maj.

§ 3

Svar på fråga ang. höjningen av ersättningen för anlitande av täckdikningsförmän

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Eliasson frågat mig, om jag är villig att lämna kammaren en redogörelse för de motiv, som legat till grund för åtgärderna att höja ersättningen för anlitande av täckdikningsförmän från 6 till 7 kronor per timme i samband med att dessa tjänstutövare erhållit en löneförbättring från 3 kronor 25 öre till 3 kronor 41 öre per timme.

Som svar härpå får jag meddela följande.

Svar på fråga ang. höjningen av ersättningen för anlitande av täckdikningsförmän

Hos samtliga lantbruksnämnder med undantag av tre är anställda täckdikningsförmän till ett antal av för närvarande cirka 140. Förmännens avlöningsförmåner bestämmes genom kollektivavtal, som slutes mellan lantbruksstyrelsen och vederbörande arbetstagarorganisationer. Dessa förmåner utbetalas av lantbruksnämnderna i efterskott en gång i månaden senast en vecka efter det förmännens månadsrapporter inkommit till nämnden. För detta ändamål har från och med budgetåret 1948/49 medel anvisats under den i lantbruksnämndernas avlöningsstat upptagna anslagsposten Ersättningar till täckdiknings- och cementeringsförmän. Anslagsposten har för innevarande budgetår upptagits till 100 000 kronor.

Ersättning för biträde av täckdikningsförmän uttages från och med år 1951 efter i stort sett enhetliga grunder. Utgångspunkten har härvid varit, att sakägaren i princip skall bära kostnaderna för anlitande av förmännen i enlighet med beslut av 1951 års riksdag. Under sagda år uttogs i fråga om såväl ordinarie som extra förmän ersättning med belopp motsvarande en daglön av 8 kronor per påbörjad arbetsdag samt timlön, övertidsersättning, restidsersättning och reseersättning enligt kollektivavtal. Rekvirenten hade sålunda att ersätta lantbruksnämnden dess kostnader för förmännens resor. Kostnaderna för anlitande av en förman kom därför att variera högst avsevärt, beroende bland annat på avståndet mellan förmannens stationeringsort och förrättningsstället. Med hänsyn härtill framstod en utjämning av rekvirenternas kostnader såsom i hög grad önskvärd. Från och med år 1952 tillämpas en för hela landet gemensam taxa, enligt vilken ersättning utgår såsom arbetstidsersättning med visst belopp per arbetstimme. Taxan är så beräknad, att statens kostnader för förmännens avlöande i huvudsak skall bli täckta.

Taxan fastställes årligen av lantbruksstyrelsen på basis av den beräknade genomsnittliga timkostnaden för förmännen. Denna timkostnad framräknas med utgångspunkt från att förmännen under verksamhetsåret i fråga kommer att anlitas i ungefär samma utsträckning som under nästföregående verksamhetsår. Från nämnderna infordras för detta ändamål årligen uppgifter om det sammanlagda belopp, som av nämnderna utbetalats i ersättning (inklusive reseersättning) till förmännen för nästföregående år, samt antalet av förmännen för samma år redovisade arbetstimmar. Taxan fastställes med hänsyn tagen jämväl till eventuellt inträdda förändringar i förmännens lönevillkor.

Enär taxan sålunda bygger på den genomsnittliga timkostnaden, sker härigenom en utjämning av kostnaderna mellan rekvirenterna. En sådan utjämning har ansetts motiverad bland annat på grund av att man därigenom velat göra det möjligt även för avsidig boende rekvirenter att för en rimlig kostnad anlita förmännen för exempelvis rådgivning.

Enligt de för åren 1952—1955 gällande taxorna har timavgiften utgjort för år 1952 5 kronor, för år 1953 5 kronor 50 öre, för år 1954 5 kronor 50 öre och för år 1955 6 kronor. För innevarande år har taxan fastställts till 7 kronor. Höjningen av taxan för år 1956 från 6 till 7 kronor kan synas omotiverad med hänsyn till att årets kollektivavtal innebar en höjning av timlönen från 3 kronor 25 öre till 3 kronor 41 öre. Förklaringen ligger däri, att höjningen främst innefattar en från föregående år uppskjuten höjning av taxan. Enligt de beräkningsgrunder för taxans fastställande, för vilka jag tidigare redogjort, skulle det nämligen i och för sig ha varit motiverat att för verksamhetsåret 1955 uttaga en avgift av omkring 6 kronor 75 öre. En så stor höjning av taxan, vilken skulle inneburi en ökning i för-

Svar på fråga ang. höjningen av ersättningen för anlåtande av täckdikningsförmän

hållande till 1954 års taxa med omkring 1 krona 25 öre, ansåg sig styrelsen dock icke böra vidtaga, bland annat med hänsyn till att en viss osäkerhet av naturliga skäl vidlåder beräkningen, utan stannade vid en höjning med 50 öre.

Den för verksamhetsåret 1955 fastställda taxan å 6 kronor gav emellertid till resultat, att statens utgifter för täckdikningsförmännen kom att överstiga inkomsterna med cirka 95 000 kronor. Utgifterna för nämnda verksamhetsår utgjorde nämligen 467 800 kronor, medan inkomsterna uppgick till 371 700 kronor. Under sådana omständigheter har enligt lantbruksstyrelsen, med hänsyn till de av Kungl. Maj:t och riksdagen angivna grunderna för taxesättningen, den nu vidtagna höjningen till 7 kronor varit ofrånkomlig.

Härefter anförde:

Herr ELIASSON (h):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra ett tack för svaret på min enkla fråga. Statsrådet erinrar där om riksdagens beslut år 1951 att sakägarna i princip skall bära kostnaderna för anlåtande av dessa täckdikningsförmän. Enligt de beräkningar som gjorts av lantbruksnämnden i Skaraborgs län debiterades år 1952 en timavgift av 5 kronor medan nämndens verkliga kostnad utgjorde 5 kronor 4 öre. 1953 debiterades 5 kronor 50 öre och den verkliga kostnaden uppgick till 5 kronor 1 öre. 1954 var motsvarand siffror 5 kronor 50 öre respektive 5 kronor 76 öre. Under det sist förflutna året, 1955, debiterades 6 kronor medan den verkliga kostnaden var 5 kronor 89 öre.

Taxorna har alltså som regel varit väl avvägda, möjligen med undantag för att det gick något sämre år 1954, då det debiterades 5 kronor 50 öre och den verkliga kostnaden var 5 kronor 76 öre. Skälet härtill var emellertid den

dåliga väderleken, som gjorde att man inte kunde utnyttja täckdikningsförmännen effektivt. De hade det året endast 133 effektiva arbetsdagar mot exempelvis 154 dagar år 1955.

Om man sedan ser på det senaste året, då vi hade en verklig kostnad av 5 kronor 89 öre, bör det observeras att i denna siffra också ligger kostnaderna för utbildning av rörläggare samt de kostnader lantbruksnämnden haft för dikning av sina egna fastigheter. Dessa kostnader bör ju rimligen inte belasta årets rekvirenter.

Då timavgiften nu i år höjdes med 1 krona medan förmännen endast fick 16 öres höjning av timlönen och våra beräkningar visar att verksamheten tidigare gått ganska väl ihop, tycker vi att höjningen av timavgiften var för stor. År 1955 fick vi ett överskott på ungefär 3 000 kronor. Om hänsyn tas till de tidigare nämnda kurserna och den täckdikning som företagits på lantbruksnämndens egna gårdar, blir överskottet i runt tal 5 000 kronor. Om rekvirenterna skulle ha debiterats i enlighet med den beräkning lantbruksstyrelsen gjort, alltså efter 6 kronor 75 öre per timme, skulle överskottet för denna nämnds vidkommande ha blivit i runt tal 22 000 kronor.

Jag är personligen av den uppfattningen att täckdikning utan tvekan är den allra viktigaste rationaliseringsåtgärd som kan vidtagas i våra bygder. För närvarande dikas där 5 000 hektar per år, och det utgör, skulle jag tro, mellan 20 och 25 procent av all dikning i detta land. På de sista åren har man kunnat genomföra dikningen med maskinella hjälpmedel, vilket emellertid ställer ytterligare krav på dessa dikningsförmän. Här behövs enligt mitt förmenande i första hand en stimulans dels för att öka intresset för rationalisering men dels också — då dessa rationaliseringsåtgärder skall få en mycket lång varaktighet och det sålunda är oerhört viktigt att de blir väl ge-

Svar på fråga ang. höjningen av ersättningen för anlitande av täckdikningsförmän

nomförda — för att vederbörande jordbrukare skall kunna och vilja anlita täckdikningsförmännen så att kontrollen blir effektiv. Vi menar därför att kostnaderna bör vara rimliga och tycker att den avgift som nu tas ut är för stor. Kostnaderna kan göra att jordbrukare blir tveksamma att använda denna sakkunniga hjälp. Då man dessutom vet att kostnaderna för dikning över huvud taget under de sista åren har stigit kolossalt, borde höjningen av timavgiften enligt vårt förmenande nog inte ha varit så stor som här blivit fallet.

Av dessa skäl vore jag, herr talman, tacksam om det med jordbruksministerens hjälp kunde åstadkommas en sådan ordning att vi inte behöver ta ut dessa höga avgifter, då arbetena, i varje fall inom det av mig berörda lantbruksnämndsområdet, kan göras väsentligt billigare än vad lantbruksstyrelsen redovisar.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Det är klart att man, om man som herr Eliasson bara ser på ett enstaka län, kan komma till något egendomliga resultat, och vad just Skaraborgs län beträffar medger jag gärna att man där inte hade behövt höja avgiften så mycket. Men såsom jag tillät mig säga i mitt svar har man från och med år 1952 gått in för att ha samma avgifter i hela landet.

I ett län som Skaraborgs, där man dikar så mycket, blir naturligtvis resorna kortare, och man har kanske också större möjligheter att effektivt utnyttja vederbörande täckdikningsförmän. Där råder alltså särskilda förhållanden. Det kan ju finnas andra län, där tillhandahållandet av täckdikningsförmän är en dålig affär för lantbruksnämnderna och helt enkelt inte går ihop, även om man tillämpar denna nu bestämda, mycket höga avgift. Följaktligen har Kungl. Maj:t, när Kungl. Maj:t av riksdagen har äskat anslag, handlat

med utgångspunkt efter den begäran som har kommit från lantbruksstyrelsen, där vi i jordbruksdepartementet har sett över hela landet, och tillmötesgått det krav som lantbruksstyrelsen framställt.

Nu säger herr Eliasson att allting blir dyrare i dessa tider och att kostnaderna bör vara rimliga. Det vill jag livligt understryka, men, herr Eliasson, om man nu skall genomföra ett dräneringsföretag, kommer det då att verka avskräckande att täckdikningsförmännens timlön är en krona högre? Jag vill inte på något som helst sätt uttrycka tillfredsställelse över att vi har tvingats komma till så höga timlöner, men utvecklingen har nödvändiggjort detta. Den optimism, som kanske har gjort sig gällande under något år och som har tagit sig uttryck i att man har trott sig kunna hålla kostnaderna nere, har i stället resulterat i att man under föregående år fick ett underskott, och detta har måst täckas. Det är klart att detta verkar så att de som dränerade i fjol kan sägas ha fått betala för låga kostnader, under det att de som dränerar i år kan få betala litet mera. Detta är ett förhållande som jag är villig att undersöka, och man kanske från lantbruksnämnderna kan få fram mera noggranna uppgifter, på grundval av vilka man kan komma fram till en förbättring av de förhållanden som herr Eliasson här har pekat på.

Herr Eliasson är ju själv ledamot av en lantbruksnämnd, och jag tycker nog att lantbruksnämnden borde ha påpekat dessa ting i skrivelse till lantbruksstyrelsen — kanske den har gjort det, det vet jag inte — och därigenom möjliggjort ett tillgodoseende av detta önskemål på ett enklare sätt än genom en interpellation i frågan.

Herr ELIASSON (h):

Herr talman! De beräkningar, som vi har gjort i detta hänseende, har säkert redovisats till lantbruksstyrelsen. Vad

Svar på fråga ang. den hotande potatisbristen

jag ville slå fast är bara att vi i Skaraborgs län inte har fått betala för litet. Det har ungefär gått jämnt ut med de kostnader, som vi haft inom länet. Om vissa län har exceptionellt höga kostnader, kan man kanske ha den uppfattningen att dessa inte bör läggas på de län, där dikningen bedrivs i större skala och i rationellare form, utan det kanske kan vara möjligt att finna andra vägar för att täcka dessa kostnader. Det var närmast ur den synpunkten jag ville ha jordbruksministerns stöd för att få en sådan ändring till stånd.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4**Svar på fråga ang. den hotande potatisbristen**

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Gustafson i Göteborg frågat, om jag anser, att den hotande potatisbristen bör föranleda en ökning av importlicensgivningen beträffande potatis.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Sedan den 16 januari i år har import av matpotatis *sortklass I* tillåtits utan kvantitativ begränsning. För importen har mellertid fordrats licens. I syfte att undvika luftlicenser har som villkor för erhållande av licens gällt, att preliminärt avslut skall ha förelegat och att lastrum reserverats för transporten. Licenserna har haft en giltighetstid av tre veckor. Till en början uttogs en införelavgift av 5 öre per kg. Fr. o. m. den 20 februari sänktes avgiften till 2 öre, och den 9 mars slopades den helt. Den enda avgift, som nu åvilar importen, är en tull av 1 öre per kg.

Till följd av svårigheterna att i tillräcklig utsträckning i utlandet kunna köpa matpotatis av *sortklass I* beslöt statens jordbruksnämnd den 15 mars,

att import även skulle få ske av vissa lämpliga sorter, hänförliga till *sortklass II*. Däremot har nämnden icke medgivit import av sådana sorter, som närmast kan rubriceras såsom fabrikspotatis.

Av nämndens licensstatistik framgår, att importörerna i stor utsträckning har utnyttjat möjligheterna till fri import. Sålunda har hittills i år licenser utställts för över 65 000 ton, varav mer än hälften avser leveranser från Holland. En avsevärd del av licenserna torde emellertid icke komma att resultera i faktisk import, vilket sammanhänger med att vissa kontrakt av olika anledningar annullerats, främst på grund av transportsvårigheter till följd av otjänliga väderleksförhållanden. Den *faktiska* importen under årets första kvartal har sålunda stannat vid ca 35 000 ton, varav ca 18 000 ton från Frankrike och 12 500 ton från Holland. Totalkvantiteten är ungefär 10 000 ton större än under motsvarande tid i fjol.

Inköpsmöjligheterna i utlandet har emellertid efter hand minskat. Flera andra länder har med Sverige konkurrerat om de tillgängliga kvantiteterna, vilket pressat priserna uppåt. Frankrike har infört exportförbud redan i mitten av februari, varefter i princip endast dessförrinnan kontrakterade köp kunnat fullföljas. Holland har infört exportförbud fr. o. m. den 22 april. Från Belgien har det i år varit möjligt att köpa endast begränsade kvantiteter, och även Danmarks leveransförmåga har varit starkt nedsatt. På sistone har vissa köp kunnat göras från Canada och Förenta staterna.

Av det sagda framgår, att man nu har att vänta en reducerad import. Detta beror emellertid icke på vår egen licenspolitik. Några tecken till att det skulle uppstå en akut brist på matpotatis på den svenska marknaden finns dess bättre icke enligt jordbruksnämndens uppfattning. Vissa importörer har täckt in sig ända till början av juni

Svar på fråga ang. den hotande potatisbristen

månad. Man kan vidare vänta sig ökade leveranser från de svenska jordbrukarnas sida, sedan sättningen av potatis avslutats. Som nyss antytts finns enligt vad jordbruksnämnden upplyst alltiämt icke obetydliga kvantiteter importpotatis i lager, och ytterligare partier kommer in under innevarande månad.

Vidare anförde:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Min enkla fråga ställdes den 24 april och skulle enligt praxis ha besvarats ett par dagar senare. Nu har svaret dröjt tre veckor. När det i slutet av förra året gällde en fråga om potatissituationen fick också vederbörande interpellant vänta ganska länge. Det tyder på att situationen på potatismarknaden är svår att överblicka.

Hur var då läget den 24 april? Holands exportförbud hade just annonserats, och man talade i tidningsintervjuer om det fanns risk för brist på potatis. Man ansåg att situationen var värre än vid motsvarande tid förra året. I det läget fick jag också kännedom om att statens jordbruksnämnd avlog licenser på matpotatis från Danmark, visserligen inte sortklass I, men dock av hygglig kvalitet. Det var därför som jag var angelägen att fråga huruvida inte jordbruksministern ansåg det vara lämpligt med en litet generösare politik när det gäller importlicensgivning för potatis. Det hade i så fall varit mera i stil med de riktlinjer för potatisimport, som enligt jordbruksministrarnas proposition skall äga rum under den tid de nya principerna för jordbruksprissättningen skall tillämpas.

Man kan fråga sig om det var nödvändigt att vänta så länge som till den 16 januari innan man släppte fram potatisimporten. Man kan också fråga sig om det var nödvändigt att som villkor för licens stipulera dels att det skulle finnas preliminärt leveransavtal, dels att det också skulle finnas ett avtal om

lastrum. Det är klart att på en marknad, där det är stor efterfrågan på potatis och uppköpare från många länder är angelägna om att importera, måste det vara ett handicap för den importör, som måste reservera sig för att han skall få importlicens från sina myndigheter.

Det sägs i svaret, att det inte föreligger risk för akut brist på matpotatis, och jag förutsätter att jordbruksministern också ställer sig bakom detta uttalande från jordbruksnämndens sida. Det är i alla fall så att många husmödrar klagar på att potatisen nu är dyr och dålig.

Nu skulle man hjälpa upp situationen i någon mån med importen från USA och Canada, som statsrådet omtalar i sitt svar. Men statsrådet säger inte ett ord om den sjukdom, som konstaterats i dessa importerade partier. Det vore intressant att få reda på om statsrådet har möjlighet att göra ett uttalande i vad mån denna potatis, som kommer från USA, över huvud taget kan eller bör användas i marknaden.

Det har gått rykten om att det skulle kunna finnas vissa möjligheter att importera från Holland igen. Det vore intressant att höra om statsrådet har några nyheter att meddela på det området.

Till sist skulle jag vilja ställa ytterligare en fråga till statsrådet. Vid debatten den 15 december förra året lovade statsrådet att tillsätta en snabbutredning om potatissituationen. Den utredningen skulle inte ta lång tid i anspråk, det skulle vara en verklig snabbutredning. Det skulle vara intressant att av statsrådet höra när denna utredning kan beräknas vara färdig.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Som den ärade frågeställaren sade är potatisområdet besvärligt att överblicka. När herr Gustafson i Göteborg frågar om jag ställer mig

Svar på fråga ang. den hotande potatisbristen

bakom de uppgifter som här lämnas, måste väl herr Gustafson ändå mena att de uppgifter som lämnas av mig inte bör vara förhastade och vilseledande. Det är onekligen mycket besvärligt att beräkna tillgången på matpotatis inom landet, och man måste tänka på att vi har en jordbrukarkår, en potatisodlarkår, som begär att man skall ta hänsyn till dess intresse av att finna avsättning för sin potatis.

Under vissa perioder av våren har det varit svårt att ange vilka kvantiteter matpotatis som har varit tillgängliga, och när frågor ställs om dessa ting får det därför göras vissa undersökningar. Jag är övertygad om att herr Gustafson, om han vill undersöka litet grand vilka svårigheter som därvidlag föreligger, förstår att det på en fråga som denna inte går att lämna ett svar två dagar efter det att frågan är ställd. Jag har försökt att lämna detta svar så fort som möjligt, och jag har efter remitterandet av frågan till jordbruksnämnden fått det svar som jag har meddelat här. Jag har givetvis ingen möjlighet att meddela någonting annat än vad vederbörande ansvariga ämbetsverk uppger. I den mån som dess uppgifter är riktiga — vilket jag hoppas och tror att de är — står jag bakom dem, men jag har ingen möjlighet att personligen göra någon undersökning, då vi har ett ämbetsverk som har en särskild avdelning vilken skall sköta denna sak.

Licensgivningen har ju varit fri under hela den tid som har gått sedan herr Gustafson ställde sin fråga. Följaktligen har man importerat vad man har kunnat. Men det har ju rått exportförbud i en del länder, vilket jag också tillkännagav i mitt svar.

Herr Gustafson frågar hur det är med den potatis som har kommit från Amerika. Han antydde ju själv att denna potatis hade varit behäftad med sjukdom. Det har ännu inte kommit någon anmälan om denna sak till jordbruksdepartementet, men den har anmälts till växt-

skyddsanstalten, och anstaltens ombud vid hamnarna har gjort en undersökning. Av det parti på inemot 3 000 ton varav en del lossats i Göteborg har en del visat sig vara smittad av ringsjuka. Jag tror att 100 ton hade gått till Halmstad, och det har under hand sagts mig att detta parti var av sådan kvalitet att det, när det undersöktes av vederbörande intendent vid regementet, inte kunde godkännas som matpotatis, antagligen på grund av att det var angripet av denna sjukdom.

Dessutom har det sagts att det parti som kom in här var av mycket växlande kvalitet, även i de fall där det från säljarsidan angavs att potatisen skulle fylla de krav som importörerna hade rätt att ställa.

Jag förmodar att växtskyddsanstalten kommer att avge utlåtande om huruvida den ifrågavarande potatisen kommer att kunna konsumeras eller om den bör returneras eller användas för andra ändamål än till matpotatis här i landet. Detta blir väl emellertid en civilrättslig fråga mellan importörerna och de utländska exportörerna.

Vad importen från Holland beträffar har det sagts mig att det i någon holländsk tidning i går eller i förrgår skulle ha meddelats att det sedan någon tid rådande exportförbudet skulle vara upphävt. Huruvida detta är med verkligheten överensstämmande har vi inte kunnat få någon officiell uppgift om. Jag förmodar att en officiell bekräftelse ingår inom de närmaste dagarna.

Det är för mig glädjande att jordbruksnämnden har kunnat uttala att de partier matpotatis som behövs förmodligen kommer att vara tillgängliga. Jag har ingen anledning att i nuvarande läge dra i tvivelsmål att nämndens uppfattning på denna punkt är riktig. Jordbruksnämnden har ju sedan tidigare erfarenhet av att vissa partier brukar lösgröas sedan sättningen är fullbordad, beroende på att jordbrukarna kanske håller på vissa potatispartier tills de

Svar på fråga ang. den hotande potatisbristen

ser att de har tillräckligt med utsädespotatis.

Vad beträffar den potatissjuka, ring-sjukan, som har upptäckts tidigare i detta land men som har fått en alldeles för stor utbredning de sista veckorna, kan jag nämna, att den frågan har handlagts så snabbt som kunnat ske såväl av växtskyddsanstalten som av departementet. Den 26 april i år utfärdades en kungörelse, vars syfte var, att man skulle se till att denna sjukdom inte skulle åstadkomma skada för framtiden. Man har försökt ordna det så att ifrågavarande partier potatis blir omhändertagna, så att de kan oskadliggöras och inte bära smittan vidare till nästa år. Kungl. Maj:t har också enligt kungörelsen ställt vissa medel till förfogande för att de odlare, som köpt sådan potatis till utsäde i tro att den var frisk men sedan konstaterat att den var smittad, skall få ersättning för den skada, som kan drabba dem genom denna sjukdom. Man har följaktligen i denna fråga försökt vidta de åtgärder som är möjliga på detta område och därvidlag handlat så snabbt som förhållandena medgivit.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! När jag ställde min fråga förelåg avslagsbeslut av jordbruksnämnden på importlicenser för potatis. Det gällde en kvalitet, som ansågs vara hygglig som matpotatis. Det var en av anledningarna till att jag ställde min fråga.

Vidare har jag frågat, om det inte skulle vara möjligt att utforma licenspolitiken smidigare än nu är fallet. Om det skulle bli besvärligt fram i juni framför allt för vissa stora institutioner i de större städerna att få potatis av tillfredsställande kvalitet, måste man fråga sig, om detta inte kunnat undvikas om importlicensgivningen skötts på ett smidigare sätt. Statsrådet säger, att vi måste tillvarata jordbrukarnas intresse i detta sammanhang. Det är

självlklart, men jag vill på nytt fästa uppmärksamheten på att statsrådet anser det vara förenligt med jordbrukarnas intresse att för framtiden beträffande potatisimporten ha en betydligt generösare politik i vad avser kvantitativa restriktioner, än den politik som bedrivits hittills i år.

När det gäller frågan om USA-potatisen så är det inte de rent civilrättsliga förhållandena som intresserar de svenska husmödrarna, utan i vad mån ett beslut att kassera dessa partier påverkar potatistillgången på marknaden. Jag vet att de kvantiteter, som skulle komma in, inte är så kolossalt stora — det är några tusental ton — men de måste i alla fall påverka tillgången på marknaden.

Sedan vore jag tacksam för ett svar från statsrådet beträffande den snabbutredning som tillsatts i fråga om potatissituationen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Vad det gäller utredningen glömde jag att svara på herr Gustafsons i Göteborg fråga.

Denna utredning blev tillsatt i december förra året, och det var fråga om en snabbutredning. Det går emellertid inte så fort att lösa potatisfrågan. Det vet herr Gustafson, det behöver jag inte tala om. Det går inte att på någon månad säga, att så här skall det vara. Denna utredning håller på att arbeta, och det var inte mer än ett par dagar sedan som jag var i förbindelse med dess ordförande och hemställde till honom att se till, att man bedriver utredningen så att man så snart som möjligt kommer till resultat. Han svarade, att i utredningen är olika intressen representerade och att alla är besjälade av vilja att åstadkomma en lösning av frågan så snart som möjligt. I detta avseende, herr Gustafson, är vi säkerligen lika intresserade på båda hållen. Herr Gustafson anser att jag ensidigt företräder

Svar på interpellation ang. bestämmelserna om koncessionsrenskötseln i kustlandet i Norrbotten

jordbrukarintresset, medan herr Gustafson bevakar husmödrarnas intressen. Det är emellertid lika viktigt för båda parterna att få denna sak snabbt upplärd.

Vad sedan gäller de partier skadad potatis som importerats så säger herr Gustafson, att husmödrarna inte har något intresse av den civilrättsliga delen av frågan. Nej, herr Gustafson, men det är ännu inte anmält något om denna sak till departementet. Ärendet ligger i växtskyddsanstalten och växtskyddsanstalten är enligt min mening den myndighet som i sista hand skall avgöra, vad som är matnyttigt och vad som icke är matnyttigt av dessa partier. Det blir växtskyddsanstalten som helt och hållet kommer att fälla domen, huruvida denna potatis får användas inom landet och på vad sätt den får användas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på interpellation ang. bestämmelserna om koncessionsrenskötseln i kustlandet i Norrbotten**

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NORUP**, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med andra kammarrens tillstånd har herr Löfroth frågat mig

1. huruvida jag icke anser tiden nu vara inne att upphäva gällande bestämmelser angående koncessionsrenskötseln i kustlandet i Norrbotten; samt

2. om så icke är fallet, vilka åtgärder jag avser vidtaga för att åstadkomma rättelse av i interpellationen påtalade missförhållanden.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Till motivering för sin första fråga har interpellanten anfört, att koncessionsrenskötseln såsom denna bedrives i ifrågavarande trakter icke är av någon betydelse ur inkomstsynpunkt i jämförelse med de vård- och skadeståndskost-

nader, som renägarna får vidkännas. I detta hänseende torde jag få lämna följande uppgifter. Inom Liehittajä, Gunnari och Kälvjärvs koncessionsområden — av vilka de två sistnämnda omfattar större delen av Nederkalix och Töre socknar — var antalet renägare under åren 1951—1955 i genomsnitt omkring 230. Renantalet höll sig mellan 2 100 och 2 600 samt utgjordes huvudsakligen av skötesrenar. Det medgivna antalet renar var ett vart av ifrågavarande år 3 000. För skador, förorsakade av renarna, erlades respektive 4 240, 9 532, 3 869, 1 342 samt 1 947 kronor. Bruttoinkomsten, d. v. s. inkomsten av slaktade eller levande sålda renar, uppgick år 1954 till cirka 80 000 kronor, medan utgifterna i form av arbetskostnader och skadestånd var omkring 56 000 kronor. Nettovinsten blev alltså cirka 24 000 kronor, vilket motsvarar en inkomst av i runt tal 8 kronor per ren. Emellertid bör därvid framhållas, att slaktuttaget icke var så stort som det kunnat göras utan minskning av stammen. Hade slaktuttag skett i dylik omfattning, skulle nettovinsten ha blivit cirka 53 000 kronor och förtjänsten per ren omkring 19 kronor.

Av de lämnade uppgifterna framgår, att ifrågavarande form av renskötsel otvivelaktigt har en mycket obetydlig omfattning. På den punkten är jag ense med interpellanten. Att fördenskill säga, att koncessionsrenskötseln är helt utan ekonomisk betydelse, synes dock vara att gå för långt. Man bör i detta sammanhang icke heller glömma, att det här är fråga om en urgammal rättighet, som trängt djupt in i medvetandet hos den berörda befolkningen. Detta synes bland annat framgå av att, enligt vad de förut återgivna siffrorna visar, intresset för koncessionsrenskötseln hållit sig konstant även under senare år.

Interpellanten har såsom skäl för ett upphävande även åberopat den skadegörelse, som renarna gör i koncessions-

Svar på interpellation ang. bestämmelserna om koncessionsrenskötseln i kustlandet i Norrbotten

områdena. Därvidlag måste hållas i minnet, att man vid lagfästandet av koncessionsrenskötseln räknade med att skadegörelse icke kunde undvikas utan utgjorde en mer eller mindre ofrånkomlig konsekvens av det system, som ifrågavarande form av renskötsel innebär. På grund härav har i renbeteslagen stadgats, att renägarna skall utgiva ersättning för den skada, renarna åstadkommer. Varje koncessionsområde utgör därvid ett särskilt skadeersättningsområde, vilket i princip innebär gemensam ersättningsskyldighet för skada inom området. Vidare har utförliga föreskrifter meddelats om värdering m. m. Det torde därför med fog kunna sägas, att vederbörande jordägare åtnjuter så fullständigt ekonomiskt skydd som möjligt mot skadegörelse inom koncessionsområdena.

Såsom svar på interpellantens första fråga får jag därför sammanfattningsvis anföra, att enligt min uppfattning tillräckliga skäl icke kan anses föreligga för att i vart fall för närvarande ifrågasätta ett upphävande av koncessionsrenskötseln. Därmed är givetvis icke sagt, att det icke så småningom kan finnas lämpligt att närmare utreda och pröva detta spørsmål.

Jag övergår här efter till den andra frågan, däri interpellanten påkallat rättelse av vissa missförhållanden, som skulle föreligga i fråga om koncessionsrenskötseln. Interpellanten synes därvid främst åsyfta den av renarna förorsakade skadegörelsen samt förmena, att denna är av sådan omfattning, att den är till avsevärd olägenhet för såväl jordbruket som skogen, trots att ersättning utgår.

Vad först angår skadorna på jordbruket, vill jag erinra om att denna fråga varit föremål för särskild utredning av länsstyrelsen i Norrbottens län. Utredningsmän var agronomen L. Agerberg, Luleå, och f. lappfogden H. Johansson, Umeå. Utredningen avslutades så nyli-

gen som i maj 1955 och utmynnade i det allmänna omdömet, att man på grundval av utredningsmännens iakttagelser med rätt stor visshet kunde uttala, att förekommande antal fall av renbetning på odlad jord inom ifrågavarande bygder var av föga betydelse för jordbrukets ekonomi. I yttrande över utredningen anförde Nederkalix kommun — d. v. s. den kommun, som interpellationen närmast avser — att utredningen utförts med mycket stor omsorg och noggrannhet. Vidare framhölls, att renvården inom kommunen förbättrats under senare år. Vissa spørsmål ansågs emellertid böra utredas närmare. Samma synpunkter uttalades av Töre kommun. Hushållningssällskapet i länet fann, att det ur jordbrukets synpunkt ej förelåg några allvarligare skäl att begränsa koncessionsrenskötseln ytterligare inom ifrågavarande områden. På grund av vad sålunda förekommit vid ifrågavarande utredning synes man med fog kunna göra gällande, att renarnas skadegörelse på jordbruket i koncessionsområdena icke spelar någon större roll för jordägarna. I varje fall torde det vara överdrivet att här tala om några missförhållanden.

Vad här efter angår renskadegörelserna å skogsbruket i koncessionsområdena, har någon närmare undersökning av detta spørsmål ännu icke gjorts. En viss uppfattning härom torde man emellertid kunna få av de uttalanden rörande renskadegörelse i allmänhet å skog, vilka överjägmästaren i Nedre Norrbottens distrikt F. Ebeling gjort vid en i Jokkmokk hösten 1954 anordnad specialkurs angående renskötseln och den nutida norrländska skogshanteringen. Uttalandena återfinnes i meddelande nr 3 från Lappväsandet-Renforskningen. Av uttalandena framgår, att skadegörelsen främst åstadkommes genom att renarna trampar ned och fördärvar plantorna. Däremot ansågs de vid hornfejning åsamkade skadorna på ung-

Svar på interpellation ang. bestämmelserna om koncessionsrenskötseln i kustlandet i Norrbotten

trääd i regel vara av lokal och obetydlig omfattning. Av intresse är emellertid, att redogörelsen avslutas med ett påpekande, att renen också är ett nyttodjur för skogsbruket. Renbetet underlättar nämligen föryngringsåtgärderna på de torra och skarpa ristyperna, åtminstone så länge de nuvarande föryngringsmetoderna tillämpas på nämnda skogstyper. Även om de nu återgivna uttalandena icke ger någon direkt ledning i fråga om renskadegörelserna å skogsbruket just i koncessionsområdena, synes uttalandena dock närmast visa, att det icke heller här gärna kan vara fråga om några missförhållanden. Jag kan tillägga, att man inom lappväsendet anser, att renarnas intrång på skogsbruket hittills icke synts vara av allvarligare beskaffenhet.

Sammanfattningsvis kommer jag följaktligen till den slutsatsen, att de av renarna förorsakade skadorna å jordbruk och skogsbruk inom koncessionsområdena knappast kan anses vara alltför besvärande för vederbörande jord- eller skogsägare och i vart fall icke mera omfattande än vad som vid tillkomsten av renbeteslagens olika bestämmelser tagits med i beräkningen. Av det sagda följer, att jag icke finner mig ha anledning att föreslå någon ändring i sagda bestämmelser.

Jag torde till sist få upptaga ett par av interpellanten särskilt gjorda anmärkningar, nämligen dels att bestämmelserna om rätt att ha renar i koncessionsområdena kringgås genom bulvanförhållanden, dels att föreskrifterna om förbud att under tiden 1 maj—30 september ha renarna i kusttrakterna oftast överträdes. Beträffande den första anmärkningen är det icke uteslutet, att denna kan vara riktig. Emellertid får jag erinra om att enligt renbeteslagen årligen skall upprättas renlängder. I regel granskas därvid genom lappväsendets försorg även renägarnas rätt att inneha renar. Uppdags olaga

reninnehav, leder detta till föreläggande av länsstyrelsen att avveckla sådant innehav. Enligt vad jag inhämtat skedde en mera ingående kontroll under åren 1944—1945, och därefter har verkställda kontroller behövt leda till åtgärder blott i några fall. Vidare får jag upplysa, att enligt uppgift från lappväsendet nästa kontrollsväp i koncessionsområdena kommer att ske innevarande år, därvid särskild uppmärksamhet avses skola ägnas eventuella bulvanförhållanden. Det torde således finnas grundad anledning att antaga, att de missförhållanden, som må förekomma i förevarande avseende, skall kunna rättas till med det snaraste. Några särskilda åtgärder i ämnet från min sida synes därför icke vara påkallade.

Vad slutligen angår överträdandet av förbudet att under viss tid låta renar vistas i kusttrakterna får jag framhålla, att även en sådan situation förutsetts i renbeteslagen. Där stadgas nämligen, att om något av vad länsstyrelsen föreskrivit med avseende å rätten att ha skötesrenar åsidosattes, länsstyrelsen må förordna att de renar, som olagligen hålles, skall levande eller slaktade säljas för renägarens räkning. I anslutning härtill har, enligt vad jag inhämtat, länsstyrelsen meddelat renföreningarna i Liehittjä, Gunnari och Kälvsjärvs koncessionsområden tillstånd att slakta samtliga de renar, som under förbjuden tid uppehåller sig just i kustbygden. Detta tillstånd har också utnyttjats årligen.

Med vad jag sålunda anfört, anser jag mig ha besvarat även interpellantens andra fråga.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Vidare anförde:

Herr LÖFROTH (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdeparte-

Svar på interpellation ang. bestämmelserna om koncessionsrenskötseln i kustlandet i Norrbotten

mentet få uttala mitt tack för svaret på min interpellation. Herr statsrådets svar har dock inte på något sätt rubbat min uppfattning om koncessionsrenskötseln fortsättande i kustbygden i norra Norrbotten, och inte heller kommer berörda jordbrukare att nicka bifall till jordbruksministrarnas uttalande i detta spörsmål.

Kammarens ledamöter hörde att renarnas antal i berörda bygd uppgår till något mellan 2 100 och 2 600 och att renägarnas antal utgör 230, vilket ger ett genomsnittligt antal av tio renar per ägare. Man brukar tala om teaterbönder, men här kan man med visst skäl tala om teaterrenägare, vilket de flesta också är, vilka håller sig med renar i dessa bygder.

Statsrådet säger att i det här sammanhanget bör man inte glömma att det är fråga om en urgammal rättighet, som trängt djupt in i medvetandet hos den berörda befolkningen. Ja, den sista delen av meningen är fullt riktig — den har trängt in så djupt att jordbrukarna och de kommunala myndigheterna i dessa trakter med skärpa framhållit, att denna koncessionsrenskötsel bör fortast möjligt försvinna eller att åt densamma i varje fall bör ges en sådan form att bättre skydd beredes åt de jordbrukare som berörs av renarnas framfart. Det är alltså fullt berättigat när man framställer önskemålet, att statsrådet prövar frågan om denna koncessionsrenskötsels upphävande.

Herr statsrådet hänvisar till en av länsstyrelsen tillsatt utredningskommitté rörande renarnas skadegörelse på jordbruket inom berörda område, vilken gör gällande, att skadorna inte spelar någon större roll för jordägarna och att man inte kan tala om några missförhållanden i detta fall. Men dessa jordbrukare har dock en väsentligen annan uppfattning härom liksom också kommunalfullmäktige i Nederkalix kommun, som så sent som i slutet av 1955

behandlade denna fråga och då gjorde ett uttalande i anledning av berörda kommittés yttrande till länsstyrelsen. Kommunalfullmäktige och de berörda jordbrukarna framhöll just de missförhållanden som råder.

Jag fick för en tid sedan ett brev från en jordbrukare i denna bygd. Han säger bl. a.: »Jag har själv varit med om att få besök av över 200 renar på en nyigensådd vall på två hektar, marken var ej frusen trots att det var långt fram i oktober, alltså rätt för renarnas vistelse. Upprepade gånger ringde jag renägarföreningen att de skulle borttaga renarna, men erhöll det svaret att jag ej hade rätt att ens själv bortdriva dem. Jag erhöll i skadeersättning 50 kronor, trots att jag ansåg att skörden minskade redan första året med 50 %. För de barakade ungtdallarna erhöll jag givetvis ingenting.»

Jag har anledning att härvidlag fästa större tillit till vad dessa jordbrukare och kommunalfullmäktige säger än till vad de personer och myndigheter framhåller, som lämnat de uppgifter som tydligen legat till grund för statsrådets svar på min interpellation.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NORUP**:

Herr talman! Jag medger gärna att det kan uppstå svårigheter i ett fall som detta för de enskilda jordbrukarna, men det finns dock såsom saken ligger till möjlighet att erhålla ersättning för skadorna.

Vad beträffar de kommunala myndigheterna, vilkas yttranden jag återopat, har även Nederkalix kommun — vare sig det nu är kommunalfullmäktige eller kommunalnämnden, det vet jag inte — sagt att den utredning som företagits utförts med mycket stor omsorg och noggrannhet. Jag kan givetvis inte fästa så stort avseende vid herr Löfroths uttalande som vid de olika myndigheternas yttranden, ty de handlar dock un-

Svar på interpellation ang. bestämmelserna om koncessionsrenskötseln i kustlandet i Norrbotten

der ämbetsansvar vid behandlingen av sådana här frågor. Hushållningssällskapet der jordbrukarna mangrant är representerade, har sagt att om man jämför dessa ting kan man enligt sällskapets mening inte vidta andra åtgärder än som skett. I det svar jag lämnat på interpellationen har jag byggt på de uttalanden som avgivits av de lokala myndigheterna, inte bara inom länet som sådant utan även inom den socken den ärade interpellanten åberopat såsom den där skadorna skulle vara särskilt svåra. Efter de upplysningar jag fått kan jag inte komma till någon annan uppfattning. Jag medger visserligen, att det kan uppstå svårigheter för de enskilda jordbrukarna. Att de inte är hjälpta med mitt svar är en sak för sig. Men de har viss möjlighet att få hjälp genom de lagar som finns rörande ersättning. Det hela är väl närmast en framtidsfråga. Även de lokala myndigheterna anser ju gällande författningar för närvarande vara till fyllest.

Herr LÖFROTH (fp):

Herr talman! Herr statsrådet drar här fram kommunalfullmäktiges yttrande rörande ifrågavarande utredning, där fullmäktige på två rader säger att utredningen har gjorts med stor noggrannhet, men statsrådet undviker att beröra den slutkläm, som kommunalfullmäktige i Nederkalix kommer med och i vilken fullmäktige i fem att-satser kräver stöd åt jordbrukarna på ett helt annat sätt än vad som kommer fram i herr statsrådets svar.

Herr JACOBSON i Vilhelmina (s):

Herr talman! Det är ingen tvekan om att jordbrukarna i berörda trakter åsamkas stora skador genom renarnas framfart. Man skall emellertid inte glömma att lapparna i dessa områden befinner sig på gamla renbetesmarker, från vilka renarna har fördrivits av de människor som nu bor där. Man får därför

inte undra på att lapparna i detta fall anser sig ha vissa rättigheter.

Det är emellertid en annan sak i detta sammanhang, som jag emellertid inte skall ta upp nu men som jag vid kommande höstriksdag skall interpellera jordbruksministern om, nämligen det ohyggliga rendödande, som våra tåg och rälsbussar under de senaste åren har förorsakat. Under 1955 dödades sålunda över 2 500 renar genom tågens och rälsbussarnas framfart. Den saken skall jag som sagt återkomma till och tala några allvarsamma ord med jordbruksministern eller kommunikationsministern om.

Herr LÖFROTH (fp):

Herr talman! Jag vill säga till herr Jacobson i Vilhelmina att vad vi här talar om är förhållandena i kustbygden, inte i lappmarken. (Herr Jacobson i Vilhelmina: lapparna är drivna från alla håll!) Det är bara teaterlappar, som har renar i kustbygden. Varje renägare där har i genomsnitt inte mer än tio djur, och när man frågar dem om renskötseln går med vinst, svarar de: »Nej, det är rena förlusten.» De vet inte ens var renarna finns någonstans. Så blanda inte in lapparna i frågor, som rör kustbygden herr Jacobson! Där nere har man knappast sett en lappkolt en gång. Att i detta sammanhang uppträda som lapparnas försvarare tycker jag är malplacerat.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Herr Jacobson i Vilhelmina talar här om det rendödande, som skett på grund av tågens och rälsbussarnas framfart, men i den frågan får han vända sig till järnvägsstyrelsen och kommunikationsministern, inte till jordbruksministern. Jag kommer inte att lägga mig i järnvägarnas framfart i det fallet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6

Svar på interpellation i anledning av vissa olägenheter beträffande skolskjutsarna

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Onsjö frågat mig, om jag uppmärksammat vissa av interpellanten angivna olägenheter beträffande skolskjutsarna och, om så är fallet, huruvida jag ämnar vidtaga några åtgärder för att råda bot på de ifrågasvarande olägenheterna.

Vad interpellanten påtalat är det förhållandet, att de yngre skolbarnen, som regelmässigt har kortare skoldag än de äldre, oftast måste vänta längre eller kortare stund innan de får fara hem med skolskjutsen, eftersom denna inte kan avgå förrän också de äldre skolbarnen slutat för dagen. Interpellanten har också uppgivit, att de små barnen ofta måste tillbringa väntetiden utomhus. Interpellanten efterlyser en större samordning mellan de äldre och de yngre skolbarnens dagliga lästid. I vart fall bör enligt interpellantens mening det kunna ordnas så, att barnen under väntan på skolskjutsen får vistas inom skolan.

I anledning av dessa interpellantens uttalanden — till vilkas syfte jag helt ansluter mig — vill jag först påpeka, att skolöverstyrelsen utfärdat anvisningar rörande skolskjutsar åt skolpliktiga barn den 1 mars 1950. Ur dessa anvisningar, som alltför gäller, vill jag citera följande:

»Vid utnyttjande av de regelbundna kommunikationslinjerna för skjutsning av skolbarn böra skolans dagliga lästider och turlistan för trafikmedel så långt ske kan samordnas. Trots detta torde viss väntetid för barnen i åtskilliga fall visa sig ofrånkomlig. Hur lång väntetid som skall tolereras måste beslötas från fall till fall under hänsyns-

tagande till bland annat om barnen ha möjlighet att vid otjänlig väderlek tillbringa väntetiden inomhus.

När småskolebarn och folkskolebarn erhålla gemensam skolskjuts, bör det tillses, att väntetiden för småskolebarnen i möjligaste mån förkortas. I vissa fall är det lämpligt att låta småskolebarnens raster — speciellt matrasten — bli längre än folkskolebarnens. I en del fall torde det vara möjligt att efter småskolans egentliga arbetsdag för småskolebarnen anordna antingen en lekstund eller en stund för läxläsning. Härvid erforderlig övervakning får dock icke ordnas på sådant sätt, att den medför kostnad för statsverket.

För undvikande av alltför lång väntetid för småskolebarnen vid skolor, där på folkskolestadiet anordnas undervisning i t. ex. slöjd eller engelska, bör, därest kostnaderna äro rimliga, statsbidrag kunna utgå för hemkörning av småskolebarn med *extraskjutsar*. Antalet sådana skjutsar bör begränsas till ett par i veckan.

Där skjutsning på grund av barnantallets storlek utföres med *dubblade turer*, böra skjutslägenheterna såvitt möjligt utnyttjas så, att behovet av extraskjutsar bortfaller.»

Så långt skolöverstyrelsens anvisningar.

Gällande undervisningsplan för folkskolan anvisar också vissa möjligheter att i någon mån underlätta anpassningen av småskolans lästider till folkskolans i syfte, bland annat, att minska ifrågakommande svårigheter vid anordnandet av skolskjutsar. Enligt alternativa timplaner för småskolestadiet, såväl a- som b-formerna, är det sålunda möjligt att för läraravdelning i småskola tillämpa en arbetsordning med fem lektionstimmar per dag under fyra veckodagar, varvid hela avdelningen får gemensam undervisning, och fyra lektionstimmar per dag under två av veckans dagar, då avdelningen är uppdelad i två grupper, som växelvis är lediga

Svar på interpellation i anledning av vissa olägenheter beträffande skolskjutsarna

en söckendag i veckan. Att för småskolebarn utöka den dagliga lästiden utöver fem timmar är av pedagogiska och hygieniska skäl ej tillrådligt.

Genom en planmässig samordning, där så är behövt, av åtgärder som enligt gällande bestämmelser och anvisningar kan tillämpas, torde det i många fall vara möjligt att verksamt nedbringa de påtalade väntetiderna för småskolebarnen.

Slutligen vill jag nämna, att en översyn av gällande bestämmelser och anvisningar rörande skolskjutsar för närvarande pågår inom skolöverstyrelsen. Möjligheterna att finna ytterligare utvägar att råda bot på de av interpellanten påtalade svårigheterna blir därvid givetvis föremål för noggranna undersökningar och överväganden.

Härpå anförde

Herr ONSJÖ (bf):

Herr talman! Jag skall be att få till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framföra mitt tack för svaret. Jag får kanske betrakta det som positivt, trots att jag måste erkänna att det tyvärr inte gav mig så mycket.

Den fråga jag tagit upp i interpellationen ter sig kanske som en liten fråga, när man ser den uppifrån, i varje fall i jämförelse med de väldiga problem som skolan nu har att brottas med. Men när man kommer ut i bygderna — vilket ju en politiker ibland gör — möter man ofta föräldrar som ger uttryck för sin oro och irritation just för att dessa minsta, småskolebarnen, skall behöva gå och vänta en timme eller två på att de skall få komma hem med skolskjutsen.

Man frågar sig då — med full rätt, tycker jag — om det inte vore bättre att barnen finge sitta kvar på skolbänken. Då visste föräldrarna var de hade dem. Nu säger herr statsrådet att en utökning av lästiden för de små skulle medföra vissa olägenheter; detta är inte

tillrådligt vare sig av pedagogiska eller hygieniska skäl, som han uttryckte det. Men åtminstone i fråga om hygienen innebär det givetvis mycket större vådor att de yngre barnen kanske skall springa omkring i en vägkorsning i väntan på att kunna komma hem än om de får stanna kvar inom skolan.

Centraliseringen av skolan på landsbygden, som ju måste genomföras på grund av folkminskningen — även om jag tror att den mången gång genomföres i för stor utsträckning — är som sagt oundviklig. Den medför också vissa fördelar, men man bör då se till att inte fördelarna så att säga uppväges av nackdelar. I den gamla byskolan hade barnen kanske bara en enda lärare under hela skoltiden. Han tog hand om barnen och hade omsorg om dem både till kropp och själ. Detta innebar en stor trygghet för föräldrarna. I den moderna skolan blir allting mer mekaniserat: barnen byter lärare minst en gång om året och körs med bilar hit och dit, vilket också kan ställa till en del trasor. Man förstår därför den oro som man ibland får höra föräldrar ge uttryck åt.

Allt detta är kanske ofrånkomligt på grund av centraliseringen, men man bör då se till att anvisningar och bestämmelser på området anpassas efter utvecklingen och med hänsyn till vad som är barnens bästa. Ty det är väl ändå så, att skolan är till för barnen och inte tvärtom. För min del har jag den uppfattningen att enda sättet att komma till rätta med dessa problem är, att man försöker anpassa lästiden så, att den blir densamma för alla elever i samma skola och som skall hem med samma bilar. Blir skoldagen då för lång för de små barnen, bör detta givetvis kompenseras med lov dagar.

Jag förstår att statsrådet är positivt inställd till önskemålet att skolskjutsarna skall läggas så, att de mindre barnen kan skjutas hem vid en för dem lämplig tidpunkt. Detta går emellertid

Svar på interpellation ang. åtgärder till förbättring av fiskehamnarna

inte alltid och dessutom blir det orimligt dyrt. Det är inte rätta lösningen att köra hem endast några stycken barn, som bor lång väg från skolan. Herr statsrådet antydde att olägenheterna härvidlag på många håll beror på att de lokala skolmyndigheterna är konungsligare än konungen själv och att man inte utnyttjar de möjligheter till anpassning som finns. Jag tror att det ibland är så. Jag vill därför stryka under önskvärldheten av att de myndigheter som har hand om dessa problem verkligen följer dem med uppmärksamhet och ser till att lästiden anpassas med hänsyn till vad som är bäst för barnen. Det är det som är det väsentliga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7**Svar på interpellation ang. åtgärder till förbättring av fiskehamnarna**

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille har i en interpellation frågat statsrådet Hjalmar Nilson om denne har för avsikt att inom den närmaste tiden vidtaga några åtgärder till förbättring av fiskehamnarna, framför allt på sydkusten.

Med hänsyn till att handläggningen av frågorna om fiskehamnar från och med den 1 januari 1956 ankommer på chefen för handelsdepartementet, åligger det mig att besvara interpellationen. I anledning av densamma vill jag anföra följande.

Vid behandlingen nyligen i riksdagen av anslaget för nästa budgetår till byggande av fiskehamnar har riksdagen bifallit av utskottet efter motioner framfört förslag att anslaget skulle höjas från i statsverkspropositionen begärda 2,7 miljoner till 3 miljoner kronor. Riksdagen har därvid lämnat utan erinran ett av mig i statsverkspropositionen gjort uttalande att — i avvaktan på re-

sultatet av den inom sjöfartsstyrelsen pågående översynen av fiskehamnsutredningens plan för byggande av fiskehamnar — vissa avsteg från planen skulle få göras, där Kungl. Maj:t funne så erforderligt för att de mest trängande behoven av nya fiskehamnsanläggningar skulle kunna tillgodoses.

Huruvida inom ramen av detta bemyndigande och tillgängliga medel åtgärder för förbättring av olika hamnar kan komma till stånd, kan endast prövas från fall till fall. Jag kan därför ej uttala mig om utsikterna för eventuella förslag, gällande sydkusten. I handelsdepartementet finnes för närvarande inga sådana förslag liggande.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Först ber jag att få framföra mitt tack till handelsministern för att han varit vänlig att svara på interpellationen. Anledningen till att jag framställt den är att det har mycket stor betydelse för de berörda folkgrupperna, att dessa frågor kan ordnas inom en snar framtid. Det går inte att, som man gjort de senaste åren, bara förlita sig på vissa utredningar och förslag; dessa har inte föranlett några åtgärder. 1946 uppgjordes för praktiskt taget de flesta hamnarna på sydkusten vissa förslag till förbättringar. Det gjordes bland annat kostnadsberäkningar, och befolkningen trodde naturligtvis att åtgärder också skulle vidtagas. Av skäl som jag inte känner till har det inte blivit mycket gjort — det har stannat vid uppmuddring och dylikt.

Herr talman! Med hänsyn till att vi i dag inte har arbetsplenum, tar jag mig friheten att något i detalj redogöra för de önskemål som framförs från befolkningen vid de olika hamnarna.

Jag börjar nere i Kåseberga. Det är en hamn, som om den blir iordningställd skulle kunna fylla sin uppgift på ett mycket bra sätt. Man önskar få den

Svar på interpellation ang. åtgärder till förbättring av fiskehamnarna

västra hamnarmen reparerad, och man önskar få en ny vågbrytare öster om hamnen, vilket skulle innebära en förlängning med 25 meter. På så sätt skulle man få hamninloppet i söder, och stormarna från Sandhammaren skulle då inte, såsom nu sker, sanda igen inloppet. Vidare önskar man få 14 å 15 fots vattendjup vid hamninloppet, vilket skulle betyda en hel del.

En och annan ställer kanske frågan: Finns det några människor, som skulle kunna nyttja denna hamn? Ja, det finns i runt tal 120 människor som har behov av hamnen. Det är inte heller som på så många andra platser en samling äldre personer som utövar näringen, utan många är under 20 år. Det rör sig med andra ord om människor som under lång tid skulle kunna stanna kvar och utöva sin näring.

För närvarande kan hamnen inte användas vissa tider på året — numera den största delen av året — därför att den är igensandad. Fiskarna får i stället lägga sina båtar i Ystad och därifrån fara de två milen till hemorten. Vem som helst av oss, som praktiskt taget alltid skulle ha två mil från arbetsplatsen till hemmet, skulle väl önska att det någon gång bleve en ändring.

Man har på denna plats investerat 2 miljoner kronor i båtar och redskap, och jag skulle, herr statsråd, kunna gå till hamn efter hamn och påvisa det samma. Låt mig ta Brantevik! Även där önskar man en ny innerhamn, 100 × 45 meter. En sådan skulle lösa många problem. Nu får en del av fiskeflottan gå till Simrishamn, ty det finns inte plats i Brantevik. Investeringarna är, som jag antydde, inte heller där obetydliga — de rör sig om cirka en miljon.

I Skillinge är önskemålen desamma. Ett stort antal människor är beroende av att hamnförhållandena förbättras, och de investeringar man gjort ligger vid en miljon kronor. Här driver en del också fiskhandel med en omsättning på bortåt 1,5 miljon kronor per år.

Jag tycker, att människorna i dessa samhällen har rätt att äntligen få skönja en ljusning.

Går jag till min egen kommun, kan jag ta den lilla hamnen Vik, där man sedan 10 år tillbaka begärt hjälp. Man vill ha en fördjupning av hamnen och en skyddsmur, så att stormarna från Östersjön inte kan vräka in över den lilla hamnen. Man har försökt göra så mycket som möjligt med egna resurser, men det säger sig självt, att 150 människor inte kan orka med vad som helst, utan man måste i detta fall lita till staten.

Samma sak gäller för Baskemölla, Örnahusen och Vitemölla. Även på Hanö tycker man — vilket jag säger som avslutning — att det skulle vara skönt att få en vågbrytare.

Det är många önskemål, men de är dock begränsade på det sättet, att de inte går till hur stora summor som helst. Som sammanfattning skulle jag vilja säga, att något måste göras, så att dessa samhällen kan finnas kvar och inte dör ut. Skall det vara något underlag för vårt resonemang många gånger här i kammaren om att vi skall försöka bevara en levande landsbygd, måste vi tillvarata denna möjlighet att hjälpa till.

För mycket kort tid sedan uppvaktade fiskare från Kåseberga — jag var själv med vid tillfället — statsrådet Hjalmar Nilson för att söka få en ändring till stånd i de bedrövliga förhållandena. Statsrådet Hjalmar Nilson meddelade den gången, att han skulle vidtala statsrådet Lange i saken. Jag förmodar, att så har skett. Skulle nu statsrådet Hjalmar Nilson, såsom han ställde i utsikt, besöka Blekinge och sydkusten i sommar, vore det lämpligt, att statsrådet Lange — ifall hans tid så medger — också reste ned för att på ort och ställe själv sätta sig in i förhållandena och på det sättet få fullständigt klart för sig, att det inte förekommer några överdrifter i den argumentering, som har förts där nere. Vad man

Svar på interpellation ang. åtgärder till förbättring av fiskehamnarna

begärt från fiskarhåll är befogat, det är inte tu tal om den saken.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! I all korthet vill jag anföra endast ett par ting. Jag har redan i interpellationssvaret understrukt, att det inte finns några möjligheter att här gå in på de enskilda projekten. De får bedömas från fall till fall med hänsyn till de medelstillgångar som finns för ändamålet.

När vi är inne på frågan om fördelningen av dessa medel, vill jag framhålla, att sydkusten som helhet sannernigen inte har varit ogynnsamt lottad, jämförd med andra områden. Om vi går litet längre öster ut från det område, som herr Nilsson i Bästekille talar om, har i Blekinge till och med så betydande anslag givits, att man rätt väsentligt kommit att överskrida vad som föreslagits av 1944 års fiskehamnsutredning. De statsbidrag, som utlämnats för Kristianstads län, har varit mindre, det erkänner jag, men de rör sig ändå sedan 1947—48 — enligt de uppgifter jag har fått — om något över 300 000 kronor.

Jag vill också i detta sammanhang framhålla, att jag känner väl till den uppgrundning, som sker i vissa av dessa områden. Sjöfartsstyrelsen har denna fråga under uppsikt och räknar med att, om så erfordras, kunna ställa medel till förfogande för underhåll och upp-uddringar i dessa hamnar. Såvitt jag känner till, finns inte någon framställning för närvarande inne hos handelsdepartementet rörande de hamnar, som herr Nilsson i Bästekille talade om.

Det är klart, herr talman, att man alltid kan göra gällande, att det anslag, som totalt finns tillgängligt, är för litet i förhållande till de behov, som för all del ganska starkt kan motiveras. Herr Nilsson i Bästekille framhåller emellertid redan i sin interpellation, att han anser en viss restriktivitet vara nöd-

vändig. Hade han velat, att ytterligare anslag ställdes till förfogande, skulle han, när riksdagen för några veckor sedan behandlade denna fråga, ha kunnat framföra ett yrkande härom.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! På fiskarhåll är vi fullt införstådda med nödvändigheten av den översyn av fiskehamnsutredningens förslag som man nu håller på med. Vi har tidigare diskuterat den saken här. I Skåne, både i Malmöhus' och i Kristianstads län, tycker man nog emellertid, att man under alla dessa år blivit litet styvmoderligt behandlad. Vad man kanske framför allt anmärker på är, att de arbeten, som har kommit till utförande, inte har skett i bättre samråd med fiskarnas organisationer. Fiskarna där nere, både i Skåne och i Blekinge, är nämligen nu så pass starkt organiserade, att det enligt min mening kan vara en rimlig begäran, att myndigheterna, när de skall sätta i gång med något arbete där, tar hänsyn till de önskemål, som kommer från organisationerna. När man nu skall göra en översyn och få fram en annan plan över i vilken ordning hamnbyggnaderna skall komma, tycker jag, att det är av allra största vikt, att man därvid låter fiskarorganisationernas önskemål bli avgörande. Organisationerna är ju bättre än några andra insatta i vid vilka hamnar behovet är störst.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att påpeka, att när vi år 1951 eller 1952 i Skåne hade besök av representanter för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och tillsammans med dem diskuterade den nya turordningen, uttalade fiskarnas organisationer — såväl i Malmöhus' som i Kristianstads län — sig för att Skillinge skulle bli den hamn, som först kom till utbyggande. Vi fick också ett halvt löfte om att man skulle sätta i gång där. Det gick till och med så långt, att man transporterade några maskiner från ett då avslutat hamn-

Svar på interpellation ang. förhandlingar med statstjänstemännens organisationer i syfte att tillförsäkra statstjänstemännen ett engångstillägg till innevarande års löner

bygge till Skillinge. De stod kvar, jag vet inte hur länge, men i sinom tid transporterades de bort. Det har ännu inte tagits ett spadtag i Skillinge, och det tycks fortfarande vara lika ovisst när det skall bli någonting av. Det säges nu, att man först vill ha avgjort, hur det skall bli i Simrishamn. Men även om Simrishamn skall utbyggas, är det orimligt att inte bygga någon annan fiskehamn på den åtminstone 30 mil långa skånska kusten. Vi förstår så väl att det måste bli en viss koncentration, men vi kan inte tänka oss, att man skall dra ihop hela Skånes fiskeflotta till en fiskehamn. Jag vill därför liksom ett par gånger tidigare passa på att understryka vad vi från fiskarorganisationernas sida har sagt där nere om önskvärdheten av att man nu äntligen sätter i gång med fiskehamnsbygget i Skillinge.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Herr statsrådet sade, att när jag i min interpellation själv hade medgivit, att vi med nuvarande anslag måste vara restriktiva, borde jag själv ha begärt högre anslag i början av året. Men vi har kanske erfarenhet var och en av vad följden blir, om en enskild motionär eller några enskilda motionärer försöker få högre anslag. Vi får då alltid veta, att det ekonomiska läget inte medgiver detta, utan att vi får nöja oss med Kungl. Maj:ts förslag. Därför begärde jag inte detta och sätter nu mitt hopp till att Kungl. Maj:t, i detta fall representerat av statsrådet Lange, lägger fram förslag i dessa frågor, ty om han gör det, är det utsikt till att detta förslag också blir riksdagens beslut.

Det är nog riktigt, att det inte finns framställningar i saken i handelsdepartementet. Men vad beträffar Skillinge har det meddelats, att man vill ha en innerhamn, där båtarna kommer att

kunna ligga skyddade för stormar, enligt förslag inlämnat till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, och en slip, så att trälarna skall slippa att fara till Bornholm, som de får göra i nuvarande stund. De papper som jag har här i min hand har jag inte själv fantiserat ihop. Hela denna knippa är brev underskrivna av hamnkapten, hamnmästare, fiskare m. fl. Jag anser mig därför ha stöd av människor med sakkunskap i denna fråga.

Herr Levin var också av den bestämda uppfattningen, att något måste göras. För sin del ansåg han att Skillinge borde gå främst. Om den saken vill jag inte yttra mig, men jag vet att för åtskilliga av dessa hamnar är snar skyndsamhet av nöden. Jag vill bara i all vänlighet vädja till statsrådet att försöka skynda på, besöka platsen och sätta sig in i frågorna. Det gör alltid gott för vem det vara månde att på ort och ställe få se vad som behövs.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. förhandlingar med statstjänstemännens organisationer i syfte att tillförsäkra statstjänstemännen ett engångstillägg till innevarande års löner

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM, som yttrade:

Herr talman! Herr Senander har frågat mig om jag med hänsyn till statsintresset ämnar vidta åtgärder för att få till stånd förhandlingar med statstjänstemännens organisationer i syfte att tillförsäkra statstjänstemännen ett engångstillägg till innevarande års löner.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Som bekant har uppgörelse om stats-

Svar på interpellation ang. förhandlingar med statstjänstemännens organisationer i syfte att tillförsäkra statstjänstemännen ett engångstillägg till innevarande års löner

tjänstemännens löner för i år redan träffats och godkänts av riksdagen. Därefter torde intet ha inträffat, som påkallar en omprövning av dessa löner redan nu. Innan nya överläggningar om statstjänstemännens löner upptages, bör man därför avvakta fullgörandet av det uppdrag, som har anförtrotts 1956 års löneberedning. Som jag tidigare i skilda sammanhang har nämnt, avses förhandlingarna på grundval av beredningens arbete kunna påbörjas senare innevarande år.

Härefter anförde:

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för civildepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

Statsrådet motiverar sitt avböjande svar med att ingenting inträffat efter riksdagens godkännande av löneuppgörelsen, som påkallar en omprövning av lönerna redan nu. Denna motivering stämmer emellertid inte med de faktiska förhållandena. Det har inträffat en del sedan riksdagen fattade sitt beslut.

Det viktigaste som hänt är att förhandlingarna om den s. k. storstadslönen avbrutits. Frågan har skrinlagts. Man må säga vad man vill om förslaget om storstadslöneprojektet, det var ändå en ansats till att bättra på den dåliga fyraprocentuppgörelsen. Storstadslöneförslaget framfördes av styrelsen för SJ, och förhandlingarna där om fördes med förutsättningar som hade civildepartementets och regeringens gillande.

Ingen kan gärna med skäl påstå, att den ganska uppseendeväckande åtgärden att för statstjänarnas vidkommande bygga på lönerna med ett särskilt tillägg, innebar ett erkännande av att de löner som samordningen gav statstjä-

narna icke var tillfredsställande. Inte minst från statens egen intressesynpunkt var det därför nödvändigt, att någonting gjordes utöver samordningens ram för att förbättra läget på de mest utsatta platserna. Järnvägsstyrelsen hade som bekant motiverat sitt förslag med rekryteringssvårigheterna på de större järnvägscentra, vilket visar att en förbättring av löneläget inte enbart var ett personalintresse utan också ett statsintresse.

När nu förhandlingarna om ett storstadstillägg strandat, så måste det väl ändå ha inträffat något som motiverar ett försök att komma fram efter andra linjer. Det var i huvudsak därför som jag tillät mig interpellera om möjligheterna att uppta förhandlingarna om ett engångstillägg till årets löner, ett förslag som diskuterats ganska mycket bland statstjänarna. Redan detta, att förhandlingarna om en påbyggnad av lönerna med ett särskilt tillägg strandat, måste anses utgöra en sådan ny situation som borde påkalla, inte en omprövning av lönerna, ty en sådan har jag inte påyrkat i detta sammanhang, men väl förhandlingar om ett engångstillägg eller en provisorisk löneförhöjning.

Det har emellertid inträffat också en del andra omständigheter, som borde motivera skyndsamma åtgärder. Jag har i interpellationen fäst uppmärksamheten vid det starka missnöje som uppgörelsen och riksdagens beslut i lönefrågan utlöste. Som särskilt anmärkningsvärda uttryck för det stegrade missnöjet anfördes i interpellationen, att postmän i Göteborg och Halmstad gruppvis annonserat efter andra anställningar med bättre löner.

Enligt vad som uppgivits förberedes även inom andra statstjänargrupper liknande aktioner. Det må emellertid vara hur som helst med dessa strömningar — det är dock ett orubbligt faktum, att

Svar på interpellation ang. förhandlingar med statstjänstemännens organisationer i syfte att tillförsäkra statstjänstemännen ett engångstillägg till innevarande års löner

staten inte kan konkurrera med den privata sektorn om arbetskraften. Dägligen lämnar yngre och medelålders statstjänstemän sina anställningar för att övergå till privat eller kommunal tjänst.

Efter uppgörelsen i poliskonflikten och sedan blockaden hävts har polismyndigheterna gjort ansträngningar för att skaffa folk till nyanställningar. De har därvid inte minst använt statsverken som operationsfält. I Tullmannaförbundets fackorgan Lanternan återfanns nyligen en helsidesannons, undertecknad av polismästaren i Stockholm, med uppmaning till unga män att söka anställning vid polisen. Därvid angavs, att vederbörande efter ett å två års anställning kunde få lön enligt 13 lönegraden, efter två å tre år enligt 15 lönegraden och efter sex å sju år enligt 17 lönegraden. Till detta kom enligt annonsen cirka 60 kronor i obekvämlighetstillägg och vidare fri beklädnad eller ekiperingsbidrag.

Det är uppenbart, att dessa löne- och anställningsvillkor måste locka bort folk från statsverk, där 11 lönegraden för många betecknar toppunkten, där obekvämlighetstillägget kanske blir hälften av vad polisen får och där man får anskaffa uniformen på egen bekostnad. Till detta kan läggas, att där 13 lönegraden möjligen kan uppnås, sker det inte förrän efter cirka 9 år.

Polisen i Stockholm däremot kan enligt annonsen nå 13 lönegraden efter 1 å 2 år. I statstjänsten kan 15 lönegraden nås efter 25 å 30 år medan tiden i stockholmspolisen för att nå denna lönegrad är 2 å 3 år. För att i statstjänst nå 17 lönegraden, en lönegrad som kan vinnas endast av ett fåtal, fordras cirka 30 år efter genomgången särskild kurs, medan denna grad uppnås efter 6 å 7 år inom stockholmspolisen.

Annonsen i Lanternan har haft effekt. Tre befattningshavare vid stockholms-

tullen har övergått till polisen, och enligt uppgift har flera befattningshavare sökt anställning hos polisen. Även på andra platser kan samma tendens till flykt ur statstjänsten konstateras, och om inte snabba åtgärder vidtages, kommer det inte att stanna vid enbart tendenser. Redan nu lämnar för övrigt många statstjänsten. Endast de, som är till åren komna och därför inte har samma möjligheter till anställningar som de yngre, påräknas som tämligen säkra för statstjänsten. De är på sitt sätt låsta vid statstjänsten. Inte minst med hänsyn till dessa äldre befattningshavare borde en förändring till det bättre i statens lönepolitik komma till stånd.

På dagens föredragningslista anges att civilministern skall svara på en interpellation som berör rekryteringssvårigheterna i statstjänst. Det gäller en av Civila statsförvaltningens tjänstemannaförbund avlåten skrivelse till Kungl. Maj:t, vari påtalas att det mellan statliga verk inbördes och mellan statliga verk och enskilda företag ingåtts överenskommelser i syfte att begränsa tjänstemäns möjligheter att fritt söka sig över till annan statlig arbetsgivare eller till annat verksamhetsområde.

Jag vill givetvis inte föregripa detta ärendes behandling, men jag vill ändå framhålla, att den statliga lönepolitiken måste ha kommit långt i utförsbacken, när statliga myndigheter måste tillgripa tvångsmedel för att hålla kvar sin personal. Ett sådant tillstånd kan inte försvaras.

Vad som ytterligare inträffat efter löneuppgörelsen och som bör motivera omedelbara åtgärder är, att missnöjet bland de statsanställda icke minskat utan tvärtom tilltagit i styrka. Medlemmarna i statstjänarnas organisationer kräver extramöten i lönefrågan, och åtskilliga nya opinionsyttringar har kommit till synes. Om man över huvud taget skall tillmäta de fackliga organisa-

Svar på interpellation ang. förhandlingar med statstjänstemännens organisationer i syfte att tillförsäkra statstjänstemännen ett engångstillägg till innevarande års löner

tionerna och deras meningar betydelse, så borde den allra största betydelse tillmätas statstjänstorganisationernas enhälliga motstånd mot den nuvarande statliga lönepolitiken.

Enligt min mening är det nu ofrånkomligt, att frågans lösning påskyndas. Jag tillåter mig också uttrycka den förvisningen — jag är nämligen optimist — att civilministern är beredd att efter allt som hänt ta ett verkligt krafttag i frågan. När civilministern ganska snabbt efter sitt tillträde till ämbetet lyckades avverka den segslitna poliskonflikten genom ganska långtgående förbättringar, kan jag inte föreställa mig att han inte också beträffande statstjänarna skulle kunna visa prov på samma tillmötesgående och snabba handlande. Statstjänarnas stora massa väntar att någonting sker och sker snabbt.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Herr Senander sade, att mitt uttalande i interpellationssvaret att ingenting inträffat ej stämde med verkligheten. Det *har* hänt någonting, säger herr Senander, ty frågan om den s. k. storstadslönen har skrinlagts till en senare tidpunkt.

Jag tror inte att herr Senander har något underlag för sitt påstående, att mitt uttalande att ingenting har inträffat, som kan motivera speciella åtgärder nu, skulle vara felaktigt. Fel är det däremot när herr Senander säger, att frågan om storstadslönen kom som en produkt av en skrivelse från styrelsen för SJ. Det var inte styrelsen för SJ som framförde önskemålet, utan detta fanns med bland de olika punkterna i statstjänarkartellens lista över spörsmål, som de ville ta upp förhandlingar om. Vi kom också överens om att denna fråga skulle brytas ut ur de stora komplexen för att vi sedermera skulle undersöka, om någonting kunde göras.

Vi kom till det resultatet, att spörsmålet om storstadslönen fått en sådan omfattning, att det inte fanns utrymme för den inom årets avtalsuppgörelse, utan den fick läggas vid sidan av denna. Jag var personligen beredd att gå en bit på vägen när det gällde affärsverken och tullen, men det var tyvärr så, att bl. a. herr Senanders partivänner på ett mycket verkningsfullt sätt skapat ett underlag bland statstjänarna, som motsatte sig en lösning efter dessa linjer. Jag tror alltså att den agitation, som bedrivits ute bland statstjänarna, mera skadat än gagnat deras reella intressen.

Herr Senander säger, att när det inte blev något resultat förra gången, så borde det vara skäl att nu ta upp förhandlingar. Men när herr Senander påstår, att han inte därigenom yrkat på någon omprövning, så är väl detta en lek med ord från herr Senanders sida. Rent formellt kan han ju ha rätt när han säger, att det inte rör sig om en omprövning av löneläget i och för sig. Men om man på den lön, som nu utgår, skall lägga ett särskilt engångstillägg, gällande för i år, så innebär väl detta på sitt sätt en förändring av nu utgående lön. Den nu utgående lönen är en produkt av förhandlingar mellan mig och statstjänstorganisationerna, och i den mån man vill ändra på denna lön genom ett särskilt tillägg, har man väl ändå givit sig in på en omprövning av lönefrågan under pågående avtalsperiod.

Det är där jag har svårt att förstå herr Senanders resonemang. Det är inte många veckor sedan vi i denna kammare resonerade om den stora uppgörelsen med statstjänstorganisationerna. Vid det tillfället hade herr Senander väckt en motion, i vilken han ställde vissa yrkanden angående en generell löneflyftning, som låg något över den uppgörelse som hade träffats med statstjänstorganisationerna. Vid det tillfäl-

Svar på interpellation ang. förhandlingar med statstjänstemännens organisationer i syfte att tillförsäkra statstjänstemännen ett engångstillägg till innevarande års löner

let förklarade herr Senander, att han, med hänsyn till att det då förelåg en förhandlingsöverenskommelse, avstod från att yrka bifall till sin motion. Jag trodde att den deklarationen var ett uttryck för en strävan att respektera förhandlingsresultat, som har uppnåtts med organisationen, och att herr Senander i likhet med mig ville att statstjänstorganisationerna genom frivilliga förhandlingar skulle ha rätt att träffa uppgörelse om sina löner. Jag trodde detta så mycket mera som jag hade läst herr Senanders motion vid årets riksdag och genom pressklippen delvis fått ta del av den agitation som förekommit i denna fråga och som gått ut på att kommunistpartiet verkligen ville respektera förhandlingsöverenskommelsen.

Jag kan konstatera, att herr Senander i dag intar en annan attityd. Här föreligger en klar förhandlingsöverenskommelse med statstjänstorganisationerna. Herr Senander vill i dag genom ensidiga åtgärder från riksdagen vidta förändringar i denna. För all del, jag tror nog att en hel del statstjänare i dag, inte alla men en hel del, tackar ja till en förbättring. Men därmed har de också förklarat, att de i en annan politisk situation är beredda att godkänna, att riksdagen ensidigt fattar beslut, som vid det tillfället kan innebära en försämring för statstjänstemännen som är större än den eventuella vinst som de nu skulle få.

Vid förhandlingarna med deras organisationer träffades uppgörelse om en speciell löneberedning, som skulle arbeta fram ett ordentligt underlag för förhandlingarna om 1957 års löner. Denna löneberedning har berett statstjänarkartellen tillfälle att framlägga önskemål om rationaliseringar och förenklingar och önskemål i övrigt i anslutning till kommande löneuppgörelse. Det har redan framförts önskemål i

vissa avseenden, och jag vet att löneberedningen står öppen för ytterligare samtal innan man går in i förhandlingsskedet. Likadana kontakter kommer också att tas med andra statstjänstorganisationer, TCO, SR och SACO. Det är alltså meningen att löneberedningen redan på ett tidigt stadium skall försöka få sådan kontakt med organisationerna, att vi vid nästa års löneöverenskommelse skall kunna tillgodose berättigade krav på förenklingar i lönetabellerna och ta hänsyn till arbetsuppgifter och till inkomstläget i stort.

I vad det gäller årets löneuppgörelse har man ju på hela arbetsmarknaden varit överens om att med hänsyn till det rådande ekonomiska läget begränsa sina krav och söka samordna dem. Det har på den enskilda sektorn betytt, att man där har tagit antingen 3,7-procentuppgörelsen med golv eller den rena 4-procentlinjen. Det har också inneburit att man på den sidan inte har tagit hänsyn till de nyanser i utvecklingen som annars har beaktats i samband med lönefrågor, och det är ganska naturligt att också de offentliga arbetsgivarna arbetar efter samma modell. Sedan får vi väl längre fram, då det blir utrymme för friare uppgörelser, försöka rätta till det som är snett. Jag vill emellertid till sist bara säga att jag inte tror, att man gagnar statstjänstemännen genom att, såsom har skett under den senaste tiden, i partitaktiskt syfte springa omkring och föra ett tal som invagar vissa statstjänstemannagrupper i föreställningen, att här skulle finnas möjligheter att göra mer än vad som redan har gjorts.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag måste säga att det var många felaktigheter eller, om jag skall vara mild, missförstånd i statsrådets värdering av vad jag sade i mitt

Svar på interpellation ang. förhandlingar med statstjänstemännens organisationer i syfte att tillförsäkra statstjänstemännen ett engångstillägg till innevarande års löner

anförande här i dag liksom också i hans värdering av mitt föregående uppträdande, exempelvis under lönedebatten den 11 april i år.

För det första framgår det tydligt av interpellationen, att det inte var fråga om ett ensidigt beslut av vare sig regering eller riksdag. Både i motiveringen och i själva frågan är det klart utskrivet, att eventuellt beslut skall föregås av förhandlingar med statstjänarnas topporganisationer. Det är alltså inte fråga om något ensidigt beslut av riksdagen, utan det hela skulle tillkomma sedan förhandlingar förts med statstjänstemännens organisationer. Dessutom har jag i interpellationen hemställt, att statsrådet om möjligt skulle göra en utfästelse att vid en senare tidpunkt — och då har jag närmast tänkt på höstens förhandlingar — med statstjänarnas organisationer ta upp frågan om ett engångstillägg till innevarande års löner.

Jag vill vidare erinra om att min motivering för att frånga huvudyrkandet i vår motion i lönefrågan — den innehöll även ett alternativt yrkande — klart och tydligt var den, att då det förelåg ett enhälligt utlåtande av statsutskottet, där det finns 30 representanter för de olika partierna med undantag av vårt, ansåg jag det inte vara lönt att yrka bifall till huvudyrkandet i motionen. Jag inskränkte mig därför till att i anslutning till det alternativa yrkandet begära en sådan ändring av motiveringen, att frågans lösning skulle påskyndas så att den kunde föreläggas höstriksdagen. Det är vad som förekommit.

Jag har icke åberopat att respekten för den träffade uppgörelsen hade varit bestämmande för detta mitt ståndpunktstagande. Jag är med på att respektera uppgörelser, men, som jag tillade under debatten i ett inlägg gentemot statsrådet, så har jag svårt att

respektera denna uppgörelse, som tillkommit under Svenska arbetsgivareföreningens medverkan och innebar, att statstjänarna inordnades under en uppgörelse som endast gav dem 4 procent trots att de länge släpat efter i den allmänna inkomstutvecklingen.

Resonemanget huruvida det förslag jag har ställt eller den fråga jag riktat till statsrådet innebär en omprövning av lönerna kan ju, som statsrådet säger, kanske vara en lek med ord, men om det skall tas bokstavligt, nämligen att jag åsyftar ett engångstillägg till de lägre statstjänarna, som i viss mån skulle kompensera den eftersläpning som skett i fråga om deras löner, kan det ju inte bli tal om någon allmän omprövning av lönerna. Det skulle endast gälla ett tillägg av ungefär samma karaktär som det som 1951 tilldelades statstjänstemännen, då de ansågs vara förtjänta av en kompensation för att deras lönestopp började tidigare än lönestoppet för andra grupper.

Sedan kunde ju statsrådet Lindholm, såsom regel är hos honom, inte hålla tillbaka den gamla vanliga beskyllningen att vi endast är ute i partitaktiska syften och att vi »underblåser missnöjet». Enligt hans mening skulle det egentligen inte existera något missnöje utan vår medverkan. Jag vill i detta sammanhang en gång för alla upplysa statsrådet Lindholm om att jag själv varit statstjänsteman i 41 år och under hela denna tid och även sedan jag blev pensionerad har kämpat för att statstjänstemännen skulle få en bättre ställning. Att under sådana förhållanden beskylla mig för att i detta fall vara ute i partitaktiska syften är ju bra magstarkt. Jag har själv varit i tillfälle att »känna var skon klämmer». Det är därför jag slåss för statstjänstemännens intressen och kommer att fortsätta därmed, även om jag aldrig så mycket blir beskyldd för att vara ute i partitaktiska

Svar på interpellation ang. förhandlingar med statstjänstemännens organisationer i syfte att tillförsäkra statstjänstemännen ett engångstillägg till innevarande års löner

syften. Om man skall misstänkliggöra interpellanter och motionärer på detta sätt, skulle vi å vår sida kunna säga, att herr statsrådet är ute i partitaktiska syften då han kastar fram sådana beskyllningar mot oss.

Ytterligare vill jag tillägga att förslaget, att storstadstillägget, konjunkturtillägget eller marknadstillägget eller vad man nu vill kalla det, skulle omfatta alla statstjänare i hela landet och inte bara statstjänarna på vissa platser, ursprungligen emanerar från socialdemokraterna och inte från kommunisterna. Vi har sagt att det skulle vara dumt att tacka nej till ett sådant tillägg men att det vore önskvärt att det kunde tillkomma alla lägre statstjänare, men ursprungligen är förslaget väckt på socialdemokratiskt håll. Jag vill erinra om att, såsom herr Lindholm väl vet, de flesta socialdemokratiska statstjänare, för att inte säga den överväldigande delen av dem, i denna fråga gör gemensam sak med statstjänare av annan partiåskådning. De följer inte några parti-gränser. I denna fråga betraktar de sig som eftersatta statstjänare, och därefter har de rättat sitt handlande. Det har inte behövts någon särskild agitation i denna fråga.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Det är möjligt att herr Senander kan finna en viss täckning för sina påståenden, när han talar om att det skulle föreligga en hel del missförstånd från min sida. Nu är det ju ändock så, att med de hittills tillämpade förhandlingsmetoderna — jag har ju suttit på den enskilda marknaden och förhandlat för järnverksarbetare i åtskilliga år — det alltid har varit fackorganisationen som har framfört önskemål om förhandlingar om den ena eller

andra saken. I det nu föreliggande fallet har vi fört förhandlingar och dels utformat en uppgörelse, dels resonerat oss fram till att skjuta vissa ting på framtiden. Sedan uppgörelsen i sedvanlig ordning har träffats, kommer nu herr Senander och utnyttjar sin ställning som riksdagsman till att föra fram kravet på ett engångstillägg utöver den uppgörelse som har träffats med tjänstemannaorganisationerna. Herr Senander är väl ändå inte här som talesman för tjänstemannaorganisationerna, utan det måste vara i egenskap av riksdagsman han talar. Det är av detta jag har dragit slutsatsen att herr Senander ville, att man genom ett ensidigt ingripande skulle åstadkomma en förändring i en träffad avtalsuppgörelse.

Herr Senander säger vidare att den väsentliga anledningen till att han inte yrkade bifall till kommunistmotionen inte var den, att han ville respektera förhandlingsresultatet, utan att orsaken var att ett enhälligt statsutskott hade avstyrkt motionen. Men jag har varit med i det här huset i snart 20 år, och under den tiden har jag ännu inte upptäckt att herr Senander vid något tillfälle har sagt att den omständigheten, att en motion är enhälligt avstyrkt av vederbörande utskott, hindrar honom att yrka bifall till densamma. Det är i så fall en ny princip. Jag undrar om den håller en vecka framåt. Jag tror inte det.

I slutet av sitt anförande sade herr Senander, att han var gammal statstjänare och hade arbetat för statstjänarna under lång tid. Det är riktigt, det vitsordet skall jag gärna ge herr Senander. Men vad jag sade hade anknytning till propagandan för det kommunistiska partiet. Om herr Senander läser sitt liv- och husorgan Ny Dag och närmare studerar dess innehåll och rubriker, måste han väl ändå finna att denna tidning mera är ute i partinyttans än i statstjänstemännens intresse.

Svar på interpellation ang. förhandlingar med statstjänstemännens organisationer i syfte att tillförsäkra statstjänstemännen ett engångstillägg till innevarande års löner

Herr **SENANDER** (k):

Herr talman! Det går ju an att kasta fram påståenden. Men någon bevisning går det inte att prestera. Vi handlar precis på samma sätt som övriga partier här i riksdagen, socialdemokraterna inte undantagna. Skall man då utgå ifrån att varje parti uteslutande handlar efter partiegoistiska beräkningar och inte verkligen avser att åstadkomma förbättringar, så har man rätt att, när det gäller socialdemokraternas politik, förklara, att den enbart sker i partinyttans intresse. Vi förbehåller oss rätten att bli bedömda som politiker, som är ute för att skapa bättre förhållanden för folket, i detta fall för statstjänarna, och vi har ingen anledning att taga åt oss sådana beskyllningar som statsrådet framkastat.

Statsrådet anmärker än en gång på att jag som enskild riksdagsman ställt en fråga till honom i hans egenskap av civilminister, om han ämnar uppta förhandlingar med statstjänarnas organisationer om ett engångstillägg. Jag har dock uttryckligen sagt ifrån i motiveeringen, att det är ur statsnyttans synpunkt som jag anser att ett initiativ i denna sak borde tas från civilministerns sida.

Jag har inte vid något tillfälle påstått att man inte skall respektera träffade uppgörelser, men just denna uppgörelse har en speciell karaktär, dels därför att Svenska arbetsgivarföreningen har fått medverka till densamma, dels därför att statstjänarnas stora massa icke fått ta ställning till uppgörelsen. Det är detta, förklarade jag i debatten om lönerna, som gör att man inte kan hysa samma respekt för denna uppgörelse som för andra uppgörelser.

Jag kan inte förstå varför inte staten, som ju skall vara ett slags mönsterarbetsgivare, kan ta ett initiativ, då den ser att missnöjet är allmänt utbrett och att detta har sina återverkningar på

statens egna intressen. Finns det något att anmärka på att en enskild riksdagsman då ställer en fråga till den, som närmast har ansvaret för lönepolitiken, huruvida det inte bör vara i statens eget intresse och förenligt med statsnyttan att det tas ett dylikt initiativ? Ty det är en stark opposition bland statstjänarna. Denna begränsar sig inte bara till ett visst skikt, utan är allmänt utbredd bland de lägre statstjänarna. Detta vet statsrådet, det är ingen nyhet för honom.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Herr Senander reagerar emot att jag talade om de partitaktiska spekulationerna. När jag för det talet gör jag det med utgångspunkt från den erfarenhet jag har haft inom en av Metall's största avdelningar, där jag under åtskilliga år tillhörde styrelsen. Det är nämligen så, att jag känner igen de här tongångarna. För mig är de gamla bekanta, och det gör att det inte blir så svårt att bedöma bakgrunden.

När herr Senander talar om årets avtalsuppgörelse och framhåller hurusom den skiljer sig från tidigare uppgörelser, vill jag erinra om hela den debatt, som fördes inom svensk fackföreningsrörelse och tjänstemannarörelse förra året, då man diskuterade vilka framgångslinjer man skulle ha vid förhandlingarna om 1956 års löner. Inom dessa organisationer enades man då om att gå fram med en samordnad lönerörelse, och det betydde att man från organisationernas sida gav sin anslutning till det som sedermera har ägt rum. Det är den anslutningen som herr Senander vill springa ifrån. Då herr Senander i dag lika väl som tidigare på något sätt vill sätta in Svenska arbetsgivarföreningen i bilden såsom den, vilken skulle ha bestämt det materiella innehållet i denna avtalsuppgörelse, så bör han väl ändå komma

Svar på interpellation ang. förhandlingar med statstjänstemännens organisationer i syfte att tillförsäkra statstjänstemännen ett engångstillägg till innevarande års löner

ihåg att Svenska arbetsgivareföreningens utgångspunkt var oförändrade löner; den var status quo. Resultatet blev 4 procents höjning. Därför finns det inte något underlag för herr Senanders propaganda där annat än i den mån som man vill framställa det så att LO:s och TCO:s ledningar skulle vara så pass svaga, att de inte skulle på ett tillräckligt kraftfullt sätt hävda sina medlemmars intressen. Och det är väl den andan som herr Senander vill ha in i organisationerna, då han på sätt som sker karakteriserar årets avtalsuppgörelse.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Det går väl ändå bra långt när statsrådet söker tillämpa sina förmenta erfarenheter från Metallindustriarbetarförbundet för en värdering av vad vi gör här i riksdagen. Nu vet jag ju att statsrådets bedömning av förhållandena i Metall och kommunisternas uppträdande där ligger på samma låga plan som hans bedömning av vårt uppträdande här. Det finns lika litet underlag för det ena som det andra. Men detta skall jag inte längre syssla med, jag bara konstaterar att statsrådet i sin nöd inte har annat att åberopa sig på än sina »erfarenheter» från Metall.

Jag har aldrig påstått — det är andra gången statsrådet för det till torgs — att Svenska arbetsgivareföreningen har »bestämt» lönepolitiken här i landet. Jag har sagt att den samordnade löneuppgörelsen på 4 procent tillkommit under Svenska arbetsgivareföreningens medverkan och att denna organisation sålunda varit i tillfälle att medverka vid bestämmandet av statstjänstemännens löner, vilket jag anser vara fullständigt oriktigt. Fråga är om det ens kan anses stå i överensstämmelse med grundlagens anda, att en enskild organisation på det sättet kan tillåtas bestämma den ram,

inom vilken statsmakterna skall hålla sig då det gäller att fastställa lönerna för de egna anställda. Staten är ju inte medlem av Svenska arbetsgivareföreningen.

Statsrådet förklarar vidare, att här är det fråga om att bryta sönder en samordnad löneuppgörelse. Ja, man får kalla det vad man vill när vi ställer detta förslag om ett engångstillägg, men vad innebär då det som statsmakterna själva inlät sig på, nämligen förhandlingarna om storstadslönen eller konjunkturtillägget? Det var också ett tillägg utanför ramen för de 4 procent, som eljest skulle gälla för statstjänarna. Där var man redan inne på linjen att bryta sig ur den allmänna ramen för den löneuppgörelse, som åstadkommits mellan topporganisationerna och Svenska arbetsgivareföreningen.

Jag konstaterar att det råder en viss, ganska anmärkningsvärd oförståelse från statsrådets sida inför den situation, i vilken statstjänarna och även statsverken befinner sig. Rekryteringen blir allt svårare, och som jag tidigare kunde visa annonserar t. o. m. polisverken i landet i fackförbundsorgan för statstjänstemän för att få folk över från statsverken till polistjänsten. Är inte det värt att observera, och är det inte värt en annan behandling än den som statsrådet här presterat?

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Jag vet inte hur många gånger jag måste upplysa herr Senander om att man inom LO och TCO har fört diskussioner om hur 1956 års lönerörelse skulle föras. I dessa diskussioner deltog såväl de i den enskilda marknaden som de i offentlig tjänst anställda, och där enades man om formerna för samordningen, som skulle följas över hela linjen. Det ingicks alltså ett

Svar på interpellation ang. förekomsten av överenskommelser mellan statliga och enskilda företag till förhindrande av att viss hos den ena parten anställd personal anställs av den andra parten

gentlemen's agreement mellan de olika förbunden inom dessa topporganisationer, att man, var och en på sitt håll, skulle verka för samma linje.

I sitt senaste anförande preciserade herr Senander sin uppfattning om SAF:s medverkan i uppgörelsen. Men det lär inte skola gå att träffa en uppgörelse med Svenska arbetsgivareföreningen utan att denna förening medverkar i uppgörelsen. Sådant tillhör väl ändå de orimliga tingen.

Beträffande storstadslönefrågan vill jag bara säga till herr Senander att de belopp som man där skulle ha rört sig med, väl ändå hade kunnat rymmas inom felräkningsmarginalen.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Den uppgörelse om en samordnad lönerörelse, som träffats mellan de olika organisationerna, har icke vunnit godkännande bland fackföreningsfolket i allmänhet. Det är ju ett faktum att det inte bara är statstjänarna som protesterat. Protester mot samordningsuppgörelsen har också haglat från en rad fackföreningar här i landet, eftersom medlemmarna inte fått medverka vid själva avgörandet.

Vidare kan väl en uppgörelse för statstjänarna träffas utan Arbetsgivareföreningens medverkan. Det är detta förhållande, att man har inrymt statstjänarna under denna allmänna uppgörelse, som har kritiserats från vår sida och ingenting annat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på interpellation ang. förekomsten av överenskommelser mellan statliga och enskilda företag till förhindrande av att viss hos den ena parten anställd personal anställs av den andra parten

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Stockholm har frågat mig,

1) om jag är i tillfälle att meddela kammaren, om mellan statliga verk inbördes samt mellan statliga verk och enskilda företag har träffats överenskommelser avsedda att förhindra att viss hos den ena parten anställd personal anställs av den andra parten, och

2) om jag vill medverka till att eventuellt förekommande överenskommelser av sådan art undanröjes.

Härtill får jag svara, att jag inte har mig bekant, att sådana överenskommelser skulle finnas. En personalorganisation har emellertid i en till civildepartementet inkommen skrivelse påstått, att underhandsöverenskommelser av denna art skulle ha träffats av vissa statliga myndigheter. Detta kommer att utredas genom remiss i vanlig ordning. Innan en sådan utredning har skett, är jag inte beredd att ta ställning till de frågor, som beröres i interpellationen.

Härefter anförde:

Herr LARSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag vill först till statsrådet och chefen för civildepartementet framföra mitt tack för svaret på interpellationen.

Trots att svaret var mycket kortfattat kan jag dock med tillfredsställelse konstatera en sak, nämligen att civilministern har för avsikt att undersöka, huruvida det verkligen föreligger avtal av den art som vederbörande personalorganisation har påtalat. Organisationens skrivelse kommer inte att bli begravd i stillhet i departementet.

Men nog tycker man väl ändå att det inte borde ha varit ett alltför tidsödande företag att ta reda på sakförhållandet, när den nämnda organisationen till på köpet — kanske inte i sin skrivelse

Svar på interpellation ang. förekomsten av överenskommelser mellan statliga och enskilda företag till förhindrande av att viss hos den ena parten anställd personal anställs av den andra parten

men i varje fall i tidningsuttalandet — direkt har utpekat en del verk som man menar har slutit sådana här avtal. Det hade inte behövts mera än att civildepartementet kunnat konstatera förekomsten av ett enda sådant avtal för att departementschefen skulle ha varit oförhindrad att ge ett verkligt svar på min interpellation.

När nu civilministern anser sig sakna material för ett sådant finns det ju inte någon grund för en diskussion i själva sakfrågan.

Egendomligare än att den ifrågavarande undersökningen ännu inte har vidtagits är emellertid att departementschefen inte ens vill besvara min fråga nr 2, som strängt taget inte förutsätter att dessa avtal behöver finnas till. Jag frågar ju där bara om han, i händelse av att dylika avtal finns, vill medverka till att de undanröjs. Att inte svara på den frågan är väl ändå att vara litet väl försiktig, herr statsråd. Jag tror att det skulle intressera många även utanför riksdagen att få höra vad departementschefen rent principiellt anser om detta, om marknadspolitiska hänsyn skall tillåtas spela in vid besättandet av tjänster eller om han anser att arbetsmarknaden fortfarande även i bristsituationer skall tillåtas att vara fri. Jag tror som sagt att ett klagörande på den punkten skulle vara av stort intresse för statsanställd personal över huvud taget, men naturligtvis i första hand för de personalgrupper som det här närmast gäller. Tystnad från statsrådets sida skulle däremot kunna tolkas ogynnsamt.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Eftersom denna fråga har aktualiserats av ett tjänstemannaförbund som jag tillhör och eftersom jag här har lyssnat till interpellationssvaret tycker jag det kan finnas anledning för mig, när statsrådet nu tydligen

inte vill lägga fram någon deklaration i själva principfrågan, att hjälpa statsrådet litet på traven. Jag har nämligen i dag fått i min hand en avskrift av en skrivelse från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som jag skall be att få läsa upp till en del. Den har rubriken »Cirkulär beträffande anställande av teknisk personal».

»Vid en ökad investering i vägväsendet kan ett skärpt konkurrensförhållande uppkomma mellan väg- och vattenbyggnadsverket och byggnadsentreprenörer i fråga om teknisk personal (arbetsledare, reparatörer, maskinskötare m. fl.). Det synes emellertid — i varje fall sett på längre sikt — vara ett gemensamt intresse, att man på ömse sidor söker förhindra att teknisk personal lockas från en arbetsgivare till en annan med löfte om ökade ekonomiska eller andra förmåner.

Ett sådant förfaringssätt är uppenbarligen i längden till förfång för nyrekryteringen samt kan därför motverka en eljest kanske möjlig och ur alla synpunkter önskvärd ökad verksamhet på vägväsendets område. Det leder, även om man i det enskilda fallet tillfälligt kan uppnå en personalökning, till en för alla besvärande osäkerhet i dispositionerna.

Anställning av sådan personal, varom här är fråga, bör därför icke ske annat än i samråd med den tidigare arbetsgivaren.»

Den här skrivelsen, som jag har läst utdrag ur och som är ställd till en viss tjänsteman, vilket gör att jag inte kan läsa upp den i dess helhet, är från år 1952.

Det är klart att detta system, som efter vad jag kan förstå nu skall utredas, medför inte alls något förbättrat rekryteringsläge enligt min mening. Det sprider sig ganska snart att det kan vara fara å färde att komma in i statens tjänst, särskilt bland tekniskt ut-

Svar på interpellation ang. förekomsten av överenskommelser mellan statliga och enskilda företag till förhindrande av att viss hos den ena parten anställd personal anställas av den andra parten

bildad personal. Man kan helt enkelt hindras att få en bättre anställning bara därför att man gått in i statlig förvaltning. Detta är ju ett system, som påminner om karteller och konkurrensbegränsning inom affärslivet, om vilket man från många håll deklarerat, att man inte vill vara med om. Men här har vi alltså ett sådant system, kan man säga, utvecklat på den statliga arbetsmarknaden.

Jag tror också det vore farligt, om man inte skulle kunna komma till rätta med denna konkurrensbegränsning mot bakgrunden av vad vi har läst om i tidningarna helt nyligen, nämligen att man från Amerika annonserar eller kommer med lockande anbud till våra tekniker. Det vore en olycka för vårt land, om både högt kvalificerad teknisk personal och sådan med mindre skollning lockas att emigrera just i ett tidskede, då vi behöver så många tekniker vi kan få tag i och snarast borde vara beredda att importera sådan arbetskraft.

Jag hörde den långt utdragna debatten mellan herr statsrådet och herr Senander. Den senare nämnde bl. a. om en annons i tullmannatidskriften *Lanternan*, som tydligen satts in där av en polismyndighet som sökte nyrekrytera. Jag skulle vilja fråga herr statsrådet mot bakgrunden av det jag nyss har sagt och på grund av denna annons: Anser herr statsrådet att denna annonsering efter arbetskraft är olämplig, och kan man tänka sig, att man på den statliga arbetsgiversidan, där man ju har kontakter med kommunerna och stadsförbundet, kan komma i det läget, att man överväger avtal om inställande av konkurrensen om arbetskraft exempelvis genom att man hindrar annonsering av detta slag? Jag tror, herr talman, att det skulle vara nyttigt att få reda på herr statsrådets inställning i princip både till avtal av den art jag

här tidigare har citerat ett utdrag ur och även till en sådan frågeställning som jag nyss gav.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Jag skall nog be att få se på det s. k. avtal, som herr Nihlfors här har föredragit, innan jag yttrar mig om innehållet. Jag vill bara understryka, att för närvarande har jag inte kännedom om att det på något ställe förekommer några hemliga avtal, som skulle verka konkurrensbegränsande eller som skulle förhindra en tjänsteman att söka och erhålla anställning hos annan än den han är anställd hos.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, statsutskottets utlåtanden nr 110—115, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, bevillningsutskottets betänkanden nr 43 och 44, bankoutskottets memorial nr 29, första lagutskottets utlåtande nr 28, andra lagutskottets utlåtande nr 31 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 28 och 29.

§ 11

På hemställan av herr andre vice talmannen beslöt kammaren, att allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 22 skulle å morgondagens föredragningslista uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 12

Till bordläggning anmälades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 22 mom. 2 regeringsformen, och

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1956/57, i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1956/57 till avlöningar vid karolinska sjukhuset samt vissa andra anslag till universitetssjukhusen m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänstebostadssystemet m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m., och

nr 120, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare m. m., dels ock i ämnet väckt motion;

bevillningsutskottets memorial nr 47, angående uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden;

första lagutskottets memorial och utlåtande:

nr 29, angående uppskov med behandlingen av visst utskottet tilldelat ärende, och

nr 30, i anledning av väckta motioner om åtgärder för effektiv minskning av bilstöld, m. m.;

andra lagutskottets memorial nr 33, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i övergångsbestämmelserna till lagen den 3 juni 1955 (nr 314) om allmänna vatten- och avlopps-

anläggningar, dels ock i ämnet väckta motioner, och

nr 19, i anledning av väckt motion om ändring av 7 § lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

§ 13

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet den 24 december 1936 mellan Sverige och Frankrike för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande direkta skatter, m. m.; och

nr 244, i anledning av väckta motioner angående ändring av bestämmelserna om beskattning av resekostnads- och traktamentsersättningar; samt

från tredje lagutskottet nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i fiskerättslagen m. m.

Vidare anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ratifikation av rättshjälpsavtal mellan Sverige och Frankrike; och

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 19 november 1886 (nr 84 s. 14) angående skyldighet för utländsk man att i rättegång vid svensk domstol mot inländsk man ställa borgen för kostnad och skada.

§ 14

Anmälades följande under dagens sammanträde avlämnade motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 173, med förslag till lag om ändring i vattenlagen m. m. motionerna:

nr 785—788, av herr *Hagberg m. fl.*,
och

nr 789, av herr *Carlsson* i Stockholm
m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 175, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1956/57, m. m. motionerna:

nr 790, av herr *Ohlin m. fl.*,

nr 791, av herr *Hjalmarson m. fl.*, och

nr 792, av herr *Schmidt m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 176, angående riktlinjer för utvecklingsarbetet på atomenergiområdet motionen nr 793, av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Cassel*.

Dessa motioner bordlades.

§ 15

Herr andre vice talmannen meddelade, att herr Rimås, som vid kammarens sammanträde den 17 nästlidna april med läkarintyg styrkt sig vara tills vidare hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 18.24.

In fidem
Per Bergsten

Onsdagen den 16 maj

Kl. 10.00

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde undertecknad, jämlikt herr talmannens förordnande, vid protokollet.

§ 1

Justerades protokollen för den 9 innevarande maj.

§ 2

Herr talmannen meddelade att, efter samråd med första kammarens talman, gemensam omröstning komme att äga rum vid kamrarnas plena fredagen den 18 innevarande maj.

§ 3

Jämlikt kammarens därom den 4 innevarande maj fattade beslut skulle nu val förrättas av ej mindre tjugofyra valmän för utseende av dels fullmäktige

i riksbanken och riksgäldskontoret dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor än även tolv suppleanter för dessa valmän; och lämnades, då till en början val av valmännen skulle äga rum, på begäran ordet till

Herr LINDBERG (s), som anförde:

Herr talman! För vart och ett av de val som skall företagas vid detta plenum ber jag att få avlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Varje lista upptar namn å så många personer, som det ifrågavarande valet avser.

Den av herr Lindberg för valet av valmän avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Gemensam lista» följande namn:

Svar på interpellation ang. faran för förstöring och förorening av grundvattnet bl. a. i grusåsarna

Andersson i Löbbo
Johnsson i Kastanjegården
Johansson i Norrköping, fru
Nilsson i Landskrona
Skoglund i Doverstorp
Malmberg i Skövde
Olsson i Gävle
Persson i Norrby
Severin i Stockholm
Sandström, fru
Gustafson i Dädesjö
Jacobson i Vilhelmina
Nygren
Sjölin
Jönsson i Rossholm
Sköldin
Landgren
Christenson i Malmö
Nilsson i Göteborg
Gezelius
Ekström
Nordkvist i Kalmar
Johansson i Kalmar
Hansson i Önnarp

Sedan herr talmannen för kammaren uppläst listan, blev den av kammaren godkänd; och förklarades de personer, vilkas namn upptagits å listan, utsedda till valmän.

§ 4

Anställdes val av suppleanter för de under nästföregående paragraf utsedda valmännen.

Den av herr Lindberg för valet av suppleanter avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Gemensam lista» följande namn, nämligen

Bengtsson i Varberg
Liljedahl, fröken
Andersson i Ryggestad
Wiklund
Cassel
Rimås
Johansson i Torp
Onsjö
Mellqvist

Larsson i Stockholm
Aps
Svensson i Vä

Sedan herr talmannen uppläst listan, blev densamma av kammaren godkänd; och förklarades de personer, vilkas namn upptagits på listan, utsedda till valmanssuppleanter.

§ 5

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 3 och 4 omförmälda valen.

§ 6

Svar på interpellation ang. faran för förstöring och förorening av grundvattnet bl. a. i grusåsarna

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, som yttrade:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Lundberg frågat statsrådet Hjalmar Nilson, om han uppmärksammat faran för ytterligare förstöring och förorening av grundvattnet i bl. a. våra grusåsar och de författnings- eller lagstiftningsmässiga brister, som synes vara ett hinder för länsstyrelser och hälsovårdsnämnder att effektivt fullgöra sina åligganden att säkra tillgången på ett rent och gott hushållsvatten. Interpellanten har vidare frågat vilka åtgärder statsrådet anser behövliga för att få en rättelse till stånd och om han är beredd att skyndsamt vidtaga de erforderliga åtgärderna.

Då interpellationen främst berör frågan om lagstiftning till skydd för grundvattnet, har statsrådet Hjalmar Nilson överlämnat den till mig för besvarande.

Skyddsbestämmelser mot förorening av grundvatten finnes f. n. i vattenlagen efter lagstiftning som genomfördes år 1939. Bl. a. föreskrives (i 2 kap.

Svar på interpellation ang. faran för förstöring och förorening av grundvattnet bl. a. i grusåsarna

58 §), att den som vill utföra grävning eller sprängning eller anordna upplag eller vidtaga annan åtgärd, som kan medföra menlig inverkan på grundvattentillgång, är skyldig att iakttaga de försiktighetsmått som skäligen föranledes av omständigheterna. Lagen ger länsstyrelsen möjlighet att vid vite tillhålla den, som tänker vidtaga sådan åtgärd, att iakttaga vad som åligger honom, och länsstyrelsen kan även om han försummar sig, förordna om rättelse på hans bekostnad. På det lokala planet är det hälsovårdsnämnderna som skall sköta kontrollen. Hälsovårdsnämnd skall enligt hälsovårdsstadgan bl. a. verka för att invånarna inom dess område äger ymnig och lätt tillgång på gott vatten för dryck och matlagning. Den skall hålla tillsyn över beskaffenheten av vattnet och särskilt tillse, att brunnar och källor är så inrättade, att ytvatten eller orenlighet ej intränger i dem. Som ett led i denna tillsyn kan hälsovårdsnämnden, i den mån den ej själv meddelar förbud eller föreläggande enligt hälsovårdsstadgan, hos länsstyrelsen påkalla åtgärder enligt de berörda bestämmelserna i vattenlagen. Man kan alltså icke säga att lagen ej ger myndigheterna möjlighet att ingripa mot åtgärder, som är skadliga för grundvattentillgångarna. Att det på sina håll icke är som det borde vara torde således icke bero på brister i själva lagstiftningen. Det kan emellertid tänkas att förhållandena skulle kunna förbättras genom ytterligare skärpning av bestämmelserna. En möjlighet är att man inför anmälningsplikt för den som vill vidtaga åtgärder av sådan beskaffenhet, att grundvattentillgång kan förorenas. Dessa frågor är under utredning av den år 1953 tillsatta vattenvårdskommittén. Denna kommitté har som bekant avgivit förslag till åtgärder för motverkande av förorening i sjöar och vattendrag, vilket delvis föranlett proposition till årets riksdag. I fråga om skydd för

grundvattentillgångarna väntas kommittén, enligt vad som blivit upplyst, komma att avgiva förslag under år 1957.

Det må framhållas, att frågan om skydd för grusåsarna, som interpellanten särskilt uppehåller sig vid, är av intresse även ur allmän naturskyddssynpunkt. Länsstyrelserna har enligt naturskyddslagen vissa befogenheter att ingripa mot gruståker, som är störande för landskapsbilden. Även i detta avseende har det gjorts gällande att en skärpt lagtillämpning är önskvärd. Frågan om bättre skydd mot en ohämmad och oreglerad exploatering av grusåsarna har på senare tid aktualiserats och ägnas f. n. uppmärksamhet inom jordbruksdepartementet. Om den industriella exploateringen av grusåsarna kommer under strängare kontroll, torde detta även medverka till ökat skydd för det i åsarna framrinnande grundvattnet.

Härpå anförde

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att till justitieministern få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Vattenförsörjningen är en av de största frågor vi för närvarande har att brottas med, både vad beträffar vattnet i våra sjöar och i våra grusåsar. När jag framställde min interpellation, gjorde jag det främst därför att det har visat sig att vår nuvarande lagstiftning på området icke ger ett tillfredsställande skydd för vattnet i grusåsarna. Jag vill här erinra om att grusåsen genom Uppsala län, Uppsalaåsen, försörjer drygt hälften av länets invånare med vatten.

Vad de rena natursynpunkterna beträffar kan man också på riksväg 13 från Uppsala och norrut se fula sår i grusåsarna överallt. Här föreligger sålunda en direkt fara såväl ur vattenför-

**Svar på interpellation ang. faran för förstöring och förorening av grundvattnet
bl. a. i grusåsarna**

sörjningssynpunkt som ur rena naturskyddssynpunkter.

Jag vill erinra om att det i städer och tätorter för närvarande bor ungefär 5 miljoner människor. Vattenförbrukningen per dygn var på 1870-talet 25 liter per invånare. Nu är vi uppe i cirka 260 liter, och om 20—30 år torde vi vara uppe i en förbrukning av 500 liter per invånare.

Vattenfrågan är helt naturligt en mycket viktig sak att ordna för hälsovårdsnämnderna och länsmyndigheterna. Jag kan nämna att man vid mejerierna förbrukar fem kubikmeter vatten för att tillhandahålla 1 000 liter mjölk. Vid fabrikationen av stål och konstsilke kräver vidare varje ton färdig vara från 150 till 800 kubikmeter vatten, och vid en stor fabrik, som tillverkar 50 000 ton cellulosa årligen, förbrukar man på ett år lika mycket vatten som en hel stad av Malmös storlek. Även växtligheten förbrukar oerhörda massor vatten, och vi vet att då det gäller att utvinna odlingsbar mark har det på sina håll företagits stora utdikningar, där man utan hänsyn till andra intressen bara velat få ut litet mera jord. Detta har medfört att mera höglänt mark torkat ut. Samtidigt med dessa utdikningar har grundvattnet mycket hastigt sjunkit.

Inför allt detta frågar man sig om det är rimligt att denna förstöring får fortsätta. I Uppland i vart fall är det en dagsaktuell fråga att det vidtas snabba åtgärder för att klara det hela. När jag tagit upp detta problem med grusåsarna har det skett dels för att kloakvatten kan förorena dem och dels därför att genom den ökade oljeeldningen olja kan intränga i dem. En liter bensin i ett vattenförande lager kan förstöra ungefär en miljon liter vatten. Det är självklart att även mindre kvantiteter olja eller bensin, som ligger i anslutning till en vattenförande grusås, kan helt förstöra denna.

Jag skulle därför vilja vädja till statsrådet att försöka få till stånd en samordning av de olika åtgärderna på detta område. Nu är det ju så att vattenvården i vårt land är uppdelad på olika händer. Domarna i våra vattendomstolar kan inte ta hänsyn till de olika intressen som här yppar sig, utan de måste enbart följa lagstiftningen. Detta gäller även alla de andra myndigheterna. För att man skall kunna komma till rätta med vattenförsörjningen i vårt land måste det ske en samordning, där lagstiftningen inte får vara till hinders för snabba åtgärder.

När jag på 1940-talet hävdade att samhället skulle skydda dessa grusåsar var det dels därför att grusåsarna enligt äldre lagstiftning och allmän rättsuppfattning var impediment och så att säga aldrig ingick i jordägandet; detta inte minst i Norrland. De tjänade i stället ett dubbelt syfte, nämligen att dels vara allmänningar och dels vara ett skydd för grundvattnet och vattenförsörjningen på olika håll. Det är ju så att dessa grusåsar är de förnämsta vattenreningsverken vi i dag har.

Jag är medveten om att det kan kosta 4 å 5 miljarder kronor att klara problemet med vattenföroreningarna i landet. Men när Malmö, Norrköping, Helsingborg, Örebro och flera andra större städer inte har någon rening av det vatten, som släpps ut från kloakerna, så menar jag att frågan om vattenförsörjningen måste tas som en första-handsfråga. Jag tror inte att vi kan få ordnade förhållanden förrän en samordning skett av alla de olika intressen, som här gör sig gällande, och det är ur den synpunkten jag vädjar till herr statsrådet att vidtaga alla de åtgärder, som är möjliga. Här som på alla andra områden gäller det inte bara att få till stånd en lagstiftning, utan det viktiga är själva tillämpningen av lagen: vattenförsörjningen måste vara huvudfrå-

gan, och paragraferna får komma i andra hand.

Herr talman! Jag hoppas på ett positivt resultat av denna interpellationsdebatt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott motionen nr 785, av herr *Hagberg m. fl.*,

till statsutskottet motionerna nr 786 och 787, av herr *Hagberg m. fl.*,

till jordbruksutskottet motionen nr 788, av herr *Hagberg m. fl.*,

till statsutskottet motionen nr 789, av herr *Carlsson* i Stockholm *m. fl.*, samt

till bevillningsutskottet motionen nr 790, av herr *Ohlin m. fl.*

Vid härefter skedd föredragning av motionen nr 791, av herr *Hjalmarson m. fl.* hänvisades motionen, såvitt denna angick de delar av Kungl. Maj:ts proposition nr 175, som hänvisats till bevillningsutskottet, till detta utskott, samt i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogos följande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 792, av herr *Schmidt m. fl.*, samt

till behandling av lagutskott motionen nr 793, av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Cassel*.

§ 8

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 10 och 11, statsutskottets utlåtanden nr 116—120, bevillningsutskottets memorial nr 47, första lagutskottets memorial och utlåtande nr 29 och 30, andra lagutskottets memorial nr 33 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 18 och 19.

§ 9

Bostadssparande

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 27, i anledning av dels väckt motion om viss åtgärd för att stimulera ökat ungdomssparande, dels ock väckta motioner om genomförande av viss form av bostadssparande.

Bankoutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta till utskottet hänvisade motioner, nr 452 i första kammaren av herr *Johansson, Theodor*, och herr *Bengtson*, nr 453 i första kammaren av herr *Lindblom m. fl.* och nr 579 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*

I motionerna I: 453 och II: 579, som voro likalydande, hade föreslagits bl. a., att det allmänna i syfte att skapa en effektiv stimulans till ökat sparande skulle förbinda sig att ställa lägenhet till förfogande, när uppställt krav på visst sparande fullgjorts. Motionärerna hemställde att riksdagen måtte besluta att ett bostadssparande i enlighet med i motionerna angivna riktlinjer skulle genomföras och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att närmare bestämmelser för denna sparform utarbetades. För att stimulera till extra amorteringar på bostadslån föreslogos dessutom åtgärder såsom sparpremier för extraamorteringar samt höjning av tertiär- och egnahemslåneräntan till samma nivå som den ränta som erhöles i sparinstitutet.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 452 samt I: 453 och II: 579 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Mogård, De Geer, Schmidt* och *Carlsson* i Tibro, som ansett att utskottet bort hemställa,

A. att motionen I: 452 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

B. att riksdagen med anledning av motionerna I: 543 och II: 579 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t

Bostadssparande

anhålla om en skyndsam utredning om ett bostadssparande i enlighet med de uppslag och de riktlinjer som angivits i motionerna; samt

2) av herrar *Ewerlöf* och *Nordqvist* i Karlskoga, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SCHMIDT (fp):

Herr talman! Den reservation, som fogats till detta utlåtande, avser de likalydande motionerna I: 453 och II: 579. Det utmärkande för dessa motioner är, att det begärs en undersökning av möjligheterna att finna nya vägar för bostadssparande och främst att ett sådant sparande skall belönas med en försäkran från myndigheterna, att spararen fortare kan få bostad.

Jag skall inte inlåta mig på en argumentering för förslaget i och för sig, utan jag vill endast hävda, att förslaget tydligen har så mycket »body» i sig, att det är värt att tas upp till beaktande och till utredning. Utskottsmajoriteten anser tydligen att det ligger en hel del i det men hänvisar samtidigt till den s. k. bostadspolitiska utredningen. Jag var för min del i utskottet benägen att följa majoriteten i detta avseende men ville då ha en garanti för att motionen skulle tas upp till behandling i bostadspolitiska utredningen. Detta gick emellertid inte majoriteten med på, och då utredningens direktiv enligt min mening inte är sådana, att denna motion kan anses falla inom dess arbetsområde, har jag genom att biträda en reservation velat säkerställa, att förslaget inte helt och hållet faller under bordet.

Jag vet att det från annat håll kommer att förklaras, varför bostadspolitiska utredningen inte kan anses behörfig att utan vidare ta upp ett sådant här spörsmål. Jag skall därför inte gå närmare in på detta utan bara hänvisa till att det i de första raderna av utredningsdirektiven säges, att utredningens uppgift är att verkställa översyn

av bostadslånegivningen och att framlägga förslag om en utbyggnad av bostadsrabatterna. En hel del detaljfrågor följer naturligtvis med, men jag har trots mycket god vilja inte kunnat bli övertygad om att utredningen är skyldig att ta upp spörsmål av detta slag annat än efter särskild anmaning.

Remissmyndigheterna har hyst stor tveksamhet rörande motionens uppslag. Jag tycker emellertid inte att utskottsutlåtandet gör remissyttrandena full rättvisa. Genomgående är visserligen att vederbörande instanser som sagt hyser tveksamhet, men de framhåller även att för att tränga närmare in i detta problem fordras en undersökning eller utredning. Sålunda säger fullmäktige i riksgäldskontoret att det synes kräva en ingående utredning innan slutlig ståndpunkt kan tagas till förslaget. Stadsförbundet är icke övertygat om att det föreslagna bostadssparandet är praktiskt genomförbart och säger att »ställning till den väckta frågan över huvud taget icke synes kunna tagas utan en ingående undersökning». Riksgäldskontoret framhåller att »om» — jag understryker detta *om* — »man kunde stimulera ungdomens egna sparinsatser inför utsikten att få sin bostadsfråga ordnad, skulle detta vara synnerligen värdefullt».

Bostadsstyrelsen säger klart ifrån på flera ställen — och det vill jag relatera för att göra de olika yttrandena full rättvisa — att man anser sig inte kunna tillstyrka kombinationen av bostadssparande och uppflyttning i kön för bostadssökande. Motionen berör ju olika former av bostäder: hyreslägenheter, egnahem och bostadsrättslägenheter. I fråga om egnahem säger bostadsstyrelsen, att »sammankopplingen av sparande och bostadsanskaffning är i det senare fallet nära nog självklar». Man vill därför tillstyrka att åtgärder vidtas av det allmänna för att stimulera till sparande för egnahemsanskaffning.

I fråga om bostadsrättslägenheter he-

Bostadssparande

ter det: »Styrelsen anser att även ett i särskilda former organiserat sparande till egen insats i bostadsrättslägenhet bör kunna övervägas av statsmakterna.» Styrelsen framhåller emellertid att det synes »icke vara lämpligt att sparandet till insatsen i en bostadsrättslägenhet stimuleras genom att förtur i bostadskön utlovas».

I fråga om förslaget att stimulera till amorteringar på bostadslån — ett av förslagen i motionen — hyser fullmäktige i riksgäldskontoret sympati för det samma, och bostadsstyrelsen vill i princip tillstyrka detta motionärernas förslag.

Utskottsmajoriteten säger själv — och jag får säga att det är en mycket välvillig skrivning — att »tanken att anknyta sparandet till bostadsanskaffningen är i och för sig värd beaktande, och i den mån en lämplig form härför kunde skapas, kunde sannolikt icke väsentliga resultat vara att vinna».

Denna lilla resumé är ju ganska uppmuntrande för motionärerna och det kan ingalunda på basis av dessa yttranden hävdas, att reservanternas begäran om en utredning skulle vara obefogad.

Nu får man medge att motionärerna egentligen är tämligen sent ute, ty sedan motionen har väckts har denna tanke tagits upp i Stockholm — förutom tidigare i Västerås — och där är man i full färd med att pröva de praktiska möjligheterna. Det är klart att det är mycket svårt att få till stånd en samverkan mellan kommunerna, sparinstitutet och den enskilde. Det framhålls också i motionen att det är svårigheter förenade med ett genomförande av förslaget, men fördens skull skall man väl inte tveka att ge sig i kast med uppgiften.

Sedan är det ju så, då läget på kapitalmarknaden är som det nu är, att man söker premiera kreditmöjligheterna för bostadsanskaffningen. Allt som göras kan för att lätta på trycket i fråga om bostadsfinansieringen innebär att mot-

svarande krediter kan komma den del av näringslivet till godo, som nu sitter ganska hårt klämd genom den rådande kreditåstramningen. Detta är ytterligare ett skäl att undersöka, om man inte kan få en avlastning på bostadsområdet.

Man bör slutligen också tänka på att avsikten enligt riksgäldskontorets tillkännagivande är den, att premiesparandet skall slopas i och med detta års utgång. Då finns det ju all anledning att försöka finna andra möjligheter för bostadssparande jämsides med lönesparandet. Om man sålunda kan skapa ett nytt sparande i bunden form kan detta också innebära möjligheter att minska subventionerna.

Herr talman! Jag kan inte, med den i sak välvilliga skrivning som utskottsmajoriteten har presterat, finna annat än att det föreligger alla skäl att beakta reservanternas förslag om att en utredning skall tillsättas med utgångspunkt från de motiv, som har anförts i den motion jag här talat om. Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 1.

Herr NORDQVIST i Karlskoga (h):

Herr talman! Herr Ewerlöf och jag har i denna fråga avgivit en blank reservation, som jag kanske i någon mån borde förklara. Vi i högern är ju utomordentligt intresserade av att det görs vad som göras kan för att stimulera det frivilliga sparandet. År efter år har vi väckt motioner i detta syfte, och särskilt i år har vi en hel rad sådana, bl. a. en som speciellt rör bostadssparandet.

Nu förhåller det sig så, att våra sparmotioner mer eller mindre har sammankopplats med skattesynpunkter och därför remitterats till bevillningsutskottet samt att detta har skjutit på behandlingen till höstrikdagen. Sålunda står vi i dag i den situationen, att vi å ena sidan inte vill rösta med majoriteten i bevillningsutskottet. Utskottets yrkande går nämligen, trots en mycket välvillig

Bostadssparande

skrivning, ut på att de motioner, som behandlats i detta utlåtande, inte skall föranleda någon riksdagens åtgärd. Å andra sidan torde vi inte heller för närvarande kunna rösta med reservationens yrkande på en skyndsam utredning i enlighet med de riktlinjer som har dragits upp i motionerna I: 543 och II: 579. Det är ju naturligt, att vi först vill se, vad som kommer att hända med våra egna motioner i samma ärende. Jag kommer alltså för min del att avstå från att rösta på denna punkt.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! I motionen I: 452 föreslås, att ungdomssparandet skall stimuleras i huvudsak efter samma principer, som nu gäller för premiesparandet. Det råder inga delade meningar om att detta sparande bör uppmuntras. Så har också skett beträffande lönesparandet för ungdom sedan åtskilliga år tillbaka. Resultatet av detta lönesparande är givetvis inte tillfredsställande, men vi bör inte bortse från att det bygger på gammal hävd och i hög grad medverkar till ett sparande bland ungdomen och därmed följande goda sparvanor.

Utskottet anser i likhet med remissinstanserna, att det ligger en fara i att ungdomens sparintresse splittras på alltför många sparformer. En propaganda kan därigenom mista sin slagkraft. Det synes därför inte lämpligt, att bägge dessa sparformer samtidigt bedrives. Innan man allvarligt ifrågasätter, att lönesparandet skall avslutas för att efterträdas av ett system, som nära ansluter till premiesparandet, måste erfarenheterna av det nu pågående premiesparandet närmare undersökas. Resultatet av denna undersökning från myndigheters och sparinstitutioners sida rörande hittillsvarande sparformer bör avvaktas, och utskottet avstyrker därför i motion I: 452 framställda förslag.

Vad åter angår den motion, som här avgivits av folkpartiet angående ökat

bostadssparande bland ungdomen och vad som är praktiskt möjligt för att i lämplig form öka det sparande, som kan ställas till bostadsbyggandets förfogande, är det självklart, att vi alla är överens om att ungdomssparandet skall ökas och att, ifall detta tar sig uttryck i ett större sparande för bostäder, är allting gott och väl. Därvidlag inställer sig emellertid många frågor. Betecknande är att reservanterna i dag icke har kunnat yrka bifall till den motion, som framburits, utan fått nöja sig med att i reservation hemställa om en utredning. Motionen avsåg nämligen, att riksdagen omedelbart skulle fatta beslut och uppdra åt Kungl. Maj:t att närmare ange villkoren för detta sparande.

Nu framhöll herr Schmidt, att utskottet hänvisar till pågående utredning men att direktiven inte täcker allt, som han anser nödvändigt i detta avseende. Utskottet anser emellertid att de vägar, som motionärerna här anvisar såsom framkomliga, delvis kan tagas under övervägande av den pågående bostadspolitiska utredningen, som enligt sina direktiv skall försöka att skyndsamt slutföra sitt arbete. Det heter i dessa direktiv bland annat: »I detta sammanhang bör särskild uppmärksamhet ägnas åt hur amorteringsvillkoren i fråga om både statliga lån och av enskilda kreditgivare lämnade lån bör vara utformade för att stabilitet i fastighetsförvaltningen och ett sparande av rimlig storlek skall uppnås.» Och vidare säges det: »Jämväl frågan om storleken av de insatser som byggherrarna själva skall göra bör beaktas.»

Vi inom utskottsmajoriteten har inte kunnat finna annat än att det i detta sammanhang är möjligt att ta upp en del avsnitt ur motionen till behandling och att detta också bör göras.

För övrigt tycker jag att herr Schmidt alldeles för välvilligt tolkade remissinstansernas yttranden. I själva verket har remissinstanserna varit ganska eniga om att de av motionärerna föreslag-

Bostadssparande

na vägarna inte är framkomliga. Särskilt måste kommunförbundens, alltså Landskommunernas förbund och Svenska stadsförbundet, remissyttranden tillmätas stor betydelse, eftersom detta bostadssparande förutsättes ske under medverkan från kommunerna. Det är självklart att om vi animerar ungdomen till ett bostadssparande och ställer i utsikt att detta skall resultera i bostad på bestämd tid, måste kommunerna kunna tillhandahålla dessa bostäder. I annat fall skulle man ju vilseleda den ungdom som här försöker göra en insats. Kommunerna har emellertid mycket svårt att garantera, att bostäder kan ställas till förfogande på detta sätt. För kommunalmännen skulle det nog inte falla sig så lätt att gå ifrån vedertagna normer för fördelning av bostadsbeståndet. Sociala skäl har vid denna fördelning alltid gått före de ekonomiska.

Vidare är det inte alls säkert att ett bostadssparande av detta slag skulle bli en rättvis mätare på ungdomens sparvilja. De ungdomar, som råkar ha mer välsituerade föräldrar, skulle utan svårighet kunna prestera ganska stora sparbelopp under några år framåt och sålunda kunna få en bostad omedelbart när de behöver den. Andra ungdomar, som inte har denna förmån av välsituerade föräldrar, skulle utan vidare vara utslagna i konkurrensen om bostäderna. Jag tror inte att kommunerna, i varje fall inte de kommuner där kommunalmännen står folket nära, skulle vilja vara med om något sådant.

Vi måste givetvis på alla sätt öka bostadsbyggandet, men detta är ett problem som måste lösas i sitt stora samhällsekonomiska sammanhang. Vi kan inte komma ifrån att frågan om bostadsbyggandets storlek är, som allt annat i den fulla sysselsättningsgenomförande, en samhällsekonomisk avvägningsfråga av det slag som 1955 års stabiliseringsutredning för närvarande sysslar med. Vi vet att kravet på kapitalbildning är stort i dagens samhälle.

Vi vet också att detta krav kommer att ökas i mycket hastig takt, och då är det nödvändigt med allt sparande som kan åstadkommas, såväl samhällsekonomiskt sparande, företagssparande som enskilt sparande.

Att nu införa ett bostadssparande utan att ta hänsyn till de allmänna överbälganden, som den pågående bostadspolitiska utredningen har att göra, och i stället sätta i gång en parallellt därmed arbetande utredning, skulle väl inte heller stå i samklang med oppositionens ständigt framförda krav på att man skall minska det stora antalet utredningar här i landet. Är det inte skäl i att söka begränsa utredningarnas antal genom att ta upp dessa frågor i deras stora sammanhang? Det kan knappast sägas vara en rationell arbetsfördelning inom vårt parlamentariska liv att man låter utredningar om isolerade delar av samma problem löpa jämsides.

Det skulle, herr talman, vara mycket att säga i fråga om motionen. Den talar emellertid för sig själv — folkpartiets egna representanter i utskottet har ju inte kunnat tillstyrka motionen utan man har i stället reservationsvis framfört förslaget om en utredning. Det skulle också vara mycket att säga om remissinstansernas utomordentligt stora tveksamhet angående möjligheten att realisera motionen. Jag vill nu bara understryka att alla partier här i riksdagen är ense om att vi skall försöka finna vägar som leder till ett ökat sparande och därmed möjliggör ett större bostadsbyggande, så att det blir bättre tillgång på dessa för människorna så nödvändiga ting, kapital och bostäder.

Med dessa korta ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till vad utskottet föreslagit.

Herr SCHMIDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först och främst vill jag understryka att anledningen till att vi reseranter gått in för ett annat yr-

Bostadssparande

kande än motionens är, att vi anser detta problem så komplicerat att ett ställningstagande från riksdagens sida i motionens syfte bör föregås av en utredning.

Herr Andersson i Ronneby ansåg att jag hade alltför välvilligt tolkat remissinstansernas yttranden. Jag har endast åberopat dessa remissyttranden i den formen — jag medger att det är en tråkig form — att jag citerat vad som där säges, och jag har försökt se till att inte bryta ut något ur dessa citat som kunde innebära att jag tydde dem ensidigt. Det är just remissinstansernas utomordentliga tveksamhet som gör att man har rätt att begära en utredning.

Landskommunernas förbund ställer sig däremot avvisande, det nämnde jag inte, men det är alldeles riktigt. Men har förbundet riktigt samma intresse för detta? Står dessa kommuner inför samma svårigheter som tätorterna? Jag tillåter mig härvidlag att citera en uppgift som lämnades av herr Mogård i första kammaren. Han nämnde, att 15 procent av landets befolkning bor i Stockholm, men 50 procent av landets bostadskö finns i Stockholm. Svårigheterna gäller inte bara Stockholm. Även en residensstad av Västerås' storlek har ansett det vara värt att pröva sig fram på denna väg.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tyckte inte att jag pressade remissutlåtandena. Landets främsta experter på detta område — det bör väl vara bostadsstyrelsen — anser att förslaget är i stort verklighetsfrämmande. Stadsförbundet, för att nu övergå till det andra stora kommunförbund som herr Schmidt särskilt apostroferade, säger att detta förslag inte är praktiskt genomförbart. Det är en mycket hård kritik, herr Schmidt.

Även om det är mycket stora svårigheter, kan herr Schmidt ha rätt i att vi bör titta på frågan. Men de ting som

synes vara värda att undersöka håller vi just på med i den pågående utredningen.

Herr Schmidt sade tidigare, att han inte tyckte det skilde så mycket i utskottet utan att han kanske skulle ha kunnat närma sig majoritetens ställningstagande. Jag tror att herr Schmidt varit förståndig om han gjort det, ty då hade han fått en utredning om de väsentliga tingen i denna fråga under det att de andra omedelbart hade skalats bort. Vi kommer så småningom, när bostadspolitiska utredningen är färdig, att bättre kunna bedöma denna fråga. Vi ser självklart den verksamhet som pågår ute i kommunerna med största välvillighet även från majoritetens sida.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Utgångspunkten för oss som motionerat i denna sak har varit dels den stora bostadsbristen, som vi vet kommer att bli närmast katastrofal på 60-talet såvida inte kraftiga åtgärder vidtages, och dels det självklara faktum, att en av de åtgärder, som måste till för att vi skall kunna klara bostadsbristen, är ökat sparande. Vi har resonerat så, att en outnyttjad sparförmåga finns just hos ungdomen men att denna behöver ett särskilt mål för att förmås att spara och att det därför är nödvändigt att lova dem en lägenhet om man vill intressera dem för bostadssparande.

Nu har utskottet yrkat avslag på motionen, och det är i huvudsak två argument som anförts. Majoriteten säger dels att huvudförslaget i folktopmotionen inte torde erbjuda någon framkomlig väg och dels att de frågor, som aktualiseras i motionen, redan är beaktade i pågående utredningar. Det låter i och för sig litet underligt, att vi skulle ha statliga kommittéer här i landet som sysslar med att utreda förslag, som inte innebär framkomliga vägar. I själva verket håller företag utanför riksdagen för närvarande på att praktiskt bevisa, att denna väg är framkomlig. Vi har

Bostadssparande

Stockholms sparbank, som satt i gång något liknande, vi har Stockholms stad, som fattat beslut som går i samma riktning, och vi har inte minst HSB som börjat organisera ett sparande för den egna insatsen i bostadsrättsföreningar som mycket nära ansluter sig till det förslag, som folkpartiet här har framfört.

Sedan har det påståtts, att bostadspolitiska utredningen skulle ha att syssla med denna fråga. Jag tillhör själv denna utredning, och jag blev en smula överraskad av detta påstående. Det är sant att utredningen har vissa saker att fundera över som rör sparandet. Det är då främst amorteringsvillkoren för de lån som skall utlämnas. Det är rätt naturligt att denna utredning har denna fråga om hand, eftersom den skall omarbota de statliga lånevillkoren. Den har vidare att fundera över om den egna insatsen bör bli större i förhållande till vad den är enligt nu gällande regler. Detta är också en sak som har med själva lånegivningen att skaffa. Men vad motionen här talar om är bostadssparande innan man söker statliga lån, alltså ett sparande som skall sättas i gång, kanske främst av ungdom, i förväg för att på det sättet skaffa den enskilde möjligheter att göra en egen insats. Den frågan har bostadspolitiska utredningen inte på något sätt att ta befattning med. Särskilt efter den skrivning som majoriteten har presterat är det inte gärna tänkbart, att bostadspolitiska utredningen, som redan har ett mycket ansträngt arbetsprogram, skulle komma att syssla med denna sak.

Jag vill ingalunda påstå, att bostadssparande av detta slag skall skaffa fram allt det kapital, som är nödvändigt för den ökning av bostadsproduktionen som måste till. Här behövs åtgärder från flera håll. Jag kan inte riktigt förstå herr Nordqvist i Karlskoga när han säger, att det förhållandet, att ett förslag om en annan form av bostadssparande är uppskjutet till hösten, gör att

han inte kan rösta i dag. De två förslag som det här är fråga om utesluter inte på något sätt varandra, utan man kan mycket väl använda båda. Jag tycker att herr Nordqvist bör ta sin ståndpunkt under omprövning.

Jag är av den uppfattningen att denna form av bostadssparande kommer att slå igenom. Om riksdagen nu beslutar i enlighet med bankoutskottets majoritet, kommer det att slå igenom utan riksdagens medverkan, och det förefaller inte särskilt lyckat.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! När sparinstitutet försöker intressera skolbarn för sparande så gäller det ofta målsparande. Det är ju inte mycket lönt att locka barn med att säga, att om ni spar så och så mycket varje månad eller vecka under så och så många år så får ni ett kapital av en viss storlek. Detta lockar inte barnen och det är ganska naturligt. Om man i stället försöker intressera dem för att spara till en cykel så kan det hända att de avstår från en del snask och ett och annat biobesök för att kunna få cykeln.

På liknande sätt är det ofta med ungdomar. De är inte så intresserade av den sortens sparfrämjande som tar sikte på en bättre ränta eller skattelättnader. Vi som är litet äldre är intresserade av detta men mera sällan ungdomen. Det är också ganska naturligt eftersom ungdomen ofta räknar med att de om några år har en större inkomst än just detta år. De tycker att de lika gärna kan använda pengarna till saker som de tycker är trevliga. Det blir bilresor, köp av begagnade bilar, vackra kläder samt restaurangbesök. Ingen missunnar dem detta, men det kan hända att om de hade en chans att få använda sina pengar på ett bättre sätt så skulle de göra det.

Herr Andersson i Ronneby påpekade en sak som naturligtvis alltid är väsent-

Bostadssparande

lig i detta sammanhang. Det är bara somliga som kan spara. Många kan inte gör det eftersom de kanske har för små inkomster eller — någonting som är mycket vanligt bland ungdom — har yrkesutbildning att tänka på. Om de är färdiga med den, har de kanske studie-skulder att amortera. Ett kan man dock inte komma ifrån: en sparpropaganda måste vända sig till dem som över huvud taget kan spara. Skulle vi resonera som herr Andersson i Ronneby skulle vi aldrig försöka uppmuntra sparandet. Bland dem som har möjlighet att spara måste det emellertid finnas ett intresse att försöka komma fram till ett hyggligt konsumtionsval. Många av dem skulle föredra en bostad framför restaurangbesöken och bilresorna. När de bor så dåligt som de gör och inte ser någon möjlighet att inom rimlig tid få någon bostad — kanske inte ser någon möjlighet till att inom rimlig tid gifta sig eftersom de inte har någon bostad — då ger de sig in i denna verklighetsflykt. De ger sig ut på dessa bilresor och ägnar sig åt andra nöjen.

Förslaget om en utredning om ett bostadssparande borde vi väl kunna komma överens om. Det har här sagts att en hel del svårigheter är förbundna härmed. Hur skall man ordna detta praktiskt? Ja, det är just det vi vill utreda. Nog skall det väl finnas möjligheter att åstadkomma ett samarbete mellan sparinstitutet och byggnadsföretagen samt myndigheterna inom kommunen för en verklig ökning av sparandet. Ett lönsparande i ett sparinstitut kan medföra en ökad kreditgivning till bostadsbyggande från detta sparinstitut. Följden bleve en utökad byggnadsverksamhet, och de som deltagit i detta sparande skulle få en viss förtursrätt till den del av bostadsbeståndet som komme till på grund av det ökade sparandet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Herr CARLSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Rent allmänt kan jag helt ansluta mig till herr Gustafsson i Skellefteå och fröken Vinge. För att komma fram till ett bra resultat med ungdomens sparande bör vi ha ett mål-sparande till något eftersträfvansvärt, och i detta fall bör sparandet till en bostad spela en stor roll. Detta är nog också alla överens om.

Jag har emellertid begärt ordet för att säga några ord om vad Stockholms stad sysslat med på detta område. Ända sedan den 4 maj 1954 har hos fackmyndigheterna i Stockholm legat under utredning ett förslag om ett ökat kooperativt bostadsbyggande. Här kommer då sparandet in i bilden. För att man skall kunna få en insatslägenhet fordras det ett visst kapital. Detta kapital måste man då — särskilt när det gäller ungdomen — åstadkomma genom sparande. Statistiska kontoret i Stockholm har gjort en undersökning av bostadskön i dag. Den består av 94 000 människor som söker bostad — antingen en ny bostad eller en genom byte. 20 procent av dessa är villiga att satsa de pengar som behövs för att komma i besittning av en bostadsrättslägenhet.

Det har vidare vittnats om Stockholms Sparbanks initiativ för kort tid sedan. Där lär det redan vara flera tusen sökande som är villiga att gå med i detta sparande för att få en egen bostad. HSB lär ha 15 000 personer som är med om detta sparande. Man måste alltså konstatera ett visst intresse för detta, och vi bör hjälpa till att förverkliga dessa planer och utveckla dem vidare. Man kan naturligtvis sedan föra vissa diskussioner om och hysa vissa betänkligheter mot en förtursrätt till lägenheter för dem som på detta sätt själva bidrar. Jag tror dock att om vi alla tänker igenom problemet så måste vi erkänna, att den som vill spara för ett visst ändamål och verkligen gör det bör få denna förtursrätt. Dessutom

Bostadssparande

bidrager ju detta sparande till en ökning av bostadsbyggandet.

I exempelvis Oslo är praktiskt taget all nybyggnation förbehållen dem som har sparat ihop ett litet kapital och kan satsa på toppen. Rent samhällsekonomiskt sett måste det naturligtvis vara en obestridd fördel om lägenhetsinnehavarna i varje fall till en del också är ägare till sina lägenheter. De vårdar bostäderna på ett annat sätt, och de skador på lägenhetsbeståndet, som vi konstaterar i våra kommunala bostadsbolag, skulle till mycket stor del försvinna. Det kan vi se i de områden där bostadsrättslägenheterna är de dominerande.

Jag tror alltså att man måste erkänna, att det finns intresse för detta och att vi bör hjälpa till.

Då är frågan hur det hela skall genomföras rent praktiskt, och det är ju egentligen på den punkten som utskottet hyser betänkligheter.

För Stockholms vidkommande har vi tänkt oss, att ungdom som vill företa detta målsparande skall kunna anmäla sig till något sparinstitut och i samarbete med arbetsgivarna bedriva denna sparverksamhet. När de kan uppvisa resultat av sitt sparande skall de få denna förtursrätt till bostad.

Detta gäller alltså närmast lönsparande, men även de egna företagarna bör kunna komma in i bilden genom dessa sparinstitut, som de också har möjlighet att anmäla sig till.

Ett särskilt kommunalt bolag här i Stockholm kommer att ha hand om kontrollen och övervaka att det hela försigår på ett riktigt sätt. När bostadsrättsföreningarna skall bildas för att överta den byggnation som enskilda företagare och andra kommer att utföra — även de kommunala egenregibyggande företagen kanske kan komma ifråga — skall detta bolag se till att värdet av det byggda är sådant, att man kan rekommendera vederbörande bostadsrättsföreningar att köpa och överta fastighe-

terna. Likaså skall bolaget övervaka och hjälpa till med att det inom respektive bostadsrättsföreningar kommer att finnas fastighetsförvaltare som kan sköta fastigheterna så, att kostnaderna hålls nere så långt det över huvud taget är möjligt.

När reservanterna nu bara föreslår att denna fråga skall hänskjutas till en utredning, så tycker jag nog att riksdagen borde kunna acceptera detta. Det är ju inte på minsta sätt någon farlig väg att gå.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SCHMIDT (fp):

Herr talman! Herr Andersson i Ronneby citerade vad Svenska stadsförbundet hade sagt, men jag tycker nog att han citerade detta uttalande just på ett sådant sätt som man inte får använda när man citerar. Man måste läsa hela meningen. Så här står det i referatet i utskottsutlåtandet: »Svenska stadsförbundet är icke övertygat om att det föreslagna bostadssparandet är praktiskt genomförbart och framhåller att ställning till den väckta frågan över huvud taget icke synes kunna tagas utan en ingående undersökning.» Det är ju just vad jag har sagt hela tiden, att man anser att saken måste undersökas.

Beträffande själva sakfrågan vill jag hänvisa till ett cirkulär från HSB, enligt vilket man önskar att medlemmarna skall träffa en överenskommelse om ett visst insatssparande. I detta cirkulär står det med spärrad stil, att den medlem som inte vill träffa sådan överenskommelse anses ej ha dokumenterat nämnvärt intresse för bostadsrättslägenhet och kallas därför inte till lägenhetsval förrän han själv tar upp frågan och börjar insatsspara. Jag har velat citera

Bostadssparande

detta därför att det här har gjorts gällande, att man inte kan premiera dem som sparar.

Jag vill sluta med detta, herr talman, och bara fråga: Vill vi uppmuntra sparandet eller vill vi inte uppmuntra sparandet?

Herr NILSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Om vi hade statistiska uppgifter på det totala sparandet skulle vi finna att detta är ganska stort. Det sparas över huvud taget i dag på nära nog alla områden. HSB-medlemmar sparar varje månad genom en liten avgift, avsedd att utgöra amortering. Man sparar genom att livförsäkra sig, genom att brandförsäkra sina ägodelar och på en rad andra sätt. Jag tror ingen kan förneka, att över huvud taget den ungdom, som räknar med att skapa sig hem och familj under de närmaste åren, också sparar i ganska stor utsträckning för att förverkliga dessa planer.

Allt detta sker utan att det kan visas statistiskt, och det sker utan riksdagens medverkan. Över huvud taget torde väl det enskilda sparandet helt ske utan riksdagens medverkan. Jag tror också att detta är en lycklig väg. Vidare tror jag att man helt måste skjuta åt sidan talet om att våra ungdomar uteslutande reser eller köper bilar för sina pengar. Det är klart att detta kan ske under något eller några år, men när vederbörande ungdomar har mognat till kommer de säkerligen in på andra vägar.

Enligt mitt sätt att se ligger faran hos dessa motioner just i att man här åter vill föra in det systemet, att den som har pengar skall ha möjligheter att få en bostad, medan den som saknar pengar skall få stå i kö hur länge som helst. Hur kan reservanterna exempelvis ge sig in på att tala varmt för barnfamiljerna, som kanske i mycket stor utsträckning inte har några pengar att satsa till en bostad? Ett genomförande av motionärernas förslag skulle väl kort och gott innebära, att en del föräldrar

på ett eller annat sätt kommer att hjälpa sina barn med pengar till en bostad, medan dessa barnfamiljer utan möjlighet att spara i fortsättningen kommer att få bo i de slumkvarter som ännu finns. Och i mycket stor utsträckning skulle nog även åldringarna få bo vid gränder och bakgårdar, ungefär som det var innan statsmakterna ingrep för att stimulera bostadsverksamheten.

Det kan väl heller inte sägas, att man inte har bidragit till att hjälpa till med sparandet. Det premiesparande vi nu har på andra året innebär, skulle jag nästan vilja säga, en sparform som väl aldrig på något område har gett så goda resultat såväl i fråga om sparandet som vad gäller ersättningen för att man sparar. Jag tror att man skall vara mycket försiktig med att blanda in bostadsfrågan i detta, ty det innebär, som jag nämnde, kort och gott att ta ett steg tillbaka och ge dem som har pengar möjligheter att dels få en god bostad och dels få det stöd, som statsmakterna eventuellt bidrager till även i detta avseende.

Jag tror, herr talman, att det är lyckligast om vi fortsätter på de linjer som vi redan är inne på när det gäller att hjälpa ungdomarna fram så långt det är möjligt. Vi bör försöka upplysa dem om vad lönsparandet innebär både för dem själva och för samhället. Jag vill för min del slå fast att våra banker, åtminstone så långt jag känner till, samvetsgrant arbetar just för detta lönsparande och det har också, som vi alla vet, givit ett mycket gott resultat.

Med hänsyn till alla de svårigheter, som skulle komma att uppstå om sparandet blandades ihop med bostadsfrågan, tror jag det är lyckligast att vi följer utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Jag skall inte fortsätta debatten med herr Schmidt om vårt sätt att citera. Jag vill bara slå fast, att

Bostadssparande

sällan har en remisskör varit mera enhällig att framhålla alla de vanskligheter som föreligger i det förslag som var utformat i motionen.

Herr Schmidt sade något emfatiskt: Vill vi uppmuntra eller vill vi inte uppmuntra detta sparande? Jag tycker nog att jag klart gett uttryck för utskottsmajoritetens syn på denna fråga, då jag framhållit vilken betydelse utskottet tillmäter allt sparande, även det som kan komma bostadssparandet till del. Jag skulle vilja säga, att vi vill göra allt som är praktiskt möjligt för att i lämpliga former öka det sparande som kan ställas till bostadsbyggandets förfogande. Hela vår bostadspolitik är ju ett bevis för vilken betydelse samhället tillmäter bostaden som en livgivande faktor i vårt samhälle, och samhället och människorna måste här samarbeta. Det faller sig synnerligen naturligt att de, som har möjligheter att spara till det egna hemmet, också gör det och att samhället underlättar ett sådant sparande, som bör öka våra möjligheter att bygga mera. Men det ter sig för oss lika naturligt att också de som inte har dessa möjligheter att spara bör erhålla det stöd de behöver för att lösa sin bostadsfråga. Staten och kommunerna tar och måste ta ansvar för bostadsproduktionen, men bostadsproduktionens utveckling är i hög grad beroende av konsumtionsinriktningen och det sparande som de bostadsbehövande och andra presterar.

Målsparande och lönsparande är inte något nytt i vårt land. Sedan sekelskiftet, då vi började med egnahemsverksamheten, har jobbarna ute på fabriker och verkstäder sparat under hela sitt liv för att lösa sin bostadsfråga. De började med en krona i veckan under en tid då människorna i vårt land inte hade samma möjligheter som de har i dag, de ökade kanske senare till två kronor och kom så småningom upp till en femma eller tia i veckan och skapade därigenom en grundläggande förut-

sättning för familjerna att komma i åtnjutande av den goda sociala bostadsform som ett egnahem utgör. Det är en verksamhet som vi har anledning att vara tacksamma för. Vi vet att ett målmedvetet bostadssparande försiggår bland de tusentals och åter tusentals egnahemsägarna i vårt land. Redan nu presterar man ju tio procent i insats vid allt egnahemsbyggande i vårt samhälle. Vi har vidare fått en sådan utveckling av bostadsrättsinstitutet, att människorna även där presterar en insats. Det är emellertid inte alla som kunnat prestera denna insats, och ett bevis för kommunernas stora intresse för denna verksamhet är den borgen kommunerna tecknar för bostadsrättsinnehavare, som själva inte kan prestera erforderligt kapital.

Det är nog ganska djärvt att påstå, herr Schmidt, att vi inte har intresse för och inte gör något för denna verksamhet. Vad vi nu diskuterar är om vi vågar inge människorna den föreställningen, att ett bostadssparande i enlighet med den här föreliggande motionen skulle få sådana omedelbara, goda konsekvenser för människorna, att man genast skulle kunna garantera goda bostäder åt ett stort antal sökande. Vi är glada för den experimentverksamhet som försiggår på vissa ställen i vårt land, men det är enligt min mening inte rätt att inge människor föreställningen, att vi kan effektuera allt det goda som här för en del människor synes ligga inom räckhåll. Möjligheterna för de 6 000 personer, som på mycket kort tid antecknat sig för att på detta sätt erhålla bostäder, får vägas mot de 200 lägenheter, som man i Täby kan prestera inom rimlig tid och vilkas antal kringliggande kommuner kanske kan öka med något hundratal.

Om vi inger människorna den föreställningen, att det är så lätt att komma fram på denna väg, blir det en reaktion som utskottet inte är berett att ta konsekvenserna av. Utskottet vill väga de rea-

Bostadssparande

listiska möjligheterna att bygga bostäder mot de förväntningar som människorna har rätt att hysa. Om vi följer den positiva skrivning utskottet har och låter frågan handläggas av de utredningar som nu arbetar, tror jag vi får en lugn behandling av frågan, som inte inger människorna större förhoppningar än samhället och de själva kan infria. Det väsentliga i detta sammanhang är att vi försöker göra allt för att öka bostadsbyggandet men inser våra begränsningar i ett samhälle, där människornas möjligheter att öka sin bostadsstandard visserligen är i ständigt stigande men där deras villighet att spara icke motsvarar de stora investeringar som behövs.

Vi bör följaktligen inrikta oss på att öka sparandet i alla former, både det som samhället kan prestera, det som företagen ständigt presterar och det som människorna presterar i sin dagliga gärning, men låt oss inte inge människorna för stora förhoppningar! Låt oss i stället medvetet arbeta för att förverkliga ett större bostadsbyggande och en bättre social bostadsstandard! Låt oss fullfölja de linjer vi har verkat för under många år i vårt samhälle!

Herr CARLSSON i Stockholm (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson i Ronneby säger, att människorna i alla tider har sparat för att lösa sin bostadsfråga, och han erkänner att det har varit och allt fortfarande är riktigt. Jag vill påpeka att det just är dit vi syftar. I dag är det inte på det sättet, utan nu får man bostad beroende på hur länge man har stått i bostadskön, oavsett om man har sparat någonting eller ej. Motionerna syftar till att stimulera ungdomens målsparande just i den stil som herr Andersson uttalade sig för och låta dem som sparat härför få viss förtursrätt till bostad. Jag tycker vi kunde vara överens om att en utredning bör göras

om hur detta praktiskt skall kunna genomföras.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag vill endast tillfoga ett par korta reflexioner till denna debatt.

Herr Nilsson i Landskrona talade om hur stort sparandet är, men han kan väl inte vara okunnig om att sparandet är för litet i förhållande till behovet. Vore det inte det, skulle vi få så många bostäder vi behöver, men det får vi ju inte.

Sedan sade herr Nilsson i Landskrona, att ungdomar som vill skaffa sig ett eget hem nog sparar ändå. Ja, men om man i storstäderna får besked av bostadsförmedlingen, att det kan dröja sex, sju år innan man får lägenhet, är det väl troligt att ungdomarna drabbas av en hopplöshet, som gör att intresset för att spara inte blir så stort i fortsättningen. Det är detta vi har velat komma ifrån genom en ordning, som skulle garantera lägenheter åt dem som kan prestera ett visst sparande.

Herr Andersson i Ronneby sade, att en sådan här sparform inte skulle kunna medföra omedelbara konsekvenser i form av fler bostäder. Nej, som ensam åtgärd räcker det inte. Vi måste förbilla bostadsbyggandet på olika sätt och öka sparandet även genom andra åtgärder än denna. Men den kan vara ett bidragande medel till att vi kan åstadkomma de lägenheter, som vi är alldeles tvungna att få fram om det inte skall bli ett katastrofalt läge på 60-talet. Bostadsbristen är sådan, att vi inte har råd att i trött resignation bara skaka på huvudet när det kommer nya uppslag, utan vi får pröva dem på annat sätt än bankoutsrottets majoritet har gjort.

Här vittnar herr Andersson i Ronneby om hur intresserad bankoutsrottets majoritet är för sparandet och för att frågan skall utredas. Men varför skriver man då inte detta i utlåtandet?

Bostadssparande

Om det stått att man ville att bostadspolitiska utredningen skulle se över denna sak, hade vi kunnat enas om detta. Men nu skriver man i stället att vägen inte är framkomlig, trots att man i praktiken för närvarande på olika sätt håller på att bevisa att den är framkomlig.

Jag må säga, att om vi skall kunna klara bostadsfrågan behöver vi nog en något annan inställning till dessa problem än vad bankoutskottets majoritet har visat.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Jag vill säga till herr Gustafsson i Skellefteå att när utskottet behandlade denna fråga hade man att ta ställning till motionen och de motiveringar som där fanns, och utskottet ansåg lika litet som herr Gustafsson att den motionen kunde bifallas. Sedan övergick man i reservationen till ett utredningskrav. Det utredningskravet ansåg vi för vår del vara tillräckligt tillgodosett genom de direktiv till bostadspolitiska utredningen, som jag har citerat. Därför, herr Gustafsson, kanske man inte skall vara så bestämd i sitt påstående att bankoutskottet är resignerat. Resignationen kan sökas på andra håll.

Till herr Carlsson i Stockholm skulle jag vilja säga, att jag förstår att vi kanske inte kan mötas riktigt på samma våglängd. Vi har tillåtit oss ifrågasätta, om denna väg med alla dess praktiska besvärligheter och alla dess vanskligheter var så lätt farbar som man här har velat göra gällande. Om vägen hade varit så bred och farbar, är jag övertygad om att folkpartiet hade varit ute tidigare. Men den är nog synnerligen knaggig, och det har städerna och landskommunerna som verkställare av statsmakternas intentioner i tydliga ordalag låtit förstå.

När vi ifrågasätter detta och icke utan vidare vill inge människorna den

föreställningen, att vi vill avstå från den sociala bostadspolitik, som sedan länge bedrivits i landet, och ge en absolut förtursrätt till människor, som är i det läget att de kan prestera en insats till lägenheterna, kanske vi inte är riktigt på samma våglängd.

Då säger herr Carlsson att det är fråga om stimulans. Det är just den frågan som vi anser att man bör överväga i pågående utredning, men vi anser det vara alldeles onödigt att tillsätta en ny statlig utredning för detta. Det är inte bara fråga om ekonomi, och jag vill se den kommunalman som vägrar en familj med barn lägenhet, när en annan människa, som inte befinner sig i samma svårigheter, av ekonomiska skäl lättare skulle kunna ta den i besittning. Den kommunalmannen träffar ni i varje fall inte ute i den svenska landsorten.

Herr CARLSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Andersson i Ronneby, att jag har aldrig talat om en *absolut* förtursrätt, jag har talat om en *viss* förtursrätt. Det ligger så mycket reservationer i detta och även i de skrivningar som i övrigt föreligger så de risker herr Andersson syftade på är eliminerade.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Mogård m. fl. avgivna reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Schmidt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Lag om ersättning åt smittbärare, m. m.

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Mogård m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Schmidt begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 122 ja och 55 nej, varjämte 26 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 28, angående fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag beträffande utarbetande av ett person- och sakregister till riksdagens protokoll med bihang för åren 1951—1960.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Lag om ersättning åt smittbärare, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ersättning åt smittbärare, m. m., såvitt propositionen behandlats av andra lagutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! Jag vill uttala min stora tillfredsställelse över att proposition nu föreligger om dels ersättning av statsmedel till person, som åsamkats inkomstbortfall genom isolering till före-

kommande av smittas spridande, dels ersättning i viss utsträckning åt företag för förluster på grund av myndighets ingripande av samma orsak. Fastän jag inte har något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, vill jag i anslutning till några detaljer i motionen II: 711 ta upp ett par av de frågor som denna lag avser att reglera.

Först och främst förefaller det egenomligt, att när nu ersättningsbeloppen i stort ansluter sig till den allmänna sjukförsäkringen man inte bestämt ungefär detsamma när det gäller de första 90 dagarna, alltså för s. k. tillfälliga smittbärare, som när det gäller fortsättningen, d. v. s. för de s. k. kroniska smittbärarna. I själva verket har man i förhållande till den allmänna sjukförsäkringen högre ersättning under de första 90 dagarna, men när det gäller fortsättningen skall ersättningen behövsprövas och är dessutom praktiskt taget maximerad till 10 kronor per dag. Beträffande det sistnämnda, maximeringen till 10 kronor per dag, har departementschefen ansett sig inte kunna gå längre än vad utredningsmannen förordar. Utskottet understryker departementschefens antydan om att man vid mera betydande inkomstbortfall, under förutsättning att annan försörjningsmöjlighet inte står till buds, skall kunna bevilja högre belopp än 10 kronor per dag. Det uttalandet tycker jag visar, att utskottet haft sina funderingar om det här föreliggande förslagets lämpliga utformning.

Förslaget innebär också, att ersättning av allmänna medel skall utgå, om företagare på grund av att myndighet förordnat, att visst varuparti skall förstöras, orsakats förluster som överstiger 100 kronor. Om företaget åläggs att företa laboratorieundersökningar av personal för att få konstaterat, om någon är smittbärare, skall företagaren betala laboratoriekostnaderna upp till 1 000 kronor.

Vi motionärer har frågat oss varför

Anslag till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo

man i ena fallet har bestämt beloppet till 100 kronor och i andra fallet till 1 000 kronor, utan att man på något vis har företett någon utredning om att det här behöver vara någon skillnad. Om t. ex. en firma får ett större utlägg för sådana laboratorieundersökningar än 100 kronor och detta belopp förorsakar verksamheten tillfälliga besvärigheter, så tycker man, att i ett sådant fall det allmänna borde ha kunnat bekosta undersökningarna också upp till 1 000 kronor.

Herr talman! Jag har bara tagit upp två av de detaljer, som vi har berört i motionen nr 711, för att därmed påpeka, att denna lag, som naturligtvis inte är så lätt att från början utforma såsom man vill ha den, får betraktas som ett provisorium, som man har all anledning att snart igen skärskåda närmare för att se, hur den kommer att verka i den praktiska utformningen.

För dagen har jag inte något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde fröken *Liljedahl* (fp).

Fru JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Det är ju här fråga om en lagstiftning på ett alldeles nytt område. Hittills har ju människor, som har lidit förluster på grund av att de varit smittbärare inte kunnat få någon reglerad ersättning, utan man har i de särskilda fallen bedömt hur stor ersättning de bör få.

Det nu föreliggande lagförslaget omfattar olika kategorier. Det omfattar tillfälliga smittbärare, varmed avses smittbärare under högst 90 dagar, det omfattar kroniska smittbärare, och det avser även företagare, som på grund av epidemi kan ha lidit vissa förluster och därför bör få ersättning från staten. Det är klart att departementschefen under sådana förhållanden har gått ganska varligt fram. Utskottet har också tyckt att vad departementschefen

här har föreslagit är sådant, att utskottet kunde ansluta sig till det.

Fröken Höjer talade om att motionärerna hade ansett, att denna lag skulle betraktas som ett provisorium, därför att den inte helt fyller de önskemål, som man skulle kunna ha i detta sammanhang. Jag skulle emellertid vilja fråga: Vilken lag, som man genomför inom ett nytt område, är så bra när den genomförs, att man inte sedan får lov att genomföra ändringar? Denna lag är inte heligare än alla andra lagar som genomförs. När den har blivit verklighet och man får se vad som fattas, finns ju större möjligheter att förbättra lagen genom att man gör en översyn av den lagstiftning, som utskottet här har förordat.

Samma är förhållandet vad beträffar ersättning till företag som har lidit förluster. Det är ett område, som är väldigt svårt att bedöma. Om man följer motionärerna här (nämligen att ersättning skulle utgå vid 100 kronor) skulle det medföra att många svårbedömda fall måste bli föremål för behandling. Utskottet har följt departementschefens förslag som innebär att ersättning för laboratorieundersökningar har motsvarande minimibelopp satt till 1 000 kronor. Just detta att det här är ett alldeles nytt område, där man inte har någon erfarenhet, har gjort, att både departementschefen och utskottet har tyckt, att man skulle gå varligt fram.

Fröken Höjer har inte ställt något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, och jag ber att få framställa samma yrkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12**Anslag till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo**

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda

Anslag till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo

hemställan om anslag till Skogsvård m. m.: Väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i årets statsverksproposition (IX ht p. 191, s. 425—426) föreslagit riksdagen att till Skogsvård m. m.: Väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat ett antal inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner.

I motionen I:146 av herr *Ohlsson, Ebbe, m. fl.*, likalydande med II:202 av herr *Magnusson m. fl.*, hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte uttala att förevarande anslag för budgetåren 1955/56 och 1956/57 i sin helhet skulle utgå till angivet ändamål.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 475 och II: 615, till Skogsvård m. m.: Väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo å riksstaten för budgetåret 1956/57 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor;

2) att motionerna I: 146 och II: 202, såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) att motionerna I: 148 och II: 192 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

4) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville hänskjuta de i motionerna I: 147 och II: 193 ävensom de i motionerna I: 385 och II: 622 berörda spörsmålen till prövning av 1955 års skogsvårdsutredning.

Reservation hade avgivits av herrar *Nord, Eskilsson, Uno Olofsson, Johnsson* i Kastanjegården, *Hæggblom, Rims* och *Nilsson* i Lönsboda, vilka an-

sett, att utskottet under 2) bort hemställa, att motionerna I:146 och II:202, såvitt nu vore i fråga, måtte anses besvarade med vad reservationsanförda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HÆGGBLOM (h)**:

Herr talman! Anledningen till att det vid detta utlåtande finns en reservation, som tillstyrker bifall till ett par på denna punkt väckta motioner, är den, att det i nionde huvudtiteln upplyses om att av det anslag på 2 500 000 kronor, som riksdagen beviljat för innevarande budgetår, har 600 000 kronor spärrats på det sättet, att de inte får användas annat än efter Kungl. Maj:ts medgivande. Vidare upplyses det om att samma summa spärrats av det belopp, som ställts till förfogande för budgetåret 1954/55, och i nionde huvudtiteln för i föl upplystes det om att under budgetåret 1953/54 spärrades 300 000 kronor.

Det betyder att de anslag, som riksdagen beviljar till utbyggande av dessa skogsvägar, kommer aldrig i sin fulla utsträckning till den nytta som riksdagen har avsett. Skogsstyrelsen har enligt vad som citerats i årets huvudtitel talat om hur det gick, när riksdagen för budgetåret 1953/54 höjde anslaget med 400 000 kronor. 300 000 kronor av dem spärrades och 100 000 kronor anvisades till särskilda vägar i de områden i Mellansverige som härjats av storm. Det betyder alltså, att trots anslagshöjningen blev det inte ett öre mera till de ordinarie utgifterna under denna punkt i huvudtiteln.

Det är särskilt beklagligt att just denna punkt har blivit föremål för en sådan nedbantning. Skogsstyrelsen upplyser nämligen, att det ligger ansökningar på 26 miljoner inne om bidrag av dessa medel, som är avsedda att utgå med 2,5 miljoner men som man kan risera blir nedbantade till 1,9 miljoner.

Anslag till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo

Nu är det klart, att regeringen haft sina skäl för sådana här spärråtgärder. Det är inte redovisat vad som gjort att just denna punkt bland många i nionde huvudtiteln blivit föremål för en sådan åtgärd, men jag tycker nog att vi har anledning att hävda riksdagens önskan, att när det gäller skogsbilvägarna så behövs de här små anslagen. Jag tror nog också att ett bifall till reservationen skulle kunna vara ett moraliskt stöd åt departementschefen, när han gentemot sådana besparingsåtgärder skall hävda framför allt skogens intresse.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Magnusson* (h), *Nilsson* i Bästekille (h), *Svensson* i Krokstorp (h) och *Agerberg* (h).

Herr *GUSTAFSON* i Dädesjö (s):

Herr talman! Jag kan också instämma med herr Hæggbloom i att hela beloppet på 2,5 miljoner kronor är väl motiverat för de arbeten som pågår för anordnande av skogsbilvägar.

Herr Hæggbloom trodde själv att det fanns alldeles speciella skäl för att en viss del av anslaget — för nästa budgetår 600 000 kronor — spärrats, och det finns det. Det är arbetsmarknadsmässiga och investeringsmässiga skäl som gjort det. Det står också i propositionen, att samråd vid planeringen bör göras med arbetsmarknadsstyrelsen.

Det är dessa skäl som gjort att utskottet inte har ansett, att man i år bör ändra på formerna för disponeringen av detta anslag, när hela frågan i övrigt ligger i 1955 års skogsvårdsutrednings händer.

Det har ju väckts en serie av motioner med olika yrkanden i denna fråga, men alla remissinstanser har rekommenderat, att den nyss antydda utredningen får ta hand om frågan och komma fram med förslag i olika avseenden, och då

får väl även denna detalj ingå i den stora utredningen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *HÆGGBLOM* (h):

Herr talman! Jag för min del betvivlar, att det i särskilt hög grad varit arbetsmarknadsmässiga skäl som inverkat på denna spärranordning.

När sedan utskottets talesman gör gällande, att denna fråga bör få ligga till sig därför att den är föremål för utredning vill jag påpeka, att vi inte yrkat någon höjning i anslagsbeloppet utan endast att beloppet skall användas. Det behövs väl i vart fall inte en utredning för att klara ut, att riksdagen haft den mening, när den beviljade anslaget.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den vid utlåtnad fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hæggbloom begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring, som föreslagits i den vid utlåtnad fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppres-

Idrottens främjande

ning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 113 ja och 79 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogos vart för sig:

jordbruksutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fråga om befrielse från betalningsskyldighet till kronan; och konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av 1 kap. 1 § andra stycket tryckfrihetsförordningen.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14**Idrottens främjande**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till avsättning till fonden för idrottens främjande jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under tionde huvudtiteln (punkt 111, s. 171 och 172 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 4 januari 1956) föreslagit riksdagen att till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1956/57 anvisa ett anslag av 9 850 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Hansson m. fl. (I: 18) och den andra inom andra kammaren av herr *Stenberg m. fl.* (II: 19), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1956/57 anvisa ett anslag av 10 350 000 kronor,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* (I: 277) och den andra inom andra kammaren av herr *von Seth* (II: 534), i vilka hemställts att riksdagen måtte till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1956/57 anvisa ett anslag av 10 250 000 kronor,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm väckt motion (II: 12), vari hemställts att till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1956/57 måtte anvisas ett anslag av 17 000 000 kronor samt härutöver ett belopp som motsvarade ett anslag av 10 kronor per år och aktiv medlem ställas till de lokala idrottsföreningarnas förfogande.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 18 och II: 19, I: 277 och II: 534 samt II: 12, till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 9 850 000 kronor.

Reservationer utan angivna yrkanden hade avgivits:

- 1) av herrar *Arrhén* och *Skoglund* i Doverstorp,
- 2) av herr *Ståhl*.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! När det gäller denna fråga, avsättning till fonden för idrottens främjande, är vi tre ledamöter av denna kammare, som i en motion har hemställt om att anslaget måtte höjas med 500 000 kronor utöver vad Kungl.

Idrottens främjande

Maj:t har föreslagit. Vi finner av förevarande utlåtande att utskottet icke har velat gå med på en sådan höjning. Utskottet skriver välvilligt och säger, att den av Kungl. Maj:t föreslagna höjningen av anslaget med 850 000 kronor i och för sig är bra. Jag kan givetvis hålla med om att 850 000 kronor är ganska mycket pengar och en avsevärd ökning av ett anslag på 9 miljoner kronor, men av dessa 850 000 är 350 000 avsedda för Sveriges deltagande i olympiska spelen i Melbourne. Kvar står sålunda en anslagshöjning till idrotten här hemma, om jag så får säga, på 500 000 kronor, vilket endast är en hälften så stor anslagshöjning som höjningen för innevarande budgetår.

Vi är givetvis på det klara med att riksdagen inte kan tillgodose hela det krav, som Riksidrottsförbundet i detta sammanhang ställt, alltså om ett anslag på 17 miljoner kronor, men vi har ansett det rimligt att riksdagen för nästa budgetår tillgodoser idrottsrörelsen med samma anslagshöjning som för innevarande budgetår, alltså med 1 000 000 kronor. För att så skall ske, behövs sålunda en anslagshöjning med 1 350 000 kronor, om hänsyn tages till vårt deltagande i olympiska spelen.

Jag skall inte här ta upp någon lång debatt om varför vi anser det angeläget att höja detta anslag med samma belopp nästa år som för innevarande budgetår. Jag tror att det räcker med att, som vi gör, hänvisa till de alltjämt växande ungdomskullarna och till att statistikens siffror över ungdomsfylleriet stiger samt att ungdomsbrottsligheten ökar. Till det anförda kan läggas värdet av den fritidsverksamhet bland ungdomen, som har igångsatts i samband med övergången till den fria spriten — ett värde som riksdagen själv har erkänt — och att idrotten har varit kärnan i denna fritidsverksamhet. Idrotten har varit den ungdomsrörelse, som dragit de största skarorna till sig. Jag tycker därför att det hade varit

synnerligen väl motiverat, om utskottet hade bifallit framställningen i vår motion om att höjningen av detta anslag skall vara lika stor för nästkommande budgetår som för innevarande budgetår.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till motion nr 19 i denna kammare.

I detta anförande instämde herrar *Gezelius* (h) och *Allard* (s).

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Utskottet finner en anslagshöjning behjärtansvärd och säger sig hysa »full förståelse» för att den betydelsefulla idrottsrörelsen erhåller ökat anslag. Begreppet »full förståelse» är emellertid tämligen tänjbart. Jag skall visa det med några siffror.

När staten tog hand om den av idrottsorganisationerna skapade tippningen utfäste sig högtidligen 1939 års riksdag, att 70 procent av tipsmedelsvinsten skulle återgå till idrottsorganisationerna. Under kriget frångick man genast den principen och tog det mesta av pengarna till beredskapen och upp rustningen. Den har sedermera aldrig återinförts. I år har till statsverket inbetalats av tipsmedel inklusive radskatt 72 miljoner kronor. 70 procent på det beloppet skulle ge idrotten 50 miljoner kronor. Så långt har ingen i kammaren gått att man föreslagit, att riksdagen skulle infria sina gamla utfästelser, men Riksidrottsförbundet anser det oundgängligen nödvändigt, att det för investerings- och andra ändamål får ett anslag på 17 miljoner kronor, alltså en tredjedel av det utlovade beloppet. Utskottets »fulla förståelse» består däri, att det prutar 7 150 000 kronor på den summan eller samma belopp som regeringen föreslagit. Det blir alltså för året, olympiaåret i Melbourne, en ökning med 850 000 kronor. När man räknar med att varje enskild resa som en idrottsman eller ledare företar till Melbourne kommer att gå på omkring

Idrottens främjande

10 000 kronor och med andra utgifter som följer därmed, är det klart att enbart detta borde föranleda litet större frikostighet. Men det är inte bara olympiaden som idrottsrörelsens ledare har att tänka på. Ungdomskullarna växer, såsom nyss konstaterats, och kommer bara inom de närmaste åren att öka med 150 000. Det råder en fruktansvärd eftersläpning i byggandet av idrotts-hallar, simanläggningar och idrottsplaner både i storstäderna och ute på landsbygden. Ungdomar som vill idrotta vet inte vart de ska ta vägen, och förhållandena förvärras ytterligare genom att anslaget till byggande av gymnastik-lokaler prutats ned på sätt som skett.

För några år sedan konstaterade en utredning, att investeringsbehoven för detta ändamål rörde sig om 124 miljoner kronor. Även om en del byggs sedan dess, är det klart att penningvärdets fall gjort, att den behövliga summan är större i dag än när utredningen ägde rum. Bristen på idrottslokaler har fått en sådan omfattning, att det börjar bli rena upprorsstämningen litet varstans. Jag läste att i Karlskoga, kanonstaden, demonstrerade ungdomarna den 1 maj och föreslog ett speciellt idrottsparti om man inte utan ett sådant kunde få gehör för kravet, att en idrottshall skall byggas i denna framåtgående stad.

Men det är inte bara bristen på idrottslokaler som är bekymmersam för idrottsrörelsen, utan det är också stor brist på ledare. Det blir svårare och svårare att få människor för detta uppoffrande arbete, framför allt i de små idrottsorganisationerna. De som offerar sin fritid i dessa får ju inte syssla med idrott — de får syssla med att skaffa pengar. De bärkraftiga stora klubbarna måste räknas i promille av landets samtliga idrottsorganisationer. De som bär upp den svenska idrottsrörelsen är småklubbarna, och deras ledare får för att skaffa pengar hålla på med basarer, insamling av tomglas

och papper, anordnande av lokalrevyer och allt slags tingeltangel i stället för att vara idrottsledare. Jag tycker det är ovärdigt ett land, som sätter stort värde på sina idrottsmän, att låta ungdomen arbeta under sådana villkor.

Bristen på tränare är ett annat bekymmersamt kapitel. När det i pressen suckas över att vi går tillbaka jämfört med andra länder, skall vi inte, såsom skett på sina håll, skylla detta på vällevnad och lägga det som grundval för någon ny barkbrödsideologi, utan vi skall anklaga våra egna myndigheter, som brandskattar idrottsrörelsen dels vad beträffar tipsmedlen, som ändå tillkommer på grund av idrottsintresset, dels genom nöjesskatten. Sverige är det enda land i Norden som tar ut nöjesskatt på idrottstillställningar, och det är inte småsummor som kommer in den vägen.

Dessa förhållanden har gjort, att kravet på en ändring vuxit sig allt starkare och starkare. Det är väl ingen tillfällighet, att vid stadslöpningen nyss de fyra deltagande finska lagen suveränt segrade över samtliga svenska. Beror inte detta i stor utsträckning på att det fattiga, krigshärjade Finland ger mycket större procent av sina tipsmedel till idrottsrörelsen än Sverige?

Idrottsrörelsen väcker mest uppmärksamhet genom toppmännens prestationer, men man kan aldrig få någon topp utan en bredd, och stödet till småklubbarna är därför viktigt. Vi har utöver vårt instämmande i Riksidrottsförbundets förslag återupprepat vårt krav från i fjol, att det borde ges ett anslag på förslagsvis en tia per aktiv medlem för att ge ett verksamt stöd åt småklubbarna. Detta kan ju inte öka summan så förfärligt — kanske med fyra miljoner — men jag tror att det vore det handtag, som de strävsamma och aktiva idrottsklubbarna i landet behöver.

Vi står inför en valrörelse, och det kommer inte att saknas proklamationer om intresse för ungdomen. Här har vi

Idrottens främjande

ett utmärkt tillfälle att göra något positivt för Sveriges ungdom, som den kommer att sätta värde på. Tyvärr fruktar jag, att den kommunistiska gruppen åter blir ensam om att stödja det förslag, som Riksidrottsförbundet finner vara oundgängligen nödvändigt. Jag stöder för min del detta genom att yrka bifall till motion II: 12. I andra hand kommer vi att stödja det yrkande, som framställts av herr Stenberg.

Herr von SETH (h):

Herr talman! I en motion i denna kammare, nr 534, har jag yrkat att anslaget till Riksidrottsförbundet skulle räknas upp med 400 000 kronor. Jag skall inte ta upp någon längre debatt i denna fråga, men jag vill erinra om att när det gällde anslag till ungdomens fritidsverksamhet väckte herr Bergh i första kammaren och jag själv i andra kammaren en motion angående nedskrivning av detta anslag. Vi anser förvisso att det bör ges ett stöd till ungdomens fritidsverksamhet, men vi motionärer ansåg inte att detta stöd skulle komma ungdomen bäst till godo från det anslag, som stod under kontroll av kungl. skolöverstyrelsen. Vi har därför i denna motion yrkat på att anslaget skall räknas upp med 400 000 kronor.

Här föreligger vid statsutskottets utlåtande nr 110, som vi nu har att behandla, en reservation av herrar Arrhen i första kammaren och Skoglund i Doverstorp i denna kammare. Jag vill till kammarens protokoll foga den upplysningen att herr Staxäng, som även deltagit i ärendets behandling, på grund av något missöde inte kommit att stå under denna reservation.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till det yrkande som framställts i motionen II: 534.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Det är också min uppfattning att idrotten, generellt taget och

rätt utövad, tillför samhället värden i fråga om både fysisk och psykisk hälsa och över huvud taget utgör en så stimulerande faktor i vårt folk, att den är förtjänt av att effektivt stödjas av det allmänna. Jag tror således att en investering här är fullt riktig, och jag har i stort sett samma uppfattning på den punkten som den som kommit till uttryck i utskottets utlåtande, varför jag alltså skulle kunna instämma i detta.

Att jag har begärt ordet sammanhänger med att jag på en speciell punkt skulle vilja göra en randanmärkning. Efter vad jag förstärker fördelningen av idrottsanslaget utan åtskillnad till alla varianter av sportutövning, således också till den avart, skulle jag vilja säga, som heter boxning och som i kraft av riksdagens egen tillskyndan befinner sig under speciell observans, därför att man är på det klara med att denna sport innebär stora och allvarliga risker. Jag måste säga att i det läget förefaller det synnerligen olämpligt att statsanslag utgår till denna sportgren.

Herr talman! Det var detta jag ville ha fogat till protokollet, och jag skulle vilja hemställa till dem det vederbör att vid fördelningen av idrottsanslaget se till, om möjligt, att boxningshanteringen därvidlag hålles utanför. »Præterea censeo Carthaginem esse delendam», vilket i detta sammanhang är uttytt: För övrigt anser jag att boxningen borde med alla tjänliga medel utrotas.

Herr STENBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga till herr Hamrin att det ju är på viss tillskyndan av honom som boxningen är under utredning och då tycker jag att herr Hamrin skulle kunna vara så pass tolerant, att han avvaktade utredningsresultatet, innan han fäller sådana omdömen om boxningssporten som han här gjorde. Jag har därmed inte på något sätt tagit ställning till frågan om boxningen som sport.

Idrottens främjande

Herr **WARD** (s):

Herr talman! Jag har inte många ord att säga. Det är fullkomligt onödigt att här diskutera, huruvida idrotten har betydelse för ungdomen och samhället. Alla är fullkomligt överens om att den har mycket stor betydelse och att den även bör så långt möjligt är understöddas.

Det är å andra sidan alldeles klart att man vid behandlingen av en anslagsfråga sådan som denna måste ta ungefär sådana hänsyn som man måste ta när det gäller att anslå medel till andra ändamål, som vi alla också finner mycket behjärtansvärda och skulle vilja uppmuntra. Men när man sedan står inför den ekonomiska realiteten säger oss vårt omdöme att man kan inte gå utöver en viss gräns.

Nu har riksdagen, jag vill inte säga visat sig generös, men den har i alla fall givit bevis för att den uppskattar idrottsrörelsen. Som ett exempel kan nämnas, att fjolårets riksdag höjde anslaget med inte mindre än en miljon kronor, och nu höjs det med ytterligare 850 000 kronor. Ledningen för idrottsrörelsen anser visserligen att detta belopp är för litet, men man kan nog våga påstå att om alla ideella organisationer rönte en sådan ekonomisk uppmuntran skulle vi här i vårt land befinna oss i ett, man kan säga ungdomens idealtillstånd. Tyvärr är det inte så, utan det finns alltför mycket att göra på skilda områden. Man bör nog inte peka på den ena rörelsen såsom varande mycket mer betydelsefull än den andra när det gäller verksamheten bland ungdomen.

Jag skall inte ge mig in på något försök till historieskrivning beträffande tipsmedlen och utvecklingen på det området. Herr Johansson i Stockholm var nog ganska ensidig när han tecknade historien om tipsmedlen; vi känner alla till hur det kom sig att staten tog hand om dessa medel. Däremot vill jag erkänna att om det funnes utrymme

därför, skulle jag mycket gärna medverka till att en större del av dessa tipsmedel komme idrotten till godo. Att, som herr Hamrin gjorde, stämpla en viss sportgren såsom ovärdig samhällets hjälp och förtroende kan jag inte vara med om, även om jag själv har den uppfattningen, att sporten i fråga inte bör nämnas samtidigt med andra sportgrenar. Vi bör för närvarande avakta utvecklingen på detta område.

Herr talman! Statsutskottet har inte kunnat sträcka sig längre än till vad Kungl. Maj:t föreslagit, och jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr förste vice talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till motionen II: 19; 3:o) bifall till motionen II: 534; samt 4:o) bifall till motionen II: 12; och fann herr förste vice talmannen den först nämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Stenberg begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 110, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 19 av herr Stenberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Stenberg begärde

Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m.

dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 116 ja och 58 nej, varjämte 18 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 15

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16**Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1956/57 under åttonde huvudtiteln till tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m. och till befördringskurser för folkskollärare jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 107, s. 238—242 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1956, föreslagit riksdagen att till Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m. för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t (punkt 195, s. 449—454) föreslagit riksdagen att till Befördringskurser för folkskollärare för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 89, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 17 februari 1956, framlagt förslag till åtgärder för möjliggörande av ökad in-

tagning av filosofie studerande i ämnena matematik, fysik och teoretisk fysik med mekanik samt intensifierad och förbättrad ett- och tvåbetygsundervisning i nämnda tre ämnen.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom m. fl.* (I: 421) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 513), i vilka, såvitt här vore i fråga, hemställts att riksdagen måtte

a) under punkten 107. Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m. anvisa ett reservationsanslag av 2 400 000 kronor;

b) besluta att av skolöverstyrelsen föreslagna kurser i psykologi med pedagogisk tillämpning måtte anordnas läsåret 1956/57 för lärare som ville kvalificera sig för tjänster i 23:e lönegraden och erforderligt antal sådana tjänster därefter inrättas på enhetsskolans högstadium;

c) under punkten 195. Befördringskurser för folkskollärare med frångående av Kungl. Maj:ts förslag anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor;

dels ock en inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* väckt motion (I: 494).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 421 och II: 513, såvitt de avsåge ifrågavarande medelsanvisning,

a) till Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m. för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor;

b) till Befördringskurser för folkskollärare för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor;

Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m.

II. att motionerna I: 421 och II: 513, såvitt här vore i fråga och de icke behandlats under I., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionen I: 494 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Ohlon, Boman, Sundelin, Arrhén, Skoglund* i Doverstorp, *Ståhl, Widén* och *Löfroth*, fröken *Vinge* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottets motivering såvitt anginge anslaget till tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m. bort ha annan, av reservanterna angiven lydelse;

b) av herr *Blidfors*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **HELÉN** (fp):

Herr talman! Bristen på lärare vid de högre skolorna har under flera år vållat statsmakterna stora bekymmer. Det faktum, att universitet och högskolor under åtskilliga år vägrades de upprustningar, varom önskemål framställdes ifrån de olika läroanstalterna, har ju lett till att vi nu har en mycket betydande lärarbrist, särskilt i de naturvetenskapliga ämnena.

I samband med läraruppgörelsen 1952—1953 tillkom två nya vidareutbildningsvägar, som skulle ta sikte på att minska lärarbristen: dels de s. k. befodringskurserna vid seminarierna för folkskollärare och dels de akademiska ettbetygskurserna, vilka, om man uppnådde två akademiska betyg, skulle ge kompetens för 23 lönegraden. Det har visat sig, att båda dessa utbildningsmöjligheter har utnyttjats, men inte precis på detsätt man tänkt sig. Till befodringskurserna vid seminarierna har sökt sig inte enbart sådana folkskollärare, som på grund av sin utbildning var förhindrade att vinna inträde vid universitet och högskolor, utan även många yngre.

Tyvärr har strömmen till dessa befodringskurser varit mycket ensidig på det sättet att huvudsakligen de humanistiska ämnena varit eftertraktade, medan de naturvetenskapliga inte alls varit det. Detta har medfört, att en lång rad av dessa kurser, i och för sig utomordentligt väl upplagda, inte har kunnat erhålla deltagare. Jag vill som ett exempel nämna, att man under detta läsår råkat ut för att kunna anordna endast en av fyra föreslagna matematikkurser med summa 9 deltagare mot ett rimligt och väntat deltagande av 60 å 70 personer.

Anslutningen till ettbetygskurserna vid universitet och högskolor har vunnit en glädjande rekrytering, och det är nu ganska tydligt, att dessa kommer att bli den normala vidareutbildningsvägen för folkskollärare. Tills vidare måste emellertid bägge vägarna hållas öppna, och utskottet är fullkomligt enigt — såväl dess majoritet som reservanterna — om att det skall ske. Kungl. Maj:t har intagit samma ståndpunkt men har nu konstaterat, att man vad det gäller ämnena geografi och historia kan upphöra med befodringskurserna vid seminarierna, därför att balans i fråga om lärartillgången inom kort kommer att råda.

Det som vållat meningsskiljaktigheterna inom utskottet är Kungl. Maj:ts sätt att handlägga frågan om medelsberäkningen. Man har gjort den mycket egendomliga avvägningen, att man i fråga om befodringskurserna vid seminarierna har beräknat anslaget så, att det skall vara tillräckligt och mer än tillräckligt vid ett maximalt utnyttjande av det kursprogram, som skolöverstyrelsen föreslår, trots att man har en långvarig erfarenhet av att detta inte går att förverkliga.

I fråga om de tillfälliga förstärkningsanordningarna vid universiteten har man däremot inte beräknat medlen på samma sätt, utan tagit till en rund summa, som redan enligt propositionen anses vara alldeles för låg, varför

Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m.

Kungl. Maj:t aviserat en proposition till nästa vår om tilläggsanslag på detta års budget.

Emot en sådan beräkningsmetod har reservanterna från folkpartiet och högern funnit skäl att inlägga en bestämd gensaga. Det är inte rimligt att man på den ena punkten ställer riksdagen i efterhand, när man på den andra punkten har tillämpat ett absolut motsatt tillvägagångssätt.

Tyvärre har ju universitetsutredningen, som haft att lägga fram förslag i fråga om förstärkningsanordningarna vid universiteten, tagit ganska lätt på den här punkten. Det bud på 2 miljoner kronor, som utredningen gav i höstas, var redan vid årsskiftet, efter vad man kunde konstatera, passerat på så sätt att ytterligare önskemål hunnit anmäla sig från universitetens sida.

Så kommer då universitetsutredningen i början av detta år med ett höjt bud på 2 750 000 kronor. Det hade i den situationen varit rimligt att Kungl. Maj:t i detalj tagit ställning till dessa krav och lagt fram en proposition i anslutning därtill. Det har man emellertid underlåtit att göra, och därför har riksdagen i dag att ta ståndpunkt till ett kursprogram, om vilket vi inte vet någonting i detalj. Vi har fått en upplysning om att universitetsutredningens program skall förverkligas, men vad det kommer att innebära i form av kostnader för statsverket har riksdagen inte fått någon redovisning för.

Utskottet har avstått från att begära sig av sin egen motionsrätt, d. v. s. att ingående pröva universitetsutredningens förslag och därefter för riksdagen framlägga ett bud, som vore grundat på en realistisk bedömning av det anslag som här behövs. Detta beklagar vi reservanter, och vi har i vår reservation ansett oss böra påtala det motstridiga i utskottets behandling av två mycket nära sammanhängande punkter. För att man till ett annat år skall komma ur detta trista läge skulle jag vilja

föreslå att inom departementet verkliga prövas dessa båda punkter i intimt samband med varandra och att anslagen behandlas såsom två jämförbara poster. I annat fall kommer vi att även i fortsättningen få uppleva en ganska obehaglig rivalitet mellan dessa båda utbildningsvägar, som — det är vi ju överens om — båda tills vidare är önskvärda och nödvändiga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är avgiven av herr Ohlson m. fl.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag skulle vilja knyta an där herr Helén slutade. Det är önskvärt och nödvändigt att behålla bägge dessa utbildningsvägar, säger herr Helén. Det är just så som vi i departementet har sett saken. Med det klara behov av betydligt flera 23-gradslärare, som i själva verket finns, har jag inte velat pruta på kursprogrammet för befördringskurserna, utan ansett att anslag borde ges för ett maximalt sådant program. Det finns enligt min mening inte någon så fast grundad anledning att frukta, att dessa kurser inte skulle samla tillräckligt antal deltagare, att man bör avstå från att lämna det anslag som möjliggör ett genomförande av kurserna.

Jag vill också peka på att skolöverstyrelsen mer och mer har låtit sig angeläget vara att söka få fram kurser just i de ämnen där det är en mycket klar lärarbrist, t. ex. i modersmålet och de naturvetenskapliga ämnena. Det kan också vara anledning att peka på att anslaget till befördringskurser också får utnyttjas till utrustning av folkskoleseminarierna. Detta har i viss mån beaktats på så sätt att vi kunnat beräkna anslaget för upprustning av seminarierna något lägre än vi annars skulle ha kunnat göra.

Herr Helén sade inte, åtminstone inte

Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m.

under den korta stund jag fick höra på honom, någonting om att de föreslagna kurserna i psykologi och pedagogik borde genomföras. Jag vill i alla fall säga att dylika kurser strider emot 1954 års program. Riksdagen är naturligtvis suverän att ändra detta, men jag har inte ansett att det skulle vara rimligt att föreslå en ändring i detta fall, och såvitt jag förstår har inte reservanterna yrkat på det heller.

Den springande punkten i det hela skulle väl närmast vara, att man menar att anslaget till förstärkningsanordningar vid universiteten är underdimensionerat och att det varit önskvärt att öka på detsamma. Jag säger ju klart ut, att jag räknar med att det kommer att behövas mera medel här och att det skall vara möjligt att skaffa fram ett tilläggsanslag. Detta var ju möjligt i år och bör — när nu utvecklingen på detta område går så snabbt — även vara möjligt till nästa år.

Herr Helén erkänner visserligen att universitetsutredningens förslag kom så sent, att det inte kunde beaktas i statsverkspropositionen, men han begär dock ett detaljställningstagande från Kungl. Maj:ts sida så tidigt, att en annan anslagssumma i dag skulle kunna fastslås. Detta har han naturligtvis i någon mån rätt i. Å andra sidan brukar vi ju inte, herr Helén, ändra anslagssummor som är föreslagna i statsverkspropositionen. Vi har då i stället instrumentet med tilläggsanslag senare. Regeringen har i detta fall bedömt läget så, att detta skulle vara det förmellst riktigaste. För övrigt tror jag att reservanterna skulle ge mig rätt i att om vi också hade gjort en sådan detaljgranskning, så hade vi inte varit säkra på att vi därmed fick fram den anslagssumma som absolut skulle stå sig för hela nästa budgetår. Jag kan erinra kammaren om att det i fjol blev fråga om tilläggsanslag, men att i alla fall vissa avvísningar skedde från en del ämnesstudier vid höstterminens början, avvísningar som inte

berodde på bristen på anslag utan på en viss brist på förutseende hos de myndigheter, som bara en kort tid dessförinnan gjorde sina anslagsäskanden för fördelningen av de då till förfogande stående medlen. Det är troligt att det inte är lättare att beräkna i detalj i år. I varje fall hade det inte varit lättare i februari månad, när vi hade fått universitetsutredningens förslag. Det är klart att vi hade kunnat ta ställning till just de detaljer som förslaget kommit med, men jag menar att vi måste hålla öppet ännu mera här. Departementet har anbefallt kanslersämbetet att komma in med ett mera detaljerat och noggrannare beräknat förslag snarast möjligt före fördelningen av det anslag som beslutas i dag, och jag har den förhoppningen att ett sådant förslag skall komma snart — kanske redan denna månad.

Reservanternas talesman i medkammaren pekade också på att förslaget naturligtvis inte kunde gälla exakt annat än för höstterminen. Under sådana förhållanden förstår var och en att en siffra här, som under alla förhållanden skulle onödiggöra ett tilläggsanslag, måste tas till så högt, att det inte är säkert att statsutskottets andra avdelning skulle ha funnit den helt försvarlig. Under sådana förhållanden menar jag att det är riktigare att man nu säger, att vi i görligaste mån skall söka förverkliga programmen — alldeles särskilt på det naturvetenskapliga området och på de områden som universitetsutredningen betonat. För de slutliga beräkningarna vill vi dock avvakta den ytterligare utvecklingen. Jag tror att detta är en ganska realistisk linje som jag hoppas att kammaren kommer att följa.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ecklesiastikministern har gett en ganska bred kommentar till det faktum, att universitetsutredningens

Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m.

förslag ifrån februari inte kunde leda till någon proposition från regeringen. Han har naturligtvis bättre insyn än jag i den bedömning som sker i kanslihuset, och jag ville då bara fråga honom vad det var för fel på universitetsutredningens beräkningar. Utredningen måste väl själv ha avsett, när den skyndade sig att lägga fram dessa korrigeringar av sina egna beräkningar från i höstas, att regeringen skulle ta ställning till dess förslag?

Det som gör att jag faktiskt vill fästa viss vikt vid förfarings sättet är att om man fortsätter att äta på kredit och i efterhand betala för sin kost, riskerar man att här smyger sig in andra, ur skolsynpunkt inte lika viktiga uppgifter under dessa anslagspunkter. Det finns en lång rad ämnen, som anser sig försummade vid universiteten och i och för sig kan ha angelägna önskemål om att bli tillgodosedda vid en allmän upp rustning, men dessa anslagspunkter skall vara till för att ge oss hjälp i lärarbristen genom utbildning av lärare just i de skolämnena, där det råder brist på lärare. En bedömning från departementets sida av universitetsutredningens förslag, en bedömning där denna utbildning behandlas skild från andra i detta sammanhang mindre viktiga uppgifter, skulle ge oss bättre garantier för att inom relativt kort tid få lärarbristen om inte hävd så ändå minskad. Det är framför allt med tanke på denna praktiska synpunkt jag önskar, att man inom departementet en annan gång tydligare håller samman behandlingen av befodringskurser och ettbetygskurser vid universiteten.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Herr Helén sade här i sitt första anförande att man borde se dessa båda anslag som en enhet. Nu tycker jag inte att detta är absolut nödvändigt. Det är ingen inkonsekvens i —

något som jag försökte leda i bevis i mitt förra anförande — att vi har hållit på ett något större anslag till befodringskurserna än vad reservanterna först hade tänkt sig. Vi måste nämligen, som jag sade, ha möjligheter att kunna sätta i gång dessa kurser om de blir väl besatta — och det är ingenting som tyder på att de inte blir det. Skolöverstyrelsen är fullt beredd. Man har de lokala anordningarna klara för att genomföra detta kursprogram, och vi behöver 23-gradslärare. Detta utesluter ju inte att den lilla prutning, som man teoretiskt möjligen skulle kunna göra på det första anslaget, inte alls är tillräcklig för att tillgodose önskemålen i det andra anslaget. Därför kan inte under några förhållanden en fix summa fastställas i dag annat än under förutsättning att man är beredd att ta risken av rätt betydande avvisningar till hösten. Detta är jag inte beredd till, och det tror jag inte att reservanterna heller är.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Det jag tänker säga här för att motivera min blanka reservation gäller inte den fråga som herr Helén har vidrört. På den punkten kan jag ansluta mig till utskottsmajoritetens förslag.

Några motionärer har yrkat på att särskilda kurser skall anordnas i psykologi med pedagogisk tillämpning för lärare som vill kvalificera sig för tjänst i 23 lönegraden. Skolöverstyrelsen har också framfört precis samma önskemål som motionärerna. Den gjorde detta redan 1954. Kungl. Maj:t har konsekvent intagit en avvisande hållning, som statsrådet Persson här talade om för en stund sedan. Kungl. Maj:t har hänvisat till att folkskollärare redan fått betydande utbildning i psykologi och pedagogik. Departementschefen hänvisade dessutom 1954 till att dessa kurser egentligen var avsedda som ämneskurser.

Redan 1954, när statsutskottet hade

Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m.

tillfälle att ta ställning till departementschefens förslag, lämnade utskottet departementschefens förslag utan erinran. Nu har visserligen statsutskottet i år avstyrkt motionen, men utskottet gör det med en skrivning, som jag tycker lätt kan uppfattas som en glidning från utskottets tidigare ståndpunkt. Det heter nämligen att utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t överväger de fördelar och nackdelar som är förknippade med en dylik utbildning. Jag har i och för sig ingenting emot att Kungl. Maj:t överväger dessa fördelar och nackdelar. Det är bara det, att Kungl. Maj:t har gjort detta ett par gånger redan. Denna skrivning är därför onödig, såvida man inte är intresserad av att dessa kurser kommer till stånd. Jag tror att det är onödigt att så sker, både av de skäl som departementschefen nämnde 1954 och av ett annat skäl, nämligen att man inte bör utvidga området för 23:ornas verksamhet, innan frågan om hur högstadiet skall se ut är klarlagd.

Jag avvaktar emellertid lugnt departementschefens prövning av denna fråga och har därför inte ställt något yrkande beträffande skrivningen.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Såväl Kungl. Maj:t som utskottet och reservanterna är ju ense om yrkandet i det här föreliggande utlåtandet. Vad meningarna går isär om är motiveringen till detta yrkande. Utskottet har här helt anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag, och de skäl som ligger bakom denna anslutning har i kammaren framförts av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i så tydliga ordalag, att det inte finns någon större anledning för mig att ytterligare argumentera för utskottets förslag. Då den argumentering som förekommit sålunda är fullt tillräcklig, ber jag, herr talman, helt kort att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Då jag i det väsentliga kan ansluta mig till vad herr Helén sade, skall jag inte upprepa de argument han anförde. Jag vill emellertid, särskilt i fråga om Lunds universitet, beklaga att universitetsutredningen uppenbarligen har varit alltför knapphändig. Det är ganska egendomligt att när sedan universitetsutredningen kommit med sitt förslag, framlägger man från Lunds universitets sida mycket beaktansvärda krav på förstärkningsanordningar, inte minst i de naturvetenskapliga ämnena.

I den debatt, som nu förs i vårt land om de naturvetenskapliga ämnenas stora betydelse, har man bland annat pekat på de oerhörda ansträngningar som görs i Sovjetunionen, där ju undervisningen i dessa ämnen — det framgick av en artikel av professor Kai Siegbahn i Svenska Dagbladet rätt nyligen — även beträffande matematik och fysik teoretiskt ligger högre än våra studentkurser. Icke dess mindre har man i vårt land den uppfattningen, att fordringarna i matematik och fysik nästan är för höga i studentexamen. Antalet underbetyg i fysik och matematik på realgymnasiet är på sina håll skrämmande stort trots att det sker en stark gallring till gymnasiet, och man frågar sig med stor oro i vad mån våra högre undervisningsanstalter har möjlighet att få fram de naturvetenskapsmän och tekniker det här gäller. Man kan inte komma ifrån det förhållandet, att utan en god grundläggande matematisk utbildning — det gäller ju inte bara atomfysiken, men är påtagligt icke minst där — har vi inte några möjligheter att få fram de tekniker och naturvetenskapsmän som behövs. Då man, som vanligt är på sina håll, ritar kurvor över det stora välstånd som skulle kunna uppnås inom 20—30 år genom utbyggnad av atomkraften, glömmer man att dessa planer näppeligen håller,

Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m.

om det inte finns tekniker och naturvetenskapsmän.

Det kan visserligen sägas att det i detta avseende råder brist i praktiskt taget alla länder. I Amerikas förenta stater har man en stor brist som gör att svenska forskare lockas över dit, och man har även påtalat det förhållandet, att löneförmånerna för vissa tekniker i Sverige kanske inte är sådana som de skulle behöva vara för att vårt land skall kunna hävda sig i denna konkurrens om arbetskraften. Man står faktiskt inför den situationen, att hur man än bedömer exempelvis tekniska högskolans intagningskapacitet, så räcker antagligen inte resurserna vid våra universitet vad gäller den naturvetenskapliga utbildningen. Detta måste ju sägas vara ett mycket allvarligt faktum som berör inte bara de för skolfrågor intresserade utan hela vår framtida produktion.

Man måste nog medge att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet hade rätt, då han redan i statsverkspropositionen påtalade det egendomliga förhållandet att Uppsala universitet kom med sina anslagskrav så sent, att det inte fanns några möjligheter för universitetskanslern och departementschefen att lägga fram vederbörligt förslag. Det kan ju ha berott på förändringarna i samband med rektorsskiftet vid Uppsala universitet, men den som läst motiveringen i statsverkspropositionen måste ju säga sig att det är orimligt, att vederbörande universitetsmyndigheter först i allra sista stund kommer med sina anslagsäskanden, då statsmakterna skall ta ställning till så viktiga anslagskrav som dessa. Så mycket mera beklagligt är det då att universitetsutredningen uppenbarligen gjort sig skyldig till ganska stora försummelser i vad gäller att få fram beräkningar över de krav som måste ställas på våra universitet, om de skall göra sin insats för den naturvetenskapliga utbildning-

en. Det går inte att bara förlita sig på vad tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers i Göteborg kan prestera. Om inte våra universitet håller måttet i fråga om förstärkningsanordningar, uppfyller vi inte de planer, som är förutsättningen för ett tekniskt program som vi alla anser vara ytterst värdefullt. Man måste därför nog säga att det ligger ganska mycket bakom den skrivning reservanterna i statsutskottet presterat. Det förefaller egendomligt att ecklesiastikministern i det ena fallet beräknar anslagen i varje fall inte i underkant, kanske snarare för högt, men att när det gäller anslagen till förstärkningsanordningar vid universiteten man har det bestämda intrycket, att anslagen är för lågt beräknade. Det är mycket svårt att förstå varför det skall vara rimligt att i ena fallet göra beräkningen för låg och i det andra fallet motsatsen. Jag tror att det för denna kamrader hade varit värdefullt att få lite mera bestämda uträkningar rörande vad anslagen för förstärkningsanordningar vid universiteten beräknas gå till, och det skulle nog då ha visat sig, att det inte räcker med de miljoner som här föreslås från Kungl. Maj:ts sida.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag kan inte förstå detta resonemang om att vi inte håller programmet. Jag har väl tvärtom skrivit i den proposition som vi nu behandlar, att vi skall genomföra programmet men att vi inte kan beräkna anslagssumman i dag, eller rättare sagt att vi ännu mindre kunde göra det den dag då propositionen lades fram.

Här står det ju en strid om huruvida jag har gjort rätt, då jag inte har kommit med en tilläggssumma nu, alltså ett förslag om en ändring av propositionens belopp, utan i stället annonserar kommande tilläggsanslag. Det är

Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m.

sålunda inte alls en fråga om hur programmet skall genomföras, utan det är skrivet att vi skall genomföra ett rimligt och för övrigt ganska omfattande program inte minst på det naturvetenskapliga området, som herr Braconier enligt vad jag förstod var särskilt intresserad av.

Vad som vidare skall göras på universitetsområdet är det inte fråga om i denna debatt, utan det är fråga om vilken formell linje man skall följa för att få ett anslag vilket så nära som möjligt ansluter sig till ett behov, som det är omöjligt att fixera ens några månader i förväg. Det är för mig ofattbart hur reservanterna nu kan få det hela till att det finns risk för att vi blir efter i utvecklingen. Det är ju just för att vi inte skall bli efter som jag har följt en låt vara ovanlig, men dock enligt min mening acceptabel formell ordning beträffande detta anslag.

Herr **BRACONIER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte reservant och har därför ingen anledning att göra mig till reservanternas talesman. Vad jag framhöll var emellertid följande. Man har tillsatt en universitetsutredning, som skall diskutera vad som behövs för upprustning av undervisningen i de ämnen som jag anser fundamentala för vår hela tekniska utbyggnad, och det visar sig att beräkningarna är hållna i underkant. Jag påpekade att man åtminstone från ett universitet, nämligen det i Uppsala, kom med sina krav i sista minuten. Då kan man fråga sig hur denna kammare skall kunna veta, huruvida den summa, som ecklesiastikministern föreslår och som såvitt jag kan se är hållen i underkant i jämförelse med kraven på befördringskurser för folkskollärare, är tillräcklig. Hade det inte varit bättre att man starkt hade markerat att de förslag, som ecklesiastikdepartementet har framlagt, inte motsvarar de krav man kan ställa

på den tekniska upprustning som har samband med upprustningen av de naturvetenskapliga ämnena vid våra universitet? Ty om inte antalet studerande i matematik och fysik räcker till, kan man inte på något vis skapa en sådan upprustning som är av behovet påkallad.

Det är viktigt för riksdagen att få fram så mycket som möjligt av kalkyler i denna fråga. Jag menar inte att ecklesiastikministern har ansvaret för hur universitetsutredningen lägger fram kalkyler eller när Uppsala universitet lägger fram sina anslagskrav, men man får väl ändå fästa någon vikt vid vad alla fackmän som har skrivit i dessa frågor — våra främsta vetenskapsmän — säger: att vi måste se till att vår upprustning på denna front verkligen håller måttet.

Nu garanterar ecklesiastikministern denna kammare att det inte kommer att ske någon försämring i vår standard, utan att det i stället blir en viss förbättring, men de siffror som hittills har lagts fram från ecklesiastikministerns sida i denna fråga avlägsnar inte den oro som vi ändå hyser för att vi inte har de kalkyler som vi behöver. Om så behövs får man väl sätta till en ny utredning för att ge riksdagen kalkyler över det upprustningsbehov som föreligger.

Vad jag här säger är ju bekant för envar som har studerat debatten på denna punkt, och alla vet att den oro man kan hysa i detta hänseende är i hög grad berättigad. Det är ingen onödigt alarmsignal som ges, ty det gäller hela vår produktion.

Herr **EDENMAN** (s):

Herr talman! Det finns ingen anledning att söka komplettera ecklesiastikministerns framställning på den här punkten efter de klargöranden han har givit kammaren. Vill man inte förstå dem — som nu senast herr Braconier

Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m.

inte ville göra — så är det väl inte mycket att göra åt den saken.

Emellertid har universitetsutredningen dragits in i debatten, och jag skall i korthet svara på ett par frågor och även rikta en fråga till herr Braconier.

Herr Helén frågar vad det är för fel på universitetsutredningens beräkningar. Jag vill då bara erinra om i vilken tidsföljd anslagskraven har framförts.

Universitetsutredningen började sitt arbete på sensommaren, någon gång i slutet av augusti eller i september, och jag tror jag vågar påstå att den arbetar snabbt. Då fanns det ett anslag på 900 000 kronor för förstärkningsanordningar vid universiteten. Det var alldeles uppenbart att detta anslag var otillräckligt. Man behövde inte ha någon större insyn i förhållandena för att inse detta. I januari lade också ecklesiastikministern fram ett förslag om ett tilläggsanslag på 450 000 kronor. Det innebar alltså att vi för innevarande år har haft 1 350 000 kronor. Men för att man under höstens budgetarbete ändå skulle få något stöd gjorde universitetsutredningen på basis av de första, preliminära prognoserna, som vi hade fått fram, en uppskattning enligt vilken man skulle behöva ett krisanslag på 2 miljoner kronor. Detta skedde någon gång i november. Samma uppskattning kom universitetskanslern till. Det gällde det allmänna krisanslaget, som nu är omdöpt till anslaget till tillfälliga förstärkningsanordningar. Detta var inte någon utredning, herr Braconier, utan det var en bedömning av läget och ett försök att ge ecklesiastikministern och regeringen del av de preliminära prognoser som redan under de första månaderna hade kommit fram. Men när vi däremot gick vidare och tog ämnena matematik, teoretisk fysik och fysik var det en helt annan historia.

Jag skulle nog gärna vilja att herr Braconier dokumenterar sitt påstående att universitetsutredningen var för

knapp när det gällde anslagen till Lund och framför allt de naturvetenskapliga ämnena och att universitetsutredningen gjorde sig skyldig till stor försummelse. Läget är det, om herr Braconier frågar vem som helst av medlemmarna i den naturvetenskapliga fakulteten i Lund, att universitetsutredningen har diskuterat igenom behoven i dessa tre ämnen, matematik, fysik och teoretisk fysik, och vi har icke prutat någonting på det som ansågs hållbart i den gemensamma överläggningen med fakultetens representanter. Det är att observera, att detta är ett anslag, som skulle komma fram vid sidan av de normala anslagen. Sedan får tjänsterna i vanlig ordning föras över på stat. Jag tror inte att herr Braconier kommer att lyckas mobilisera en matematiker, en fysiker och en teoretisk fysiker från Lunds universitet, som vill styrka vad herr Braconier sagt här i kammaren i dag.

Jag återgår till herr Heléns fråga, som ligger på ett annat plan. Vad är det för fel på beräkningarna? Felet, herr Helén, är att summan 2 miljoner var en uppskattad summa och de 750 000 kronor, som vi sedan ytterligare begärde, var en summa som vi hade försökt bevisa vara ett sannolikt behov för de tre ämnen jag nyss nämnde. Men utvecklingen går verkligen fort, som ecklesiastikministern nyss sade. När denna fråga skulle avgöras i regeringen i våras, hade vi ytterligare erfarenhet på det humanistiska fältet och i fråga om de övriga naturvetenskapliga ämnena. Jag kan t. ex. berätta, att någon gång i december anmälde man plötsligt från Lund — det gällde zoologi, och det ämnet har inte varit föremål för universitetsutredningens behandling — att man behövde något över 100 000 kronor för att klara en extra kurs för zoologistuderande. Den kursen är i gång, och man kommer att få pengar från det anslag, som jag hoppas riksdagen beviljar i dag.

Hela detta läge gjorde, att när ecklesiastik- och finansministern frågade

Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m.

om summan 2 750 000 kommer att hålla, kunde jag i varje fall inte som universitetsutredningens ordförande säga att den summan håller. Det kan bli mer, och det kan bli mindre.

Därför, herr talman, vill jag i denna debatt vitsorda att jag verkligen vågar tala på universitetsutredningens vägnar, när jag säger att vi är mycket nöjda med ecklesiastikministerns förslag, i allra högsta grad. Även om det kanske är en ny teknik, kommer vi för första gången att ha resurser till vårt förfogande, som innebär att vi verkligen kan ge utbildning åt dem som nu kommer i höst. Hur många det är vet vi fortfarande inte. Universiteten vet inte nu i maj hur många som kommer. Man har gjort nya intressanta försök att få en uppskattning, man har försökt få studentkårerna att medverka till förhandsanmälningar, men vi vet inte hur det blir i recensionsämnen t. ex., vi vet inte om antalet engelskstuderande i Uppsala ökar från 350 till 400 eller till 450. Det kanske blir en större ökning eller en mindre. Då har vi endast den utgångspunkten, att de två miljonerna ändå i rimlighetens namn måste räcka för höstterminen. Vi får en första uppskattning med hjälp av kanslerns undersökningar, och vi kommer sedan fortlöpande under hösten att få uppgifter ämne för ämne. Då vore det ganska naturligt att riksdagen inte ställer sig kallsinnig, när ecklesiastikministern på tilläggsstat någon gång i januari lägger fram en slutredovisning för behovet av extra anslag under budgetåret 1956/57. Parallellt med detta pågår sedan det ordinarie budgetarbetet, och meningen är att när man har fast mark under fötterna skall man flytta över tjänster från detta krisanslag på det ordinarie anslaget i den mån tjänsterna är av ordinarie natur.

Jag ber att få tillstyrka utskottets förslag.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:
Herr talman! Herr Edenman kommer

med ungefär samma resonemang som för ett år sedan, när jag hade en motion om en laboratur i elektronik. Jag påvisade i denna motion, som tillstyrkts av ett stort antal av våra professorer, att man var mycket angelägen om och att man behövde denna laboratur för att inte studierna för matematiker och fysiker skulle bli försenade. Då ansåg departementet att denna fråga inte var särskilt viktig. »Det är herr Braconier som tar upp alla dessa detaljer till debatt i kammaren» fick jag höra från ecklesiastikdepartementet. Vad har hänt i år? Man har plötsligt funnit att den motion, som man med sådan energi gick emot bara för ett år sedan, var utomordentligt värdefull, och man biträdde förslaget för att inte få en försening av utbildningen just för våra matematiker och fysiker. Herr Edenman! Man skall vara litet försiktig, då det förs protokoll i denna kammare, med att säga att allting är bra med denna upprustning och att det inte har skett någon försening. Bara den motionen visade ju, att om vi fått en förstärkning för ett år sedan just av den matematiska och fysiska utbildningen, hade man vunnit ganska mycket.

Om herr Edenman avstår från att tala om inom vilken tid man skall ha upprustningen av de naturvetenskapliga ämnena, så är det klart att Lunds universitet kan säga att man har fått igenom precis vad man nu ville ha fram. Men på lång sikt, herr Edenman, tror jag inte någon naturvetenskapsman kan påstå att de kalkyler som riksdagen fått sig förelagda är tillräckliga för att skapa den upprustning, som behövs för att vi skall få fram erforderligt antal tekniker. Jag riktade den kritiken mot universitetsutredningen att tiden varit för knapp. Jag framhöll att Uppsala universitet hade kommit med sina anslagskrav alltför sent för att statsmakterna skulle kunna lägga fram alla de kalkyler som behövdes.

Herr talman! Jag är ganska skeptisk

Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m.

när det gäller denna upprustning, om vi inte i riksdagen får betydligt utförligare kalkyler. Det är möjligt att herr Edenman har rätt när han säger att de inte gjorde någon utredning i universitetsutredningen när den kom med detta förslag, den gjorde bara en prognos. Men om en prognos skall ha något värde, måste den väl ändå bygga på ett slags utredning, ty annars är det bara en ren hypotes utan något direkt underlag. Om universitetsutredningen lägger fram ett förslag, som herr Edenman säger inte är en utredning utan en prognos, så måste det väl ändå ha en viss bakgrund i de utredningar som finns om behovet av den intellektuella arbetskraft det här gäller.

Herr EDENMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill konstatera att herr Braconier här gör en reträtt från det påstående han fällde för en stund sedan. Jag har aldrig påstått att det är väl beställt med universiteten. Jag har över huvud taget icke yttrat mig om någonting annat än herr Braconiers påstående, att universitetsutredningen har gjort sig skyldig till stora försummelser när vi i vårt förslag beträffande ämnena matematik, fysik och teoretisk fysik i Lund tydligen skulle ha prutat på vad som var oundgängligen nödvändigt.

Vidare vill jag säga, att herr Braconier väl inte har den föreställningen, att det stencilerade betänkandet med förslag till tillfälliga förstärkningar för 750 000 kronor i dessa tre naturvetenskapliga ämnen skulle vara slutresultatet av den universitetsupprustning som regeringen har signalerat. Vi har bara velat klara nästa år och dessutom ta ett första steg framåt mot en effektivisering av den akademiska undervisningen. Den som lever och har hälsan får väl när utredningen kan lägga fram sitt slutbetänkande — jag hoppas det skall bli möjligt nästa år — se, att det kommer att röra sig om någonting annat.

Försök alltså inte att dra in hela uni-

versitetspolitiken i denna fråga, herr Braconier! Den kan vi också diskutera, men jag måste här — och jag talar då inte bara på mina egna vägnar — med skärpa vända mig mot att man från denna kammars talarstol påstår, att en arbetande utredning gör sig skyldig till allvarliga försummelser. Det är inte en politisk historia utan någonting helt annat.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår anledningen till att herr Edenman inte med ett ord berörde det inlägg som förra året gjordes från ecklesiastikdepartementets sida, då det förelåg en motion som i hög grad berörde denna upprustning. Där återgavs att en rad professorer hade sagt, att det var nödvändigt för utbildningen av fysiker och matematiker med en laboratur i elektronik vid Lunds universitet. Jag fick då höra, att det var att besvära kammaren i onödan att ta upp sådana detaljer i en motion. I år har departementschefen lagt fram förslaget och funnit det angeläget att vidta en åtgärd, som för ett år sedan ansågs röra en så liten bagatell, att man inte ens borde ta upp saken i denna kammar. Jag undrar efter vilken plan en sådan upprustning skall ske.

Herr HELÉN (fp):

Herr talman! De upplysningar som herr Edenman har lämnat om universitetsutredningens arbete och dess bedömanden är ju intressanta och värdefulla, som nästan alla upplysningar herr Edenman kommer med i debatterna.

Herr Edenman konstaterar att det är tekniskt välgörande att man har funnit en sådan här lösning, att man lägger upp ett stort kursprogram och genomför det och så mot budgetårets slut får se vad det har kostat. Det låter bestickande, men detta kan väl inte från stats-

Tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m.

utskottets och riksdagens synpunkt vara någon särskilt rekommendabel teknik. Hur skulle det bli om alla de berörda instanserna skulle handla på samma sätt när det gäller de hundratals anslagspunkter som åttonde huvudtiteln förfogar över, för att inte tala om alla andra huvudtitlar? Man lägger vid budgetarbetets början fram en gissning för vad verksamheten skall kosta, och så får man ett allmänt hållet löfte att man skall få det och litet till, så får vi se hur mycket det blir. Det innebär att hela budgetarbetet i statsutskottet blir en ren parodi. Vi har i flera andra sammanhang understruktit, att om man verkligen vill att riksdagen fortfarande skall ha möjlighet att bedöma förhållandet mellan statens inkomster och utgifter, måste riksdagen också få en ordentlig redovisning redan vid budgetarbetets början. Herr Edenman säger kanske att detta inte spelar någon roll och att det föreligger speciella förhållanden på detta område, men det finns en rad områden där man skulle kunna anlägga samma betraktelsesätt.

Detta för mig över till en slutsats, som inte är alldeles utan intresse för en annan fråga, som för närvarande ligger under statsutskottets prövning. Den gäller svårigheten att f. n. upprätthålla en översyn inom det stora universitetsområdet på grund av den centrala organisationens — universitetskanslerämbetets — personalbrist.

Jag skall inte gå in på några detaljer därvidlag — vi lär väl få anledning att återkomma till detta — men vi ser ju hur lösligt hela budgetarbetet på detta område är och vilket ringa intresse regeringen hyser för att åstadkomma en förändring, när man så bestämt avvisar de önskemål om en förbättring som universitetskanslern har framställt om en förstärkning av sitt eget ämbete. Jag tror det är här man har att söka anledningen till debatten i dag och tyvärr också förmodligen till kommande debatter.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag tror ändå inte att herr Helén riktigt menade vad han nu sade. Såvitt jag förstår kan man inte peka på någon annan punkt i åttonde huvudtiteln där beräkningsmöjligheterna är så flytande som de är här. Herr Helén säger att det för riksdagen är absolut nödvändigt att vid budgetberedningens början ha full klarhet i hur det hela skall utvecklas. Hade herr Helén haft den uppfattningen tidigare, borde herr Helén ha sett till att många angrepp mot mig i oppositionens tidningar för att studenter har avvisats under de senaste åren hade uteblivit.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Helén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 112, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen.

Herr Braconier begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid afgavs 124 ja och 77 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 17

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av neurologiska och neurokirurgiska kliniker vid karolinska sjukhuset,

nr 114, i anledning av väckta motioner angående dels godkännande av visst förslag till avtal rörande forskning och undervisning i kardiologi vid södersjukhuset, dels ock anvisande av ett anslag för ändamålet, och

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till Tullverket: Anskaffning av viss materiel jämte i ämnet väckt motion, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 18

Bidrag till erkända arbetslöshetskassor

Föredrogs sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till Bidrag till erkända arbetslöshetskassor jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln, punkten 70, s. 171—173 i propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1956, föreslagit riksdagen att till Bidrag till erkända arbetslöshetskassor för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 40 000 000 kronor.

Bidrag till erkända arbetslöshetskassor

I två inom riksdagen väckta likalydande motioner, nr 228 i första kammaren av herr *Bergh, Ragnar*, samt nr 500 i andra kammaren av herrar *Nilsson* i Bästekille och *Svensson* i Krokstorp, hade hemställts, att riksdagen måtte

a) antaga i motionerna framlagt förslag till ändrad lydelse av 2 § förordningen den 15 juni 1934 om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor;

b) besluta att den som bilaga till förordningen den 15 juni 1934 om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor fogade tabellen skulle ändras på sätt motionärerna angivit.

Motionerna hade, i vad de avsåge förordningen om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor, hänvisats till lagutskott samt tilldelats andra lagutskottet. I övrigt hade motionerna hänvisats till statsutskottet. Enligt överenskomelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet hade det i statsverkspropositionen på förevarande punkt framlagda förslaget ävensom motionerna överlämnats till behandling av sammansatt stats- och andra lagutskott.

Sammansatta utskottet hemställde,

A. att förevarande motioner, I: 228 och II: 500, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, samt

B. att riksdagen måtte till Bidrag till erkända arbetslöshetskassor för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 40 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Hagård*, som under återopande av innehållet i förevarande motioner, I: 228 och II: 500, ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 228 och II: 500, måtte för sin del antaga i reservationen framlagt förslag till Förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 265) om

statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor;

B. att riksdagen måtte till Bidrag till erkända arbetslöshetskassor för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 38 000 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HAGÅRD (h):

Herr talman! I detta ärende har väckts en motion, med förslag om ändrade bestämmelser för erhållande av statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor. Frågan är inte ny. Den har flera gånger under det sista tidsskedet varit uppe till behandling i riksdagen, varför jag kan fatta mig kort. Jag har yrkat bifall till motionen i utskottet, och jag vill nu yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Fru JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Jag skall inte gå in på någon sakbehandling. Vi kommer nämligen redan i höst att få ta ställning till ett nytt förslag i fråga om arbetslöshetskassor. Jag skall därför bara be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag har heller ingen anledning att ta upp någon längre debatt om detta. Vi har diskuterat denna fråga fyra år å rad, då denna motion varit uppe till behandling. Jag vill bara påpeka, som jag gjort tidigare, att den statsbidragstabell, som föreslagits i motionen, är felaktigt konstruerad, och att det förslag som framlagts i motionen inte är genomförbart på det sätt som motionärerna har tänkt sig.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19

Anslutning till det reviderade allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) samt till avtalet rörande Organisationen för handelssamarbete (OTC) m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till det reviderade allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) samt till avtalet rörande Organisationen för handelssamarbete (OTC) m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! De underhandlingar, som ligger bakom denna revision av GATT-avtalet, har inte lett till de tullsänkningar, som vi, som tillhör lågtullländer, skulle finna vara önskvärda. Över huvud taget har man anledning att säga om GATT-avtalet, att det inte uppfyllt förväntningarna på detta område. Det har inte lett till den utjämning mellan högtullländer och lågtullländer, som vore önskvärd. Här finns alltså gemensamma uppgifter för lågtullländerna att söka åstadkomma bättre förhållanden.

Trots att GATT-avtalet inte har motsvarat förväntningarna, har det ändå haft och har fortfarande sin stora betydelse. GATT-avtalet omfattar 35 länder, och dessa länder representerar ungefär 80 procent av världshandeln. I genomsnitt är $\frac{2}{3}$ av ländernas tullar GATT-bundna. Det betyder att drygt hälften av världshandeln har genom GATT-avtalet bundna tullar. Jag framhåller detta för att understryka, att GATT-avtalet givetvis har sin stora betydelse när det gäller att åstadkomma viss stabilitet på tullområdet.

Den revision av GATT-avtalet som vi nu behandlar, innebär knappast några större principiella ändringar, men

Anslutning till det reviderade allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) samt till avtalet rörande Organisationen för handelssamarbete (OTC) m. m.

den innebär att det skapas ett permanent organ för förhandlingar på tull- och handelsområdet. En sådan organisation för handelssamarbete bör kunna ge GATT-avtalet ökad stadga, och man vill gärna tro att det också skall leda fram till ett enklare och smidigare förfarande vid förhandlingarna.

Inom utskottet har vi varit överens om att tillstyrka Sveriges anslutning till det reviderade avtalet. Men utskottsbetänkandet är så till vida ovanligt som därvid är fogade inte mindre än tre särskilda yttranden. Alla dessa yttranden gäller trädgårdsnäringen och dess problem.

Dessa förhållanden har vid flera tidigare tillfällen varit föremål för överläggningar här i kammaren. Jag vill endast erinra om att en folktopimotion i fjol föreslog, att Kungl. Maj:t före den 1 juli 1955 skulle ta upp återförhandlingar beträffande ändring av vissa tullbindningar för trädgårdsprodukter. Så skedde också, och i fjol höst beslöt riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t en förhöjning av tullen på äpplen och päron och en förlängning av skyddsperioden för äpplen.

Det är ur samhällssynpunkt önskvärt, att vi har en omfattande produktion i vårt land av trädgårdsprodukter. Det är känt att trädgårdsnäringen arbetar under svåra förhållanden. Inom näringen klagar man bland annat på dumping från utlandet. Det reviderade avtalet ger möjlighet till snabbare inskridande i fråga om antidumpingtull men också utjämningsstull, det senare i fråga om subventioner.

Den antidumpingslagstiftning som vi har i vårt land omfattar hela näringslivet, men jag skulle förmoda att det på detta område är av särskild vikt att man kan inskrida snabbt.

Ifrån folktopihåll har vi i det särskilda yttrandet framhållit, att spörsmålet om den svenska trädgårdshantlingens plats i vårt folkhushåll såsom

en med jordbruket närbesläktad näringsgren bör upptagas till skyndsam prövning i den mån detta är erforderligt för bedömning av trädgårdsnäringens skydd mot utländsk konkurrens. Vi anser alltså att trädgårdsnäringens skyddsproblem, som spelar en så stor roll för näringen, bör upptagas till snar behandling.

Med erinran om detta särskilda yttrande från folktopihåll ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Frågan om Sveriges anslutning till GATT-avtalet är ju inte på något sätt ny. Vi har tidigare diskuterat den här i kammaren vid flera tillfällen, och det har därvid rätt delade meningar om avtalets tillämpning.

Jag vill redan från början slå fast, att icke något partis representanter i utskottet har yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Vad diskussionen har rört sig om i utskottet har varit GATT-avtalets tillämpning. Som alla här känner till, finns det ju vissa undantag från avtalet, t. ex. när det gäller det svenska jordbruket och fisket. Dessa näringar är inte bundna av avtalet, utan där råder undantagsbestämmelser. I övriga länder har man också sådana undantag. Vi har emellertid icke haft något besvär med att göra nämnda undantag för jordbruket och fisket, eftersom de var gjorda redan när det första GATT-avtalet kom till.

Då ställer man sig givetvis den frågan: Varför har inte också trädgårdsnäringen blivit undantagen — det är ju lika berättigat att göra undantag för den näringen som för de båda andra? Vid detta ärendes behandling i utskottet framhöll också föredragande byråchefen mycket klart att fruktodlingen är den del av trädgårdsnäringen, som blir värst utsatt. På övriga områden i träd-

Anslutning till det reviderade allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) samt till avtalet rörande Organisationen för handelssamarbete (OTC) m. m.

gårdsnäringen har man inte lika stor anledning till bekymmer — även om viss anledning även där finns på en del punkter. Som jag flera gånger framhållit från denna plats får vi fruktodlare på grund av importen av frukt vidkännas en konkurrens, som inte är jämförbar med konkurrensen på andra områden. Det är nämligen ingen vanlig konkurrens, utan den har karaktären av dumping. Det är med andra ord rena konsignationsaffärer. I det läget har vi givetvis varit tacksamma för att under årens lopp åtminstone under viss tid ha haft vad man kallar kvantitativa importrestriktioner. Utan sådana restriktioner hade fruktodlarna här i landet inte kunnat klara sig i den förödande konkurrensen.

GATT-avtalet innehåller en bestämmelse om att kvantitativa importrestriktioner endast får tillgripas för att skydda ett lands betalningsbalans. Man ser dock vid närmare studium av artikel 19 att det finns möjligheter för en regering att tillgripa sådana restriktioner även då det gäller att skydda det egna landets näringar. Vi som sysslar med yrkesmässig fruktodling vill därför att regeringen skall ingå med en begäran om ett nationellt undantag beträffande det kvantitativa importskyddet även när det gäller trädgårdsnäringen, och vi anser detta vara oundgängligen nödvändigt för trädgårdsnäringens framtid. Som jag tidigare framhållit har andra länder vissa undantag i det fallet. Jag vill endast peka på Amerikas förenta stater. Där har man undantag för hela jordbruket. Jag skulle kunna anföra flera exempel, men det får räcka med detta.

Jag skall inte dölja att vi fruktodlare är tacksamma för den förbättring av tullskyddet, som kom till i och med beslutet på 1955 års höstriktsdag, men för framtiden vill vi ha ett skydd, som är likvärdigt med det svenskt jordbruk och fiske har i dag. Detta är icke

något oberättigat krav. Oavsett vilken näringsgren vi utövar här i landet har vi ju ändå gemensamma intressen, och vi fruktodlare vill nu ha ett skydd för vår produktion, som skapar trygghet för näringen i framtiden.

Till slut vill jag påpeka att det parti jag företräder, högerpartiet, åtskilliga gånger i denna kammare har lagt fram förslag på ökat skydd för den svenska trädgårdsnäringen, enkannerligen fruktodlingen, och vi anser att ett sådant skydd är nödvändigt för tiden framöver.

Vad de särskilda yttrandena beträffar kan jag inte yrka bifall till desamma, eftersom de saknar klämmar. Jag får därför nöja mig med att fästa regeringens uppmärksamhet på vad vi skrivit i vårt särskilda yttrande. I övrigt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSSON i Skegrie (bf):

Herr talman! Det är möjligt, som herr Kristensson i Osby säger, att GATT-avtalet har stor betydelse för industrien, det vill jag inte bestrida. Men svagheten i detsamma är ju dock att det omfattar produktion, som sker under så olika betingelser som industriproduktionens och trädgårdsproduktionens. I det sistnämnda fallet spelar in sådana förhållanden som de klimatiska, över vilka producenterna inte alls har samma inflytande som man kan säga att industriens producenter har över vissa förhållanden inom sin produktion. Det framgår emellertid av här föreliggande riksdagsstryck att både utskott och reservanter — om man nu får kalla dessa senare så — är ganska överens om att trädgårdsnäringen har att kämpa mot en besvärande konkurrens från utlandet och att denna konkurrens har sin huvudorsak i GATT-avtalets bestämmelser och den närbesläktade frilistningen. Jag kan vara ense med utskottet om att

Anslutning till det reviderade allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) samt till avtalet rörande Organisationen för handelssamarbete (OTC) m. m.

här är inte rätta platsen att nu diskutera trädgårdsnäringens skyddsproblem i dess helhet, och det är heller ingen som begärt det. Vad det är fråga om är endast en diskussion om de problem som uppträder i samband med GATT-avtalet.

Frågan om trädgårdsnäringens skyddsproblem i dess helhet blir ju inte aktuell här förrän förslaget till ny tulltaxa kommer, och jag hoppas att det inte skall dröja alltför länge förrän riksdagen får sig detta förslag förelagt. Den egentliga orsaken till att några av oss inom bondeförbundet väckt en motion i samband med denna proposition är, att vi vill gardera oss mot att detta nya avtal kan resas hinder för en fri prövning av trädgårdsnäringens tullskydd den dag den frågan blir aktuell. Det var så mycket mera befogat att hysa en sådan farhåga som det inte fanns någon förteckning bifogad propositionen över de varor vilkas tullskydd bundits genom överenskommelsen och inte heller någon uppgift om huruvida det nya avtalet sträcker sig längre än det tidigare. Vi har också väckt denna motion av den anledningen att det är vissa artiklar i avtalet, som fått en sådan utformning, att det är ganska svårt att på förhand se den praktiska innebörden av dem och det resultat som kan komma därav. Det hade därför, menar vi, varit önskvärt med en mera ingående precisering av de praktiska konsekvenser som detta avtal kan komma att leda till. Det var denna ovisshet om huruvida man binder sig eller inte och denna oklarhet i vissa punkter som förorsakade denna vår motion. Vi menade att med de kontakter utskottet har möjlighet att skaffa sig, skulle det kunna kastas ljus över dunkla punkter. Nu vill jag inte säga att detta skett i någon mera imponerande utsträckning, och det har kanske inte heller varit möjligt. På ett ställe säger emellertid utskottet: »Utskottet utgår emellertid från att, i

samband med genomförandet av en tulltaxerevision, det är möjligt att på detta liksom på andra varuområden åstadkomma sådana jämkningar och rättelser i fråga om tullmedgivandena inom GATT, som visar sig nödvändiga.» Ja, även om det inte är annat än en förväntan som utskottet här uttalar och alltså tydligen inte har någon grund i bestämda uttalanden vid förhandlingarna, hoppas jag dock, att man i detta uttalande kan få lägga in den tolkningen, att inga hinder skall resas mot en framtida prövning och obundna beslut den dag vi skall behandla ett nytt tulltaxeförslag. Det är i allmänhet på det sättet, att man är ganska obenägen att ändra på en gång gjorda tullbindningar, och jag är därför bekymrad över att, därest sådana bindningar gjorts den dag frågan skall omprövas, det skulle bli en anledning till att inte göra en justering.

När det gäller skyddet mot dumping är såsom sagts av tidigare talare den kvantitativa importregleringen det viktigaste skyddsmedlet. Vi har därför i motionen begärt att denna kvantitativa reglering skall kunna bibehållas i sådan utsträckning, att det nuvarande gränsskyddet för den svenska trädgårdsodlingen inte försvagas. Enligt utskottets uttalande är skyddet mot dumping det samma för såväl trädgårdsnäringen som jordbruket och industrien, och även om detta är riktigt i och för sig, bör man dock observera det faktum, att när det gäller jordbrukets och trädgårdsnäringens områden kan det förekomma utbudanden till sådana bottenpriser, som inte är vanliga t. ex. på industriens område. Det är ett förhållande som hänger samman med livsmedlens lättförstörbarhet. Det är ofta så, att man dumpar dessa produkter till nästan vilka priser som helst för att undvika risken att varorna förstörs. Det är detta som nödvändiggör, som man säger i det yttrande som avgivits av herr Elofsson m. fl.,

Anslutning till det reviderade allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) samt till avtalet rörande Organisationen för handelssamarbete (OTC) m. m.

att Kungl. Maj:t utnyttjar alla de möjligheter till snabbt ingripande som finns och att detta även bör kunna ske utan föregående godkännande av andra medlemsländer. Därför menar vi att de kvantitativa regleringarna är nödvändiga på vissa områden oavsett sedan vad GATT-avtalet stipulerar och, som det är skrivet i samma yttrande, också bör bibehållas, även sedan de inte kan motiveras av betalningsbalansförhållanden. Jag menar att det är nödvändigt att understryka detta därför att GATT-avtalet bygger på principen om likstälighet på handelsns område och ett successivt borttagande av dessa kvantitativa regleringar.

Herr talman! Även om den motion som nu väckts inte bifalles — det är möjligt att det inte kan ske rent formellt — har vi i alla fall i densamma velat peka på en hel del problem i samband med detta förnyade GATT-avtal, som kan vara värda att observera vid den fortsatta tillämpningen av avtalet. Skulle det visa sig, att detta förnyade GATT-avtal kommer att innebära en ytterligare försvagning av skyddet för trädgårdsnäringen, är det på tiden att vi söker oss fram till ett annat skyddssystem. Enbart tullar utan förstärkning med andra medel är nämligen enligt min mening icke tillräckligt för att skydda den svenska trädgårdsnäringens produktion.

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Det är ju vanligt, att om man inte kan få fram vad man önskar i ett utskottsutlåtande och inte har ett bestämt yrkande, så avger man en blank reservation. I detta betänkande har man emellertid valt utvägen med särskilda yttranden. Jag tolkar detta så, att man velat visa en alldeles särskild vänlighet mot fruktodlarna och deras obestriddliga svåra problem. För min del har jag heller ingen anledning att

visa annat än ett vänligt ansikte mot fruktodlarna. Jag är lika livligt övertygad som någon annan om att fruktodlingen är en näringsgren, som förtjänar att värderas lika högt som andra näringsgrenar här i riket.

Jag vill emellertid framhålla, om någon till äventyrs skulle ha fått ett annat intryck av herr Hanssons i Skegrie anförande, att det inte föreligger några som helst reservationer till utskottsutlåtandet, och det har inte heller varit möjligt för motionärerna att yrka bifall till sina motioner. Anledningen till detta är ju denna frågas speciella natur. Utskottet stod inför att antingen avstyra eller tillstyrka förslaget. Vid våra överväganden kom vi fram till att det skulle vara förenat med mycket stora vådor av handelspolitisk art att inte godkänna förslaget men att det däremot medför obestriddliga fördelar för ett lågtulland som Sverige att delta i en internationell organisation av GATT:s typ och försöka få en organiserad samverkan när det gäller att förhindra tullkrig, som annars lätt skulle kunna uppstå. Vår ställning som lågtulland ger oss alldeles särskild anledning att stödja den verksamhet, som bedrivs inom GATT:s ram, och jag uttalar min tillfredsställelse över att alla har erkänt värdet av att vi gör det.

Därmed skulle jag egentligen ha kunnat sluta. Jag vill emellertid också svara på några frågor som ställts.

Herr Nilsson i Bästekille frågade, varför inte trädgårdsnäringen liksom jordbruket och fisket är undantagen från de generella reglerna, så att man inom trädgårdsnäringen skulle kunna röra sig lika fritt som inom jordbruket och fisket. Ja, denna fråga kan man naturligtvis ställa. Men när GATT-överenskommelsen började gälla, så undantogs regleringar, som var föranledda av särskild lagstiftning före år 1949, och den särskilda lagstiftning, som reglerar förhållandet på jordbrukets och fiskets om-

Anslutning till det reviderade allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) samt till avtalet rörande Organisationen för handelssamarbete (OTC) m. m.

råde, antogs som vi vet redan 1947. Detta är alltså svaret på herr Nilssons i Bästekille fråga. Vid förhandlingarna om tullar på trädgårdsprodukter väger naturligtvis denna tullposition lika tungt eller lika lätt som andra tullpositioner.

Herr Nilsson i Bästekille sade också att Förenta staterna ju har möjligheter att göra undantag. Det är klart att Förenta staterna vid förhandlingarna väger mycket, mycket tyngre än Sverige — därvidlag skall vi inte göra oss några illusioner. Man kan beklaga detta och säga att det är ledsamt att inte full recipitet kunnat genomföras mellan små och stora stater, men sådant är förhållandet, och vi får finna oss i den bästa verkligheten.

Även herr Hansson i Skegrie ställde några frågor. Han hävdade framför allt att tullskyddet borde förbättras, och han hyste vissa förhoppningar om att ett bättre resultat skulle nås vid revisionen av tulltaxan. Jag vill inte yttra mig om vad som därvid kommer att ske, ty det blir väl många överväganden som får göras. Men beträffande de speciella tullar det här är fråga om, alltså frukttullarna, betvivlar jag att det skall vara möjligt att få något nämnvärt ökat stöd till fruktodlingen genom högre tullar. Jag vill erinra kammaren om — det har sagts flera gånger förr, men jag tror det är nyttigt att det upprepas — att fruktodlingen nu har ett icke oväsentligt tullskydd. Under hela det halvår — från juni till december — då svensk frukt över huvud taget kan salubjudas, tillämpas för päron en tullsats av 25 öre per kilo. Efter december månads utgång finns det väl näppeligen ett svenskt päron till salu. Och i fråga om äpplen lyckades man 1955, som herr Kristensson i Osby också antydde, utsträcka tiden för skyddet, så att nu den bestämmelsen gäller, att 25 öres tull skall utgå från juli månad t. o. m. februari, alltså under sju månader, den säsong

då svenska äpplen rimligtvis kan salubjudas.

Skulle vi nämnvärt höja den tullsatsen tror jag att vi skulle komma i en situation, som skulle kunna dra konsekvenser med sig då det gäller andra varuslag och där vi skulle få olägenheter av att gå längre på tullhöjningens väg. Vi skall nämligen komma ihåg att vi är ett lågtulland, och jag tror det är viktigt att vi inte företar oss någonting, som i den internationella ekonomiska diskussionen kan skapa något tvivel om att vi fortfarande önskar vara ett lågtulland. Hela vår handelspolitik och hela vårt näringsliv är inriktat på sådant sätt att vi har allt att vinna och mycket obetydligt att förlora på en övergång till ökade tullsatser. Vad vi bör eftersträva är att föra en sådan tullpolitik att vi i internationella sammanhang kan med kraft hävda, att även andra nationer bör slå in på samma, säkerligen för hela världshandeln lyckobringande väg.

Herr Hansson i Skegrie lekte också med tanken på kvantitativa restriktioner. Även därvidlag vill jag för min del säga att jag tror, att man inte skall hänge sig åt några förhoppningar om att på den vägen kunna nämnvärt hjälpa den svenska fruktodlingen. Om vi skulle ge oss in på de kvantitativa restriktionernas väg, tror jag detta skulle medföra mycket stora handelspolitiska olägenheter, och jag hoppas verkligen att vi aldrig skall behöva tillgripa dessa medel. Sådana är möjliga som herr Hansson redan påpekat, av skäl som är nödvändiga, för att förbättra penningvärdet och den ekonomiska balansen, men därutöver hoppas jag som sagt att vårt allmänna ekonomiska läge alltid skall förbli sådant, att dylika kvantitativa restriktioner inte skall behöva tillgripas.

Herr talman! Detta är i huvudsak de observationer jag har att göra och jag ber självfallet att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslutning till det reviderade allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) samt till avtalet rörande Organisationen för handelssamarbete (OTC) m. m.

Herr RIMÅS (fp):

Herr talman! Det är i anslutning till det särskilda yttrandet nr 1 om trädgårdsnäringens skyddsproblem, avgivet av herr Kristensson i Osby m. fl., jag vill säga några ord. Herr Sundström utläste ur dessa yttranden en vänlig gest mot fruktodlarna. Jag skulle nog önska att den vänliga gesten kunde utsträckas att gälla trädgårdsnäringen i dess helhet och alltså även avse köksväxter, bär och blommor i handelsträdgårdar med växthus samt plantskoleskötseln. Jag tror inte att vi skall se alltför ensidigt på detta problem och endast tänka på den specialgren inom trädgårdsnäringen som gäller fruktodling.

Det är ju ett känt och många gånger omvittnat förhållande att lönsamheten inom trädgårdsnäringen varit i stadigt sjunkande under de senare åren och att trädgårdsnäringen i allmänhet har en mycket låg förräntning. Det är intressant att studera den sammanställning som utgivits av Trädgårdsekonomiska byrån i Alnarp över vissa trädgårdsodlingar och som visar förräntningen under åren 1946—1953. Av den framgår att man år 1950 hade det ogynnsammaste resultatet. Detta beror säkerligen på att importen av trädgårdsprodukter detta år hade undantagits från kvantitativa restriktioner — numera är det endast frukt som sådana restriktioner tillämpas på. Under senare år har en viss anpassning till det nya läget gjorts inom trädgårdsnäringen så till vida som man genomfört en del rationaliseringar inom företagen, vilket förbilligt produktionen. Det har dock varit vissa svårigheter förenade därmed, bl. a. bristen på kapital och svårigheten att erhålla krediter. Det i föl av riksdagen beslutade statliga stödet till trädgårdsnäringens rationalisering kommer säkerligen, hoppas vi, att ha en gynnsam effekt i detta avseende.

Men även om trädgårdsnäringen genom ändå rationellare odlings- och även

försäljningsmetoder kan ytterligare förbättra sin ekonomiska situation, är det dock ofrånkomligt att odlingen tillförsäkras ett rimligt gränsskydd mot importen av trädgårdsprodukter från länder med billigare arbetslöner och gynnsammare odlingsbetingelser än vårt. Jag tänker då särskilt på Holland och Danmark. Jag finner därför det av herr Kristensson i Osby m. fl. avgivna yttrandet, där man framhåller att trädgårdsnäringens skyddsproblem bör så snart som möjligt tagas upp till behandling, vara väl motiverat.

Herr talman! Jag har inte något särskilt yrkande utan ansluter mig till utskottet.

Herr JANSSON i Aspeboda (bf):

Herr talman! Med den vänliga inställning till trädgårdsnäringens problem, som i detta betänkande kommit till synes från samtliga fyra partiets sida, finns det väl all anledning för trädgårdsodlarna att hoppas, att även deras näring inom kort skall få det skydd och stöd som den är förtjänt av.

När det gäller ställningstagandet till Kungl. Maj:ts proposition har ju utskottet inte haft något annat att göra än att avslå eller tillstyrka densamma. Under sådana förhållanden skulle egentligen saken vara utagerad med utskottets beslut i ärendet. Jag och några utskottskamrater har emellertid inte varit riktigt nöjda, utan vi har till betänkandet fogat ett särskilt yttrande, där vi gjort vissa påpekanden som vi hoppas skall uppmärksammas därest det skulle uppstå särskilda svårigheter för trädgårdsnäringen. Vi har sålunda väddjat till Kungl. Maj:t att i beträngda lägen för trädgårdsnäringen tillgripa de utvägar, som redan finns, för att skydda denna näring.

Flera talare har här redovisat vad som redan gjorts för att förbättra läget för trädgårdsnäringen, och vi har ock-

Anslutning till det reviderade allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) samt till avtalet rörande Organisationen för handelssamarbete (OTC) m. m.

så gång efter annan tidigare här i riksdagen diskuterat dessa frågor. Under sådana omständigheter finner jag inte anledning att ytterligare förlänga debatten, utan jag ber med dessa ord få yrka bifall till vad utskottet föreslagit.

Herr AHLSTEN (fp):

Herr talman! Det är ju GATT-avtalet vi nu har att ta ställning till, och det är kanske lite felaktigt att så ingående som här skett diskutera trädgårdsodlingens problem. Det är emellertid svårt att i detta sammanhang bortse från dessa problem.

Vid de förhandlingar, som under våren förts mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation, har man från olika odlarsammanslutningar på trädgårdsnäringens område erhållit framställningar om att man skulle försöka införliva även trädgårdsodlingen med den allmänna jordbruksregleringen och på det sättet ge trädgårdsodlingen ett stöd av samma art som jordbruket i dess helhet. Även om det med hänsyn till GATT-avtalets bestämmelser skulle ha varit möjligt att vidta en sådan åtgärd, så har det visat sig stöta på stora praktiska svårigheter att inlemma även skyddet för trädgårdsodlingen i samma system som gäller för det allmänna jordbruksskyddet. Av denna anledning har man inte kunnat tillmötesgå de säkerligen mycket berättigade krav på skydd som framställts av trädgårdsodlingens utövare.

Såsom sagts här tidigare ligger ju vårt land ur klimatiska synpunkter mycket dåligt till, vilket gör att trädgårdsodlingen här i landet är handikappad i konkurrensen med trädgårdsodlingen i sydligare länder. Under sådana omständigheter måste man givetvis på ett särskilt sätt uppmärksamma de svårigheter som möter inom olika grenar av trädgårdsodlingen.

Jag skulle vilja till handelsministern,

som dock inte nu är här närvarande, rikta en vädjan att Kungl. Maj:t vid framläggandet av sin proposition med anledning av tulltaxekommitténs förslag måtte se till att trädgårdsnäringen verkligen får samma skydd som jordbruket i dess helhet. Riksdagen har ju gjort det uttalandet, att skyddet för jordbruket som sådant bör hålla sig vid 25 procent av importvärdet. Jag tycker att det är ett rättvisekrav, att trädgårdsodlingen får ett tullskydd av motsvarande storlek.

Nu är det ju så, att om man gör en aldrig så liten ändring av tullar, som berörs av GATT-avtalet, så måste man ta upp hela bindningsproblemet. Det är alltså samma procedur, därest det skall ske en tullhöjning på 10 öre eller en på 50 öre. Riksdagen har emellertid, som sagt, tidigare i princip uttalat sig för ett allmänt skydd av en viss storleksordning, vilket bör av Kungl. Maj:t beaktas.

Det är naturligtvis litet besvärligt att för en del av jordbruket skall tillämpas GATT-avtalets bestämmelser, medan det för andra delar av jordbruket är fråga om helt andra principer, med importavgifter o. d. Det är väl rimligt att de båda systemen så långt möjligt anpassas till varandra.

Jag har med detta velat redovisa något av den diskussion som förts vid de förhandlingar som under våren förekommit mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Debatten här i dag har förts i vänlig anda hela tiden, och det finner jag enbart angenämt. Jag ämnar inte heller på något sätt göra avsteg från densamma.

Särskilt gladdet mig, när jag hörde herr Sundström från denna plats erkänna, att den svenska trädgårdsnäringen säkerligen var i ett svårt läge. Det är

Anslutning till det reviderade allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) samt till avtalet rörande Organisationen för handelssamarbete (OTC) m. m.

nog första gången man så pass klart och tydligt från den sidan har sagt ifrån, att det arbete är befogat, som har nedlagts för att rätta till missförhållandena på detta område.

Herr Sundström konstaterade sedan som vanligt, att Sverige måste bedömas annorlunda än Amerika, eftersom vi är en liten nation och Amerika en stor. Detta tycker jag ändå är litet felaktigt, sett från min utgångspunkt. Antingen en nation är stor eller liten skulle man väl ändå vilja tro, att den skulle behandlas likadant som andra, när de befinner sig i samma organisation. I annat fall kan man ifrågasätta, vad man har att göra i en organisation, där de stora skall bestämma allt. Man bör väl ta hänsyn även till små nationer, när det gäller sådana här saker.

Då herr Sundström nu har varit så vänlig, anser jag, att han skall medverka, så att vi kan få ett undantag även för trädgårdsnäringen. När han erkänner, att dess läge är svårt, förmodar jag, att han menar att vi skall försöka rätta till det. Herr Sundström är hjärtligt välkommen på vår sida att söka hjälpa till att skapa en rättvisare ordning även på detta område.

I fortsättningen snuddade herr Sundström vid tullarna och yttrade, att vi inte kan räkna med att få dessa avsevärt höjda. På samma gång ville han också säga ifrån, att vi nog inte kan tänka oss kvantitativa regleringar i framtiden. Herr Sundström, såvitt jag och det folk som hör till samma yrkesorganisation som jag begriper, kan vi nöja oss med lägre tull, om vi har kvantitativa regleringar, men tas dessa bort, måste vi ha ett högre tullskydd. Det går inte att resonera bort. Från vår yrkesorganisation hade avgivits förslag med andra siffror, innan de nya tullhöjningarna beslutades i fjol, men vi böjde oss för den proposition, som kom på hösten, med den undermeningen, att vi skulle få ha kvar de kvantitativa regle-

ringarna. De är en förutsättning för att det hela skall kunna gå ihop. Därför borde vi enligt min mening kunna mötas på denna punkt för att försöka komma fram till bästa möjliga resultat.

Sedan vill jag än en gång understryka, att vad vi från trädgårdsnäringens — enkannerligen fruktodlingens — sida kräver, inte är något omotiverat. Vi begär ingen särställning, ingen mest gynnad ställning, utan vad vi vill sträva efter är att få samma skydd för vår näring, som det svenska jordbruket i dag har. Vid alla andra tillfällen talar man om att trädgårdsnäringen är en av jordbrukets binäringsar. Fisket är också en sådan. Jag ställer då frågan: Varför skall den ena binäringsen få samma skydd som jordbruket och den andra inte? Ur min och mina yrkeskollegers synpunkt står det klart, att vi måste behandlas på samma sätt och få samma skydd på vårt område.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SUNDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill tala om för herr Nilsson i Bästekille, att jag håller med honom om att vi borde kunna uppträda med samma kraft som de stora nationerna. Jag tror emellertid, att var och en, som har deltagit i dylika förhandlingar, nödgas vitsorda, att de stora nationerna har andra möjligheter att göra sin vilja gällande än de små. Man kan beklaga detta, och jag har inte alls uttalat någon anslutning till en sådan ordning utan endast konstaterat ett av alla känt förhållande.

Jag medger, att trädgårdsnäringen och fruktodlingen i synnerhet befinner sig i ett svårt läge, och jag är mycket intresserad av att detta skall förbättras. Jag har emellertid varnat för att tro, att man på tullökningarnas och de kvantitativa restriktionernas väg kan nå

fram till några avsevärda förbättringar. Jag tror att det står många andra utvägar öppna — därom skall vi inte diskutera i dag — för att förbättra fruktodlarnas situation.

Det var bara detta, herr talman, som jag ville tillägga.

Herr HANSSON i Skegrie (bf):

Herr talman! Jag begärde ordet närmast i anledning av ett yttrande av herr Sundström. Han sade sig hoppas, att kvantitativa regleringar inte skulle behöva tillgripas. Jag förmodar, att detta var en felsägning av herr Sundström, eftersom de kvantitativa regleringarna redan finns och alltså inte är något som behöver tillgripas. Vad vi har begärt är bara att de bibehålles i samma utsträckning som nu.

Som jag tidigare framhållit, är dessa kvantitativa regleringar nödvändiga just med hänsyn till de olika produktionsbetingelserna på trädgårdsnäringens område. Dels har man i andra länder förmånligare klimatiska förhållanden, dels får man också där sina produkter färdiga tidigare än vi. Därför är det många gånger nödvändigt att sätta en sådan spärr till skydd för den inhemska produktionen. Detta intresse för kvantitativa regleringar finns inte i samma omfattning när det gäller industriproduktionen, och fördenskull kan man inte sätta likhetstecken mellan denna och trädgårdsproduktionen i detta sammanhang. Det är också på grund av denna olikhet som man vid varje tillfälle när vi här diskuterat GATT-problemen har yppat bekymmer för trädgårdsnäringens problem.

Herr Ahlsten uttalade här — och det var intressant, tycker jag — att man prövat möjligheterna att föra in trädgårdsnäringens produktion under samma skyddssystem som gäller för jordbruket. Det är mycket möjligt att skyddet inte kan tillämpas i denna form. Jag menade därför med mitt uttalande att man kanske kan söka sig fram till

Upphävande av varuskatten för glass

ett annat system. Jag tänker mig då närmast att man skulle kunna tillskapa ett system som är mera anpassat just för trädgårdsnäringen och inte direkt kopierat efter jordbrukets skyddssystem.

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill bara påpeka att den kvantitativa reglering som herr Hansson i Skegrie här talade om är principiellt av en annan natur än de kvantitativa regleringar man i allmänhet talar om. Man får nämligen här inte importera förrän ett visst datum. Efter detta klockslag existerar det inga begränsningar i fråga om kvantiteten. Det är den stora skillnaden mellan denna kvantitativa reglering och sådana i vidare bemärkelse.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 20

Upphävande av varuskatten för glass

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 44, i anledning av väckta motioner om upphävande av varuskatten för glass.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 314 av herr *Georg Carlsson m. fl.* samt II: 225 av herrar *Adolfsson* och *Hansson* i Önnarp hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att varuskatt å glass icke vidare skulle uttagas.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 314 av herr *Georg Carlsson m. fl.* samt II: 225 av herrar *Adolfsson* och *Hansson* i Önnarp om upphävande av varuskatten för glass icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Gustaf Elofsson*, *Bengtson* och *Jansson* i Aspeboda, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna

Upphävande av varuskatten för glass

I: 314 av herr Georg Carlsson m. fl. samt II: 225 av herrar Adolfsson och Hansson i Önnarp, antaga av reservanterna framlagt förslag till förordning angående ändrad lydelse av den vid förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt fogade varuförteckningen.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr JANSSON i Aspeboda (bf):

Herr talman! Denna fråga har varit uppe i kammaren gång efter annan, och det är inte att förvåna sig över att den kommer tillbaka.

Alltför många funderar över varför vi har en beskattning på en vara som denna. Vid den tid då denna skatt beslöts betecknades glass mera som en lyxvara, men allteftersom tiden gått har glass blivit mer tillgänglig för var man.

I reservationen säger vi — något som också motionärerna redovisar — att det här förekommer en egendomlig uppdelning av samma vara i två grupper, något som icke synes motiverat. Glass, som förbrukas i hushåll, vid matserveringar o. d., är sålunda skattefri, medan samma vara, då den säljes i mindre kvantiteter, är belagd med en så anmärkningsvärt hög skatt som 65 procent på varans beskattningsvärde. Detta torde vara mycket sällsynt — om det ens förekommer på något annat område. Från statsfinansiell synpunkt sett spelar naturligtvis varje krona en viss roll, men fråga är ändå om detta kan motivera denna skatt. Efter många års motionerande tröstas vi emellertid på denna punkt med det som utskottet säger på s. 11: »Utskottet ansluter sig till den ståndpunkt som tidigare intagits i förevarande fråga. Det bör sålunda icke ifrågakomma att nu — utan att avvakta resultatet av pågående utredning om den indirekta beskattningen — upphäva skatten på ett varuslag, som varit underkastat beskattning, alltsedan varuskatten infördes. I anslutning härtill

vill utskottet framhålla, att 1952 års kommitté för indirekta skatter, enligt vad kommittén nyligen tillkännagivit, beräknas ha slutfört sitt utredningsarbete under innevarande år.» Utskottet slutar med att avstyrka motionerna.

Om vi nu får fram ett förslag i år kan det rent av synas som ett okynne att yrka bifall till reservationen. Med hänsyn till att vi så länge haft ett löfte om att utredningen skulle bli klar vill jag dock, herr talman, yrka bifall till densamma.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Denna fråga behandlades av såväl 1953 som 1954 års riksdag. Vid båda tillfällena blev motionen avslagen. Från bevillningsutskottet framfördes den motiveringen, att frågan låg under utredning hos 1952 års kommitté för indirekta skatter. Jag vill inte förneka, att herr Jansson i Aspeboda har anfört goda skäl för sin motion, men jag vill å andra sidan bestämt framhålla, att vi i utskottsmajoriteten anser att man när det gäller detta ärende bör avvakta resultatet av den pågående utredningen. Vi väntar detta resultat redan i år, och vi får väl anledning att återkomma till saken.

Herr talman! Jag yrkar för min del bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jansson i Aspeboda begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 44, röstar

Ja;

Ändrad lydelse av 1 § lagen om behörighet att utöva läkarkonsten

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 21

Föredrogs vart efter annat:

bankoutskottets memorial nr 29, angående särskilt lönetillägg åt hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän, och

första lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckta motioner om utredning av frågan om det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtande hemställts.

§ 22**Ändrad lydelse av 1 § lagen om behörighet att utöva läkarkonsten**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr HAGÅRD (h):

Herr talman! Jag hade egentligen i detta ärende bort avge åtminstone en blank reservation, men, då jag inte gjort detta, ber jag i stället att få säga några ord.

Det gäller här att överföra förordnandet av medicine kandidater som vikarier vid sjukhusen från medicinalstyrelsen till sjukvårdsstyrelserna i landstingen. För närvarande avger varje direktion på förslag av vederbörande lasarettsläkare ett förslag till medicinalstyrelsen om ett sådant förordnande, och detta expedieras i regel omgående från medicinalstyrelsen. Som här föreslås måste man, i stället för att låta en myndighet fungera, fördela denna uppgift på 24 olika sjukvårdsstyrelser och dessutom direktioner och sjukvårdsberedningar i större städer. Detta innebär visserligen en minskning av medicinalstyrelsens åligganden, men man överför i stället uppgifterna på de underlydande myndigheterna. Det är en transponering, skulle man kunna säga, av förvaltningsbesvären.

Det är ett relativt stort antal ärenden som det här rör sig om, cirka 1 600 om året. Det betyder att medicinalstyrelsen på varje arbetsdag i genomsnitt får ungefär fem sådana förordnanden. Dessa är ganska lätta att expediera, ty man använder sig av givna formulär. Emellertid innebär förslaget en avsevärd ökning av arbetet för sjukvårdsstyrelsernas del, och det kan inte medföra någon som helst förbättring av förhållandena på de enskilda sjukhusen. Därför ställer jag mig synnerligen tveksam till detta. Detsamma har också utskottet gjort, såsom framgår av dess betänkande.

Jag skulle egentligen här yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition, därför att den inte för med sig den förenkling som man har åsyftat, men jag har inte velat göra detta, ty utskottet har i sin skrivning funnit en formel, som jag tycker är godtagbar. Utskottet skriver, att man siktar därhän att direktionerna slutligen skall överta detta ansvar att förordna till vikarier sådana som är medicine kandidater. Det tycker jag är riktigt, och därför har jag icke reserverat mig mot utskottets för-

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

slag utan anslutit mig till detsamma. Jag syftar nämligen till en ytterligare förenkling av systemet därhän att sjukhusdirektionerna på de olika orterna får övertaga denna uppgift.

Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 23**Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier**

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtan-
de nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående garanti för visst
lån till Aktiebolaget Statens skogsindu-
strier jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 23 mars 1956
avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad
proposition, nr 139, hade Kungl. Maj:t
under åberopande av propositionen bi-
lagt utdrag av statsrådsprotokollet över
jordbruksärenden för samma dag före-
slagit riksdagen att bemyndiga fullmäk-
tige i riksgäldskontoret att ikläda staten
garanti för ett kortfristigt reverslån å
högst 35 miljoner kronor, avsett att upp-
tagas av Aktiebolaget Statens skogsindu-
strier.

I detta sammanhang hade utskottet
behandlat följande inom riksdagen väck-
ta, till utskottet hänvisade motioner,
nämligen

a) I: 558 av herr *Grym* och herr *Andersson, Lars*, likalydande med II: 735
av herr *Larsson* i Hedenäset;

b) I: 566 av herr *Ohlön m. fl.*, lika-
lydande med II: 744 av herr *Ohlin m. fl.*,
vari hemställts, att riksdagen måtte av-
slå det i förevarande proposition begär-
da bemyndigandet, att riksdagen måtte
hos Kungl. Maj:t anhålla om en skynd-
sam utredning beträffande statens skogs-
industrier i enlighet med vad i motio-
nerna uttalats samt att riksdagen måtte i
skrivelse till Kungl. Maj:t betona vikten
av att statliga affärsföretag i fråga om

kreditförsörjningen icke gäves någon
privilegierad ställning utan behandlades
på samma sätt som den enskilda före-
tagsamheten; samt

c) I: 567 av herr *Hagberg m. fl.*, i
vilken motion hemställts att riksdagen
måtte dels avslå förevarande proposi-
tion, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t
hemställa om en skyndsam utredning
rörande principerna för och omfatt-
ningen av Aktiebolaget Statens skogs-
industriers verksamhet.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte, med bifall till
Kungl. Maj:ts framställning samt med
avslag å motionerna I: 566 och II: 744
ävensom I: 567, såvitt nu vore i fråga,
bemyndiga fullmäktige i riksgäldskon-
toret att ikläda staten garanti för ett
kortfristigt reverslån å högst 35 000 000
kronor, avsett att upptagas av Aktie-
bolaget Statens skogsindustrier;

2) att motionerna I: 566 och II: 744
ävensom I: 567, i vad de avsåge hem-
ställan om skyndsam utredning beträf-
fande Aktiebolaget Statens skogsindu-
strier, icke måtte föranleda någon riks-
dagens åtgärd;

3) att motionerna I: 566 och II: 744,
såvitt däri yrkats att riksdagen måtte i
skrivelse till Kungl. Maj:t betona vikten
av att statliga affärsföretag i fråga om
kreditförsörjningen icke gäves någon
privilegierad ställning utan behandla-
des på samma sätt som den enskilda
företagsamheten, icke måtte föranleda
någon riksdagens åtgärd;

4) att riksdagen måtte i anledning av
motionerna I: 558 och II: 735 i skrivelse
till Kungl. Maj:t giva till känna vad ut-
skottet i utlåtan-
det anförde.

Reservation hade avgivits av herrar
*Nord, Eskilsson, Johan Persson, John-
son* i Kastanjegården, *Hæggbloom, Antby*
och *Nilsson* i Lönsboda, vilka ansett att
utskottet bort under 1), 2) och 3) hem-
ställa,

1) att riksdagen måtte med bifall till
motionerna I: 566 och II: 744 ävensom

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

I: 567, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande framställning;

2) att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 566 och II: 744 ävensom I: 567, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville dels låta företaga en utredning beträffande Aktiebolaget Statens skogsindustrier i enlighet med de riktlinjer som förordats i reservationen, dels ock förelägga riksdagen det förslag var- till utredningen kunde föranleda;

3) att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 566 och II: 744, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t betona vikten av att statliga affärsföretag i fråga om kreditförsörjningen icke gäves någon privilegierad ställning utan behandlades på samma sätt som den enskilda företagsamheten.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! De flesta av oss i denna kammare är väl överens om att Statens skogsindustrier har haft och har en viktig funktion att fylla i vårt lands näringsliv. Vad som i dag närmast intresserar är dels bolagets ekonomiska ställning och dels frågan hur företagets framtid skall gestaltas samt de samhälls-ekonomiska aspekterna på den fråga kammaren nu har att behandla.

En sak som tydligt framträder när man tar del av propositionen är att bolaget i förhållande till omsättningen arbetar med alltför litet kapital. Enligt bolagsledningens redogörelse beräknas värdet av produktionen för innevarande år uppgå till inemot 260 miljoner kronor. Bolagets eget kapital, aktiekapital och reservfond, uppgår enligt senaste balansräkningen till endast knappt 50 miljoner kronor. I propositionen uppgives att liknande företag inom den privata sektorn arbetar med egna kapital, som relativt sett ligger tre gånger högre. Därtill kommer att den privata

skogsindustrien i stor utsträckning genom egna skogar har tillgångar som ger företagen en god ekonomisk ryggrad. Statens skogsindustrier har som bekant att huvudsakligen täcka sitt råvarubehov från domänverkets skogar, och riksdagen har därvid anvisat domänverket förlagskapital för att möjliggöra krediter åt bolaget. Det är svårt att av propositionen utläsa hur mycket kapital domänverket disponerar för krediter åt bolaget, men enligt lämnade uppgifter torde det vara långt ifrån tillräckligt för verksamhetens nuvarande omfattning. Härav framgår att bolagsledningens uppdragsgivare inte tillgodosett kapitalbehovet eller, vilket synes mig vara ett riktigare uttryck, att bolagsledningen har utökat verksamheten till en omfattning, vida större än vad bolagets ägare tänkt sig. För den närmaste framtiden har bolaget, utöver redan i gång varande utbyggnader av sulfatmassafabriken i Karlsborg och wallboardfabriken i Skinnskatteberg, planer på att vid Otterbäcken uppföra en anläggning med en årlig produktion av 60 000 ton papper och cellulosa. Efter dessa utbyggnader beräknar bolaget att omsättningen år 1960 skall uppgå till cirka 350 miljoner kronor.

För finansieringen av Statens skogsindustriers verksamhet, om den skall bedrivas under sunda ekonomiska former, torde en utökning av aktiekapitalet och de långa krediterna med lågt räknat 100 miljoner kronor vara nödvändig. Därtill kommer ett avsevärt belopp för att finansiera den planerade omsättningsökningen. Härav torde klart framgå att de 35 miljoner kronor, som dagens debatt rör sig om, inte på något sätt räcker till för att sätta bolagets ekonomi på fötter.

Här anmäler sig nu en rad av frågor. Hur stort kapitaltillskott behövs för att ge bolaget en fast ekonomisk grund? Var ligger den lämpliga gränsen för bolagets expansion? Är bolagets affärer utformade på ett i allo tillfredsställande

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

sätt? Hur passar den i propositionen och utskottsutlåtandet redovisade ståndpunkten in i det samhällsekonomiska mönster, efter vilket statsmakterna för närvarande arbetar? Hur kommer ett lån av den storlek de här gäller att påverka kreditmarknaden i övrigt? Beträffande de sista frågorna vill jag rekommendera riksgäldsfullmäktiges utlåtande i detta avseende till studium. Det kan ge anledning till en hel del tankar.

De problem som här möter är av den vikt och storleksordning, att det krav på en grundlig och allsidig utredning av frågan i hela dess vidd, som framställdes i motioner från folkparti- och högerhåll, måste anses vara mycket väl motiverat. Att utredningen, som Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten tycks förutsätta, endast skulle omfatta bolagets kapitalförsörjning och verkställas på sätt bolaget självt finner lämpligast, kan uppenbarligen icke vara till fyllest. Höger- och folkpartireservanterna i utskottet har därför reserverat sig till förmån för motionernas yrkande om avslag på Kungl. Maj:ts proposition och förslag om en opartisk och allsidig utredning av frågan innan ytterligare medel beviljas.

I detta sammanhang anmäler sig också en fråga av mycket stor principiell betydelse. Skall den statliga affärsverksamheten stå i en klass för sig och icke behöva känna det tvång och de inskränkningar i rörelsefriheten, som genom statsmakternas åtgärder drabbar näringslivet i övrigt? Frågan kommer särskilt i blickpunkten när man erinrar om att just vid den tidpunkt, då propositionen om 35-miljonerslånet till Statens skogsindustrier skulle behandlas av utskottet, utfärdades dekret om att bankerna under den närmaste tiden skulle minska utlåningen ytterligare utöver de redan tidigare hårda kreditrestriktionerna. För den meningsriktning jag företräder är det alldeles klart att vedermödorna härvidlag måste delas av alla parter och att någon som

helst privilegieställning för de statliga företagen icke får ifrågakomma.

Herr talman! Med vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr HÆGGBLUM (h):

Herr talman! Till vad herr Antby yttrade om denna kreditgaranti på 35 miljoner kronor åt Statens skogsindustrier kan jag helt ansluta mig. För det parti jag representerar är det otänkbart att vi i denna fråga skulle ta en ställning, där vi inte bara klart ställer ett statligt företag utanför de nya kreditrestriktioner som är anbefallda sedan denna proposition lades fram, utan dessutom genom ett sådant beslut måste minska de övriga företagarnas möjligheter att erhålla lån.

Överenskommelsen mellan riksbanken och bankvärlden betyder ju att krediterna skall minskas med 500 miljoner kronor. Skall nu dessa pengar till Statens skogsindustrier, som inte ges i form av en ökning av aktiekapitalet, utan i form av en statlig lånegaranti, en statlig borgen, lånas från bankerna under den tid för vilken dessa förbundit sig att minska krediterna, så betyder detta att andra företag måste få sina krediter minskade med 535 miljoner kronor, och det kan självfallet inte vara någonting som vi från högerpartiets sida kan reflektera på.

Vi är fullt underkunniga om att inom just den bransch som det här gäller — trävarubranschen — de kreditrestriktioner som gällt innevarande år har varit särskilt besvärliga, därför att en mängd av de småföretagare, som arbetar inom denna bransch, har ett fluktuerande penningbehov. De har inte anledning att i sina rörelser hålla så mycket av eget kapital att det täcker hela årsbehovet, utan de arbetar under den förutsättningen att de, när de köper skog och skall betala den, kan få kortfristiga krediter för att sedan, när virket på sommaren

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

och senhösten är färdigställt för försäljning, betala dessa krediter. Behovet av eget kapital i rörelsen året runt är därför förhållandevis ringa.

Detta har fört med sig att dessa företag under innevarande år har haft ofantliga svårigheter att driva sin näring i vanlig omfattning. De har haft fullgoda säkerheter, som kanske många gånger varit värda tio gånger det belopp de har behövt låna, men de har ändå inte kunnat få några lån. Under sådana förhållanden är det självfallet betydelsefullt att den lilla marginal, som nu ändå finns efter överenskomsten mellan riksbanken och affärsbankerna, inte ytterligare minskas.

Vad för övrigt anförts till stöd för att denna kredit skulle vara särskilt väl motiverad, nämligen att den sammanhänger med övertagandet från Statens skogsindustriers sida av stormfällt virke som man fick här i Mellansverige, tycker jag inte heller är så övertygande, då jag vet att skogsägarorganisationerna har tagit hand om betydligt större kvantiteter stormfällt virke. De har skaffat sig pengar genom borgensförbindelser. Om jag inte är felaktigt underbyggd är vederbörande borgensmän numera underrättade om att de är fria från sina borgensförbindelser, därför att det hela är avvecklat och klart. Det virke som köptes — det hade visst ett sammanlagt värde av något över 100 miljoner kronor — har man kunnat placera så att lånen är återbetalda.

Så vill jag säga några ord om den ifrågasatta utredningen om Statens skogsindustriers ekonomiska ställning i framtiden. Jag vill uppriktigt beklaga att den samstämmighet, som man hade en viss känsla av inom utskottet, om att här finns en hel del som behöver göras om Statens skogsindustrier skall vara rustat att möta framtiden, sprack på att utskottsmajoriteten var nöjd med att denna utredning fick göras av Statens skogsindustrier självt, medan vi i oppositionen ville att utredningen skul-

le göras med bättre parlamentariskt underlag, så att det skulle bli en verklig omprövning av förhållandena. Vi är ju i den underliga situationen när det gäller de bolag som är i statens ägo, att riksdagen praktiskt taget inte har någonting att säga till om när det gäller deras verksamhet. Kungl. Maj:t skickar en man till deras bolagsstämmor, och därmed punkt och slut. Riksdagen får bara vara med när det gäller att bevilja pengar, som till Norrbottens järnverk i fjol och Statens skogsindustrier i år. Men att representanter för riksdagens olika partier skall få sätta sig och fundera över vad som är en lämplig utvecklingslinje, det har man i detta fall inte velat gå med på, och det är beklagligt. Ty jag tror att vi från mitt partis sida åtminstone skulle kunna ha en utgångspunkt gemensam med majoriteten, nämligen att det är statens skyldighet att sörja för att den förädlingsverksamhet, som behövs för omhändertagandet av de skogstillgångar som staten äger — speciellt när nu dessa tillgångar är koncentrerade inom ett landskap som Norrbotten — också kommer till stånd. Det finns alltså inget principiellt motsatsförhållande i fråga om behovet av dessa statliga skogsindustrier och säkerligen inte heller i fråga om deras utbyggnad, när det nu verkar som om speciellt massaindustrien inte skulle hinna med skogstillväxten. Skogsägarna själva har fått starta med att bygga en cellulosafabrik, och varför skulle inte staten också köra vidare, när staten äger så mycket av skogstillgångar? På den punkten skulle vi alltså kunna resonera oss fram till en gemensam plattform för vad som skall vara den lämpliga utvecklingslinjen för Statens skogsindustrier.

Detta är det ena av de skäl som gör att jag beklagar att inte en bättre utredning har blivit anbefalld.

Vidare fick vi under utskottsbehandlingen besked om något som jag förmodar är okänt för riksdagsledamöter-

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

nas stora flertal, nämligen att Statens skogsindustrier, som arbetar med så litet aktiekapital och så små penningtillgångar, dock varje år till domänstyrelsen inlevererar en ränta som rör sig om 1,9 miljoner kronor, vilket om jag inte minns fel motsvarar fyra och en halv procent på aktiekapitalet. Dessa pengar får alltså Statens skogsindustrier år efter år lämna ifrån sig till domänverket i stället för att använda dem som förstärkning av kapitalet. När jag för min del i utskottet förde detta på tal och frågade, om det var ödesbestämt att det skulle vara på det sättet, så hänvisade representanten för Statens skogsindustrier bara till domänstyrelsen, och man fick det intrycket, att det nog inte går att ändra på den punkten. Jag är också övertygad om att Statens skogsindustrier i den utredning, som enligt utskottsmajoriteten företaget självt skall verkställa, inte vågar ändra på den punkten. Den enda makt som skulle våga göra detta är riksdagen, och ur den synpunkten tycker jag det är beklagligt att utskottsmajoriteten har intagit den ställning som den har. Vi har här ett företag som är startat under den förutsättningen, att domänverket skall klara finansieringen av dess utbyggnad, och så kommer vi fram till att domänverket betraktar detta företag som en stadig mjölkko och tar ut ränta på sina pengar i stället för att låta företaget bygga ut sin verksamhet med hjälp av de vinster som har uppstått.

Detta är alltså det andra skälet till att jag beklagar att utskottsmajoriteten ej velat gå med på en mera förutsättningslös och vittomfattande utredning.

Jag skulle nog, herr talman, kunna ge exempel på att vad som hittills har hänt inom Statens skogsindustrier inte alltid har varit så väl planlagt. Man byggde ett stort sågverk på Öland, dit man flottade timmer från Norrland, och när det sedan visade sig att Statens skogsindustrier i norr hade byggt ut så mycket att virket kunde tas om hand där,

rev man efter några år ned det nybyggda elektriska ramsågverket. Efter en tid byggde man upp två nya ramar vid en järnvägsstation. Jag har emellertid från industrifolk fått det beskedet, att man beträffande Statens skogsindustrier inte kan göra några rimliga anmärkningar mot den ekonomiska skötseln, och därför är jag beredd att betrakta dessa saker, som jag känner till från min hembygd, såsom sådant som kan inträffa; man kalkylerar fel ibland och får kalkylera om.

Detta gör emellertid, herr talman, att det för mig är ett viktigt önskemål att vi får en ordentlig utredning beträffande Statens skogsindustriers fortsatta verksamhet. Den behöver utbyggas till att omfatta massafabrikation på andra ställen där staten har stora skogar. Jag är i det fallet inte på något sätt motståndare till en uvidgning, men till detta förslag om att Statens skogsindustrier på bekostnad av andra kreditbehövande skulle få en extra hjälp är högern bestämd motståndare.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! När det från vårt håll föreslagits, att Kungl. Maj:ts proposition med begäran om 35 miljoner kronor till lånegaranti åt Statens skogsindustrier måtte avslås, så är det inte — och det vill jag från början slå fast — dikterat av önskan att stäcka företaget eller försvåra dess arbete. Statens skogsindustrier bildades som bekant i 40-talets början som ett huvudsakligast norrbottniskt företag, vilket främst i sysselsättningssyfte fick möjligheter att utbygga industrier i detta län. Mot denna anordning har ingen haft något att invända, och jag vill därför också betona den saken för förebyggande av alla missförstånd. Om vi alltså accepterar ett statligt företag på detta område och anser det befogat att företaget får möj-

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

ligheter till en utveckling av normal omfattning — och med normal omfattning avses då en expansion inom ramen för ett företags ekonomiska möjligheter — så betyder det inte att vi accepterar en av statsmakterna okontrollerad expansion, som med korta intervaller ideligen ställer allt större krav på kapitaltillförsel utan tillfredsställande redovisning av vare sig hur pengarna använts eller avses att bli använda.

När vi sålunda från vårt håll yrkat avslag på den nu framställda begäran om lånegaranti, är det inte ett definitivt avslag utan endast fråga om ett *kort uppskov*. Vi anser att ytterligare medel i exempelvis formen av lånegarantier inte bör ställas till förfogande utan en verklig översyn av Statens skogsindustriers ekonomiska ställning, investeringsplaner och framtida kapitalbehov. Så långt ifrån att vara negativ är denna begäran dikterad av en önskan att ge bolaget tryggare möjligheter för framtiden, men samtidigt också dikterad av den självklara önskan att riksdagen, som ytterst har ansvaret för denna statliga verksamhet, skall få en vidare överblick över affärsverksamheten än vad som nu är fallet.

En sammanställning av de från Statens skogsindustrier utgivna årsberättelserna ger vid handen att de kortfristiga skulderna ökat anmärkningsvärt under de senaste två åren, d. v. s. från 1954. Bolaget hade dock kort dessförinnan fått sitt aktiekapital fördubblat. Dessutom erhöll samtidigt domänverket en ytterligare kredit av 30 miljoner kronor hos riksgäldskontoret. Denna kredit var betingad av det förhållandet att domänverket har att hålla Statens skogsindustrier med råvara och att bolaget vid denna tid hade så stora råvaruskulder till domänverket, att verket var i behov av denna kapitalförstärkning. Bolaget hade anstånd med betalningarna, och om man läser jordbruksutskottets utlåtande i mars 1953, så finner man där återgivet att den då

äskade 30-miljonerskrediten i praktiken inte innebar någon ändring av de förlagsmedel, som bolaget under åren förut erhållit från domänverket i form av anstånd med fordringar, som förfallit till betalning. Vad man 1953 beslutade var endast en möjlighet för domänverket att förlänga krediten och förvandla densamma till ett mera långfristigt lån åt bolaget.

Vad departementschefen vidare anförde 1953 var att han ansåg — i likhet med statskontoret och riksgäldskontoret — att de i sammanhanget berörda kreditmöjligheterna inte skulle utnyttjas i vidare mån än som oundgängligen var nödvändigt. Vidare sades ifrån, att om bolaget behövde ytterligare kredit, borde den krediten vara kortfristig och med så hög ränta att »bolaget därigenom stimuleras att även undersöka möjligheterna på den allmänna lånemarknaden». Med dessa hälsningar från departementschefen, konfirmerade av riksdagsbeslutet, fick sålunda domänverket och bolaget sina kapitalresurser påspädda 1953. Den begäran om utredning av bolagets ställning och kapitalbehov på längre sikt, som motionsledes framställdes, avvisades av riksdagen. Det är möjligt att om en sådan översyn då kommit till stånd, skulle dagens situation inte varit vad den nu är. Det har gått bara tre år sedan dess, men bolaget anser nu igen att dess aktiekapital är för litet i förhållande till omsättningen och att dess kreditvärigheter har ökat, likviditeten är minst sagt ansträngd. Jag vågar påstå, att utan en verklig översyn med noggrann planering av eventuellt fortsatta utbyggnader och en långsiktig plan för hur kapitalbehovet skall täckas, kommer riksdagen i fortsättningen att liksom hittills med jämna eller ojämna mellanrum få behandla frågor om kapitalökning åt bolaget. Och märk väl, den kommer att få göra detta i efterhand, ställd inför nya faits accomplis!

Det framgår med all önskvärd tydlig-

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

het att investeringarna i Statens skogsindustrier ökat i snabbare takt än såväl det egna kapitalets tillväxt som den långfristiga upplåningen. Det betyder att den kortfristiga skuldsumman ökat och att de kortfristiga skulderna delvis automatiskt övergått till att bli långfristiga. Därtill har endast hälften av de kortfristiga skulderna täckning i likvida omsättningstillgångar. Om Statens skogsindustrier i dag varit en privat koncern, skulle företaget kunna sägas vara på fallrepet — i synnerhet om man tar i betraktande den långtgående kreditåstramning, som nu präglar den allmänna marknaden och som alla övriga företag får finna sig i och ta med i beräkningarna. När man i debatten kring dessa problem brukar framhålla att ett statligt bolag som exempelvis Statens skogsindustrier måste få arbeta under samma betingelser som ett privat företag, så glömmar man att anlägga samma krav på förutseende och planering för kapitalanskaffning, som varje välskött enskilt företag måste ha för att kunna klara sig.

Det finns också andra synpunkter, som kan anläggas i detta sammanhang. Statens skogsindustrier är ett företag, som ägs av det allmänna, d. v. s. ytterst sett av oss alla. Självfallet kan detta inte innebära att Statens skogsindustriers affärer skall ligga öppna för alla. Men de folkvalda representanter, som sitter här i riksdagen, må dock kunna kräva att ett företag, som i likhet med Statens skogsindustrier är starkt skuldsatt på grund av en alldeles för hastig expansion, uppkommen genom ett utbyggnadsprogram, som bolaget självt bestämmer utan andra hänsyn än sina egna önsningar, görs till föremål för en av det allmänna åstadkommen översyn, syftande i första hand till sanering och i andra hand till ett insättande i större sammanhang av vad som kan anses ur allmänna synpunkter önskvärt i fråga om ytterligare expanderings. »Det allmänna» representeras i detta sammanhang

inte enbart av regering och domänverk utan också av en rad av medborgarkategorier, som kan ha intresse av hur ett statligt bolag skötes.

Att denna utredning kommer till stånd är så mycket mer önskvärt, som den nuvarande anordningen beträffande det allmännas insyn i statliga bolag över huvud taget är så bristfällig, att den i många fall är så gott som obefintlig. Jag kanske får erinra om att det vid flera tillfällen tidigare i riksdagen dryftats hur den insynen bör ske. Riksdagen har också vid tidigare tillfällen beslutat att en undersökning av dessa möjligheter bör komma till stånd. Man har då önskat att exempelvis statsrevisionen eller statens sakrevision skulle få möjlighet till granskning. Dessa riksdagsbeslut har inte effektuerats, men det har dock tillsatts en utredning beträffande den statliga affärsverksamheten. Än så länge har utredningen inte framlagt mera än en kartläggning av den nu befintliga statliga affärsverksamheten i bolagsform. Då utredningen säkerligen kommer att bli omfattande och därför långvarig, kan man inte i det nu aktuella fallet tänka sig att vänta till dess utredningen blir färdig och lägger fram eventuella förslag om en annan ordning beträffande den statliga bolagsverksamheten.

Om den nu av oss begärda utredningen av Statens skogsindustrier kommer till stånd, kan det tänkas att kapitalbehoven blir klarlagda på ett annat sätt. Statens skogsindustrier har i år begärt ett långfristigt lån på 60 miljoner kronor. Remissinstanserna har varit tveksamma — riksgäldskontoret har varit ytterst tveksamt — och sedan har departementschefen framlagt ett förslag som gäller 35 miljoner kronor i ett kortfristigt reverslån. I utskottsutlåtandet har man preciserat detta kortfristiga lån till att vara tioårigt! Vad som efter detta skall anses vara kortfristigt eller långfristigt i låneväg blir svårt att avgöra. Ett kortfristigt lån på tio år är

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

i själva verket långfristigt, men trots detta torde de 35 miljonerna inte vara mer än en tillfällig andhämtningspaus för företaget i fråga.

Jag skall inte här ta upp de resonemang av budgetteknisk art, som exempelvis riksgäldskontoret fört. Vi har i vår motion uttalat vår anslutning till detta resonemang, som ävenledes borde bli föremål för ytterligare överväganden. Jag skall endast sluta med att påpeka hurusom den ekonomiska politik som förs är präglad av inte bara långtgående kreditåstramningar, som hårt pressar ned investeringsmöjligheterna för en rad företag med naturliga expansionsmöjligheter, utan även håller byggnadsplanerna inom ramen för vad som anses vara möjligt att åstadkomma utan att inflationstendenserna accentueras. När man alltså av det allmänna kräver all denna återhållsamhet, ser det egendomligt ut att den statliga affärsverksamheten har haft möjlighet att, såsom skett inom Statens skogsindustrier, nyinvestera och utbygga i en takt, som direkt strider mot den utbyggnadstakt man i allmänhet anser önskvärd utan att störningar uppkommer på det samhällsekonomiska området.

Jag vill, herr talman, till sist endast yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s):

Herr talman! Motiveringen för den framställning, som Statens skogsindustrier har gjort om statsgaranti för ett lån är utförligt redovisad i propositionen nr 139. De utbyggnader, som bolaget av rent företagsekonomiska skäl företagit ända från riksdagsbeslutet 1952 och som i och för sig varit nödvändiga för att skapa en god ekonomi, har i stort sett kunnat ske genom anlitande av egna överskottsmedel. När särskilda omständigheter nu har tillkommit genom att kapital har bundits i en onormal lagerhållning på grund av virkes-

inköp från stormfällningen 1954 och av sulfatvedlagren, som inte kan upparbetas i full utsträckning i Norrbotten förrän utbyggnaden av Karlsborg är klar, är det nödvändigt att bolaget tillföres ökat rörelsekapital.

Bolaget har begärt 60 miljoner kronor, och regeringen har föreslagit 35 miljoner kronor i form av kreditgaranti för upplåning i allmänna marknaden. Om nödvändigheten att tillföra bolaget ökade rörelsemedel har remissinstanserna varit eniga bortsett från vissa reservanternas invändningar, och om denna nödvändighet har inte heller motionärerna haft annan mening. Reservanterna i jordbruksutskottet herrar Anthy och Hæggbom har också sagt, att de skulle vara med på det under vissa villkor. I de avslagsmotioner, som har väckts, har det medgivits, att det behövs ökade driftmedel, men man har understrukt, att bolaget inte bör ha prioritet jämfört med enskilda företag beträffande sin kapitalförsörjning lånevägen.

Jag vill med anledning därav understryka vad som har anförts i propositionen, nämligen att bolaget som statsägt inte kan erbjuda samma säkerhet som ett enskilt bolag, som har naturtillgångar, egna skogar, vattenfall och annat att erbjuda som säkerhet. Domänverkets skogar kan inte belånas. Bolaget har ingen annan väg att gå än att hos sin huvudman anhålla om kreditgaranti. Framställningen är således snarast att betrakta som ett led i en strävan att skapa lika villkor mellan Statens skogsindustrier och enskilda företag i detta avseende.

Det är klart att denna bolagets framställning kommer i ett ur statsfinansiell synpunkt olämpligt ögonblick. Men utskottet har föreslagit, att upplåningen av dessa 35 miljoner kronor skall ske vid en tidpunkt som riksbanken bestämmer och i samma ordning som i övrigt gäller för andra företag. Det framgår av bolagets redovisade kapitaltillgångar, att de är otillräckliga på

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

längre sikt. Bolagets aktiekapital är för lågt i förhållande till enskilda bolags aktiekapital. Skulle man eftersträva likställighet, borde aktiekapitalet ökas till 75 å 80 miljoner kronor och ytterligare 25 miljoner ställas till förfogande i ökat rörelsekapital. Men därom säger bolaget, att med hänsyn till den ekonomiska politik statsmakterna för bör en ökning av aktiekapitalet anstå och behovet fyllas genom ökad upplåning. Bolaget har förklarat, att en utredning skall verkställas om behovet av kapitalförstärkning på längre sikt. Departementschefen har godtagit detta.

Nu anser reservanterna, att denna utredning bör ges en bredare form, där samhällssynpunkter och andra aspekter dras in, och att denna bör föregå ett avgörande av dagens fråga. Vad är det som i detta sammanhang är av intresse att få veta? En analys av bolagets ekonomiska status och av de förutsättningar man vill lägga till grund för en fortsatt expansion är väl vad denna utredning bör omfatta. Detta arbete måste då innebära en fullständig och detaljerad insyn i bolagets interna affärsförhållanden, som det skulle vara en söt lukt för eventuellt främmande intressen att ta del av. En sådan anordning skulle vara otänkbar, om det gällde ett enskilt företag. Ett enskilt företags dispositioner är ju en intern angelägenhet, som inga andra än aktieägarna har inflytande på eller insyn i, i den mån de har det. Några andra regler bör inte gälla för ett statligt ägt bolag.

Formerna för inflytandet i ett statsägt företag och kontroll av ett sådant kan kritiseras, som fru Sandström gjorde. Det är en sak för sig. Statsrepresentation och revisionskontroll håller ju på att utredas genom utredningen om de statliga företagsformerna. I det föreliggande fallet bör inte utbildas någon annan praxis än som skulle godkännas i ett enskilt företag. Därför har utskottet godkänt departementschefens förslag på denna punkt.

Jag skall inte närmare gå in på motionärernas kritik av bolagets forcerade och kapitalkrävande investeringar. Jag vill bara säga att det går lätt att säga: pengar först och bygg sedan. Men det är några saker som man i detta sammanhang måste ta hänsyn till, och det är de förhållanden, under vilka Statens skogsindustrier har fått bygga upp sin verksamhet. Bolaget övertog starkt nedslitna industrier. En och annan gång har det fått göra det av sociala skäl. Dessa nedslitna industrier har det varit nödvändigt att modernisera och komplettera med andra anläggningar för att nyttiggöra överskottsvirke och avfall. Investeringarna har alltså gjorts på rent företagsekonomiska grunder. Det är dessa utbyggnader av verksamheten som har skapat det överskott, som har möjliggjort fortsatt utbyggnad. Härvidlag har bolaget gått i spetsen och åstadkommit en teknisk och industriell upprustning, som även erkänts på enskilt håll. Jag vill bara säga att för de bygder, där bolaget bedriver sin verksamhet, torde fullföljandet av bolagets planer vara av stor samhällelig och social betydelse.

Det finns enligt utskottets mening ingen rimlig anledning att som reservanterna föreslår avslå framställningen om kreditgaranti. Vilka intressen som skulle tjäna på att bereda bolaget förlängda likviditetssvårigheter vill jag låta vara osagt. Samhällsintresset skulle ingalunda vara betjänt av detta, och med hänsyn därtill ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag fäste mig vid det resonemang som den ärade vice ordföranden i jordbruksutskottet förde, att det skulle vara något otillständigt om man, sedan ett statligt bolag startat sin verksamhet och driver affärer, tillsatte någon utredning med medlemmar utanför själva bolagsledningen. Då skulle de kunna få, säger herr Gustafson i Däde-

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

sjö, en obehörig inblick i bolagets förhållanden.

Skall vi gå på den linjen innebär det, att sedan vi satt barn till världen här i riksdagen genom att bevilja aktiekapital till statliga bolag skulle vi sedan aldrig någonsin ha möjlighet att från riksdagens sida vara med om att utstaka nya vägar för bolagens verksamhet. Är det så herr Gustafson menar, så är det rätt upplysande om vilket otillfredsställande förhållande vi har beträffande de statliga bolagen.

Det är väl ingen av motionärerna som tänkt, att man skulle låna Cellulosabolagets eller de andra träindustriernas disponenter och sätta in dem som utredningsmän. Nog måste Kungl. Maj:t inom denna församling, som vi tillhör, kunna plocka ut folk med tillräckliga ekonomiska insikter, som inte springer och berättar nyheter åt än det ena och än det andra hållet. Det var det ena jag vill framhålla.

Det andra var påpekandet från herr Gustafsons i Dädesjö sida, att Statens skogsindustrier inte har några naturtillgångar att sätta som pant. Det skulle i normala tider vara ett skäl för att bolaget skulle sättas i undantagsställning, men i dagens situation är det inte något skäl, ty inget trävaruföretag, det må ha än så stora naturtillgångar, kan med de kreditrestriktioner som numera gäller få låna 35 miljoner. De flesta får inte ens låna en ringa bråkdel därav. Med dagens kreditrestriktioner är de som har naturtillgångar precis lika illa ställda som de som disponerar sådana.

Herr ANTBY (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utöver vad herr Hæggbloom sagt vill jag tillägga, att det visserligen är sant, att de stora bolagen i allmänhet har en råvarubas, men det finns dock många företag här i landet som arbetar på detta område men som saknar råvarubas.

Vidare är det inte bara Statens skogs-

industrier, som har tagit hand om stormfällt virke, utan det har väl hela skogsindustrien fått göra.

Sedan sade herr vice ordföranden, att reservanterna kräver att pengarna skall beviljas först och sedan skall bygandet komma. Det är kanske inte så underligt, att man här ställer sig litet tveksam inför vad som här föreslås, när man ser av den lämnade redogörelsen att bolagets ekonomiska ställning är sådan, att det behöver åtminstone 100 miljoner kronor till i ökat aktiekapital och långa krediter och att bolaget dessutom planerar ganska dyrbara ytterligare investeringar. Då förstår man, att de 35 miljoner som det här är fråga om är en ytterst blygsam summa, som inte på något sätt kan hjälpa företaget till en hygglig ekonomisk ställning.

Fru SANDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafson i Dädesjö talade bland annat om det stormfällda virket, som bundit så mycket kapital. Man kan räkna ut att av allt det stormfällda virke, som fanns vid den tidpunkt som det nu gäller, har ungefär 10 procent fallit på domänverket.

Sedan sade herr Gustafson att det var otänkbart, att det skulle kunna göras en utredning. Herr Hæggbloom har redan ur sina synpunkter belyst detta. Herr Gustafson sade att för ett privat företag är det möjligen aktieägarna som skulle kunna få denna insyn — på bolagstämman, förmodar jag. Men, herr Gustafson, vilka är det som är aktieägare i ett statligt bolag? Om det är så, att staten ensam äger aktierna och aktieägarnas intresse skall representeras — som t. ex. i Statens skogsindustriers fall — av en byråchef eller en byrådirektör i domänverket, som fungerar som bolagsstämma en gång om året och därvid inte bara skall göra vad en bolagsstämma har att göra, fastställa balansräkning och vinst- och förlusträk-

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

ning, utan även bevilja styrelsen och direktören ansvarsfrihet, och styrelsen utgöres av hans chefer, då frågar jag herr Gustafson i Dädesjö, om det är en tillfredsställande insyn från aktieägarnas sida.

Jag vill naturligtvis inte här göra anspråk på att vara aktieägare i Statens skogsindustrier, ehuru jag antar att vi är det allesamman eftersom det här är fråga om ett statens företag. Men nog tycker jag att folkvalda representeranter i riksdagen skall kunna begära en utredning, vilken man naturligtvis inte alls behöver ge offentlighet åt i sin helhet om man därmed skulle skada företaget. Det tycker jag, herr Gustafson i Dädesjö, verkligen inte är för mycket begärt. Om herr Gustafsons i Dädesjö uppfattning om det gemensamma ägandet i ett statligt bolag är den han deklarerade, undrar jag om ägandet är ett självändamål. Det kan ju inte vara det ändamål som vi alltid hört förut, nämligen att vi skall ha större inflytande ju mer staten äger.

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Ett statligt bolag är givetvis inget självändamål, i vart fall inte Statens skogsindustrier. Fru Sandström vet lika väl som jag hur Statens skogsindustrier har kommit till, för vilket ändamål och på vilka grunder, nämligen för att tillvarata i första hand de skogliga tillgångar som domänverket har och att förädla dem. Detta företag har som jag sade förlagts till sådana trakter och kommit till under sådana former, att det i många avseenden kommit att fylla en social funktion.

Det är klart att vi allesamman som medborgare i detta land är ägare till Statens skogsindustrier, men Statens skogsindustrier är ett företag i bolagsform och kan ju i det avseendet inte få betraktas annat än som andra bolag. Den insyn som det här skulle bli

fråga om genom denna utredning, som jag, herr Hæggbloom, inte har kallat otillständig, skulle de facto innebära en sådan otillbörlig inblick i företagets interna affärsförhållanden, som knappast kan vara önskvärd. Vad det gäller är helt enkelt den tekniska uppgiften att på grundval av bokföringen och de planer man har för fortsatta investeringar få fram en plan för omfattningen och takten i den utbyggnad, som bolaget räknar med att behöva göra ur rent företagsekonomisk synpunkt, och det kapitalbehov som därmed uppstår. Den utredningen kan väl göras av bolaget självt, som förklarat att det med sig ämnar adjungera expertis för att fullfölja utredningen. Under sådana förhållanden tycker jag att det kan räcka med att gå på departementschefens linje i utredningsfrågan.

Herr LARSSON i Hedenäset (bf):

Herr talman! Jag har i likhet med två norrbottningar i första kammaren tillåtit mig väcka en motion i anslutning till den föreliggande propositionen. När jag nu besvärar kammaren, kommer jag med en del kommentarer i anslutning till utskottets skrivning i hithörande avsnitt men avser även att i övrigt något diskutera de olika alternativ, som här kommit från motionärer och reservanter.

I den motion som vi lämnat har anhållits, att det klart och tydligt skulle sägas ifrån, att driften vid Statens skogsindustriers anläggningar i Törefors och Seskarö skall upprätthållas. I det avseendet är det ett klart och positivt svar, som både Statens skogsindustrier och utskottet här presenterat. Jag tillåter mig erinra om det intryck som riksdagen fick under sin resa i Norrland, då en kommunalman i Törefors informerade oss om bygdens problem. Det är ur bygdens synpunkt tacksamt att det nu getts ett klart och positivt svar i frågan.

Vi har också framfört ett annat yr-

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

kande, nämligen i fråga om råvaruförsörjningen vid Statens skogsindustriers anläggningar i Norrbotten. Även i det avseendet innebär utskottsutlåandet i realiteten ett bifall till vår hemställan. Jag tillåter mig emellertid att återkomma till den saken litet längre fram.

I den debatt som hittills förts här har jag inte kunnat undgå att notera, att herr Hæggbloom klart och tydligt deklarerade, att det inte råder någon principiell meningsskiljaktighet om att Statens skogsindustrier skall fortsätta sin verksamhet. Det är tacksamt att ha fått det erkännandet. Till detta tillåter jag mig lägga, att när Statens skogsindustrier bildades 1941 skedde detta på förslag av den då sittande samlingsregeringen och att ett enhälligt jordbruksutskott tillstyrkte propositionen. Men sedan dess har det uppstått en del dissonanser på vissa punkter, och man har i motioner yrkat avslag på det förslag som här föreligger. Detta har i den väckta folkpartimotionen skett med följande motivering: »Vi är väl medvetna om att Statens skogsindustrier är i trängande behov av kapital, och vi vill därför i princip inte motsätta oss förslaget att bolaget erhåller ett kortfristigt lån på det sätt och i den omfattning som departementschefen föreslagit.»

Detta erkänner man alltså vara motiverat, men sedan föreslår motionärerna en som det heter opartisk utredning, vilken skall vara färdig att lägga fram förslag till instundande höstriksdag — hur det nu skall gå till. Med de få års erfarenhet jag har i denna församling skall jag inte diskutera, huruvida det är möjligt att företa en utredning så snabbt, att förslag kan framläggas redan till höstriksdagen. Jag vill emellertid påpeka att även om detta är teoretiskt möjligt, så skulle ändå en sådan utredning få stora konsekvenser för företaget. Den ovisshet en utredning av detta slag skulle skapa måste nämligen ta sig uttryck i försiktighet från företagets sida, när det gäller att tillgodose

råvaruförsörjningen. Man vet nämligen på företaget inte någonting om vad utredningen kan komma fram till, och detta måste resultera i att en inköpssäsong går till spillo, även om utredningen kan komma med förslag till innevarande års höstriksdag, vilket verkar otroligt. I den mån det är fråga om virke som skall flottas kommer en tillspillogiven säsong att ha konsekvenser även nästa år. Även om utredningen sålunda kan göras så snabbt, som motionärerna har tänkt sig, blir ändå konsekvenserna kännbara för företaget en lång tid framöver.

Vidare lyssnade jag med intresse på herr Hæggblooms anförande, då han kom med exempel på en del »diskutabla» investeringar av Statens skogsindustrier nere på Öland. Eftersom jag inte känner till förhållandena på Öland, skall jag inte diskutera den saken. Men när herr Hæggbloom anförde sitt exempel, slog det mig att jag hade sett det i ett annat sammanhang, nämligen i en artikel av herr Hæggbloom, publicerad i tidningen Medborgaren. Där tog herr Hæggbloom även ett annat exempel, som jag finner så anmärkningsvärt, att jag här tillåter mig att läsa in det i protokollet och samtidigt få en korrigering införd. Efter ölandsexemplet heter det i artikeln på följande sätt:

»Under riksdagsmännens resa i Norrland blottades först, att de enskilda företagen i Törefors skulle tvingas slå igen, sedan kronoskog inte längre fanns att köpa, därför att Statens skogsindustrier behövde vad som fanns för sina anläggningar.»

Jag tillåter mig att korrigera den historieskrivningen. I stället var det så, att en företagare, som under ett antal år hade erhållit virke från domänverket till sina anläggningar i Törefors, avled, och sterbhusdelägarna var inte intresserade av att fortsätta driften vid företagen. De tyckte att det var mera förmånligt att begränsa sig till att utnyttja de skogsfastigheter, som hade inköpts

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

innan jordförvärvslagen kom till. Jag tillåter mig därför påpeka, att herr Hæggblooms historieskrivning icke är riktig.

Sedan vill jag anknyta till vad jag förut sade om råvaruförsörjningen till i första hand industrierna uppe i övre Norrland. Vi har i vår motion hemställt, att driften vid Törefors och Seskarö skall uppehållas. Vi resonerar på det sättet, att i den mån den råvarubas domänverket förfogar över visar sig otillräcklig, finns det möjligheter att komplettera den genom att träda i kontakt med de enskilda skogsägarnas ekonomiska föreningsrörelse. Utskottets skrivning är klart positiv på den punkten, vilket jag tackar för. Jag tillåter mig emellertid påpeka, att en klart avvikande mening i det stycket har deklarerats i motion nr 567 i första kammaren av herr Hagberg m. fl. Där talar motionärerna om de förutsättningar som förelåg och det beslut som fattades, när Statens skogsindustrier bildades, och de framhåller att bolaget skulle givas en sådan utformning, att det under domänstyrelsens överinseende kunde drivas som ett självständigt företag på den råvarubas statens skogar utgör. Sedan är det punkt. I fortsättningen polemiserar det mot att inköpen från enskilda skogar har ökat under tiden 1942—1954 från 1,1 procent till 8,9 procent av företagets råvarubehov.

Låt mig då först påpeka, att när Statens skogsindustrier bildades 1941, så skedde det inte uteslutande för att utnyttja de råvarutillgångar, som domänverkets skogar erbjöd. Det hette i det enhälliga utlåtandet från jordbruksutskottet, att »liksom hittills torde råvaruförsörjningen för de industriella anläggningarna, som överlåtits till bolaget, i den mån så är möjligt och lämpligt böra ske från statens skogar, och i övrigt lär erforderliga råvaror få inköpas från enskilda skogsägare». Jordbruksutskottet var således 1941, liksom departementschefen i propositionen, inne på

att erforderliga kompletteringar kunde ske genom inköp från enskilda skogar.

Men när man nu strävar efter att resa hinder mot att de enskilda skogsägarna i, om jag får lokalisera det, Torne, Sangis, Kalix och Töre älddalar även skall få ha Statens skogsindustrier som konkurrent om sitt virke, vilka intressen är det då som man går till handa? Vi har i dag den 16 maj. Det är 11 månader sedan Skogsindustriernas samarbetsutskott i en PM till Kungl. Maj:t begärde begränsning av exporten av rundvirke för att inte industrien skulle tvingas konkurrera med köparna på utlandsmarknaden. Det är inte utan att man ställer sig rätt frågande, om det inte är samma strävanden som man här försöker att tillgodose — strävanden som i vart fall icke kan vara förenliga med de enskilda skogsägarnas intressen vare sig i mina hembygder eller i landet i övrigt.

Herr talman! Med stöd av de synpunkter jag här anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av vad herr Larsson i Hedenäset ville anföra till protokollet om en tidningsartikel, som jag skrivit, ber jag att få påpeka, att den uppfattning jag fick, när riksdagen besökte Törefors, var den jag där redovisat, nämligen att domänverket inte längre var intresserat av att sälja. Herr Larsson i Hedenäset anser, att företaget däruppe inte var intresserat av att köpa. Att för någondera av oss bevisa, vilket som är det riktiga, torde väl vara besvärligt, men jag vill som stöd för min uppfattning framhålla, att vid den diskussion, som ägde rum i jordbruksutskottet i fjol i närvaro av Statens skogsindustriers representant, anfördes som ett skäl för att Statens skogsindustrier borde träda till i Törefors, att de genom att konkurrera med det förutvarande företaget hade försvårat för detta att existera. Det är alltså ett

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

stöd för den uppfattning, som jag gjort mig till tolk för.

Herr LARSSON i Hedenäset (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr Hæggbloom säga, att jag har inte gjort gällande, att företaget inte var intresserat av att köpa. Jag har däremot sagt, att de sterbhusdelägare, som det här gäller, inte var så värst intresserade av att över huvud taget fortsätta verksamheten.

Herr JACOBSON i Vilhelmina (s):

Herr talman! Jag är inte alls förvånad över det motstånd, som rests i denna fråga, ty jag är van vid att så fort det gäller Norrland, så gör man svårigheter. Men jag blev förvånad och beklämd när jag hörde fru Sandström, en representant för övre Norrland, här i kammaren försöka stjälpas förslaget. Fru Sandström vill visserligen skydda sig genom att säga, att det inte är hennes önskan att försvåra och stäcka bolagets utveckling. Vad är det för struntprat! När man yrkar avslag, går man väl in både för att försvåra och att stäcka bolagets utveckling.

Jag skulle önska att fru Sandström varit närvarande i utskottet när vi behandlade denna fråga. Utskottets ordförande, herr Tjällgren, riktade då till direktör Norlin frågan: Vad blir följden, om nu motionärerna skulle lyckas i sin strävan och propositionen blir avslagen? Direktör Norlin svarade, att det första man finge göra vore att kontakta länsarbetsnämnden i Luleå, ty man måste givetvis företaga en del uppsägningar och inskränkningar. Det var det svar han lämnade, och jag tycker inte det skulle vara särskilt trevligt om dylika åtgärder finge tillgripas.

Fru Sandström sade visserligen att det bara är fråga om en utredning, och den skall bli klar till höstriktsdagen. Men om utredningen skall vara så omfattande, som fru Sandström gjorde gäl-

lande, kan jag inte tänka mig att den blir klar till höstriktsdagen. På tal om utredningar skall vi för övrigt inte glömma bort att när herr Sköld var finansminister, så tillsatte han en allsidig utredning rörande de statliga företagsformerna, vilken nu arbetar. Man ville ha en parlamentarisk utredning, och herr Sköld sade i sina direktiv:

»För utredningens verkställande torde särskilda sakkunniga böra tillkallas, till ett antal av högst nio. Det synes lämpligt att utredningen — — — ges formen av en parlamentariskt sammansatt kommitté, men att i kommittén därjämte ingår representanter för juridisk och ekonomisk sakkunskap.»

Jag tycker därför att ni på förhand fått edra önskningar uppfyllda.

Jag skulle också vilja ställa en direkt fråga till motionären fru Sandström. Hon och hennes medmotionärer säger på s. 5 i motionen: »Samtidigt som bolaget sålunda fick sitt aktiekapital fördubblat erhöll domänverket möjlighet att öka creditsumman för bolagets räkning med 30 miljoner kronor eller tillhoppa med tidigare krediter till högst 80 miljoner kronor.» Nu framgår det klart och tydligt — jag har här de upplysningar som lämnades inför utskottet av direktör Norlin — att detta är en missuppfattning. Av nämnda 80 miljoner är nämligen 50 miljoner helt bundna i domänverkets rörelse, medan endast 30 miljoner kronor kunnat ställas till bolagets förfogande. Nu frågar jag: Är det fru Sandström, som lämnar de vederhäftiga och riktiga uppgifterna i motionen, och är det bolagets chef, som i utskottet lämnar en sanningslös och oriktig uppgift? Det skulle verkligen vara intressant att få veta.

För övrigt tror jag inte det skulle skada att innan vi går att besluta i denna fråga friska upp minnet med att ett ögonblick erinra oss under vilka förhållanden detta bolag tillkom. Vi får inte glömma, att bolagets främsta uppgift var att råda bot på en spiran-

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

de arbetslöshet och att ta hand om bankruttrade privata träindustriföretag. Det var för att skapa nya arbetstillfällen och därmed komma till rätta med de sociala vådor som industridöden haft i släptåg. När sedan detta bolag kom i gång gällde det att modernisera och rationalisera sågverken, vilket var en omfattande och kapitalkrävande uppgift.

Det framgår också av den redogörelse vi erhöll i utskottet, att det för detta ändamål investerades ett belopp på i runt tal 91 miljoner kronor. Numera går man också in för att skapa nya avsättningsmöjligheter för virke från statsskogarna och för avfall från egna anläggningar. Men detta är man nu så förskräckligt rädd för och vill på allt sätt motarbeta. Den kraftiga utveckling, som därigenom kommit till stånd, grundar sig på bolagets och domänverkets gemensamma bedömanden av de virkesmängder som måste förädlas, om skogarnas avkastningsförmåga skall kunna tillvaratagas, inte minst i fråga om gallringsvirke.

Nu är det så modernt i dessa dagar, inte minst i Västerbotten, att tala om skogsvården, som fru Sandström har gjort, och i det avseendet är det ju en synnerligen viktig uppgift som bolaget försöker realisera. Den utbyggnad av bolagets skilda industrier som ägt rum har — märk detta! — effektivt bidragit till landets exportinkomster, och man har därvid, enligt vad direktör Norlin uppgav vid hans närvaro i jordbruksutskottet, tagit all möjlig hänsyn till redan förefintliga träindustrier. Vi behöver inte alls vara så oroliga för de konkurrerande bolagen. Statens skogsindustrier har visat, att ett rätt skött statligt företag med framgång kan konkurrera med enskilda skogsindustrieföretag trots att bolaget i motsats till de norrländska skogsbolagen saknar skogstillgångar. Men varför är man nu angelägen att genom ett avslag på Kungl. Maj:ts förslag hindra bolagets fortsatta

framgång? Får inte ett statligt företag bli hur framgångsrikt som helst? Det tycks vara den meningen, som gör sig gällande hos motionärerna, ty läser man omsorgsfullt motionen skall man bl. a. finna uttalandet, att bolaget har utvecklats utöver vad som från början var meningen. Det är med andra ord en olycklig utveckling för ett företag om det går framåt och utvecklas!

Fru Sandström hävdade att Statens skogsindustrier kreditmässigt gynnas i förhållande till jämförbara privata företag. Jag undrar om detta påstående är riktigt. Det är väl i stället så, att Statens skogsindustrier i hög grad är missgynnat genom bristen på egna skogar, under det att de större privata konkurrenterna, de stora bolagen, har egna skogar och i många fall också egen vattenkraft. Statens skogsindustrier måste däremot köpa skog antingen från domänverket eller från privata skogsägare. Vinsterna av rotvärdet går därmed det statliga företaget förbi.

Vidare är det statliga företaget missgynnat på grund av otillräckligt aktiekapital. Enligt bolagets egen redovisning till departementet motsvarade aktiekapitalet år 1942 55 procent av produktionsvärdet. Fjölårets siffra stannar vid 19 procent och beräknas om några år sjunka till 12 procent. I de enskilda skogsindustriella företagen anges det egna kapitalet motsvara i medeltal 60 procent av produktionsvärdet och växla mellan 30 och 80 procent.

Det finns alltså intet jämförbart enskilt företag, som har ett så ringa kapital som Statens skogsindustrier har för närvarande. Det enda riktiga vore att öka aktiekapitalet och därmed stärka företagets likviditet, men med hänsyn till det ekonomiska dagsläget har departementschefen inte velat gå med på bolagets krav på ett lån i öppna marknaden på 60 miljoner kronor utan har prutat ner beloppet till 35 miljoner kronor.

Med det anförda ber jag, herr talman,

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

att få instämma i det tidigare framställda yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr JANSSON i Kalix (s):

Herr talman! Det har ordats om denna sak och dess förhistoria så mycket, att det näppeligen är nödvändigt att trötta kammaren med någon ytterligare historieskrivning. Ett faktum är dock, att Statens skogsindustrier har gjort framställning om att få kreditgarantier från staten på 60 miljoner kronor och att statsrådet framlagt en proposition, vari han tillstyrker 35 miljoner kronor eller samma belopp, som Statens skogsindustrier år 1954 fick investera i inköp av stormfälld skog.

De motioner, som folkpartiet och högern har framburit och som det ur många synpunkter vore roligt att bedriva jämförande studier mellan, är till innehållet och många gånger förbluffande nog även till formen identiska. Konsekvenserna av kravet på att stoppa den kreditgivning, som statsrådet föreslår, har också berörts av herr Larsson i Hedenäset. Det är riktigt som han sade, att Statens skogsindustrier i så fall icke skulle kunna fortsätta de påbörjade utbyggnads- och rationaliseringsarbeten, som man för närvarande håller på med uppe i Norrbotten, och samtidigt göra inköp av den råvara, som är nödvändig för nästa säsong, utan att vi ovillkorligen skulle få ett glapp i den industriella produktionen och därav följande arbetslöshet under motsvarande tid. Detta är nog saker och ting, som kammaren bör ta under övervägande vid sitt ställningstagande till de olika yrkandena i dag.

När man i motionerna framhåller, att Statens skogsindustrier från riksdagens sida har tillförts 80 miljoner kronor, dels i aktiekapital och dels i kortfristiga och långfristiga krediter, är det kanske inte riktigt med sanningen överensstämmande. En redovisning, som

jag har framfört mig här, pekar i stället hän mot att Statens skogsindustrier utöver aktiekapitalet, 44 miljoner kronor, kan förfoga över 30 miljoner kronor, som riksdagen år 1953 gav domänstyrelsen för detta ändamål. Den skillnad på 50 miljoner kronor, som föreligger mellan motionärernas uppgift och det faktiska läget, beror därpå, att Statens skogsindustrier redan tidigare har betalat igen detta belopp. Dessa pengar, som sålunda återbetalats, har gått upp i domänverkets egen rörelse, och man kan alltså inte beskylla Statens skogsindustrier för bristande redovisning.

När man så starkt hävdar, att Statens skogsindustrier kommit till för att bygga upp den norrbottniska industrien, som på 1920-talet gick över styr, har riksdagen tydligen glömt bort, att Statens skogsindustrier har inköpt både Laxå bruk och Skinnskatteberg utan någon erinran från dess sida. Jag tror, att det fanns ett socialt behov den gången av att både Laxå bruk och Skinnskatteberg upprustades. Det är också ganska naturligt, att de industrier, som övertogs i Norrbotten, i Skinnskatteberg och i Laxå, inte kunde bibehållas vid vad de varit. Man kunde inte få ränta på de pengar, som man lagt ned i dessa inköp, om man inte vidtog de rationaliseringsåtgärder, som tiden krävde.

Rationaliseringen i Kalixverket har ju betingats delvis av att vi fått fram klenvirke i större mängd än vad bolaget har kunnat konsumera. Domänstyrelsen har ställt vissa krav på bolaget att konsumera ett visst antal kubikfot klenvirke — d. v. s. sulfatvirke — för varje kubikfot sågtimmer, som tilldelades Statens skogsindustrier. Man kom då upp till sådan lagerhållning, att en utbyggnad av sulfatindustrien var det enda som återstod såsom en lösning på problemet. En ytterligare rationalisering bestod däri, att man byggde ett pappersbruk för att ta vara på det avfall, som uppstod vid sågverken inte

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

bara i Karlsborg utan också vid Båtskärsnäs och Seskarö, och nyttiggöra det i produktionen för att därmed öka företagets räntabilitet och minska dess fasta kostnader.

Om ett privat företag handlade på det sättet, vore det ganska rimligt att vi alla applåderade och ansåg det vara ett skickligt lett företag, som var framsynt nog att vidta sådana åtgärder. Vi skall nämligen inte utgå ifrån att den överfulla sysselsättning, som vi nu har i vårt land och som är betingad av den starka efterfrågan på våra produkter på världsmarknaden, kommer att bestå i all evighet. Man skall tvärtom under de goda åren planlägga, bygga ut och rationalisera för de dåliga år som kommer, så att man kan hävda sig mot utlandet, när det gäller dessa produktionsområden. Det är vad Statens skogsindustrier nu har gjort. Det är emellertid möjligt att man inte i sina årliga ekonomiska berättelser har klargjort detta i några särskilt formulerade satser, men för den, som studerat dessa företag, har denna utveckling framstått såsom mycket påtaglig.

Det är emellertid inte bara denna utbyggnad som kostat pengar. I ärlighetens namn bör sägas, att Statens skogsindustrier också beaktat den sociala sidan av sin verksamhet på ett annat sätt än privata företag, som många gånger vill skjuta över dessa uppgifter på samhället. Ett resultat av dessa Statens skogsindustriers insatser på det sociala området är bl. a. den kraftiga bostadsproduktion som kommit till stånd vid verken i Norrbotten. Vid Karlsborgsverket har det t. ex. skett en fullständig ombyggnad. Jag kan i detta sammanhang berätta en liten historia om en fru, som var barnfödd i Karlsborg och som bott där ända tills hon var bortåt 40 år men som därefter flyttat till Stockholm. Efter några år skulle hon besöka sitt gamla föräldrahem i Karlsborg. Hon åkte buss från Kalix till Karlsborg, men när bussen på återvägen från Karlsborg

kom till Risögrund, ett förortssamhälle till Karlsborg, fann sig chauffören förelåten att fråga henne, vart hon skulle. Jo, hon skulle till Karlsborg. »Men det har vi ju redan passerat och är på återväg till Kalix!» Hon kände alltså inte igen sig i det samhälle, där hon var barnfödd — så ombyggt var det hela. Jag tycker att detta är ett gott vittnesbörd om hur mycket som gjorts där uppe i Norrbotten.

Det är oriktigt när man från motionärernas sida — i varje fall gjorde fru Sandström det här nyss — gör gällande, att om Statens skogsindustrier varit ett privatägt företag, skulle bolaget ha fått träda i likvidation på grund av sin dåliga ekonomiska ställning. Enligt min uppfattning har Statens skogsindustrier en utomordentligt god ekonomisk ställning, om man tar hänsyn till kapitaltillgångarna. Däremot är likviditeten litet ansträngd, men det beror, såsom här tidigare nämnts, först och främst därpå, att bolaget har ett aktiekapital som inte på långa vägar står i proportion till omsättningen. Denna utgör i dag 290 miljoner kronor, medan aktiekapitalet uppgår till 44 miljoner kronor. Det är klart, att detta inte ger den balans i fråga om likviditeten som man skulle ha rätt att kräva.

Det är alldeles riktigt att likviditeten kanske skulle ha varit en annan, om man inte vidtagit den rationalisering och utbyggnad av industrien som skett med tanke på kommande krisperioder — vi uppe i Norrbotten har kanske upplevat sådana mer påtagligt än man gjort på andra håll och ser därför med välbehag den expansion, som Statens skogsindustrier undergått under dessa år. Om jag tar min egen kommun, där Statens skogsindustrier äger dels Karlsborgs bruk och dels Båtskärsnäs sågverk, hade vi under nästan hela 1920-talet ungefär 33 000 skattekronor — antalet var till och med nere i 18 000 ett år — i en kommun på 15 000 invånare. Det är lätt att förstå vilka problem de

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

kommunala myndigheterna under sådana förhållanden ställdes inför, särskilt efter den kris som uppstod med anledning av Ytterstfors—Munksunds sammanbrott. I dag har kommunen närmare 400 000 skattekrönor, och det har under årens lopp skett en jämn stegring av skattekraften, som mycket väl återspeglar den utveckling som Statens skogsindustriers verksamhet inom vår kommun har undergått.

Vi har sålunda all anledning att slå vakt om de åtgärder, som man från Statens skogsindustriers sida vidtagit för att för framtiden skydda sina industrier mot fluktuationer på världsmarknaden.

Vi har inte heller någon anledning motsätta oss en utbyggnad av Statens skogsindustriers verksamhet genom förvärv av industrier i mellersta och södra Sverige. Att Statens skogsindustrier skaffar sig sådana företag, välbelägna ur frakt- och kommunikationssynpunkter, är ett ytterligare stöd för industrierna uppe hos oss. Vi vill inte såsom fru Sandström se kortsynt på denna sak genom att säga, att Statens skogsindustrier skall hålla sig inom Norrbotten och därmed basta. Gå ut över den gränsen, ty annars kommer Norrbotten att i evärdliga tider få bära stämpeln »social understödstagarlandsända»! Den stämpeln vill vi ha bort. Vi vet att man genom en förnuftig ekonomisk politik kan få även industrier, som är förlagda till Norrbotten, ekonomiskt bärkraftiga. Det kan komma tider då en storindustri kan behöva ha en bättre belägen och väl rationaliserad industri i någon annan del av landet, en industri som kan hjälpa till att bära de tyngre kostnader som ökad fraktsättning och sådant kan innebära för ett företag av Statens skogsindustriers karaktär.

Jag kommer, herr talman, med mitt resonemang fram till att det ur såväl ekonomiska som sociala synpunkter är väl försvarligt att riksdagen i dag ger Statens skogsindustrier den kreditgaranti som statsrådet föreslagit i sin pro-

position. Man behöver nog inte förlänga debatten på denna punkt, ty jag tror inte, att man kan klarlägga läget bättre än vad statsrådet gjort i propositionen, och oppositionens synpunkter har väl av dem som talat här klarlagts liksom också i de motioner som av denna inlämnats till riksdagen. I varje fall är jag tacksam för att ha dessa motioner i valrörelsen, det skall jag ärligt erkänna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Varje gång som denna fråga diskuteras i riksdagen får jag uppleva, att mina kamrater från Norrbotten och Västerbotten och över huvud taget från övre Norrland blir så oerhört känslomässigt engagerade. Min vän herr Jacobson i Vilhelmina var upprörd och sade, att det jag hade att säga var struntprat. Jag vet inte, herr talman, om det är tillåtet för mig att säga, att min uppfattning av herr Jacobsons anförande var den, att det innehöll en hel del svammel.

Sedan säger herr Jansson i Kalix att jag har påstått, att Statens skogsindustrier skulle hållas inom Norrbotten och att Norrbotten därmed skulle få en speciell prägel av att vara understödstagare. Snälla herr Jansson i Kalix, detta har jag aldrig sagt! Däremot har i vår motion mera en passant tagits in ett yttrande av framlidne landshövding Lövgren, herr Janssons partivän. Det är ett yttrande från början av 1940-talet. Han lade fram som sin mening, att man här borde skapa en industri, som man skulle göra bärkraftig och med huvudkontor i Norrbotten. Man skulle ge de i Norrbotten befintliga statsskogarna till denna industri för att den skulle ha en fast ryggrad. Den saken diskuterades aldrig närmare, men synpunkten ger onekligen vissa aspekter på frågan. Vi anförde detta i vår

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

motion bara för att visa hur diskussionen gick då. Jag har inte sagt någonting som innebär en anslutning till detta.

Sedan vill man tillvita mig att motarbeta det statliga företaget. Jag sade redan i början av mitt första anförande för undvikande av missförstånd — sådana missförstånd är det nästan omöjligt att undvika eftersom vissa talare medvetet vill missförstå — att vi inte vänder oss emot att Statens skogsindustrier skall få utveckla sig. Vad vi vänder oss emot är, att Statens skogsindustrier av allt att döma utvecklar sig på ett sådant sätt, att man vid en jämförelse med andra företag måste fråga sig, om det är alldeles så som det skall vara med den ekonomiska utvecklingen. Det är bara tre år sedan aktiekapitalet spädades på. Herrarna har gjort ett stort nummer av citatet i vår motion om de 80 miljoner kronorna. Jag citerade emellertid bara riksdagstrycket, som var knapphändigt. Med den kredit man då fick skulle man sanera bolaget, men efter tre år upprepas samma historia. Detta beror naturligtvis på — vilket ingen kan komma ifrån — att expansionsstakten varit för hög. Man har inte planerat och tänkt på kreditanskaffning på samma sätt som man hade fått lov att göra om man skulle ha hållit sig inom ramen för sina resurser.

Nu sägs det att Statens skogsindustrier ligger i efterhand därför att bolaget inte har några egna skogsindustrier. Om statens industrier förädlar statens skogar och dessutom domänverket, som förvaltar statens skogar, enligt riksdagsbeslut skall hålla statens industrier med råvara, då kan man väl inte säga att Statens skogsindustrier ligger i efterhand!

Sedan säger någon av debattörerna att om denna 35-miljonersgaranti skulle skjutas upp några månader, så skulle man inte kunna göra inköp för en hel säsong. Men när domänverket nu håller industrierna med råvara och när industrierna hela tiden har släpat efter

med betalningarna för råvaran på ett sådant sätt, att dessa skulder i stället blivit krediter av långfristig karaktär, så torde det inte hända någon olycka om man ännu en tid fortsätter på den inslagna vägen.

Sedan har det sagts att en utredning skulle ta så lång tid. Nej, inte den utredning som vi har tänkt oss. Det måste väl i alla fall på ett par månader kunna göras en översyn av det som hänt på det ekonomiska området och en gradering av de planer, som lagts upp, för att se vad man etappvis kan göra under den närmaste tiden. När den saken är klar kan det hända att man kommer fram till att industrierna behöver *mera* pengar än vad de nu får.

Får vi detta klarlagt, så att vi vet att industrierna blir sanerade och får vi en överblick av hur mycket som skall utbyggas under den ena och den andra etappen, och kanske också kommer fram till att man kan slopa vissa utbyggnader, då kommer vi inte att sätta oss emot att industrierna får behövligt kapital. Det kan till och med hända att de tjänar på att denna utredning kommer till stånd. Herrarna måste väl medge, att om Statens skogsindustrier har begärt 60 miljoner i långa pengar och nu får 35 miljoner kronor i korta pengar, är detta inte vad de själva har tänkt sig. Om vi sedan skall kalla ett reverslån på tio år för ett kort lån är en sak för sig. För litet belopp blir det i alla händelser.

Långt ifrån att stäcka bolaget innebär bifall till vad vi har lagt fram alltså möjlighet för bolaget att eventuellt få garanti för ekonomisk expansion i framtiden. Samtidigt kan det tänkas att vi kan göra en omprövning av expansionsplaner, som gjorts upp utan att man har försökt klara kapitalanskaffningen. Riksdagen har ideligen stått i efterhand och bara fått godkänna redan fattade beslut. Med den ordning som nu råder kommer vi att få göra detta i framtiden också.

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

Sedan har det sagts, att Statens skogsindustrier är ett ytterst välskött företag. Jag förstår att man inte fäller sådana omdömen, om man inte väl känner till företagets skötsel inifrån. Jag skulle emellertid kunna sätta frågetecken på flera punkter, men jag skall inte förlänga debatten. Jag ber, herr talman, om ursäkt för att jag bidragit till att förlänga den över hövan.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet när min gode vän herr Jacobson i Vilhelmina talade om bolagets svårigheter för den händelse denna kredit inte skulle beviljas. Jag fick den uppfattningen av föredragningen i utskottet, att bolagets svårigheter närmast skulle bestå i att bolaget skulle nödgas minska detta års investeringar men att verksamheten i övrigt inte skulle drabbas i synnerligt stor utsträckning.

Det är klart att all kreditbegränsning, herr Jacobson i Vilhelmina och herr Jansson i Kalix, har vissa ofördelaktiga konsekvenser. Frågan är här huruvida man skall ge ett statligt företag favörer framför de enskilda.

Jag konstaterar att herr Larsson i Hedenäset med iver här talar för utskottsmajoritetens förslag. Jag tror att partikamraten herr Rubbestad i denna fråga intagit en mera realistisk ståndpunkt.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag kan instämma i det mesta av det utskottets talesmän har sagt i denna fråga. Jag begärde bara ordet för att göra ett litet påpekande i anledning av den argumentation som framfördes av högerns och folkpartiets talesmän.

Det väsentliga i deras argumentation ligger på det principiella planet. De säger att ett samhälleligt företag inte får gynnas så, att det ställs i bättre ställning än privata företag. Man brukar ju tala om samhällsmoral, och oss kommu-

nister beskyller man för att vi har en mycket svag känsla för ansvaret för samhället. Men vi är alla här valda som samhällsrepresentanter, och det kan inte hjälpas att vi har om inte direkt inflytande så dock ansvar för skötseln av statens ekonomiska företag. Det är märkligt att man kan säga, att man inte kan gå med på att ställa samhällets företag före låt oss säga Mo och Domsjö eller Cellulosabolaget eller Stora Kopparberg, alla dessa jättetruster som konkurrerar inom skogsindustrien. Är det verkligen samhällsmoral? Är det en känsla för det ansvar man har såsom representant för samhällsintresset, såsom den som skall bevaka de statliga intressena på ett viktigt område?

För att nu tala om argumenten på det konkreta planet, är det varken mer eller mindre än hyckleri att tala om att Statens skogsindustrier skulle komma i gynnad ställning när det gäller krediter. Vad beträffar kreditrestriktionernas betydelse för låt mig säga Cellulosabolaget, vet ni alla, att de inte berör sådana stora företag och inte påverkar deras verksamhet på något sätt. De påverkar småföretag men absolut inte de företag med vilka Statens skogsindustrier har att konkurrera.

Ni vet naturligtvis detta. Det är bara hyckleri att då principiellt angripa detta förslag och säga att ni inte vill att Statens skogsindustrier skall komma i gynnad ställning. Jag vill att Statens skogsindustrier skall gynnas. Jag anser det vara vår självklara skyldighet att se till, att just statens företag får det så bra som möjligt. Det kan inte hjälpas om privata företag, som konkurrerar med statens, därvid inte skulle komma i så gynnsamt läge. Men tyvärr är det så att statens företag ännu är mycket missgynnade.

En annan sida av den egendomliga moral som här exponeras är att när de statliga företagen har svårigheter på grund av den kamp som förs mot dem, slår man sig för sitt bröst och säger: Se

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

nu, det går ju inte med statlig verksamhet, det går bara med privat verksamhet! Det är en sådan dubbelmoral att man inte kan låta bli att reagera inför densamma.

Till sist vill jag, när fru Sandström här framhåller, att hon och hennes medmotionärer inte har något emot att statliga företag utvecklas, säga att detta ju är väldigt tacknämligt, men belyser det inte ytterligare deras ståndpunkt att de för att försvara sig och skydda sig mot alla invändningar och missförstånd som kan uppkomma, är generösa och säger, att de inte har något emot att ett statligt företag går framåt? Jag vill säga fru Sandström och andra som här uppträtt emot regeringens förslag, att det här icke handlar om ett självändamål. Direkt påverkas kanske inte dispositionerna när det gäller Seskarö och Töre av dessa 35 miljoner kronor, men jag är fullt övertygad om att de indirekt påverkas och att det beslut som vi har att fatta i dag i verkligheten har en mycket stor och ganska nära gripbar inverkan på dessa företag och också på andra företag.

Med dessa anmärkningar ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JANSSON i Kalix (s):

Herr talman! Vi riksdagskamrater från Norrbotten och Västerbotten har nog inte något särskilt emot fru Sandström. Jag skulle nästan kunna säga lika vackra ord om fru Sandström som statsrådet Lange gjorde för en tid sedan, men fru Sandström får ju själv ta konsekvenserna av sitt sätt att uppträda när det gäller dessa läns intressen. Man får givetvis inte vara missnöjd över att bli förstörd efter det sätt, varpå man själv yttrar sig. Om fru Sandström menar något annat än hon säger, är det ju en annan sak, då skall jag också försöka att inte mena det jag säger.

Fru Sandström sade enligt mina anteckningar att hon inte har något emot

att företagen utvecklas i Norrbotten. Den reflexion som därefter kom var min. Det var jag som reagerade mot vad följden kan komma att bli, om vi skall avstå från att ge industrien pengar på detta sätt så att vi kommer i den situationen, att vi av sociala skäl återigen måste gå till riksdagen och begära mera pengar för Norrbottens industrier. Det är detta jag vill förhindra.

Sedan må jag säga att fru Sandström nog inte har riktigt rätt i sitt påstående, att Statens skogsindustrier har fri tillgång till och dispositionsrätt över domänverkets skogar i Norrbotten. Det är tyvärr inte så. Företaget får först och främst betala för den råvara det behöver. Statens skogsindustrier har sålunda inte tillgång till dessa skogar och fri förfoganderätt över dem på det sätt som t. ex. de privatägda bolagen, låt oss säga Munksundsbolaget uppe i Norrbotten, har över sina skogar. Jag skulle kunna berätta en liten sedelärande historia om hur det gick till när Munksundsbolaget fick det väldiga skogsområde som bolaget äger och förvaltar på ett skickligt sätt. Men jag skall avstå därifrån nu, ty den är inte riktigt lika vacker som det praktiska resultatet av verksamheten har blivit.

Jag skall i stället gå tillbaka till fru Sandström och titta på hennes resonnement litet närmare. Då fru Sandström med sina troskyldiga, blå ögon utgår från att Statens skogsindustrier sålunda förfogar över skogarna där uppe, skulle den logiska följsatsen såvitt jag kan förstå bli, att Statens skogsindustrier ingalunda behöver någon råvarukredit. Domänverket tillhandahåller ju skogarna, och Statens skogsindustrier behöver alltså inte betala för råvaran och kan följaktligen leverera in nettot på hela sin verksamhet till statskassan eller också använda det i det egna företaget. Nu förhåller det sig inte på detta sätt. Om det hade varit så, att Statens skogsindustrier ägt eller haft rätt att nyttja statens skogar på ungefär sam-

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

ma sätt som de stora bolagen nyttjar sina skogar i affärssyfte, så skulle Statens skogsindustrier enligt den utredning jag här har i min hand för närvarande ha haft cirka 50 miljoner kronor utöver de pengar som företaget nu förfogar över, och dessutom hade företaget kundat tillföras cirka 7 miljoner kronor om året i vinst att läggas till dess fonder. Nu kan företaget tyvärr inte göra det utan måste, som här sagts, 1953 få en förlagskredit om 30 miljoner kronor därför att domänverket för eget ändamål behövde de 30 miljoner kronor som riksdagen år 1942 tillförde domänstyrelsen såsom förlagskapital åt Statens skogsindustrier.

För att ytterligare belysa värdet av den verksamhet som Statens skogsindustrier bedrivit under åren 1941—1955 kan jag anföra att värdet av deras produkter 1942 var 40 miljoner medan råvaruinköpen uppgick till 13,5 miljoner kronor. År 1951 sprang produktionsvärdet upp till 173 miljoner kronor, och råvaruinköpen omfattade då 67 miljoner kronor. År 1954 var man uppe i 130 miljoner kronor i produktionsvärde, och man köpte för 130 miljoner kronor råvaror. År 1955 har man ett produktionsvärde av 230 miljoner kronor, och man har köpt in råvaror för 95 miljoner kronor.

Jag skall inte trötta kammaren med ytterligare siffror, men av dem som jag redan har anfört förstår vi, att här har skett en produktionsutveckling som med nuvarande kreditpolitik givetvis har skapat vissa svårigheter med avseende å likviditeten. Men samtidigt har väl de pengar, som Statens skogsindustrier har lagt ned i utbyggnad och ombyggnad av industriföretagen, nyanskaffning av bostäder o. s. v., tillfört företaget ett kapital som ingalunda är förbrukat. Och en likviditetskris får vi alla uppleva i våra dagar. Jag undrar om fru Sandström är så insatt i kommunal verksamhet att hon vet, att de flesta av våra landskommu-

ner just nu har utomordentligt svåra likviditetskriser utan att man förden skull kan säga att dessa landskommuner är bankruttrade företag. Det är bara penningen som saknas för tillfället, men kapitalet finns där.

Fru SANDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Hagberg skall jag bara säga det, att han och jag har så olika åsikter om hur samhället skall vara funtat att det inte är ett dugg märkvärdigt, att vi här står på var sin sida. På vårt håll har vi aldrig accepterat detta med statens övertagande av produktionsmedel och naturtillgångar o. s. v. Inte heller har vi någonsin sagt att statsföretagen skall ges företräden framför de privata. Jag tycker inte att jag behöver spilla några ord på detta, ty de 12 000 väljare jag har bakom mig, herr Hagberg, har i varje fall inte den åsikt som herr Hagbergs väljare har.

Till min vän herr Jansson i Kalix tillät jag mig säga, att han alltid tar till sådana känslotoner när han talar om denna sak. Och då missförstod han mig naturligtvis ögonblickligen. Han trodde att jag på något sätt tog åt mig av denna känsломässighet, men det gör jag inte. Jag bara konstaterar att denna känsломässighet finns, jag blir litet rörd när stora starka karlar darrar på stämman och blir så oerhört gripna av ämnet, när de lägger fram sina motargument.

Herr Jansson i Kalix hade också godheten att påminna mig om en tidigare debatt som jag har haft med statsrådet Lange. Jag vet nu inte vad det var i herr Langes och mitt resonemang som gjorde att herr Jansson ansåg, att det resonemanget skulle tas upp här. Herr Lange uttalade att han uppskattade det evigt kvinnliga, eller något sådant, och jag är än i dag ledsen över att jag inte kom på att säga att jag skulle ha kvitterat den artigheten, om jag hade kunnat, men att jag med bästa

Statsgaranti för lån till AB Statens skogsindustrier

vilja i världen inte kunde säga att hans uppträdande var så manligt att jag kunde göra det. Inte heller i det här fallet kan jag kvittera artigheten.

Herr **JACOBSON** i Vilhelmina (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag framställde en fråga till fru Sandström beträffande de 50 miljoner som skulle ha stått till bolagets förfogande. Fru Sandström svarade att det var i riksdagstrycket hon hade läst den uppgift som hon hade återgivit. Då har hon blandat ihop saker som har stått på olika ställen.

Vad svammel beträffar passar nog den beteckningen bättre den talare, som påstår, att ett avslag på den kungl. propositionen skulle innebära en tryggare garanti för bolaget.

Herr Antby gjorde gällande att direktör Norlin, då han var närvarande vid frågans behandling i utskottet, skulle ha sagt att följden av ett avslag endast skulle bli minskade investeringar. Herr Antby kommer säkert ihåg att direktör Norlin nämnde, att hans första åtgärd efter ett avslag skulle bli att ta kontakt med länsarbetsnämnden, och herr Antby har ju också väl reda på vad en sådan kontakt innebär.

Herr **JANSSON** i Kalix (s) kort genmäle:

Herr talman! När fru Sandström ovillkorligen vill beteckna mitt uppträdande här som känslomättat därför att jag nu företräder en sak som jag känner på ett alldeles särskilt sätt för men som hon inte känner någonting för, så kan jag kvittera hennes artighet med att säga, att jag finner samma känslor hos henne, men riktade mot mera opersonliga saker, nämligen mot de privatägda bolagen, för vilka jag inte alls kan få något darr på rösten.

Fru **SANDSTRÖM** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja

säga till herr Jacobson i Vilhelmina att det jag citerade, om jag inte minns fel, var hämtat ur 1953 års riksdagstryck. Det går att titta där! Det är möjligt att det är missuppfattat, men det står i det tryck som jag citerade, att kreditsumman skulle uppgå till 80 miljoner kronor. Domänverket skulle alltså hålla en viss kredit till bolaget, och vid det aktuella tillfället gällde det de 30 miljoner som herr Jansson i Kalix talade om.

Herr **HAGBERG** (k) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att fru Sandström och jag har skilda samhällsuppfattningar, men det är av särskilt intresse att konstatera att då min uppfattning är den, att detta statliga företag skall stödjas på alla sätt, hennes är att det skall skapas så stora svårigheter som möjligt för detta företag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Antby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter tagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne fler-

Interpellation ang. proportionen mellan ordinarie och icke ordinarie lärare i folkskolan

talet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Anthy begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 122 ja och 81 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 24

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m.m., såvitt avser Jönninge 1^a i Uppsala län m. fl. fastigheter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 25

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 22 skulle å föredragningslistan för fredagens sammanträde uppföras näst efter första lagutskottets memorial nr 29.

§ 26

Interpellation ang. proportionen mellan ordinarie och icke ordinarie lärare i folkskolan

Ordet lämnades på begäran till

Fröken KARLSSON (h), som anförde:

Herr talman! I skoldistrikt skall enligt folkskolestadgan § 2 »ordinarie lärartjänster vara inrättade till det antal, som kan anses motsvara det stadigvarande behovet av läraravdelningar».

Under en följd av år har tillämpats en praxis enligt vilken 15 % icke ordinarie lärare inom ett skoldistrikt ansågs vara en god avvägning.

Emellertid tycks denna praxis numera ej följas, vilket medför att inom flera skoldistrikt en väsentlig del eller mer än 15 % av folkskolans lärare är

icke ordinarie. Ett procenttal på 30 eller högre är icke ovanligt. De icke ordinarie lärarnas andel av lärarkåren uppgår enligt uppgift t. ex. i Danderyd till över 50 %, i Karlskoga 40 %, i Boden, Falun och Gävle 38 %.

De kommunala skolmyndigheterna begär hos skolöverstyrelsen att få inrätta ordinarie tjänster och visar därmed sitt intresse för att få ordinarie personal knuten till sina skolor. Skolöverstyrelsen avslår emellertid ofta utan motivering helt eller delvis sådana framställningar.

Det är givetvis för distrikten av stor betydelse att ha ordinarie lärare på största möjliga antal tjänster för att därigenom slippa onödiga lärarbyten i klasserna. För lärarna själva måste de osäkra anställningsförhållandena skapa olust och vantrivsel, ett förhållande som i sin tur helt naturligt inverkar menligt på lärarens dagliga gärning i skolan, vilket inte är ägnat att främja undervisningen.

Med anledning av det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få rikta följande frågor:

1) Anser herr statsrådet den nuvarande proportionen mellan ordinarie och icke ordinarie lärare i folkskolan tillfredsställande?

2) Om så icke är fallet, har herr statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder som leder till att en större del av lärarbefattningarna besättes med ordinarie personal?

Denna anhållan bordlades.

§ 27

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående försöksverk-

samheten med nioårig enhetsskola m. m. samt anslag för budgetåret 1956/57 under åttonde huvudtiteln till skolöverstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till inredning och utrustning av nya lokaler vid musikaliska akademien med musikhögskolan jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1956/57 till bidrag till fiskares försäkring;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1956/57 till bidrag till den lokala polis-

organisationen å landsbygden m. m.; och

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1956/57 till epileptikervården; samt

från andra lagutskottet:

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ersättning åt smittbärare, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner.

§ 28

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.38.

In fidem
Per Bergsten